

Zgodovina Fare Domžale.

Spisal

Franc Bernik,
župnik v Domžalah.

S 84 slikami.

Samozaložba.

1923.

FRANC BERNIK

**Zgodovina
FARE DOMŽALE**

2. natis

Domžale, 2020

2. natis knjige

ZGODOVINA FARE DOMŽALE:

Svojim faranom doma in na ptujem v spomin na veliko dobo farne in domovinske ljubezni
spisal FRANC BERNIK, župnik v Domžalah, 1923

Pisci spremne besede:

Toni Dragar, Klemen Svetelj, Cvetka Zalokar-Oražem

Kratek življenjepis Franca Bernika:

mag. Blaž Otrin

Uredniški odbor:

Tomaž Jarc, Ivan Janez Kastelic, Marjan Kocjan, mag. Blaž Otrin,
Katarina Rus Krušelj, Klemen Svetelj, Cvetka Zalokar-Oražem (*predsednica*)

Korekture in pregled:

Ivan Janez Kastelic

Strokovni pregled:

mag. Blaž Otrin, Katarina Rus Krušelj

Oblikovanje:

Marjan Kocjan, D.C. Studio, Kamnik

Tisk:

Pika, Trgovina in proizvodnja usnjenih izdelkov,
Danica Jarc, s.p., Domžale

Naklada:

500 izvodov

Domžale, 2020

Izdal in založil:

Kulturni dom Franca Bernika Domžale

Zanj:

Cvetka Zalokar-Oražem

Knjiga je izšla ob finančni podpori Občine Domžale.

Knjigo si je v pdf zapisu moč ogledati tudi na spletni strani Kulturnega doma
Franca Bernika Domžale, na naslovu www.kd-domzale.si

Cena: 20 eur

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

27-774(497.4Domžale)(091)
726:27-523.42(497.4Domžale)
908(497.4Domžale)

BERNIK, Franc, 1870-1948

Zgodovina fare Domžale / Franc Bernik ; [pisci spremne besede Toni Dragar, Klemen
Svetelj, Cvetka Zalokar- Oražem ; kratek življenjepis Franca Bernika Blaž Otrin]. - Nova izd. -
Domžale : Kulturni dom Franca Bernika, 2020

ISBN 978-961-91218-5-6
COBISS.SI-ID 304274944

FRANC BERNIK

Župnik v Domžalah

1870–1948

Spremne besede

So ljudje, ki živijo v kraju in so ljudje, ki kraj bogatijo.

Eden takih je prav gotovo Franc Bernik, domžalski duhovnik, pisatelj, skladatelj in krajevni kronist, ena izmed največjih osebnosti v zgodovini mesta Domžale. Vsekakor ga lahko označim za najbolj vizionarskega moža takratnega časa. Pustil je neizbrisen pečat v našem kraju z delovanjem na družbenem, gospodarskem, socialnem in kulturnem področju. Domžale so po njegovi zaslugi dobile samostojno župnijo kot znamenje samostojnosti, ne le v duhovnem, temveč tudi v materialnem in kulturnem smislu. Bil je pobudnik in organizator gradnje nekdanjega Društvenega doma Domžale v središču mesta, zgrajenega leta 1910. Dandanes naš javni zavod Kulturni dom povsem upravičeno nosi ime po tem velikem gospodu.

Ključna je njegova literarna zapuščina, pomembna za razumevanje preteklosti Domžal v prvi polovici 20. stoletja. Veseli me, da se je zbral strokovni uredniški odbor, ki je obudil idejo o ponatisu njegovih pomembnih knjižnih zapuščin kot so Zgodovina fare Domžale 1, Zgodovina fare Domžale 2 in Z nekdanje Goričice. Tako bodo njegova dela ostajala med ljudmi, iz njih pa bodo lahko naši občani in naši zanamci prebirali še eno od pomembnih domžalskih zgodb. Verjamem, da bodo v okviru projekta nastali tudi zanimivi strokovni teksti, s katerimi bomo spoznali in odkrili še marsikatero zanimivo podrobnost iz bogatega življenja enega največjih domžalskih zanesenjakov. Vsakokrat me ob prebiranju njegove biografije presune dejstvo, kakšne neprecenljive in neizbrisne temelje je postavil v našem kraju.

Občina Domžale bo vselej znova rada podpirala tovrstne zgodbe, zato smo tudi tokrat na pobudo uredniškega odbora s predsednico Cveto Zalokar na čelu in v okviru redne založniške dejavnosti Kulturnega doma Franca Bernika finančno podprli projekt treh temeljnih Bernikovih ponatisov, podprli pa bomo tudi ambiciozno odločitev, da ob tem izdamo tudi doslej širši javnosti neznani rokopis Zgodovina fare Domžale 3. Ob tej priložnosti izrekam zahvalo vsem piscem in pripravljavcem novega natisa Bernikovih del, hkrati pa vsem želim veliko zanimivega branja pri odkrivanju življenja in dela ene ključnih domžalskih osebnosti ter njegove vsestranske kulturno-socialne vloge.

TONI DRAGAR

župan Občine Domžale

„Če kje na Kranjskem, je na Goričici potrebna fara!”

S temi besedami je knezoškof Anton Bonaventura Jeglič 28. oktobra leta 1903 opogumil Franca Bernika, novonastavljenega duhovnika takratnega beneficiata na Goričici (preprosto povedano podružnične cerkve), da se je še bolj pogumno lotil nadaljevati že skorajda stoletni boj takratnih prebivalcev predela okoli Goričice, da bi dobili lastno župnijo. In v petih letih (leta 1908) jim je uspelo to, česar prej niso uspeli v mnogih poizkusih od leta 1801 naprej.

Nekaj dni je manjkalo Francu Berniku do dopolnjenih 33 let starosti, ko je leta 1903 nastopil službo duhovnika v Domžalah. Kakšni časi so bili takrat, si lahko samo mislimo, podrobneje pa jih bomo spoznali preko njegovih ponovno natisnjenih zapisov in v nadaljevanju iz strokovnih študij, ki bodo spremljale naše delo. Bernikova dela so velik in dragocen prispevek k celostnemu poznavanju takratnih razmer v Domžalah, saj kakih drugih tako podrobnih opisov tedanjega časa za to področje pravzaprav nimamo. Njegova natančnost, redoljubnost, vsestranskost, zagotovo pa tudi ljubezen do ljudi, kraja in zgodovine nam bodo pomagale lažje razumeti življenje človeka v začetku 20. stoletja, ki se je moral boriti za materialno in duhovno preživetje. In Bernik je znal pomagati v obojem: bil je zagovornik majhnega človeka ter ga branil pred izkoriščanjem, predvsem pa je bil velik kulturni in duhovni buditelj ter voditelj.

V Domžale je prišel kot duhovnik, ki mu je bila kot prva naložena skrb za duhovno vodenje zaupanega mu ljudstva. In tega se je zvesto držal ter svoja prva prizadevanja v največji meri usmeril ravno v ustanovitev samostojne župnije – da bi bil Bog po zakramentih stalno navzoč med ljudmi. Vedel pa je tudi, da sta duhovno področje in vse ostalo

človekovo delovanje med seboj trdno povezana in prepletena, zato je na nek način moral prestopiti okvire duhovnega ter delovati širše. S pridom je uporabil vse svoje talente, od glasbenih in igralskih do organizacijskih in gospodarskih – v celoti se je dal na razpolago ljudem, s celim srcem je služil Bogu in človeku. Seznam njegovih del je zelo dolg, predvsem pa izredno širok in z zelo različnih področij. Iz njegovih pridig je moč zaznati, kako je vedno znova povezoval nauk evangelija s konkretnim življenjem ljudi. Ni bil človek teorije, temveč izredno zgovoren ter prepričljiv zglede konkretnega življenja, s katerim je močno nagovarjal vse ljudi. Kot sam pravi, o sebi ni maral javno govoriti in tudi zato o njem samem nimamo veliko zapisanega. Po njegovih delih pa lahko prepoznamo veličino tega moža, ki je usodno zaznamoval takratni razvoj Domžal in še danes lahko uživamo sadove njegovega dela.

Verjamem, da nam bo vsem skupaj branje njegovih zgodovinskih zapisov v ponos in veselje, predvsem pa v boljše poznavanje korenin našega kraja. Drevo brez korenin je mrtvo; tudi človek brez vsaj osnovnega poznavanja in spoštovanja lastnih, krajevnih in narodovih korenin je mrtev. Če smo danes sredi viharjev, ki k nam prinašajo vedno nove in nove valove ljudi drugih narodnosti in kultur, je zavedanje in poznavanje lastne zgodovine še toliko bolj pomembno. Lahko bi rekli, da nas Bernik še drugič rešuje in nam pomaga: pomagal je takratnim ljudem pri oblikovanju njihove identitete in pomaga danes nam, da ohranjamo svoje korenine žive, da smo ponosni na svoj rod in domovino. Vsem pobudnikom in podpornikom ponovne izdaje Bernikovih del se iskreno zahvaljujem, bralcem pa želim obilo veselja ob prebiranju zapisanih besed.

KLEMEN SVETELJ

župnik

Franc Bernik

je prav gotovo osebnost, ki je izjemno zaznamovala preteklost našega mesta in je eden najpomembnejših ljudi v njegovi zgodovini. V Domžalah je bival in deloval kot dolgoletni župnik od leta 1903 vse do smrti leta 1948, razen v obdobju med okupacijo od 1941 do 1945, ko je kot begunec živel v Ljubljani. Domžalam je dal pečat na številnih področjih delovanja, zlasti s svojo vlogo pri ustanovitvi samostojne župnije, pa tudi s smelim delovanjem na družbenem, gospodarskem, socialnem, izobraževalnem in kulturnem področju. Zgradil je prvi otroški vrtec in dom za starejše, tudi prvo pokopališče. Spodbudil je delovanje zadrug, Strojna zadruga je med drugim v Domžale pripeljala prvo javno razsvetljavo. Izjemen je njegov prispevek v okviru slavninarske dejavnosti, saj so s Kitarško zadrugo skrbeli za nabavo materiala in organizirali prodajo slamnatih kit v tujino. Zaslužen je bil za ustanovitev hranilnice in posojilnice ter podpiral delavce pri njihovih pravicah in izobraževanju. Kot javni zavod, ki s ponosom nosi njegovo ime, in nadaljuje z kulturnim poslanstvom in ohranjanjem dediščine, se s spoštovanjem oziramo na obsežno zapuščino, ki jo je zapustil, saj je bil med drugim tudi gonilna sila Katoliškega izobraževalnega društva, zborovodja in režiser, vodja knjižnice in organizator pogovorov ter človek, ki je znal spodbuditi in navdušiti sokrajane za izgradnjo današnjega kulturnega doma - veličastne secesijske stavbe iz leta 1910 - ki je še danes med najlepšimi objekti, v ponos kraju in graditeljem.

Pomembna je tudi njegova *vloga pisca in kronista*. Zapustil je 9 samostojnih verskih in zgodovinskih knjižnih del, poleg tistih z nabožno vsebino sta še posebej zanimivi kroniki Zgodovina fare Domžale 1 (1923) in 2 (1939) ter delo z naslovom Z nekdanje Goričice (1925), v rokopisu pa je ostala nedokončana tudi Zgodovina fare Domžale 3. Poleg tega je objavil tudi več člankov in skladb v Cerkvenem glasbeniku in Duhovnem pastirju, pisal pa je tudi dramska besedila in komponiral.

Že dlje časa je v Domžalah tlela zamisel, da se pristopi k ponovnemu natisu Bernikovih temeljnih knjig o naši preteklosti, saj je ohranjenih le še peščica izvodov. Po številnih pobudah, med drugim Jožeta Oberwalderja in Tomaža Jarca, se je pod okriljem našega zavoda jeseni 2019 zbral

uredniški odbor (župnik Župnije Domžale Klemen Svetelj, zgodovinar mag. Blaž Otrin, sodelavka na področju muzejske dejavnosti Katarina Rus Krušelj, tiskar Tomaž Jarc, sodelavec Janez Ivan Kastelic, oblikovalec Marjan Kocjan in Cveta Zalokar kot predsednica), ki je pripravil finančni, vsebinski in terminski načrt projekta ter zanj pridobil polno podporo pri Občini Domžale in njenem županu Toniju Dragarju.

Tako bomo v obdobju med leti 2020 - 2022 pripravili nove natise vseh treh kronik, pri čemer smo se odločili, da jih bomo izdali v enotni in delno posodobljeni ter tehnično kvalitetnejši obliki, tako da so že vneseni popravki iz originalne knjige, prav tako pa so drugačni kot v prvotnem natisu tudi format, vezava, razporeditev fotografij in oštevilčenje strani.

Pred vami je prva knjiga, novi natis *Zgodovine fare Domžale 1*. V originalni knjigi je bilo na koncu navedeno, da je v njej tudi glasbena priloga, z naslovom Slavospev Svetega večera: „Quem vidistis pastores?“ („Koga ste videli, pastirji?“) iz leta 1893, kot mladostni spomin na Sveti večer in prvo polnočnico. A žal omenjene priloge ni bilo mogoče najti niti v knjižnicah niti pri zasebnih zbirateljih, in je po vsej verjetnosti izgubljena.

Ob koncu leta 2020 bo sledila *Zgodovina fare Domžale 2* in v letu 2021 delo *Z nekdanje Goričice*.

Najpomembnejše pa je, da bodo v tem času nastali tudi številni strokovni članki in prispevki, ki jih bodo pripravili med drugim mag. Blaž Otrin, Matjaž Brojan, dr. Miroslav Stiplovšek, Katarina Rus Krušelj, dr. Anton Štrukelj, Mihael Kozjek, Jan Berlot, Ana Vrtovec Beno idr. in v njih prvič zares natančno in strokovno osvetlili življenje in delovanje Franca Bernika, s posebnim poudarkom na delovanju v Domžalah. Prav tako bo zbrano in objavljeno tudi obsežno fotografsko gradivo, povezano z Bernikovim delom. V načrtu pa je tudi zahtevna priprava izdaje v rokopisu ohranjene *Zgodovine fare Domžale 3*, v kateri je popisana kronika dogajanja od leta 1940 do leta 1948 in obsega zapise o času druge svetovne vojne in povojnem dogajanju.

CVETA ZALOKAR

direktorica Kulturnega doma Franca Bernika Domžale

Kratek življenjepis Franca Bernika

Franc Bernik se je rodil 28. septembra 1870 v župniji Šentvid nad Ljubljano staršema Matiji Berniku in materi Marijani Potočnik. Njegov oče je bil doma iz Stare Loke in je kot učitelj in organist deloval po raznih krajih. Leta 1867 se je v Leskovici poročil s tamkajšnjo domačinko Marijano Potočnik, leto kasneje pa se je mlada družina preselila v Šentvid, kjer je Matija poučeval na tamkajšnji ljudski šoli. Poleti 1873 je oče Matija umrl in družina se je znašla v hudi socialni stiski. Mati Marijana se je skupaj s tremi otročiči preselila k sorodnikom na Trato, kjer je nato služila pri raznih ljudeh, da je lahko preživljala svojo družino. Franc je ljudsko šolo obiskoval v Škofji Loki, nato pa odšel na cesarsko kraljevo Državno gimnazijo v Ljubljano, leta 1885 pa postal še gojenec Alojzijevišča oz. malega semenišča. Maturiral je leta 1890 in se nato vpisal na ljubljansko bogoslovje, po štirih letih študija pa ga je leta 1894 škof Jakob Missia posvetil v duhovnika. Njegovo prvo službeno mesto je bila Borovnica, kjer je bil najprej kaplan, po smrti tamkajšnjega župnika Janeza Oblaka pa je v letu 1898 prevzel še službo administratorja župnije. Koncem leta 1898 je bil kot kaplan premeščen v župnijo Vrhnika, kjer se je v duhu katoliško-socialnega gibanja udeleževal ne le na verskem, ampak tudi na političnem, gospodarskem in socialnem področju. Med drugim je leta 1900 ustanovil Marijino družbo, leta 1901 je bil glavni pobudnik pri ustanovitvi Katoliškega političnega društva za sodni okraj Vrhnika, deloval je pri tamkajšnjem katoliškem rokodelskem društvu in se ukvarjal z zadružništvom. Kljub živahnemu in pestremu delu na Vrhniki pa si je Bernik čedalje bolj želel samostojne službe. Škof Anton Bonaventura Jeglič je njegovo željo uslišal in ga 12. septembra 1903 imenoval na mesto kuratnega beneficiata na Goričici.

Kmalu po prihodu na Goričico se je z vso vnemo lotil ustanavljanja samostojne župnije, saj je bila do tedaj Goričica le podružnična cerkev župnije Mengeš, same Domžale pa največji kraj na Kranjskem, ki ni imel samostojne župnije. Trdo delo za samostojno župnijo je obrodilo sad 25. septembra 1908, ko je na veliki slovesnosti ob navzočnosti več kot 3.500 ljudi med

bogoslužjem v domžalski cerkvi škof Jeglič Domžale razglasil za samostojno župnijo.

Bernik je s svojim vsestranskim delom pustil v Domžalah neizbrisen pečat. Področja njegovega delovanja so bila izjemno raznolika, od rednega duhovniškega dela (maševanje, poučevanje verouka, krščevanje, poročanje, pokopavanje, skrb za ekonomijo župnije, vodenje pisarne itd.), do glasbenega ustvarjanja, pisanja dramskih besedil, verskih in zgodovinskih knjig, ustanavljanja in vodenja zadrug ter številnih društev, ukvarjanja z delavstvom, politiko, vodenjem kulturnih in socialnih ustanov, do organiziranja shodov in gradnje oziroma obnove objektov. Še pred ustanovitvijo samostojne župnije je organiziral gradnjo pokopališča (1904) ob cerkvi, kar je bilo zaradi bližine železnice in lege cerkve na vzpetini zelo težavno delo. Poživil je Katoliško izobraževalno in podporno društvo v Domžalah in leta 1909/10 organiziral gradnjo društvenega doma, ki je bil svečano odprt 28. avgusta 1910. Na otvoritveni prireditvi je slavnostni govornik Janez Evangelist Krek dom označil za „pušlc“ vseh društvenih domov na Kranjskem in stavba še danes velja za najlepši secesijski objekt v kraju. V domu so se nato prirejale kulturne in športne prireditve, predavanja, prostore je dobila tudi društvena knjižnica, kjer so si ljudje lahko izposojali knjige na dom.

Organiziral je delavstvo in leta 1907 ustanovil Strokovni odsek slavninarskega delavstva v Domžalah. Poživil je delovanje Hranilnice in posojilnice v Domžalah, ki je postala najpomembnejši denarni zavod v kraju. Leta 1908 je ustanovil kitarško zadrugo, ki je skrbela za nabavo potrebščin za izdelavo slamnatih kit in njihovo prodajo v tujino. Leta 1910 je ustanovil strojno zadrugo, ki je med drugim oskrbela električno razsvetljavo v domžalski cerkvi in društvenem domu, kar je bila prav tako prva javna razsvetljavo v Domžalah. V času pomanjkanja živil po prvi svetovni vojni je leta 1919 oskrbel še konzumno društvo. V letih 1929/30 je odprl Dobrodelni dom in Otroški dom, ki sta postali vodilni socialni ustanovi v kraju. V Otroškem domu so bili vrtec, dnevno zavetišče in sirotišnica, v Dobrodelnem domu pa dom za onemogle in ostarele.

V času prve svetovne vojne je bila v Domžalah vojaška bolnišnica, ki je imela svoje prostore po mnogih stavbah, med drugim tudi v društvenem domu. Bernik je v tem času redno obiskoval ranjence in tudi 13 mesecev

opravljal službo vojnega kurata. Poleg tega je organiziral tudi pomoč za številne begunce, ki so bili nastanjeni v župniji in družine, ki so bile pahnjene v socialno stisko.

Kot član Slovenske ljudske stranke je bil aktiven tudi na političnem polju, v letih 1916–1917 je bil celo član izvršilnega odbora stranke. Ob sporu med mladimi in starimi znotraj SLS leta 1917 je stopil na stran slednjih in podprl takratnega prvaka Ivana Šušteršiča, kar pa je ob njegovem porazu pomenilo tudi Bernikov politični zaton. Po koncu prve svetovne vojne se ni več aktivno politično udeleževal, se je pa v času kraljeve diktature, ki je po letu 1929 preganjala tudi Cerkev, slovensko narodno identiteto in takrat razpuščeno SLS zopet zblížal s stranko in podprl njene protirežimske akcije. Leta 1938 je dal povečati prezbiterij župnijske cerkve in poslikave zaupal slikarju Slavku Pengovu. V Domžalah je bila močna nemška skupnost, s katero je kljub nacionalnim napetostim, ki so vladale predvsem pred prvo svetovno vojno, zgledno sodeloval in za njih pripravljajl posebno bogoslužje. Kolikor se je dalo, je tudi vzdrževal stike z domžalskimi izseljenci, samo v ZDA jih je bilo po koncu prve svetovne vojne okoli 400. Leta 1921 jim je posvetil knjigo *Spolnjuh zapovedi*.

V samozaložbi je izdal tri knjige o zgodovini Domžal in zapustil neprecenljive rokopisne kronike župnije Domžale, ki obsegajo več kot 1.800 rokopisnih strani in nadvrno popisujejo življenje v Domžalah v času njegovega delovanja. Leta 1923 je izdal knjigo *Zgodovina fare Domžale*, kjer opisuje zgodovino kraja in župnije, prizadevanje za samostojno župnijo, njeno ustanovitev in pestro delovanje, leta 1925 je z delom *Z nekdanje Goričice* odstiral tančice starejše krajevne zgodovine, leta 1939 pa izdal še drugi del *Zgodovine fare Domžale*, kjer je popisal dogajanje v župniji in kraju med letoma 1923 in 1939. V času begunstva v Ljubljani med drugo svetovno vojno in po vrnitvi leta 1945 je snoval že tretji del knjige, ki pa ni bila povsem dokončana in ni doživela tiska. Rokopis z nekaj manjkajočimi deli je danes shranjen v Nadškofijškem arhivu v Ljubljani.

Poleg zgodovinskih knjig je napisal obsežne knjige z versko tematiko in sicer *Spolnjuh zapovedi 1* leta 1921; *Spolnjuh zapovedi 2* leta 1922, *Pri najboljšem prijatelju* leta 1924, *Evharistične šmarnice* leta 1927 in *Srečni bodimo* leta 1928. Vsa ta dela skupaj obsegajo preko 1750 strani. Napisal

je tudi nekaj glasbenih del, ki so bila objavljena v *Cerkvenem glasbeniku* (1893–1901) in kot priloge kasneje ponatisnjene v njegovih knjižnih delih, ter članke v *Duhovnem pastirju* (1918, 1919).

Kljub temu, da je bila župnija Domžale po številu prebivalcev tako obširna, da bi potrebovala vsaj enega, če ne že dva kaplana, je Bernik vse do leta 1939 župnijo upravljal sam, šele avgusta 1939 pa je dobil prvega kaplana Stojana Novaka.

Nastop druge svetovne vojne je ostro zarezal v življenje Domžalčanov, saj je kraj prišel pod okupacijo nacistične Nemčije. Tako Bernika kot kaplana Novaka je doletela usoda večine inteligence, učiteljev, duhovnikov, ki jih je nemški okupator izgnal iz svojega okupacijskega področja. Najprej je bil 7. maja 1941 aretir in izgnan kaplan Novak, dne 4. junija pa je gestapo aretiral še Bernika in ga odpeljal v Mengeš, kjer je bilo v Zavetišču sv. Vincencija začasno zaprtih na desetine duhovnikov z Gorenjske in Koroške. Berniku je po posredovanju takratnega, po Nemcih postavljenega domžalskega župana, uspelo, da so ga 19. junija izpustili, a pod pogojem, da je napisal izjavo, da se ne bo vrnil v Domžale. Ob pomoči domačih in Domžalčanov se je zatekel v Ljubljano, kjer je nato kot begunec preživel vojno. V času begunstva je leta 1944 v cerkvi sv. Jožefa praznoval svojo zlato mašo, ob koncu vojne pa tudi hudo zbolel, tako da je njegovo življenje viselo na nitki.

Po vojni mu nove oblasti niso dovolile, da bi se takoj vrnil v Domžale, tako da se je iz prisilnega izgnanstva vrnil šele 4. avgusta 1945, t. i. pristane (uradno dovoljenje oblasti) pa je dobil šele 30. avgusta. Pred njegovim prihodom je župnijo kot administrator vodil kaplan Novak, ki se je v Domžale vrnil že 13. maja 1945. Po vojni zaradi spremenjenih družbenopolitičnih razmer Bernik ni mogel in smel več aktivno sooblikovati dogajanja v Domžalah, čedalje močneje pa se je oglašala tudi bolezen.

Zadnje večje Bernikovo dejanje v Domžalah predstavlja blagoslov novega pokopališča. Zaradi povečanja prebivalstva in številnih žrtev med vojno je nova domžalska oblast sklenila zgraditi novo pokopališče in 24. novembra 1946 je Bernik na prošnjo Krajevnega ljudskega odbora Domžale po rimskem obredniku slovesno blagoslovil novo pokopališče, takoj za tem pa je potekal slovesen pokop osemindvajsetih borcev. Zaradi bolezni je bil kaplan Stojan Novak v letu 1946 prestavljen na Rakitno, v Domžale

pa je bil 24. septembra 1946 za kaplana nastavljen prof. Matija Tomc, ki je kasneje postal drugi domžalski župnik. Bernik je bil ob prihodu Tomca že hudo bolan in je večkrat omedlel na cesti ali med mašo. Tomc je takoj po prihodu prevzel veliko dela, ki pa se je kmalu še povečalo, saj se je župnikovo zdravstveno stanje samo slabšalo. Po hudi bolezni je Franc Bernik umrl 5. novembra 1948, dva dni kasneje so se od njega množično poslovili njemu tako ljubi „Domžalci“. Na pogrebu mu je kljub nasprotovanju lokalnih oblasti zaigrala domžalska godba, s katero je vsa leta dobro sodeloval, pogreba pa so se v uniformah udeležili tudi domžalski gasilci, katerih častni član je bil. Slovesen pogreb je vodil škof Anton Vovk, ki je Bernika izjemno cenil in se od njega poslovil z besedami: „Zrušil se je vogelni kamen domžalske župnije, ugasnil je lep svetilnik ljubljanske škofije, ko je umrl Vaš župnik in duhovni svetnik, zlatomašnik Franc Bernik. Omahnil je novozavezni Mojzes, ki Vas je, dragi domžalski farani, vodil nad 45 let tako, da bi Vas nihče bolj blagoslovljeno in uspešno ne mogel voditi. /.../ Bil je vogelni kamen vsemu delu in razvoju župnije. Bil je svetilnik ljubljanske škofije. Desetletja je slovel med duhovščino za najbolj delavnega duhovnika škofije.”

Umril je brez premoženja, saj je vse, kar je imel, razdal za domžalsko župnijo, tako da so morali pogreb plačati iz župnijske blagajne.

Že za časa življenja je Bernik prejel številna odlikovanja in častna imenovanja. Leta 1916 mu je ljubljanska škofija podelila častni naziv duhovnega svetnika; zaradi zaslug pri pomoči beguncem in ranjencem med prvo svetovno vojno je bil spomladi leta 1918 odlikovan z državnim zlatim zaslužnim križcem s krono na traku hrabrostne svetinje. Leta 1930 ga je nova država odlikovala z redom sv. Save petega reda. Bil je častni občan občin Borovnica, Trata in Domžale ter častni član Gasilskega društva Domžale. Po njem se danes imenuje osrednja kulturna institucija v Občini Domžale: Kulturni dom Franca Bernika Domžale.

Mag. BLAŽ OTRIN

Zgodovina FARE DOMŽALE

— ◆ —
Svojim faranom doma in na ptujem
v spomin na veliko dobo
farne in domovinske ljubezni

spisal

FRANC BERNIK

župnik v Domžalah.

— ◆ —
S slikami.
— ◆ —

Samozaložba.

Natisnila Slatnar-jeva tiskarna v Kamniku.

1923.

Starodavna Marija z Jezuščkom
v stranski kapeli župne cerkve v Domžalah.

Natisk dovolil škofijski ordinarijat v Ljubljani
dne 1. maja 1923, št. 1175.

UVOD.

 e kedaj, danes svet hitro živi.

A tudi hitro — pozablja!

 Pred našimi očmi se vrsti dogodek za dogodkom, kakršnih človeštvo zlepa ni doživelo.

Ti pa, ki stojiš takorekoč v središču teh dogodkov, jih često niti zamar nimaš. Težki boj za obstanek, vsakdanje skrbi za preživljanje, nebroj težav na vseh straneh, vse to in še toliko drugega Ti kar podi misli in želje naprej v boljšo prihodnjost.

In vendar je čas, katerega ravno sedanji rod preživlja, zgodovinsko tako izredno velik, važen, zanimiv!

Svetovna vojna! Pozni rodovi bodo z zanimanjem brali in poslušali o njej.

Kdo pa danes misli na njene — žrtve?!

Junakom, ki so v teh strašnih letih svetovnega gorja neizmerno pretrpeli, se brez dvoma spodobi časten spomin za prihodnje čase!

Vsaj domači kraj, lastna fara naj potomcem ohrani imena tistih, ki so iz njene srede morali na bojišče, v ujetništvo, v smrt!

Ime, vklesano v kamen, se zabriše, pisana beseda ostane!

To je bil prvi in neposredni vzrok, ki je rodil to knjigo!

Temu vzroku se je kmalu pridružil drugi!

Ne le zgodbo svetovne vojne z ozirom na domžalsko faro naj opiše ta knjiga, ampak zgodbo te fare v celoti, kolikor jo je sploh bilo mogoče zaslediti.

V besedi in sliki naj ta knjiga kaže ustanovitev in zanimiv vsestranski razvoj domžalske fare, ene najmlajših v škofiji, in tako k ljubezni do rodne domače zemlje vna ma vse, ki so — doma ali na ptujem — pri njeni ustanovitvi kakorkoli sodelovali!

Potomcem pa naj priča, da najbolj požrtvovalen, občudovanja vreden je bil njihov rod tedaj, ko se je najzvesteje oklepal svojega Boga, svoje nebeške Matere!

Razvrstitev vsebine te knjige se precej razlikuje od razvrstitve po drugih knjigah te vrste.

Naj se mi to ne šteje v zlo!

Imel sem pred očmi predvsem svoje farane, katerim sem to knjigo napisal. Zato je bila edina moja želja ta, da dogodke, ki so se večinoma še pred nedavnim časom in pred njihovimi očmi vršili, opišem kolikor mogoče v tisti vrsti in na tak priprost, poljuden način, kakor je po mojem mnenju za ljudstvo najprimernejše. Naj že iz nadpisov pri posameznih oddelkih vsak takoj spozna, kje mu je v knjigi iskati tega, kar ravno njega zanima!

Prav zato je v knjigi opisanih toliko raznih krajevnih slovesnosti in navedenih toliko vsakovrstnih imen, ki za širšo javnost samo-umevno nimajo prav nobenega pomena, tudi za splošno zgodovino ne, za kraj sam pa so vendar le zanimiva.

Težko je pisati zgodovino kraja, o katerega preteklosti ni tako-rekoč nič ohranjenega.

Pa saj v tej knjigi davna preteklost ne pride veliko v poštev.

O njej bo pisal, kdorkoli bo spisal zgodovino starodavne fare Mengeš.

Fara Domžale pa je stara šelè 15 let!

In tudi celoten preporod tega kraja je še čisto mlad.

Dasi torej ta knjiga res ne posega veliko v pretekle čase, skuša vendar po možnosti podati zgodovino te mlade fare in vsega, kar je v njej važnega in zanimivega.

Naj vsaj ti skromni spomini pričajo poznejšim rodovom, da je bival ob velikih zgodovinskih časih v Domžalah rod, ki se je v polni meri zavedal svojih velikih dolžnosti!

Domžale, dne 12. majnika 1923.

Pisatelj.

I. DOMŽALE.

1. Opis kraja.

Ako greš, predragi čitatelj, lepega poletnega dne peš iz Ljubljane po glavni državni cesti proti severovzhodu in prideš mimo Ježice in Črnuč do Trzina, obstrmi tvoje oko ob prelepem prizoru, ki se ti nudi.

Tam v primerni daljavi zagledaš mogočne Kamniške planine.

Kot čudovito lepo ozadje se dvigajo pred teboj visoki vrhovi: Kočna (2.539 m), Grintavec (2.558 m), Dolgi hrbet (2.454 m), Štruca (2.464 m), Skuta (2.532 m), Križ (2.429 m), Turska gora (2.187 m), Brana (2.253 m), Kamniško sedlo (1.884 m), Planjava (2.399 m), Škarje (2.135 m), Ojstrica (2.349 m), Korošica (1.808 m), Dedec (2.023 m), Veliki vrh (2.113 m).

Na desno in levo od tebe je samo gorovje: Pimberk, ihanski in moravški hribi na desni, trzinski, loški in mengeški na levi.

Dà, tudi Karavanke vidiš tam v kotu proti zahodu, seveda v veliki oddaljenosti in le ob jasnem vremenu.

Cela vrsta cerkvá te prijazno pozdravlja od vseh strani. V ozadju visoko nad Kamnikom gleda na te staroslavni sv. Primož, sv. Ana v Tunicah, raz Vranjopeč te pozdravlja sv. Urh, mogočni mengeški zvonik vzbuja tvojo pozornost, Homec in Rova se ti ljubko smehljata, ihanski Tabor in sv. Miklavž in nad njima moravska Sv. Trojicà, da, tudi sv. Valentin na sloveči božjepotni Limbarski gori, vsi ti kličejo svoj pozdrav.

Pred seboj pa zazreš, obrobljeno krog in krog od teh hribov, prelepo ravnino, samo rodovitno polje, njivo pri njivi, na njih bogato žitno klasje, vsakovrstni drugi pridelki, zares „pogrnjena miza”.

Še dobrih 20 minut hodiš po cesti proti severovzhodu in že si v Domžalah.

Seveda pa ne misli, prijatelj, da te silim ravno k pešpoti!

Saj poznaš slavnoznanega Kamničana? Glej, on kar čaka na te! Še v Šiško ti od l. 1922 ni treba več hoditi radi njega, kot je bilo to treba poprej celih 30 let. Kjer hočeš vstopiti, na državnem ali južnem kolodvoru, povsod si dobrodošel. Pa le nikar nič ne zabavljaj čez njegovo priznano hitrost! Če tudi res ni brzovlak, Domžalcem je ljub in drag.

Domžale se dobro zavedajo, da imajo ravno njemu v posebni meri zahvaliti svoj izredni procvit v zadnjih letih.

Ko bi bili Mengšani ob odločilnem trenutku takrat, ko so imeli na ponudbo, da bi bila železnica šla skozi Mengeš, nekoliko bolj dalekovidni, bi pač Domžale danes ne bile to, kar so.

Če pa ti je, predragi, že tudi vlak prenavaden, stopi le kar k „Figovcu” in se vsedi v avtomobil, ki vozi — seveda, kedar vozi — iz Ljubljane proti Celju! V 30 minutah si na cilju.

„Kaj so Domžale tako velik kraj?” se začudeno vprašuješ, ko vidiš pred seboj toliko hiš, in to lepih, in med njimi tudi več velikih tovaren.

Tudi ljudje, ki jih srečuješ, vzbujajo takoj tvojo pozornost.

Ženske so napravljene ličneje, kot se sicer na deželi ob delavnikih to opazuje. Umevno! Saj prihajajo ravno iz tovarne, kjer opravljajo primeroma prav lepo in snažno delo. Pa so prav mnoge izmed njih videle že tudi nekoliko več sveta, kot samo domači zvonik. Marsikatera je bila kot izurjena slamnikarska šivalka že po eno, po več zim na Dunaju, v Pragi, Budapešti in drugod. A se niso nič prevzele. Saj jih vidiš, kakšne so! Neka prirojena, neprisiljena prijaznost jim odseva iz obraza in vsega obnašanja. Sam smeh jih je.

In kako ti govorijo! Vse gre sicer na v (dévova=delala,

hodiva=hodila, pršvâ=prišla), a tako mehko in naravno, da se tudi tebi to govorjenje v hipu dopade.

Hitro čutiš: Domžale niso karsibódi!

Tako je, prijatelj!

Domžale so tisti sloveči, svetovnoznani obrtni kraj, kjer se izdelujejo najlepši in najfinejši moški in — kar še več pove! — tudi ženski slamniki. Najimenoitnejše gospe in gospice po velikih svetovnih mestih nosijo z veseljem — domžalske slamnike.

Zaenkrat so Domžale še navadna vas.

A skrbni občinski očetje so — užaljeni v svojem upravičenem domžalskem ponosu — že l. 1921 soglasno sklenili in prošnjo vložili, da se morajo Domžale povzdigniti vsaj v trg, če že ne takoj — kar pa je tudi seveda samo vprašanje časa, kaj ne? — v mesto!

Kako pa tudi napredujejo Domžale! Že zunanji pogled ti to kaže! Kamor se ozreš, vidiš celo vrsto novih hiš!

Številke te o tem še bolj uverijo.

Fara Domžale obsega pet vasi: **Zgornje Domžale, Spodnje Domžale, Stob, Študa** in **Depaljvas**, ki zavzemajo skupno 9·83 km² zemeljske površine in leže 293—303 m nad morjem.

Zgornje Domžale so l. 1856 šteje 51 hišnih številk s 365 prebivalci, l. 1920 pa že 149 hišnih številk z 947 prebivalci.

Spodnje Domžale so l. 1856 šteje 26 hišnih številk s 152 prebivalci, l. 1920 pa 65 hišnih številk s 366 prebivalci.

Stob je l. 1856 štel 49 hišnih številk z 242 prebivalci, l. 1920 pa 63 hišnih številk s 322 prebivalci.

Študa je l. 1856 štela 30 hišnih številk s 146 prebivalci, l. 1920 pa 47 hišnih številk z 280 prebivalci.

Depaljvas je l. 1856 štela 35 hišnih številk z 221 prebivalci, l. 1920 pa 43 hišnih številk z 241 prebivalci.

Skupno so te vasi l. 1856 šteje 191 hišnih številk s 1126 prebivalci, l. 1920 pa 367 hišnih številk z 2156 prebivalci, od katerih je bilo 1033 moških in 1123 ženskih.

Leta 1920 je bilo torej v teh vaseh samih žensk toliko (samo 3

ZEMLJEVID ŽUPNIJE DOMŽALE

JARŠE

GROBLJE
(Križevski trg)

STOB

ZGOR.
DOMŽALE

SPOD.
DOMŽALE

DEPALJA
VAS

PRELOG

VIR

Prelog

Merkator : 1 : 7500
1 cm = 75 m = 99,432396 m

N

Z

manj), kot l. 1856 moških in ženskih skupaj.

Poleg tega je pa bilo še ob ljudskem štetju l. 1920 začasno odsotnih iz fare 40 oseb, ki so bile pri slamnikarskem delu v raznih mestih naše in sosednih držav in 390, ki so bile v Ameriki, skupno 430 faranov.

Fara je torej l. 1920 v resnici štela 2586 ljudi.

V letih od 1856–1920 se je torej število hišnih številk skorej podvojilo (samo 15 številk je k temu primanjkovalo), število prebivalcev pa se je več kot podvojilo (za 334 oseb več).

Dočim pa so bili l. 1856 še vsi prebivalci navedenih vasi Slovenci, katoličani in državljani iste države, je bilo l. 1920 izmed 2.156 ljudi, ki so takrat bivali v Domžalah po narodnosti: 2020 Slovencev, 119 Nemcev, 3 Srbi Hrvati, 14 drugih Slovanov, po veri: 2.138 rimsko katoliških, 4 grško-katoliški, 10 pravoslavnikov, 4 protestanti in po državljanstvu: 1.966 državljanov SHS, 132 tujih državljanov in 58 takrat še neodločenih. Znak industrijskega kraja!

Najbolj so se pomnožile Zgornje Domžale, kjer je središče slamnikarske obrti. Tudi vasi Spodnje Domžale in Stob sta zelo narastli. Te tri vasi, ki so bile pred leti še popolnoma ločene, se danes že kar skupaj držijo, kakor bi bile vse tri le ena vas. Pri marsikateri teh hiš ti je Domžalec sam v zadregi, pod katero teh vasi da spada.

Vse te vasi leže v ravnini. Razven župnikovega stanovanja ni niti ene stanovanjske hiše v fari, ki bi bila količkaj na gričku.

Zgornje Domžale, del Spodnjih Domžal, Stob in Depaljavas leže tik ob glavni državni cesti, ki vodi na Celje, oziroma proti Kamniku in Mengšu, del Spodnjih Domžal in Študa pa ob cesti, ki vodi k šentjakobskemu mostu čez Savo.

Razdalja med najbolj oddaljenimi hišami fare ne znaša niti eno uro pešhoje. In nobenega hriba, nobene podružnice v fari!

In zdrava voda v kraju!

Tik ob Zgornjih in Spodnjih Domžalah in prav blizu Štude teče reka Kamniška Bistrica, ki izvira izpod kamniških planin in se bli-

zu Zaloga izliva v Savo. Iz Domžal vodita čez njo dva mosta: eden na državni cesti proti Dobu in drugi na cesti proti Ihanu in Dolu.

Posebne važnosti je za Domžale takoimenovana Mlinšca, voda, ki je na Duplici iz Bistrice speljana v posebno strugo, da žene vsakovrstne vodne naprave. Teče prav blizu Bistrice skozi Zgornje in Spodnje Domžale in Študo in se blizu Maleloke izliva nazaj v Bistrico.

Samo v domžalski fari oskrbuje Mlinšca z vodno močjo tovarno „Bistra” in njen mlin, Gabričevo žago, dva Tonhovčeva mlina, Skokovo žago in elektrarno, Franconov, Elijev in Kuraltov mlin.

Zraven mostu, ki pelje iz Domžal čez Bistrico v Ihan, je iz Bistrice speljana voda še v eno strugo. Pravijo ji sploh Bistrica ali pa „žagana voda”, ker je bila napeljana na Svahkanovo žago (in mlin). Ob njej je Ladstätterjeva elektrarna (nekdaj Svahkanov mlin) in Pavletov mlin. Kmalu za Pavletovim mlinom v Spodnjih Domžalah se ta voda zopet združi z Bistrico.

Bistrica si je v teku let napravila izredno široko in neurejeno pot. Poplavila je ogromno rodovitne zemlje. Most, ki pelje na državni cesti iz Zgornjih Domžal čez Bistrico na Vir, je 132 m dolg. Ob večjih nalivih pa je reka na tem mestu do 180 m in še več široka.

Reguliranje Bistrice, s katerim se je l. 1910 pričelo, je kar največjega pomena tudi za Domžale. Le žal, da vsled sedanjih razmer to prevažno delo ne napreduje tako, kakor bi bilo želeti.

Skozi Depaljovas teče voda Depaljščica, ki se blizu Dragomlja izliva v Pešato.

Stob pa slovi po svojem Stobovšaku, 36 m dolgem in 25 m širokem „jezeru”. Ob času deževja in na jesen se napolni z vodo, ki priteče vanj iz njegovih studencev (7 večjih ob straneh in več manjših iz tal) in se odteka naprej v Srednik, ki se pri Dragomlju izliva v Pešato. O poletnem času pa ta voda popolnoma usahne. Od l. 1912 je to „jezero” ob straneh lepo betonirano in za pranje prirejeno. Perice iz Stoba in Domžal so prav žalostne, kedar v njem ni vode. Je kot nalašč, poleti hladna, pozimi topla.

Vodnjakov je v fari: v Zg. Domžalah 135, v Sp. Domžalah 71, v Stobu 59, v Študi 60, v Depaljvasi 39, skupno 364, skorej pri vsaki hiši, pri nekaterih še po dva.

Vodovoda, razven par zasebnih vodnih napeljav po hišah, v Domžalah ni.

Ko se je l. 1906 v občinskem odboru stavil predlog za napeljava istega, je bilo začudenje splošno, češ: „Kje pa imajo dobro vodo tako pri rokah, kot tukaj?”

Električna razsvetljava je od leta 1919 napeljana po Zgornjih Domžalah, Spodnjih Domžalah in Stobu in sicer iz žage posestnika Antona Skoka. Gonilna sila je voda Mlinšca (in para).

Študa jo je dobila l. 1922. Napeljana je iz mlina posestnika Elija Beno, tudi na Mlinšco.

Imajo pa še svojo lastno napeljavo elektrike: tovarna Ladstätter in posestnik mlina Pavel Bertoncej (s pomočjo „žagane vode”), tovarna „Bistra” in posestnika mlina Ivan Kuralt in Franc Mihelčič (na „Mlinšco”), tovarne Jakob Oberwalder in Kurzthaler in parna žaga Rus (na paro).

Zemljepisna lega Domžal je med $46^{\circ} 5' 28''$ — $46^{\circ} 5' 50''$ severne zemljepisne širine in $32^{\circ} 10' 52''$ — $32^{\circ} 15' 28''$ vzhodne zemljepisne dolžine po Ferro.

Središče Domžal je **Goričica**, majhen, 8—10 m visok griček, ki se dviga iznad Domžal. Na njem stoji župna cerkev, pokopališče, kapelica M. B., župnišče in gospodarsko poslopje.

Kako je nastal ta prijazen griček, kdo bi mogel to danes z gotovostjo dognati.

Sloveči zgodovinar Valvazor¹⁾ navaja tole zanimivo ljudsko pripovedko: Za Kamnikom pri Nevljah je stalo v starih časih veliko jezero. To jezero pa se je predrlo, preplulo je vso ravnino do Mengša, Trzina in Domžal in jo posulo z gramozom in kame-njem.

.....
¹⁾ Ehre des Herzogthums Krain XI, 541.

Zgodovinskih podatkov za to pripovedko ni. Ljudstvo pa res še danes trdi, da je strašna povodenj naplavila griča: Homec in Goričico.

Vender pripovedka o naplavljenju Goričice ni verjetna. Ko se je l. 1904 delalo farno pokopališče na Goričici in se je v ta namen prekopal precejšen del grička, da bi se mogle kopati dovelj globoke jame, delavci na premnogih krajih tudi z najboljšimi krampi niso nič opravili, ampak je bilo velik del grička treba — izstreliti.

Bodi, kakorkoli! Nedvomno je ta griček že izza nekdanjih dni na svojem mestu.

Da pa je bil nekdaj ta kraj res z vodo preplavljen, torej nekako jezero, to pa še sedaj sestavina zemlje potrjuje. Domžalska zemlja kaže na vseh straneh komaj pol metra „humus“-a, rodovitne zemlje. Pod njo pa je povsod sam gramoz. Kamorkoli zabijejo vodnjak, takoj priteče voda, lepa in čista, ker prihaja iz peščenih tal.

Fara Domžale meji na sledeče sosedne fare: na svojo materno faro Mengeš, od katere se je l. 1908 odločila (potom vasi Trzin in Rodica), na Dob (potom vasi Vir in Podrečje), na Ihan (potom vasi Prelog in Malaloka) in na Št. Jakob ob Savi (potom vasi Št. Pavel in Dragomelj).

Mejnik med Domžalami in Dobom je hrib Šumberk (341 m), raz katerega je divno lep razgled po celi domžalski okolici.

Četrť ure od Domžal leže Groblje. Tamošnja cerkev, podružnica mengeška, posvečena sv. Hermagoru in Fortunatu, je slovela v preteklih časih posebno zaradi altarja sv. Notburge, kjer se je na priprošnjo te svetnice zgodil marsikak čudež.

Samo par domžalskih zgledov!¹⁾

Domžalskim kmetom Jurju Gorjupu, Jakobu Gregoriču in Mihaelu Vavpečku je bila živinska kuga že več živine pobrala. Šli so v Groblje k sv. Notburgi se priporočit in kuga je ponehala. — Mihael Cigan iz Domžal je peljal s hriba voz slame. Po nesreči sta se mu oba

¹⁾ Letno poročilo triraz. ljudske šole v Mengšu 1890/91, str. 5.

konja zvalila čez pečino. Poklical je na pomoč sv. Notburgo in konja sta bila rešena.

V novejšem času prihajajo Groblje do vedno večje veljave, ker so se tu naselili očetje lazaristi, da otvorijo tukaj prvo slovensko misijonišče za vzgojo misijonarjev, ki naj ponesejo luč sv. vere med razne paganske narode.

Kajne, prijatelj, ti bi še to in ono rad zvedel o Domžalah?

Le počakaj! Polagoma pride vse na vrsto.

2. Iz nekdanjih dni.

Čudno! Domžale se v zgodovini — kolikor je bilo mogoče zaslediti —, skorej niti ne imenujejo ne.

Ali tega kraja nekdanj sploh ni bilo? Ali pa je bil tako majhen in neznaten, da ni prišel v poštev?

Ni dvoma, da so bile Domžale prejšnje čase res čisto majhen kraj.

Toda cesta, ki vodi iz Ljubljane in tudi Kranja proti Celju in Dunaju, je že od nekdanj vodila skozi Domžale.

Kako važna je bila ravno za ta kraj imenovana cesta, priča izjava mengeškega župnika Ivana Kuralta z dne 20. junija 1856 na kn. škofijski ordinarijat v Ljubljani¹⁾: „Kuratni beneficij na Goričici je bil v ta namen ustanovljen, da bi vozniki, ki so prejšnje čase zelo pogosto vozili po glavni trgovski cesti, ki je vodila iz Ljubljane na Dunaj, imeli priložnost biti ob nedeljah in praznikih v tik ob omejnjeni trgovski cesti ležeči kuratni cerkvi pri sv. maši.”

Vsaj Stob, ki je vsekako starejši mimo Domžal, je bil že pred veliko leti. Da so imeli ondi vozniki prenočišča, potrjujejo še danes veliki starodavni hlevi v Stobu.

Jasneje nam postane to zagonetno vprašanje, če pomislimo, da Domžale do zadnjega časa sploh niso prišle kakorkoli do svoje lastne veljave.

.....
¹⁾ Škofijski arhiv v Ljubljani.

Domžale.

Podružnica, h kateri so spadale Domžale, se je imenovala vedno le Goričica, zato pa tudi vsa domžalska duhovnija po njej le duhovnija na Goričici.

Tudi šola, ki se je ustanovila za Domžale, je nosila naslov „trivijalna (podružniška) šola na Goričici.”

Goričica pa ni nikdar v tej duhovniji bila kakršnakoli, bodi še tako majhna vas, ampak vedno samo griček. Tudi župnišče, ki stoji na Goričici, spada pod vas Spodnje Domžale.

In o gričku brez vsake vasi, brez vseh prebivalcev naj zgodovina poroča kdove kakšne posebne dogodke?!

V zgodovini starodavnega Mengša, katerega podružnica je bila Goričica, nam je iskati tudi zgodovino Domžal, tembolj, ker sta oba kraja čisto blizu, oba ležita v isti ravnini in ob isti zgodovinski trgovski zvezi juga s severom. Vsekako je že za časa, ko so mogočni Rimljani pod cesarjem Avgustom podjarmili naše kraje, bila na mengeško-domžalski ravnini cvetoča rimska naselbina. Ljubljanski muzej hrani še celo vrsto lobanj, ožganih kosti mrličev in pepela, svetilnic, kovinskih mečev, starih rimskih novcev, ki so jih izkopali pod grajskimi razvalinami v Mengšu, dokaz, da so ondi sežigali in v glinastih žarah zakopavali paganski Rimljani ostanke svojih umrlih.¹⁾

Tudi ime „Groblje” mengeške podružnice, ki leži zraven Domžal, skušajo zelo verjetno razložiti na ta način, da je bila ondi, čisto v obližju velike rimske ceste, rimska trdnjavica, kakršnih je bilo ob cesti v njeno brambo več postavljenih. Ko so to trdnjavo porušili, so nastale groblje. In na teh grobljah so pozneje sezidali cerkev in grad.²⁾

Ta cvetoča rimska naselbina pa je bila pokončana za časa preseljevanja narodov.

„Rimska država je hitro pešala in l. 476 je zapadno rimsko cesarstvo popolnoma izginilo in postalo plen divjih narodov, ki so s

¹⁾ Letno poročilo triraz. ljudske šole v Mengšu 1891/92, str. 3.

²⁾ Letno poročilo triraz. ljudske šole v Mengšu 1890/91, str. 3.

severa in od vzhoda prodirali na rimsko zemljišče, posebno v Italijo. Mnogo je trpela Kranjska v tem času splošnega preseljevanja narodov, kajti razna ljudstva so ravno skozi Kranjsko drla v južne dežele ter pri tej priložnosti plenila in pustošila po naši deželi, posebno ob glavnih cestah. Vse cvetoče naselbine ob glavnih cestah so bile pokončane.¹⁾

Kršćanstvo se je v tem kraju zgodaj razširilo in ukoreninilo. Prebivalci ob Pešati, ki teče $\frac{3}{4}$ ure daleč od Domžal, so že kmalu po burnih časih ljudskega preseljevanja vzprejeli sv. vero in si izvolili sv. nadangela Mihaela za svojega patrona.²⁾

Fara mengeška je bila ustanovljena med prav prvimi farami na Kranjskem, ki so poleg nje še: župnija Sv. Petra v Ljubljani, v Beli Cerkvi, Škofji Loki in Št. Rupertu na Dolenjskem.³⁾ Ustanovili so jo misijonarji iz Akvileje (Ogleja). Škofijska stolica v Ljubljani je bila namreč takrat podrejena oglejskemu patrijarhu. Saj je znano, da sta sv. Mohor in Fortunat, ki sta med našim narodom v veliki časti, že okoli l. 51 po Kr. oznanovala nauk Kristusov po Kranjskem.

Mengeška fara je bila nekdaj izredno obširna.⁴⁾ Obsegala je celò Vače, Čemšenik, Zagorje, Dol. V srednjem veku so se ti kraji odločili od nje in postali samostojni vikarijati. Še v 18. stoletju so se pod mengeški zvon šteje vse vasi od Save in Bistrice do podzidja kamniškega mesta. Najprej se je odcepilo potem Podgorje in se pridružilo Kamniku.

Zanimivo je, da so v podgorski cerkvi od l. 1576 — 80 imeli svoja shajališča luterani, katerih je bilo tudi v mengeški fari precej.

V drugi polovici 18. stoletja pa so se od Mengša odločile in postale samostojne fare: Črnuče l. 1768, Št. Jakob ob Savi l. 1787, Homec l. 1789.

.....
¹⁾ Ivan Steklasa: Zgodovina župnije Šent Rupert na Dolenjskem, str. 12.

²⁾ Letno poročilo triraz. ljudske šole v Mengšu 1891/92, str. 3.

³⁾ Ivan Steklasa: Zgodovina župnije Šent Rupert na Dolenjskem, str. 36.

⁴⁾ Letno poročilo triraz. ljudske šole v Mengšu 1891/92, str. 3.

Do srede 18. stoletja je ostala ta fara pod duhovno oblastjo njenih ustanoviteljev, oglejskih patrijarhov. Takrat so jo dobili v oblast goriški nadškofje, ki so obiskali Mengeš trikrat: l. 1752, 1775 in 1780.

Sedaj razumemo, zakaj so prvi kurati na Goričici bili v mašnike posvečeni v Gorici in da sta bila med njimi tudi dva Goričana.

Leta 1787 šelè je prišla mengeška fara pod ljubljansko škofijo.

Patronsko pravico nad to mogočno faro je podelil oglejski patrijarh Nikolaj l. 1355 avstrijskemu nadvojvodi Albertu. L. 1462 je cesar Friderik s privoljenjem papeža Pija II. zamenjal mengeško faro s faro sv. Petra v Ljubljani, da je mogel šempetersko faro pokloniti ljubljanskemu škofu, ko je ustanovil škofijo ljubljansko. Mengeško faro pa je z njenimi vikarijati izročil cistercijanskemu samostanu v Dunajskem Novem mestu.

Cistercijanski opat v Dunajskem Novem mestu je pošiljal za dušne vodnike v Mengeš svoje menihe ali pa jo je dajal v najem svetnim duhovnikom, ki so sicer nosili ime župnika, v resnici pa so bili le opatovi upravitelji. Opat Matej je prodal l. 1668 mengeško faro in njene vikarijate Vače, Čemšenik, Zagorje in Dol za 16.000 gold. stiškemu opatu Maksimilijanu, kar je cesar Leopold potrdil 30. junija l. 1669. Ravno za to svoto, kot jo je kupil, jo je pa stiški opat 28. febr. 1731 — torej po 62 letih — prodal Jos. Antonu Schüfferju pl. Schüfferstein, župniku iz Laa na Avstrijskem. Zato je od tedaj naprej imela rodbina pl. Schüfferstein glede mengeškega župnika prezentacijsko pravico, da je namreč izmed predlaganih prosilcev odločila, kdo bódi župnik.

Ko je 13. jan. 1819 c. kr. gubernij v Ljubljani zaprosil od ordinarijata predložitev fasije kurata na Goričici, jo je ordinarijat poslal, a je pristavil v svoji vlogi, da jo pošilja brez sopodpisa pristojne patronske oblasti, ker je rodbina pl. Schüfferstein, ki je nad Goričico imela patronsko pravico, izumrla.¹⁾

.....
¹⁾ Škofijski arhiv v Ljubljani.

Mengeški župniki so bili imenitni gospodje.

Župnik Verijand Komenski, ki je imel večjo veljavo kot dekan Kranjskega, ker se je na listinah pred njim podpisoval, je ustanovil 10. dec. l. 1238 velesovski samostan. V ta namen je daroval s svojimi sorodniki patronsko pravico nad tratarsko cerkvijo, ki je potem postala velesovska farna cerkev in vrhutega še 25 zemljišč okrog Šenčurja in Cerkelj in en vinograd na Pešati. Tudi k ustanovitvi samostana v Bistri pri Borovnici je ta župnik pripomogel.

Župnik Ivan je bil slaven naddijakon in navzoč 30. jan. 1358 pri ustanovitvi nunskega samostana v Škofji Loki.

Še ob koncu 18. stoletja je imel mengeški nadžupnik dekansko čast. Pod njegovo dekanijo so poleg Mengša spadale še sledeče župnije: Šmartno pod Šmarno goro, Vodice, Smlednik, Trboje, Započe, Homec, Šent Jakob ob Savi, Dol, Sv. Helena in Črnuče.

Za časa turških vpadov na Kranjsko je moralo biti v teh krajih zelo hudo.

Takrat še ni bilo redne vojske, ki bi branila dom in ljudstvo pred krutim sovražnikom. Sami so si večinoma morali pomagati ljudje, kakor so si vedeli in znali.

Zato so si stavili turške tabore, zato so utrjevali tudi cerkve, med njimi tudi Goričico.

Šmarna gora, ki je bila tudi utrjen tabor, je ob uri nevarnosti daleč naokrog dajala pravočasno znamenje, da se bliža sovražnik. Mogočna grmada je zagorela na njenem drugem vrhu.

Ob tistem trenutku je že tudi Goričica, ki dasi je nizka, leži v isti črti s Šmarno in Limbarsko goro, — iz Goričice se prav lepo vidi na obe — naznanjala nevarnost naprej.

In ljudstvo je prihitelo skupaj v boj „za krst častni, za slobodu zlatnu“.

L. 1528 so Turki pridrli v velikem številu nad Mengeš in hoteli s plenom naprej proti Celju. Toda Mengšani, Domžalci in Trzinci so jih junaško napadli in premagali. Morali so nazaj proti dolenski strani, od koder so prišli.

Tudi Francoz jo je na domžalsko-mengeški ravnini pošteno skupil.

General Beloti je v septembru l. 1813. prišel s 6.000 možmi od Tržiča preko Šenčurja v Mengeš. Tu se je imel združiti z drugim francoskim oddelkom, ki je prodiral iz Ljubljane po Dunajski cesti. Pri bistriškem mostu v Domžalah naj bi oba združeno napadla Avstrijce. A je prišlo drugače. Avstrijci so udarili za Francozi čez savski most proti Trzinu, dva bataljona štajerskih brambovcev sta pa skozi tuhinjsko dolino prišla Francozom za hrbet. Vnela se je krvava bitka med Mengšem in Domžalami. Poveljnik Beloti je opazoval potek bitke z daljnogledom raz mengeški zvonik. Bil je popolnoma premagan in ujet z vsem svojim štabom in ž njim še 2.000 vojščakov. Odpeljali so jih proti Celju. Ostali Francozi so pa na vso moč bežali od Trzina proti Ljubljani.¹⁾

Veliko je trpel ta kraj za „rokovnjaških časov.“ Saj je ravno tu skozi vodila pot v njihovo glavno skrivališče, v sloveči „črni graben“. Nešteto napadov in zločinov so izvršili na državni cesti od Domžal do Trojan in naprej proti Celju. In glavno skrivališče njihovega poglavarja Nandeta je bilo v skalni votlini v Kamniškem sedlu, ki se še sedaj imenuje „Nandetova koča.“

Zato je gotovo priznanja vredno, da so Domžale tudi v tistih nevarnih časih, ko je marsikje čut za poštenost zelo opešal, nasplošno ohranile svoje dobro ime.

¹⁾ Letno poročilo triraz. ljudske šole v Mengšu 1891/92, str. 3–6.

II. PRED USTANOVITVIJO FARE.

1. Podružna cerkev na Goričici.

Cerkev na Goričici je zelo stara.

Že leta 1526 — pred 400 leti — je imela tri kelihe in je bila pri njej ustanovljena bratovščina sv. Katarine.¹⁾ Bila je torej že takrat zelo obiskovana in se je že takrat bralo v njej več sv. maš.

Tudi bratovščina Marije Vnebovzete je bila pri njej že prav zgodaj vpeljana. Za časa razširjajočega se Lutrovega krivoverstva je ta bratovščina morala prenehati. A ne za vedno. Ko je luteranska nevarnost minula, je tudi ta bratovščina na Goričici oživila v novem sijaju. Da, tako številno so se vpisovali vanjo, da je mengeški župnik Baltazar Wütz de Glainiz 15. jun. 1644 pismeno prosil v Videm za podelitev sv. odpustkov za gotove dni, namreč: za popolni odpustek na dan sprejema v bratovščino, na Veliki Šmaren in za smrtno uro, za nepopolni odpustek pa ob vseh drugih Marijinih praznikih in ob kvaternih sobotah, ko je bila na Goričici sv. maša za žive in mrtve ude te bratovščine.²⁾

Ko so leta 1891 podirali staro zidovje, stolp na južni strani, so našli na kamnu vklesano letnico 1532. Ta kamen je vzdian v zid nove cerkve in še viden od župnišča zunaj pri kapeli na evangeljski strani.

¹⁾ Izvestja muzejskega društva V, str. 147 (izsledil Franc Pokorn).

²⁾ Izvestja muzejskega društva V, str. 147 (izsledil Franc Pokorn).

Iz tega so nekateri sklepali, da bi bila takrat zidana cerkev ali vsaj utrjena.

Že iz zgorej povedanega pa je jasno, da je bila cerkev že prej zidana, bržkone še pred letom 1396, ko so prvič pridrli divji Turčini na Kranjsko.

Saj ob tistih strašnih časih turških vpadov v našo deželo, ki so trajali nad 200 let in so se ponavljali redno vsako leto, celo po večkrat, naši predniki pač niso imeli miru, da bi bili zidali nove cerkve. Celò stare cerkve so morali takrat utrjevati in prirejati za brambo zoper sovražnika.

Tudi to je malo verjetno, da bi bili celih 130 let največje nevarnosti cerkev, ki je stala tik ob prometni cesti, pustili neutrjeno, dočim je bila homška cerkev sigurno že takrat utrjena.

In šelè potem, ko je bil Turčin leta 1528 v tem kraju hudo tepen, naj bi bili spremenili to cerkev v tabor!

Bolj verjetno je, da je ob tistih hudih bojih l. 1528 tudi tabor na Goričici bil poškodovan in ga je bilo treba kaj popraviti ali dozidati.

Tabori so bili trdnjave takratnih časov.

V sredi tabora je bil močan stolp, obdan kroginkrog z močnim, celò 3–4 m širokim zidom, ki so ga imenovali branik. Ob zidu pa so bili manjši stolpi z luknjami, iz katerih so streljali.

Tudi Goričica je bila tak „turški tabor“.

Ohranil se je cel in kolikortoliko nepoškodovan prav do leta 1837.

Odlični pisatelj monsignor Tomo Zupan, ki se je za ta kraj prav posebno zanimal, ker je na Goričici služboval njegov sorodnik Franc Prešern, je izrekel o njem, da je bil ta tabor eden najlepših v deželi.¹⁾

Še sedaj so v zemljiški knjigi njive, ki leže pod goriško cerkvijo, označene „pod tabrom“.

Kroginkrog cerkve je bil silno debel in močan zid, ki je segal prav do cerkvene strehe. Na zunanji strani zidu je bil izkopan zelo

¹⁾ Sporočeno mi na dopisnici z dne 20. II. 1918.

globok in širok jarek. Na vseh štirih oglih zidu so bili postavljeni močno zidani stolpi. Namesto oken so imeli luknje, iz katerih se je moglo streljati s topovi.

Za časa turške nevarnosti so možje in fantje, kolikor jih je sploh ostalo doma, v teh stolpih odbijali sovražni napad, tudi ženske so junaško pomagale pri brambi, tako s kuhanjem smole, ki so jo metali na sovražnika, starčki in otroci pa so v cerkvi pri Mariji iskali zavetja in pomoči. Tudi so na ta varen prostor nanosili pravočasno živeža in spravili na varno tudi svoje dragocenosti.

Zato so takrat, ko so ta tabor na Goričici začeli podirati, nekateri prav pridno hodili kopat in iskat po podrtiji v trdnem prepričanju, da bodo našli „šac“. Pa ni bilo nič!

Po gričku okrog cerkve so stale poprej velike lipe. Na mestu, kjer je sedaj župnišče, je stala starodavna tako debela lipa, da je trije odraščeni niso mogli obseči. Tik ob globokem jarku je rastlo sadno drevje, posebno češplje.

V stolpu na vzhodni strani, ki je imel hišno številko 17 v Spodnjih Domžalah — drugi stolp pa št. 18 z označbo „tabor“ — so spodej pri tleh stanovali goriški beneficijati do leta 1841, ko se je beneficijat Janez Zalokar preselil v novosezidano župnišče, ki je dobilo hišno številko 25 v Spodnjih Domžalah.

Od tedaj je spodej stanoval cerkvenik, zgorej pa je beneficijat Pec glasom šolske kronike — in gotovo tudi drugi duhovniki pred njim — podučeval otroke, ne samo v krščanskem nauku, ampak tudi v drugih potrebnih stvareh¹⁾. Po ustanovitvi redne šole je nadučitelj Franc Pfeifer, ki je bil zajedno tudi organist, nekaj časa v tej sobi stanoval, dokler se ni preselil v Stob, in podučeval cerkvene pevce, nekaj časa tudi domžalsko godbo.

Stolpa na zahodni in severni strani so podrli leta 1837, ko so začeli zidati župnišče, da so dobili potrebnega materijala za njegovo zidanje.

¹⁾ Kronika ali letopis ljudske šole v Domžalah, str. 3.

Pa tudi za ostala dva stolpa je bila zadnja ura tedaj, ko se je imela dozidati cerkev. Ni jih bilo mogoče ohraniti. Sicer bi ne bili mogli cerkve podaljšati.

Stolp na južni strani so podrli leta 1891, na vzhodni strani pa leta 1892.

Leta 1904 pa, ko se je napravilo pokopališče, je končno izginil še zadnji ostanek nekdanjega mogočnega taborja, široko ograjno zidovje med cerkvijo in župniščem.

Stara cerkev je imela tri lesene altarje.

Veliki je stal nekako tam, kot je sedanji veliki lesteneč. Seveda se je ves lesketal v zlatu. V tronu je bil leseni kip Marije „Kraljice miru“, (Marija sedeča na prestolu z Jezuščkom v levici in žezlom v desnici), isti kot sedaj, a zagrnen s podobo Marije Vnebovzete, slikano na platno. Ob velikih praznikih in v majniku se je podoba odmaknila (na spodej) in se je pokazal kip. Ob straneh altarja so bili 4 leseni kipi: sv. Apolonije, sv. Neže, sv. Gregorja Velikega in sv. Antona Puščavnika.

Na evangeljski strani velikega altarja je bila zakristija in v njej omara za cerkveno obleko, ki je še sedaj v rabi, zgoraj pa shramba za cerkvene reči. Na listovi strani — nasproti zakristije — je bil spodej vhod za ljudstvo in nekaj klopi za ženske, zgoraj pa takoimenovani „novi žagrad“ s klopmi za moške. Že ime kaže, da je bil pozneje prizidan.

Stranski altar na listovi strani je bil posvečen sv. Ani. V njem je bila na platno slikana podoba sv. Ane, ki je še sedaj dobro ohranjena. Nahaja se v župnišču. Ob strani sta bila kipa sv. evangelista Marka in sv. Florijana.

Največja znamenitost v tej cerkvi je bila „oblečena Marija z Jezuščkom“, kamenit, barvan (polihromiran) kip Marije z Jezusom v naročji.

Ta Marija je bila poprej že dolgo časa pod streho. Ko pa jo je nekoč — tako pripovedujejo stari ljudje — videl cerkvenik vso v solzah, so ji takoj odkazali v ladiji cerkve ob zidu na ženski strani

Nekdanja cerkev M. B. na Goričici

(sedaj župna cerkev v Domžalah) s stolpi, župniščem in staro kapelico.

primernejši prostor. Od tedaj je bila vedno vsa v cvetju. Ob dozidanju cerkve so ji postavili lep tron v kapeli na ženski strani zraven prižnice, kjer je še sedaj. Kipa sta bila leta 1916 prenovljena. Ko se je obleka odstranila, se je šele pokazalo, kako lepo, zares umetniško delo je to. Zanimivo je, da ima Marija v roki figo. Vsekako se je nahajala ta Marija prejšnje čase ali na velikem altarju v cerkvi ali pa v stari kapelici. Ni izključeno, da je ravno ona prvotna „Marija na Goričici“.

Kora sta bila dva. Nad prvim, pevskim, je bil nekoliko višje drug, majhen kor za moške.

Orglje so bile poprej zelo majhne. Rabile so se ob velikih praznikih, ko je prišel organist iz Mengša. Tudi cerkveni ključar Matevž Keršne se je nekoliko poskušal nanje. Menda so jih prodali na Rašico. Leta 1866 je postavil orgljarski mojster v Ljubljani Franc Goršič za takratno majhno podružniško cerkev nove orglje s pedalom ene oktave in s sledečimi registri: Principal 4' Viola 8', Super Oktav 2', Mikstura 2kratna, Flavta 4', Burdon 8', Pedal Copel in Principal Bas. Orglje so še sedaj v rabi in so se primeroma dobro ohranile. Sedaj so pa že tudi te orglje — po 57 letni uporabi — obsojene na smrt. Se že nabira denar za nove, ki bodo primerne sedanji župni cerkvi. Kmalu bodo postavljene.

Križev pot je bil majhen in slab. Beneficijat Franc Svetlin je poskrbel, da so leta 1868 napravili nove okvire, nakar je bil isto leto nanovo blagoslovljen.¹⁾

Spovednica je bila ena, ta, ki je v sedanji cerkvi pri altarju sv. Jožefa. Stala je v ladiji na moški strani.

Zvonik je bil do leta 1874 prav nizek, priprost in z lesom pokrit. To leto so ga prizidali in vzdignili, kar je od zvonov naprej in mu dali bolj lično in visoko streho.

Zvonovi so bili poprej zelo majhni, zvonenje slabo.

Leta 1870 je tvrdka Albert Samassa v Ljubljani vlila nove

.....
¹⁾ Škofjski arhiv v Ljubljani.

zvonove, ki so krasno peli v D - duru (d, fis, a).

Veliki je tehtal 24-51 centov. Visok je bil znotraj 100 cm in širok spodej 135 cm. Imel je 4 podobe:

1. Kristus na križu z Marijo in sv. Janezom pod križem; 2. Marija Vnebovzeta; 3. Sv. Jožef z Jezusom v naročji; 4. Sv. Florijan. Napis se je glasil: No. 248 Opus Albert Samassa Labaci 1870.

Srednji je tehtal 12-67 centov. Imel je 2 podobi: 1. Jezus na križu z Marijo in sv. Janezom pod križem; 2. Sv. Ana z Marijo. Napis je bil: No. 247. Opus Albert Samassa Labaci 1870.

Mali je tehtal 7-37 centov. Tudi ta je imel 2 podobi: 1. Jezus na križu z Marijo in sv. Janezom pod križem in 2. sv. Katarina in napis: Vtil Albert Samassa v Ljubljani 1870. Št. 246.

Ura, ki je še sedaj v rabi, je bila napravljena l. 1887.

Vhodi v cerkev so bili 4: pri zvoniku dva, pri stranski kapeli od Sp. Domžal in pri zakristiji. Na kor je bil dohod skozi zvonik kot sedaj.

Kameniti podboji (bangerji) pri vratih, ki vodijo v sedanji cerkvi iz zakristije v cerkev, prav lepo delo, so iz stare cerkve.

Nad zakristijskimi vrati je bila majhna streha. Ko so ob dozidavanju cerkve to streho podrli, se je pokazala pod njo na zunanji strani cerkve prav lepa slika na „fresco”, dokaz, da je bila tista streha pozneje dozidana.

Stara cerkev je bila zelo majhna. Beneficijat Strupi je zapisal o njej:¹⁾ „Ljudstvo je ob nedeljah in praznikih kar more biti natlačeno. In vender jih mora skorej vselej silno veliko ostati zunaj. Poleti že gre, a pozimi je hudo stati na snegu in na mrzlem vetru. Takega drenja gotovo ni nikjer. Otroci so okoli altarja tako natlačeni, da duhovnik dostikrat ne more dosti spoštljivo moliti „Confiteor”, ker se je bati, da bi ga vrgli ali potisnili naprej. Kedar so shodi, privre silno veliko ljudstva skupaj. Takrat jih je vselej še za eno tako cerkev zunaj.”

¹⁾ Zapisnik dobrotnikov cerkve M. B. na Goričici, str. 102.

2. Kapelica M. B. na Goričici.

Po ljudskem sporočilu je bila kapelica starejša nego cerkev. To je bila prvotna, dasi zelo majhna cerkev Matere Božje na Goričici.

Stala je do leta 1906 na približno istem mestu, kot sedanja nova kapelica. Obrnjena pa ni bila, kot sedaj, proti Domžalam, ampak proti Stobu.

V teku časa je ta nekdaj imenitna kapelica postala — farovška drvarnica.

Že itak vsled starosti močno razdrapano zidovje je še potres leta 1895. tako poškodoval, da ni bilo več varno vanjo stopiti.

V zunanjem zidu te kapelice je bila prav do leta 1906 napravljena priprosta vdolbina, zaprta s steklenim oknom in v njej starodavna, še sedaj ohranjena lesena podoba Marije „Pomočnice kristijanov” ali Marije „s plaščem”, ker ima pod svojim materinim plaščem polno ljudi, zastopnikov raznih stanov.

Ganljivo je, kako veliko zaupanje je pobožno ljudstvo prav do zadnjega ohranilo Mariji tudi v tem njenem bornem, priprostem stanovanju.

Noč in dan so gorele pri njej sveče, ki so jih darovali bolniki, porodnice, kdorkoli je bil v kaki veliki stiski in nadlogi. Revni ljudje so mesto sveč kupovali olje k Mariji, ki je potem res kot nekaka „večna luč” gorelo v tej kapelici.

Od blizu in daleč so hodili ljudje priporočat se k tej Mariji.

Za časa strašnega potresa leta 1895 je v teku 14 dni prišlo k njej nad trideset procesij iz bližnjih fará iskat pomoči in tolažbe.

Ni dvoma, da je bila tukaj pred leti sloveča božja pot.

Med ljudstvom je ohranjena pravljica, da je Kraljica te kapelice prej stanovala na „Šumberku”, od tam pa da se je preselila na Goričico. Le cerkveni prag njenega nekdanjega svetišča da je ostal na Šumberku. Tisti kamen še danes kažejo.¹⁾

¹⁾ Zapisnik dobrotnikov cerkve M. B. na Goričici, str. 102.

Stara kapelica M. B. na Goričici.

Zunanja stran: vdolbina z Marijinim kipom. Sprednja stran.

Gledé božje poti pripovedujejo stari ljudje, da, ko je ista začela vsled mlačnosti pešati, je nek menih vzel „svetinje” in jih prenesel iz Goričice in ž njimi seveda tudi božjo pot, na — Dobrovo.¹⁾

3. Ustanovitev beneficija na Goričici.

27. avgusta leta 1801 se je napravila prva **mašna ustanova** na Goričici.

Glasi se v slovenskem prevodu takole:²⁾

„Podpisani potrjujemo s tem pismom zase in za vse svoje dediče, da izročimo kuratni cerkvi na Goričici, ne daleč od Mengša, v mengeški nadžupniji, v vedno in nepreklicno last glavnico 650 gld. in sicer jaz Elizabeta Tavčar obligacijo za 100 gold., Matevž Bosinc za 50 gold., Uršula Ulčar za 50 gold., Neža Ramovš za 50 gold., Matija Stare za 50 gold., Cecilija Zupin dve po 25 gold., Jožef Hribar in Marija Lenart vsak po 25 gold., Nikolaj Ogrinc in Matevž Koprivnik vsak po 25 gold., Gašper Sever in Matevž Barlič vsak po 25 gold., Matevž Barlič 100 gold. in Marija Gaberč 50 gold.”

Nato se našteje 26 sv. maš, ki naj se vsako leto opravijo po namenu ustanoviteljev in se pristavi:

„Naša volja je, da se te sv. maše opravijo vedno od vsakokratnega duhovnika na Goričici, kateremu smo mi te mašne ustanove namenili kot pomoč za preživljanje. Samo takrat sme te maše opraviti mengeška duhovščina, če bi kedaj ne bilo duhovnika na Goričici.

Da se obligacije te ustanovne glavnice ne bodo tako lahko izgubile, zato hočemo, da se hranijo na naše stroške v proti ognju varni shrambi cerkve na Goričici pod nadzorstvom dveh uglednih mož, ki imata tudi pravico, da vsakoletne obresti vzdigneta in jih duhovniku izplačata.

¹⁾ Zapisnik dobrotnikov cerkve M. B. na Goričici, str. 102.

²⁾ Župni arhiv v Domžalah.

Če bi se zoper katerokoli teh odločb zagrešilo, si pridržimo pravico, da te ustanove proglasimo za uničene in se morajo ustanovne glavnice brez vsake zapreke izročiti nam ali našim dedičem.”

Slede podpisi. Razven Mateja Barliča je vse podpisal Ignac Škubic.

9. sept. istega leta je že bila ustanova potrjena in podpisana od Mihaela Brigido von Marenfels und Bresoviz, „po božji milosti prvi nadškof ljubljanski.”

Tri leta pozneje, 14. marcija 1804 se je napravila druga mašna ustanova na Goričici, ki se glasi:

„Podpisani izročimo s tem pismom kuratni cerkvi na Goričici, ne daleč od Mengša, glavnic 500 gold., ki je bila 1. febr. 1804 pri slavni vladi kranjski obrestonosno naložena in sicer: Matej Barlič 150 gold., Valentin Dimc 25 gold., Gašper Brecej 50 gold., Marija Cotman 50 gold., Luka Kecelj 25 gold., Marjeta Cotman 25 gold., Jera Ručigaj 25 gold., Elizabeta Jeran 25 gold., Jožef Flis 25 gold., Andrej Kosirnik 50 gold., Jera Hafner 50 gold.”

Nato je naštetih 20 sv. maš, ki morajo biti vsako leto opravljene na Goričici, med temi ena za žive in mrtve iz soseske Zgornje in Spodnje Domžale in Stob, ena za vse žive in mrtve soseske Depaljavas in ena za vso sosesko.

Zopet je določeno, da sme vse te sv. maše opraviti le vsakokratni duhovnik na Goričici, kateremu so namenjene. Kedar duhovnik na Goričici umrje, morajo te maše čakati na naslednika. „Zato naj se dva iz naših sredstev za nadzorstvo postavljena moža potrudita, da dobita drugega starega duhovnika, ki bo pri zgodnji maši kakor tudi popoldne soseski oznanoval besedo božjo!”

V tem ustanovnem pismu je izrecno zahtevano, da se ustanovne listine morajo hraniti na Goričici zato, da morejo ustanovitelji, če bi sčasoma kake pomote nastale, svoje ustanovljene maše braniti. Da se obligacije ne izgube, se morajo na njihove stroške hraniti v proti ognju varni shrambi cerkve na Goričici pod nadzorstvom dveh uglednih mož, ki imata pravico vsakoletne obresti vzdigniti in

jih duhovniku izplačati.

„Če bi se zoper kateregakoli teh stavljenih pogojev pregrešilo, si pridržimo pravico, da se ustanove razveljavijo in se ustanovna glavnica nam ali dedičem vrne.”

Goričica 14. marca 1804.

Slede podpisi.

Poleg ustanoviteljev sta podpisana še Ignac Zupin in Andrej Fröhlich.

Vse je podpisal Matej Barlič, sacerdos cuiatus (kuratni duhovnik).

Že tri dni potem, 17. marca istega leta, je bila ustanova potrjena od knezonadškofijskega ordinarijata v Ljubljani.

Podpisan je generalvikar Jurij Gollmayer.

Posebne važnosti je tretja ustanova iz dne 1. jan. 1805.

Glasi se: „Spodaj imenovani izročimo s tem pismom kuratni cerkvi na Goričici, ne daleč od Mengša, glavnico 1.395 gold. uradne veljave, ki so pri slavni vladi kranjski naložene in sicer: soseska Goričica obligacijo za 100 gld., Marija Justin za 220 gold., soseska Goričica za 550 gld. in soseska Goričica za 525 gold.”

Nato se določi 57 sv. maš, ki naj se iz obresti te glavnice vsako leto opravijo, med temi tudi ena za sosesko Depaljavas, ena za 5 dobrotnikov iz Štude in ena za vse dobrotnike iz Trzina.

„Določimo, da te sv. maše opravi vedno le vsakokratni kuratni duhovnik na Goričici, kateremu smo te mašne ustanove namenili kot pomoč za preživljanje. Da se izognemo prihodnjim neprilikam, določimo, da, kedar duhovnik umrje, morajo te maše čakati na naslednika.”

Kot pri prej navedenih ustanovah, je z istimi besedami tudi pri tej določeno, da morajo obligacije biti vedno shranjene na Goričici pod nadzorstvom dveh uglednih mož in da v slučaju, če bi se volja ustanoviteljev ne vpoštevala, te ustanove prenehajo in se mora glavnica brez vsake neprilike povrniti ustanoviteljem ali njih dedičem.

Podpisani so: Gašper Gregorc, Matej Cerar, Matej Mrak, Andrej Dečman v imenu soseske Goričica, Valentin Zajc iz Štude in Gašper Cajhen iz Depaljevasi, vsi po Dr. Antonu Semen, ki je podpisan tudi kot priča in Matej Barlič, sacerdos curatus (kuratni duhovnik), kot priča.

Ustanova je bila potrjena 30. avgusta 1805 od knezonadškofijskega ordinarijata v Ljubljani. V potrdilu je bilo izrecno pripomnjeno, da se obligacije morajo hraniti v varni shrambi pri cerkvi na Goričici.

Podpisan je generalvikar Gollmayer.

Vse te tri ustanove so bile popolnoma pravilno izvršene in oblastveno potrjene. In to s tem namenom, da se služba duhovnika na Goričici izboljša.

Ni dvoma, da so te mašne ustanove za duhovnike na Goričici glede na takratno denarno vrednost bile res velikega pomena.

Pri vseh teh ustanovah je prav posebno sodeloval takratni tukajšnji kurat Matej Barlič. Izvršene so bile za časa njegovega službovanja na Goričici in brezdvomno pod njegovim vplivom.

On je pa tudi sam iz svojega dal v ta namen obligacijo z dne 1. majnika 1804 v vrednosti 1.000 gold.

10. novembra 1805 je pisal generalvikarju Gollmayer-ju v Ljubljano: „Ustanova je izvršena.”¹⁾

Kuracija na Goričici je s temi ustanovami postala kuratni beneficij, duhovska služba, s katero so bili že združeni popolnoma sigurni dohodki mašnih ustanov.

Poleg teh štirih mašnih ustanov se je v teku let do ustanovitve fare nabralo še več takih mašnih ustanov na Goričici.

Vseh ustanovnih pisem je bilo ob ustanovitvi fare 24, ki so bila vsa od škofijstva potrjena.

Celotna naložena glavnica je znašala takrat — glasom cerkvenih računov — K 11.744.75.

¹⁾ Škofijski arhiv v Ljubljani.

Število ustanovljenih sv. maš je bilo seveda glede na vrednost denarja oziroma na visokost mašnega štipendija ob raznih časih različno. Leta 1908 je bilo teh ustanovljenih sv. maš na Goričici še 138.

Obresti od založene glavnice so znašale letno K 486-59. Od te svote je dobil beneficijat K 347-97, cerkev K 90-14 in mežnar K 48-48.

4. Duhovniki na Goričici.

Izprva so dušno pastirstvo v cerkvi Matere Božje na Goričici kot mengeški podružnici oskrbovali mengeški duhovniki.

Pozneje pa so bivali na Goričici lastni duhovniki, seveda ne kot samostojni dušni pastirji, ampak le kot pomočniki mengeških župnikov.

Krste, poroke, pogrebe, cerkvene matice so imeli vse mengeški župniki, oziroma mengeški kapelani prav do ustanovitve fare leta 1908.

Pokopališča sploh ni bilo na Goričici. Vsi pogrebi so se vršili na farno pokopališče v Mengeš. Ko je l. 1904 bilo napravljeno na Goričici pokopališče, je mengeška duhovščina hodila do ustanovitve fare pokopavat na Goričico, tudi vsakega otroka.

Poroka je bila na Goričici sploh prva, kar pomni zgodovina, 24. julija 1904, ko je beneficijat Franc Bernik z dovoljenjem mengeškega nadžupnika Franca Kušarja poročil inženerja Rudolfa Willmann-a in Rozo Brillu iz Ljubljane.

Krsta do 26. septembra 1908 v cerkvi na Goričici ni bilo nobenega.

Tudi red za nedeljsko službo božjo na Goričici so določali mengeški župniki, ki so sami oskrbovali in naročali tudi vse ekskurze, duhovnike za gotove praznike v letu.

Hostije za sv. maše in za obhajilo ljudi so se smele peči le v Mengšu, kamor je moral sproti hoditi ponje goriški cerkvenik vsak teden, kakor je že bilo potreba.

Duhovniki na Goričici spočetka torej niso imeli drugega opravila, kakor da so maševali.

Imenovali so se zgodnjiki (manemissarii), ker so ob nedeljah in praznikih prvo, zgodnjo službo božjo opravljali.

Za to opravilo jih je ljudstvo samo plačevalo.

Leta 1805 pa je, kot že povedano, takratni beneficijat Matevž Barlič poskrbel, da se je ustanovil mašni beneficij na Goričici.

Duhovniki so prejemale vsakoletne obresti ustanovnega denarja, zato pa so bili zavezani za ustanovitelje vsako leto opraviti več ustanovljenih sv. maš. Število teh maš glede na vrednost denarja samoumevno ni ostalo vedno enako.

Ker pa so goriški duhovniki prostovoljno gotovo takoj spočetka privzeli v svojo oskrbo tudi bolnike in njih previdenja in tudi sicer šli ljudem na roko, je tudi ljudstvo rado zanje poskrbelo.

Plačevalo je vsako leto poleg zaukazane dolžne bire mengeškemu kapelanom in mengeškemu cerkveniku prostovoljno biro beneficijatu in tudi cerkveniku na Goričici. Beneficijat je dobival biro v denarju, v žitu, senu in otepih. Tudi sicer so dobri ljudje te duhovnike — to se mora očitno priznati! — skozi vsa leta prav lepo skrbeli za svoje duhovnike.

Ko se je l. 1864 ustanovila redna šola na Goričici, je pouk v krščanskem nauku bil izročen beneficijatom¹⁾, ki so ga od tedaj tudi redno vršili.

Duhovnike zasledimo na Goričici z letom 1776.

Kot kurati zgodnjiki so od tega leta delovali na Goričici sledeči:

1. *Jakob Kalan*²⁾ (1776—1778). Rojen je bil 23. julija 1748 v Puštalu pri Škofjiloki, mašnik je postal l. 1774 v Gorici. Služboval je kot subsidijar v Škofjiloki eno leto, nato je prišel na Goričico, odšel pa kot subsidijar, župnikov namestnik v Ihan. L. 1783 je šel kot kapelan v Žiri, kjer je napravil l. 1787 konkurzni izpit. Odtam se je

¹⁾ Kronika ali letopis ljudske šole v Domžalah, str. 2.

²⁾ Arhivar Franc Pokorn: Ljubljanski šematizem l. 1788, str. 85.

preselil v Poljane nad Škofjoloko za kapelana. Kot lokalist je služboval na Vranjipeči od 1796—1803 in potem kot župni vikar na Černučah do svoje smrti dne 21. jan. 1810. Bil je krepkega zdravja, moder duhovnik. Ljudje so ga povsod radi imeli.

2. *Ignac Zabret*¹⁾ (1778—1785). Luč sveta je zagledal v Mengšu l. 1731, mašništvo pa je sprejel na naslov mesta v Radečah l. 1758. Služboval je kot subsidijar v Šmarjeti pri Klevevžu (1758—62), na Krki 1762, v Žužemberku (1762—64), kot kapelan na Vačah (1764—69). Z Vač je prišel za kurata v Komendo, od tam pa na Goričico, kjer je ostal sedem let. L. 1785 je odšel v svoj rojstni kraj Mengeš, kjer je, zadet od kapi, v hišni številki 51 po vzglednem življenju ostavil svet dne 12. jan. 1800.

3. *Frančišek Jeglič*²⁾ (1785—1786), Goričan, rojen 18. avg. 1758. Šole je dovršil v Gorici, kjer je bil tudi posvečen 20. sept. 1783 na naslov grofa Coroninija. Služboval je kot subsidijar na Krki, odkoder je prišel aprila 1785 na Goričico, odšel pa oktobra prihodnjega leta v Trebnje za župnikovega vikarja in kot tak tudi v Šentvid pri Stični (1787—90). Kot kapelan je bival v Št. Jerneju do l. 1794, v Št. Lovrencu ob Temenici (1787—88), v Moravčah (1794—99), v Kamniku do 1803, Čemšeniku kapelan in provizor do 1805, zopet v Kamniku 1. kapelan 1806, lokalist na Vranjipeči (1807—13), župnik v Spodnjem Tuhinju od 1814 do svoje smrti. Umrli je kot zlatomašnik dne 6. jan. 1841. Bil je vzgleden in priljubljen duhovnik.

4. *Frančišek Löwenhaus*³⁾ (1786—1790), Goričan iz Černič, Zhernicensis, rojen l. 1757, v mašnika posvečen l. 1785 na naslov lastnega patrimonija. Prva služba mu je bila na Goričici, odtod pa se je preselil novembra 1790 za provizorja v Lučine. O sv. Juriju 1791 je prišel za kapelana v Staroloko, kjer je ostal do Vseh Svetov istega

¹⁾ Arhivar Franc Pokorn: Ljubljanski šematizem l. 1788, str. 53.

²⁾ Arhivar Franc Pokorn: istotam str. 113.

³⁾ Arhivar Franc Pokorn: istotam str. 113.

leta, odšel potem v Dol. Junija 1793 je odšel nazaj na Goriško. Bil je vzgleden duhovnik.

Kuratni beneficijati so bili:

5. *Matevž Barlič*¹⁾ (1790—1823), izprva kurat zgodnjik, pozneje, ko je on ustanovil beneficij na Goričici, kuratni beneficijat. Rojen je bil l. 1746 pri Sv. Trojici v moravški župniji, mašnik je postal na naslov lastnega patrimonija l. 1771 v Gorici, kjer je dovršil bogoslovje, druge šole pa poprej v Ljubljani. Služboval je kot župnikov vikar na Raki 4 leta, kot kapelan v Škocijanu 5 let, v Šmarjeti pri Klevevžu 1 leto, kot beneficijat v Žalcu na Štajerskem 2 leti, potem kot kapelan ondi 4 leta, odtam se je preselil v Višnjogoro za kapelana in naposled na Goričico, kjer je kot zlatomašnik dne 15. marca l. 1823 umrl v nekdanjem taborskem stolpu, Sp. Domžale, h. št. 17, takratnem stanovanju tukajšnjih duhovnikov. Bil je vzoren, prav priljubljen duhovnik.

6. *Frančišek Ks. Prešern*²⁾ (1824—1837), stric slavnega pesnika Dr. Franca Prešerna. Na Breznici pri Ribiču v Vrbi na Gorenjskem se mu je stekla prva zibelka dne 20. nov. 1771, mašnik pa je postal na Veliko soboto 12. aprila 1800. Bil je kapelan v Stičini (1800—1801), na Boh. Bistrici, v Komendi 1802—04, odkoder se je 4. aprila 1804 preselil v Višnjogoro, odtam 10. nov. 1806 v Predoslje, kjer je ostal do septembra 1808, ko je prišel kot kapelan v Dol. Oktobra 1814 je prišel na Savo v vaški župniji za kurata, odtam pa čez 10 let na Goričico. Mengeški župnik Kuralt ga je imel posebno rad in mu je prigovarjal, naj še nadalje ostane na Goričici.³⁾ Vender se je preselil na Skaručino pri Vodica, kjer je umrl 15. nov. 1841.

7. *Janez Zalokar* (1837—1850). Rodil se je v Zgornjih Gorjah pri Bledu 13. jun. 1805, posvečen je bil v 3. letu bogoslovja 29. avg.

¹⁾ Arhivar Franc Pokorn: Ljubljanski šematizem l. 1788, str. 113.

²⁾ Vse te podatke o duhovnikih na Goričici od št. 1 do 12 je izsledil in mi sporočil škof. arhivar Franc Pokorn, župnik v Besnici.

³⁾ Monsignor Tomo Zupan v pismu z dne 18. III. 1916.

FRANC SVETLIN

Beneficijat na Goričici

1867–1884

1829. Po dovršenem bogoslovju je prišel za kapelana v Krašnjo. Odtam se je preselil septembra 1831 v Staroloko, kjer je ostal do maja 1835. Odšel je za samostojnega kapelana na Ustje pri Vipavi. Bil je tudi provizor v Podkrajju (april — sept.) 1837. Odtam pa se je preselil na Goričico, kjer je ostal do smrti. V dekretu mu škofijstvo kot posebno dolžnost njegovo izrecno omenja poduk otrok v krščanskem nauku.¹⁾ Tu si je stekel veliko zaslug s tem, da je duhovnikom na Goričici oskrbel primerno stanovanje, župnišče, ki je bilo leta 1839 sezidano in to v tako pravilnem in prikupljivem slogu, da ga še do danes — po 80 letih! — bistveno ni bilo treba prezidavati. Preselil se je vanje l. 1841 in je v njem kot prvi duhovnik umrl dne 18. dec. 1850.

8. *Anton Urbas* (1850—1859). Rodil se je 13. sept. 1820 v Idriji, v mašnika je bil posvečen 30. jul. 1844. Najprej je bil kapelan v Kovorju, l. 1846 je prišel v Smlednik, odtam pa l. 1847 v Planino pri Rakeku. L. 1848 ga pošljejo v Sostro in odtam na Goričico. L. 1859 je postal župnik v Zagorju ob Savi, kjer je pastiroval do l. 1873, potem pa je odšel na Dobovec. Tu je ostal 3 leta. Leta 1876 je bil umeščen v ljubljanski stolnici na Lambergov kanonikat. In kot tak je imel tudi več častnih služb. Umrl je kot zlatomašnik 22. sept. 1899. Postave je bil majhne, a izredno živahen in prijazen.

9. *Ignac Pec* (1859—1866). Rojen je bil 31. jul. 1812 v Črnomlju. Mašnik je postal kot tretjeletnik 4. avg. 1840. L. 1841 je prišel za subsidijarja v Logatec, 1843 za subsidijarja v Št. Vid nad Ljubljano, 1845 za kapelana v Soro, odtam l. 1852 v Mengeš, kjer je ostal kot kapelan do l. 1859. O sv. Juriju istega leta se je preselil na Goričico in je tu ostal do svoje smrti dne 18. nov. 1866. Umrl je v deželni bolnici v Ljubljani in bil na ondotnem pokopališču pokopan. O njem izrecno poroča krajevna šolska kronika, da je imel na Goričici za otroke zasilno šolo, dokler se ni ravno za njegovega službovanja l. 1864 vpeljala redna šola.

¹⁾ Škofijski arhiv v Ljubljani.

IVAN SAKSER
Beneficijat na Goričici
1884–1889

10. *Frančišek Svetlin* (1867—1884). Luč sveta je zagledal v Moravčah 15. sept. 1828, mašnik je postal 31. jul. 1853 v 3. letu bogoslovja. 1854 je prišel v Kočevje, kjer je najprej kot Kozlerjev beneficijat, katehet in provizoričen voditelj šole, potem pa kot prvi kapelan deloval do l. 1861. Nato je prišel za kapelana v Semič in od tam čez 6 let na Goričico. Tu je ostal 17 let do svoje smrti 25. junija 1884. Ljudstvo se ga še sedaj spominja s prav posebno ljubeznijo in spoštovanjem kot blagega, izredno pobožnega duhovnika. Posebno pripovedujejo, kako pobožno je opravljal daritev sv. maše in kako je otrokom v šoli često napovedoval, kakšne hude čase bodo oni doživeli, in pristavljajo: „Sedaj je pa res vse tako prišlo, kakor so nam gospod Svetlin naprej povedali.” Dekan kamniški Ivan Oblak je v naznanilu njegove smrti na škofijstvo posebno pohvalil njegovo gorečnost za spovedovanje, češ da je vsako leto 1200 listkov oddal za Velikonoč v spovednici.¹⁾

11. *Ivan Sakser* (1884—1889). Rojen je bil 12. apr. 1857 v Ljubljani, v mašnika posvečen 25. jul. 1879. Izprva je bil kapelan v Predosljih do 11. jan. 1882, potem v Križih pri Trziču, kjer je ostal le 4 mesece. 27. maja istega leta je odšel kot kapelan v Trebnje, od tam pa na Goričico. Tu je dosegel, da se je leta 1888 z dovoljenjem knezoškofijstva prvič prav slovesno obhajala procesija sv. Rešnjega Telesa na nedeljo po prazniku. O sv. Juriju 1889 je prišel za župnega upravitelja v Hotedršico, kjer je postal l. 1890 župnik. 2. avg. 1904 je bil umeščen kot župnik v Št. Jakobu ob Savi in ondi, zadet od kapi, umrl 27. dec. 1907. V družbi je bil izredno živahen in zabaven. Goričice ni mogel pozabiti. Kedar je le mogel, jo je prišel obiskat. Zatrjeval je: „Na Goričici sem preživel svoja najlepša leta!”

12. *Jakob Strupi* (1889—1903). Rojen je bil 28. apr. 1850 v Čirčičah pri Kranju, mašnik je postal 21. julija 1874. Bil je kapelan v Poljanah nad Škofjokoloko 4 leta, v Št. Lovrencu ob Temenici 2 leti, v Trnovem pri Ilirski Bistrici 3 leta, v Radečah pri Zidanem mo-

¹⁾ Škofjski arhiv v Ljubljani.

stu 1 leto, v Slavini na Notranjskem 5 let. Jeseni 1889 je prišel na Goričico. Tu je deloval 14 let, do 14. sept. 1903, ko se je preselil kot župnik v Šmartin pod Šmarno Goro, kjer je 5. avg. 1905 — orjak po telesu — že umrl.

Za Goričico si je stekel s svojim vnetim in požrtvovalnim delom tolikih zaslug, da ga ohrani za vedno v hvaležnem spominu. Predvsem je njegova zasluga, da se je cerkev povečala. Želel je, da bi se bila stara cerkev do tal podrla in se postavila popolnoma nova cerkev. Kolika škoda je, da se ni tako storilo, ker so se nekateri, ki so imeli važno besedo, zbali prevelikih stroškov! Kar je napravil v cerkvi, vse je bilo dobro premišljeno, lepo, izbrano! Lepi altarji, marmornata prižnica, križev pot, kip srca Jezusovega, nove klopi, nov božji grob, dva prav lepa nova bandera — vse to in še več drugega se je napravilo v posebni meri po njegovem prizadevanju. Znal je ljudstvo pridobiti, da so z veseljem žrtvovali za cerkev. Vneto je sodeloval pri ustanovitvi domžalske posojilnice, kateri je bil eno leto tudi načelnik. Prav tako je tudi skrbel, da se je l. 1897 ustanovilo krščansko delavsko društvo v Domžalah. Kaj čuda, da mu je bilo ljudstvo za vse to hvaležno in ga je zelo ljubilo! To je ganljivo lepo pokazalo ob pogrebu. Skorej vsa dekliška Marijina družba in tudi drugih ljudi je prav veliko hitelo v Šmartin skazat blagemu pokojniku zadnjo čast.

5. Cerkvni ključarji na Goričici.

Zgodovinski podatki o teh segajo do leta 1814.

Sledeči možje so zadnjih sto let varovali cerkev in cerkveno premoženje duhovnije na Goričici:

1. *Andrej Dečman*¹⁾ (1814—1817), zemljak v Stobu, h. št. 10, umrl 21. aprila 1822, star 70 let.

¹⁾ Matične podatke sub 1—8 kakor tudi v naslednji številki za 27 posestnikov je poiskal in mi sporočil mengeški nadžupnik Franc Kušar.

Beneficijata Jakob Strupi

s sošolci ob srebrnem mašniškem jubileju 1. 1899 na Goričici.

2. *Matevž Keršne* (1814—1837), zemljak v Spodnjih Domžalah, h. št. 5, umrl 16. septembra 1837, star 81 let.

3. *Primož Konič* (1822—1842), posestnik v Študi, h. št. 5, roj. 8. junija 1773, umrl 19. avg. 1853.

4. *Franc Vodnik* (1837—1867), zemljak v Študi, h. št. 8, roj. 19. avg. 1804 v Št. Vidu nad Ljubljano, umrl 20. septembra 1869.

5. *Andrej Fröhlich* (1824—1833), posestnik v Zgornjih Domžalah, h. št. 42, roj. 18. nov. 1772 na Bledu, umrl 13. febr. 1837.

6. *Jožef Ogrinc* (1843—1867), zemljak v Sp. Domžalah, h. št. 5, roj. 2. marca 1810, umrl 26. avg. 1900.

7. *Andrej Flerin* (1868—1894), zemljak v Stobu, h. št. 28, roj. 5. nov. 1827, umrl 25. maja 1894.

8. *Luka Narobe* (1868—1905), zemljak v Sp. Domžalah, h. št. 15, roj. 10. oktobra 1819, umrl 11. jul. 1905. Pokopan je bil kot prvi cerkveni ključar na novem pokopališču na Goričici.

Ključarja Andrej Flerin in Luka Narobe sta si stekla velikih zaslug, ker je ob njunem času bila sprožena in za življenja prvega deloma, za življenja drugega pa popolnoma izvršena dozidava cerkve na Goričici.

9. *Karol Flerin* (od 1894 dalje do sedaj), zemljak v Stobu, h. št. 28, sin pod št. 7. imenovanega, roj. 3. novembra 1866.

10. *Janez Habjan* (1905—1922), zemljak v Spodnjih Domžalah, h. št. 15, zet pod št. 8 imenovanega, roj. 25. junija 1857, umrl 16. novembra 1922.

Karol Flerin in Janez Habjan sta bila ključarja ob času, ko se je ustanovila fara Domžale in so se izvrševala pripravljavna dela zanjo, za kar sta si stekla prav posebnih zaslug.

Bila sta prva ključarja farne cerkve v Domžalah.

Ob pogrebu Janeza Habjana je bilo zanimivo, da je ravno v grob zadnjega umrlega podružniškega ključarja na Goričici, Luke Narobe-ta, bilo k zadnjemu počitku položeno truplo njegovega zeta, prvega umrlega farnega ključarja v Domžalah.

6. Posestniki v nekdanji duhovniji Goričica.

Duhovnija Goričica je obsegala vasi: Zgornje in Spodnje Domžale, Stob in Študa.

Gospodarske razmere teh vasi neposredno pred ustanovitvijo fare — leta 1908 — so bile primeroma iste, kot so sedaj. O njih je govor pozneje.

Na tem mestu nas zanimajo predvsem gospodarske razmere v prejšnjih časih, ko Domžale še niso bile tako razvit industrijski kraj, kot so danes.

Poseči moramo za nad 70 let nazaj!

Čas okrog leta 1850 je nekak važen mejnik v razvoju tega kraja.

Poprej pretežno kmečki kraj z zelo razširjeno, a priprosto domačo hišno obrtjo se je od takrat začel — industrijalizirati.

Dočim so poprej posestva od roda do roda ostala trdno v rokah ene in iste družine in se zlepa ni pripetilo, da bi kak „grunt“ prišel v druge roke, se je od takrat naprej to zelo pogosto zgodilo.

Umevno! Slamnikarska obrt je rabila prostore za tovarne.

Ko je ljudstvo v velikih množicah začelo hoditi v tovarne, so na prometnih krajih nastale gostilne in prodajalne, za kar je bilo treba zopet prostorov.

Za denar pa se je dobilo vse: hiše, grunti!

Žalostno dejstvo je, da ob tistih časih mnogi zemlje niso znali ceniti!

Samo da so dobili denar!

Potem pa, ko je bil denar, se je marsikdo vdal — pijančevanju! Priložnosti je bilo več kot dovolj! In kmalu ni imel „ne denarja ne blaga“.

Marsikomu tudi pri podjetju sreča ni bila mila. Umakniti se je moral drugemu, ki pa tudi ni uspel.

So hiše v kraju, ki so od takrat v primeroma kratkem času po petkrat in še večkrat menjale svoje gospodarje.

Depaljavas takrat ni spadala k duhovniji Goričica.

Ker pa je ona do danes ohranila svoj trdni kmečki značaj, so tudi v prejšnjih časih njene gospodarske razmere bile skorej iste, kot sedaj.

Leta 1850 je bilo: v Zgornjih Domžalah 50 posestnikov (in 1 hiša „Colska“ brez zemljišča). Med njimi je bilo: zemljakov 13, $\frac{3}{4}$ zemljakov 1, $\frac{1}{2}$ zemljakov 9, $\frac{1}{3}$ zemljakov 2, $\frac{1}{4}$ zemljakov 2, kajžarjev 21, mlina 2.

V Spodnjih Domžalah je bilo 24 posestnikov (in 2 hiši brez zemljišča: župnišče in mežnarija). Med njimi je bilo: 1 $\frac{1}{2}$ zemljak 1, zemljakov 7, $\frac{3}{4}$ zemljakov 1, $\frac{1}{2}$ zemljaki 3, $\frac{1}{3}$ zemljaka 2 in kajžarjev 10.

V Stobu je bilo 48 posestnikov, in sicer: zemljakov 10, $\frac{1}{2}$ zemljakov 10 in kajžarjev 28.

V Študi je bilo 30 posestnikov, namreč: dvozemljak 1, zemljaki 4, $\frac{3}{4}$ zemljak 1, $\frac{1}{2}$ zemljakov 12, $\frac{1}{3}$ zemljaka 2, $\frac{1}{2}$ in $\frac{1}{3}$ zemljak 1, $\frac{1}{4}$ zemljakov 4, kajžarjev 5.

Skupno je bilo l. 1850 v takratni duhovniji Goričica 152 posestnikov in 3 hiše brez zemljišča. Bilo je: dvozemljakov 1, 1 $\frac{1}{2}$ zemljakov 1, zemljakov 34, $\frac{3}{4}$ zemljakov 3, $\frac{1}{2}$ zemljakov 34, $\frac{1}{3}$ zemljakov 5, $\frac{1}{2}$ in $\frac{1}{3}$ zemljakov 1, $\frac{1}{4}$ zemljakov 6, kajžarjev 65, mlina 2.

Oglejmo si te posestnike še natančneje, kar po hišnih številkah in imenih. Je zanimivo! Zlepa ne kje tako, kakor tukaj!

Ako primerjaš ta seznam s seznamom današnjih posestnikov, se najlažje sam takoj prepričaš o velikem številu novih hiš, a tudi o izredni spremembi v teh 70 letih glede lastnikov posameznih hišnih števil in posestev.

Če bi se te spremembe kar imenoma tu v knjigi navajale, bi marsikomu to ne bilo ljubo.

Vender pa spada tudi zgodovina posameznih hiš k zgodovini fare.

Poglej torej sam oba ta dva seznama tu v knjigi in ju primerjaj!

Leta 1850, so bili torej v takratni duhovniji Goričica sledeči gospodarji:

Zgornje Domžale:

Št.	1.	Flerin	1/2	zemljak	Janez Flerin	roj.	1. jun. 1833
"	2.	Pavli		zemljak	Gašper Pavli	"	3. jan. 1830
"	3.	Hrenček	1/2	zemljak	Matevž Hren	"	12. sept. 1815
"	4.	Anton		kajžar	Peter Mazovec	"	27. jun. 1818
"	5.	Sirk	1/2	zemljak	Franc Ogrinc	"	2. apr. 1841
"	6.	Knez		zemljak	Janez Ogrinc	"	26. okt. 1822
"	7.	Knezova kajža, lastnik št. 6					
"	8.	Sušove		kajžar	Valentin Jančigaj	"	4. febr. 1805
"	9.	Jozman ali Babnik, kajžar, Jakob Pavovec				"	8. okt. 1824
"	10.	Pučenk		kajžar	Martin Hribar	"	5. nov. 1801
"	11.	Ulčar		kajžar	Valentin Habjan	"	11. febr. 1805
"	12.	Jurček		kajžar	Martin Šme	"	10. nov. 1818
"	13.	Čednik	1/2	zemljak	Primož Janežič	"	2. jun. 1795
"	14.	Mihovt	1/4	zemljak	Jakob Šimenc	"	6. jul. 1823
"	15.	Cegan	3/4	zemljak	Lovrenc Pavlič	"	2. avg. 1832
"	16.	Brinovec		zemljak	Miha Pavli	"	7. maja 1828
"	17.	Rode		zemljak	Jožef Pavli	"	22. mrc. 1827
"	18.	Mrak		kajžar	Janez Kovač	"	15. maja 1815
"	19.	Komotar					
"	20.			zemljak in mlin,	Matevž Pirc	"	17. nov. 1805
"	21.	Mate	1/2	zemljak	Anton Koprivnik	"	4. jun. 1807
"	22.	Jene		zemljak	Janez Nemeč	"	28. okt. 1810
"	23.	Rojc	1/2	zemljak	Franc Pavlič	"	16. nov. 1802
"	24.	Vovk		zemljak	Jožef Capuder	"	26. mrc. 1805
"	25.	Hren		zemljak	Martin Šimenc	"	22. avg. 1817
"	26.	Tolomajnar	1/2	zemljak	Janez Pavli	"	22. jun. 1833
"	27.	Povžev Primož		kajžar	Primož Povž	"	24. sept 1809
"	28.	Klobasar		zemljak	Jožef Rihtar	"	12. mrc. 1798
"	29.	Repar		zemljak	Marija vd. Hribar	"	4. avg. 1806
"	30.	Povž		zemljak	Valentin Hribar	"	11. febr. 1814
"	31.	Brinovčev mlin					
"	32.	Zaviršk		kajžar	Janez Mersu	"	27. dec. 1807
"	33.	Keber		kajžar	Franc Kovač	"	2. dec. 1807
"	34.	Arnekar (Nekar)		zemljak	Avguštin Pintar	"	28. avg. 1828

Št. 35.	Gorjup	1/2 zemljak	Matevž Remc	roj. 18. sept. 1784
" 36.	Kovač	kajžar	Andrej Gabrič	" 19. nov. 1812
" 37.	Korošček	kajžar	Andrej Trojanšek	" 18. nov. 1823
" 38.	Mojstrova kajža		Jožef Kralj	" 1. mrc. 1823
" 39.	Lukel	kajžar	Tomaž Čerin	" 13. dec. 1797
" 40.	Meket	1/4 zemljak	Martin Nemec	" 11. nov. 1793
" 41.	Colska hiša			
" 42.	Ferbar	1/3 zemljak	Jurij Fröhlich	" 2. apr. 1803
" 43.	Mojster	zemljak	Frančiška vd. Kralj	" 22. dec. 1800
" 44.	Povlič	1/2 zemljak	Blaž Inglič	" 3. febr. 1807
" 45.	Kokšar	kajžar	Valentin Pirc	" 9. febr. 1813
" 46.	Logar	kajžar	Magd. vd. Markužič	" 5. maja 1807
" 47.	Fronc	1/2 zemljak	Franc Trdina	" 6. okt. 1787
" 48.	Pavlik	kajžar	lastnik št. 44.	
" 49.	Aufzegar	kajžar	Katarina vd. Žavbel	" 4. apr. 1792
" 50.	Povle	kajžar	Gregor Pavlič	" 2. mrc. 1830
" 51.	Tišlar	kajžar	Anton Kralj	" 12. jun. 1806

Spodnje Domžale:

Št. 1.	Možina	1/3 zemljak	Valentin Flis	roj. 29. jan. 1826
" 2.	Markec	kajžar	Jakob Pirc	" 26. jul. 1781
" 3.	Perše	zemljak	Franc Tičar	" 5. apr. 1821
" 4.	Rahne	zemljak	Andrej Cerar	" 19. nov. 1821
" 5.	Keršne	zemljak	Jožef Ogrinc	" 2. mrc. 1810
" 6.	Rak	zemljak	Tomaž Ovca	" 21. dec. 1812
" 7.	Mirt	1/2 zemljak	Uršula vd. Habjan	" 4. okt. 1797
" 8.	Pečnikar	3/4 zemljak	Janez Lap	" 23. avg. 1790
" 9.	Babnik	1/3 zemljak	Uršula vd. Ovsec	" 16. jun. 1809
" 10.	Šimnovc	kajžar	Marija vd. Pirc	" 10. dec. 1810
" 11.	Templov	kajžar	Jurij Burja	" 15. apr. 1800
" 12.	Dolarjeva kajža,		lastnik št. 14.	
" 13.	Ovsec	1/2 zemljak	Janez Cunder	" 25. maja 1806
" 14.	Dolar	zemljak	Franc Gregorc	" 2. okt. 1809
" 15.	Mesarka	zemljak	Mihael Lenart	" 27. sept. 1801
" 16.	Menačenk	kajžar	Gašper Cerar	" 2. jan. 1802
" 17.	Mežnarija			
" 18.	Ribič	kajžar	Lovrenc Colnar	" 8. avg. 1802

Št. 19.	Navžit	1/2 zemljak	Primož Zadergov	roj.	7. jun. 1793
" 20.	Vilar	zemljak	Gašper Cajhen	"	25. jan. 1810
" 21.	Vilarjeva kajža, lastnik št. 20.				
" 22.	Ferjank	kajžar	Jernej Knoftar	"	19. avg. 1805
" 23.	Peršetova kajža, lastnik št. 3.				
" 24.	Mirtova kajža, lastnik št. 7.				
" 25.	Župnišče				
" 26.	Rahneč Ant.	1/2 zemljak	Anton Cerar	"	6. jun. 1824

Stob:

Št. 1.	Nacek	kajžar	Ignac Okoren	roj.	13. jul. 1805
" 2.	Matevžak	kajžar	Valentin Žabnikar	"	14. febr. 1795
" 3.	Lukovc	kajžar	Anton Pavovec	"	9. jan. 1797
" 4.	Kralj	kajžar	Jernej Košir	"	16. avg. 1781
" 5.	Bizenk	kajžar	Jernej Sršen	"	25. avg. 1825
" 6.	Mihača	kajžar	Gašper Žankar	"	30. dec. 1799
" 7.	Ferniht	kajžar	Lovrenc Gaber	"	27. jul. 1811
" 8.	Gorenjc	1/2 zemljak	Matevž Osolin	"	20. jul. 1827
" 9.	Jagodčeva kajža, lastnik št. 18.				
" 10.	Dečman	zemljak	Janez Dečman	"	28. okt. 1813
" 11.	Testenova kajža, lastnik št. 17.				
" 12.	Dečmanova kajža, lastnik št. 10.				
" 13.	Čebul	zemljak	Jakob Dečman	"	24. apr. 1793
" 14.	Šimenk	1/2 zemljak	Anton Habjan	"	30. okt. 1807
" 15.	Vesovc	1/2 zemljak	Anton Mušič	"	7. jan. 1815
" 16.	Žendar	zemljak	Anton Botjev	"	28. dec. 1825
" 17.	Testen	zemljak	Anton Sluga	"	16. jan. 1796
" 18.	Jagodec	zemljak	Jernej Germek	"	13. avg. 1813
" 19.	Bricel	1/2 zemljak	Janez Teran	"	13. avg. 1820
" 20.	Povž	zemljak	Franc Lovše	"	27. mrc. 1835
" 21.	Habjan	1/2 zemljak	Franc Habjan	"	4. okt. 1805
" 22.	Matiček	kajžar	lastnik št. 41.	"	
" 23.	Vintar	zemljak	Jožef Juvan	"	7. mrc. 1826
" 24.	Žankar	kajžar	Luka Kvas	"	14. okt. 1808
" 25.	Ižanc	kajžar	Janez Kraljič	"	26. maja 1809
" 26.	Matek	1/2 zemljak	Valentin Cotman	"	30. jan. 1787
" 27.	Rode	zemljak	Miha Colnar	"	18. sept. 1763

Št.28.	Vodamek	zemljak	Andrej Flerin	roj.	5. nov. 1827
"	29. Kramar	kajžar	Martin Pečnikar	"	29. nov. 1812
"	30. Planka	kajžar	Marija vd. Prelovšek	"	23. jan. 1808
"	31. Čednik	kajžar	Matija Habjan	"	19. febr. 1809
"	32. Grega	kajžar	Gregor Bizjak	"	13. mrc. 1811
"	33. Bavant	kajžar	Valentin Grašek	"	11. febr. 1815
"	34. Markec	kajžar	Jur Juvan	"	14. apr. 1820
"	35. Kovač	kajžar	Matevž Vojska	"	6. sept. 1818
"	36. Janez	kajžar	Janez Žendar	"	11. maja 1802
"	37. Borc	zemljak	Jakob Peterlin	"	19. jul. 1826
"	38. Kajža	kajžar	Jakob Flis	"	30. apr. 1828
"	39. Jožek	kajžar	Valentin Flis	"	13. febr. 1795
"	40. Kovač	1/2 zemljak	Jur Pavovec	"	27. febr. 1814
"	41. Martinc	1/2 zemljak	Martin Lovše	"	25. okt. 1807
"	42. Vodamkova kajža		Andrej Gavtroža	"	27. nov. 1816
"	43. Briceljnov Jur	1/2 zemljak	Jurij Kreč	"	1. apr. 1801
"	44. Moravčan	1/2 zemljak	Jožef Bolhar	"	14. mrc. 1818
"	45. Pušava	kajžar	Marija Cesar	"	18. avg. 1808
"	46. Kušter Jaka	kajžar	Jakob Kos	"	2. maja 1835
"	47. Markov Peter	kajžar	Peter Povž	"	19. febr. 1823
"	48. Markot	kajžar	Tomaž Vode	"	13. dec. 1811

V Stobu je bilo nekdanj 14 celih gruntov (poleg navedenih desetih še sledeči: pri Dečmanu št. 10, kjer sta bila dva, pri Žankarju št. 24, pri Matku št. 26 in na št. 36, kjer se je poprej reklo pri Markotu), 10 polgruntov in 7 kajž, ki so vse skupaj imele zemlje za en cel grunt, namreč: Matevžakova št. 2, Kramarjeva št. 29, Plankovcova št. 30, Gregova št. 32, Bavantova št. 33, Markcova št. 34 in Kovačeva št. 35.

Skupno je bilo torej zemlje za 20 celih gruntov.

Vsak grunt je imel do 40 johov zemlje in to skupaj naravnost od hiše.

Razven enega je imel vsak grunt tudi svojo kajžo za ljudi, ki so pomagali delati na gruntu.

Starodavna hiša v Stobu št. 39

Študa:

Št. 1.	Rožman	1/2 in 1/3	zemljak Jakob Erklavec	roj.	26. jul.	1812
" 2.	Sp. Cander	1/3	zemljak Jožef Janežič	"	28. febr.	1811
" 3.	Zg. Cander	1/4	zemljak Anton Maček	"	13. jan.	1837
" 4.	Varleh	1/2	zemljak Lovrenc Loboda	"	11. jul.	1808
" 5.	Pipan		zemljak Primož Konič	"	8. jun.	1773
" 6.	Svetlin	1/2	zemljak Jur Gregorin	"	14. apr.	1796
" 7.	Matijevo		zemljak Janez Grčar	"	9. maja	1817
" 8.	Dimec	2	zemljak Franc Vodnik	"	19. avg.	1804
" 9.	Vavtar	1/2	zemljak Anton Zajc	"	13. jan.	1821
" 10.	Pipan	1/2	zemljak Jakob Narobe	"	8. jul.	1810
" 11.	Mavnčar		kajžar Franc Svetlin	"	2. dec.	1823
" 12.	Premperl	1/4	zemljak Jakob Klemenc	"	15. apr.	1827
" 13.	Primček	1/4	zemljak Primož Gabrič	"	6. jun.	1798
" 14.	Primoževc	1/2	zemljak Jur Cotman	"	24. maja	1805
" 15.	Pavlic		kajžar Jernej Cerar	"	12. avg.	1810
" 16.	Čiček	1/2	zemljak Helena Knoftar	"	23. apr.	1810
" 17.	Korant		zemljak Janez Ložar	"	21. jun.	1816
" 18.	Majerjev Jože	1/2	zemljak Jožef Roš	"	1. mrc.	1814
" 19.	Dimčeva kajža, lastnik št. 8					
" 20.	Gvastovc		zemljak Jožef Remc	"	28. febr.	1803
" 21.	Markuza	3/4	zemljak Matija Kos	"	15. febr.	1805
" 22.	Jozel	1/2	zemljak Jožef Osolin	"	4. mrc.	1792
" 23.	Majar	1/2	zemljak Valentin Roš	"	3. febr.	1821
" 24.	Štempel	1/2	zemljak Gašper Štempel	"	31. dec.	1818
" 25.	Žusem		kajžar Katar. vd. Štempel	"	11. maja	1822
" 26.	Zg. Lesjak	1/4	zemljak Marjana vd. Ogrinc	"	7. okt.	1817
" 27.	Sp. Lesjak	1/2	zemljak Peter Rihtar	"	25. jun.	1814
" 28.	Tomaž	1/2	zemljak Franc Cotman	"	2. okt.	1826
" 29.	Andrejev		kajžar Marija vd. Cotman	"	30. avg.	1812
" 30.	Kovač		kajžar Katar. vd. Cerar	"	25. okt.	1806

III.

USTANOVITEV FARE.

1. Stoletni boj za faro na Goričici.

Celih 112 let — od leta 1801 do 1913 — je trajal ta boj! Bil se je samoumevno v prvi vrsti z Mengšom, z materjo faro, od katere se je hotela Goričica odločiti.

Župniki mengeški tej osamosvojitvi podružnice Goričica niso bili naklonjeni.

Prav so imeli!

Njihova dolžnost je bila, da so varovali pravice fare, ki je bila izročena njihovi odgovornosti pred Bogom in pred ljudmi.

Zato jim je le v čast, če mora zgodovina poročati, kako vztrajno in dosledno so se upirali samostojnosti Goričice.

Kako odločno so župniki mengeški bili proti vsemu, kar bi kakorkoli moglo podpirati hrepenenje Goričice proti samostojnosti, kaže — da navedemo samo en značilen zgled — nastop nadžupnika Ivana Zorca zoper procesijo sv. R. Telesa na Goričici. Beneficijat Ivan Sakser je prosil 16. maja 1887 kn. šk. ordinarijat, da bi se smela vršiti na Goričici procesija sv. R. Telesa v nedeljo po prazniku. Nadžupnik Ivan Zorec je bil seveda odločno proti temu. Pisal je ordinarijatu: „Prošnja za dovoljenje procesije na Goričici ima svoj izvor, kakor še marsikaj drugega, v nemirnem duhu, da bi se skupna vez fare zrahljala. Če bi se dovolila na Goričici procesija na nedeljo po prazniku, bo mladina obeh spolov skupaj drla, po procesiji hitela v gostilne, kjer bo kletev, pretepi in

druge nerodnosti.”¹⁾

In res je bila prošnja za procesijo takrat z odlokom z dne 27. maja 1887 odbita.

Če pa je že zoper dovoljenje procesije na Goričici Mengeš tako odločno nastopil, kako odločno je pač nastopil šele takrat, ko je šlo res za osamosvojenje Goričice!

In teh poizkusov ni bilo malo.

Zastavil je ž njimi — in sicer prav krepko in premišljeno — beneficijat Matej Barlič leta 1801.

Njemu, ki je postal za samostojnost Goričice zares velik trpin, se pač spodobi v tej knjigi časten spomin!

Zakaj se je ravno beneficijat Barlič toliko trudil za ustanovitev fare na Goričici?

On je prišel na Goričico l. 1790, star 44 let, krepak in polen volje za delo. Na Goričici pa dela ni imel, oziroma delati ni smel. 14. jan. 1807 je bil posvarjen, ker je imel na Sveti Večer opravilo „pri podružnici na Goričici”. 25. nov. 1808 mu je bilo prepovedano pridigati na Goričici ob odpravljenih praznikih in sicer tako strogo, „da se mu bo sicer odvzela pravica maševati.”

In on naj bi si ob takih razmerah ne bil zaželel prostih rok, duhovske samostojnosti, fare!

A tudi vse ljudstvo takratne podružnice Goričica!

Tri leta pred Barličevim prihodom l. 1787 je postal Št. Jakob ob Savi neodvisen od Mengša, fara, eno leto pred njegovim prihodom, l. 1789, pa Homec.

Goričica pa, ki leži ravno v sredi med Št. Jakobom in Homcem, je ostala — podružnica!

In to naj bi bili takratni duhovnjani Goričice mirno gledali!

Ne na svojo roko, sam za-se, ampak v imenu vsega svojega ljudstva in v korist tega ljudstva je zastavil Barlič z vsem navduše-

¹⁾ Izvirne listine za vse v tem odstavku navedeno se nahajajo v škofijskem arhivu v Ljubljani. Vsi citati so povzeti iz teh listin.

njem delo za ustanovitev fare.

V ta namen je bil pripravljen vse žrtvovati, tudi veliko svojega denarja, kolikor ga je bilo potreba!

Žal pa njegovo nad 20 letno prizadevanje v tem oziru ni imelo uspeha!

11. marcija 1802 je poslal takratni mengeški župnik Jur Slagnig sledečo pritožbo na škofijski ordinarijat: „Eno leto sem potrpel z gosp. Matejem Barlič, kuratom pri podružnici na Goričici. On ne pride v Mengeš nikdar, ne ob prošnjih dneh, ne k procesiji na praznik sv. R. Telesa, ne ob spokornih dneh, ko je veliko spovedovanja, ne k drugim pobožnostim. Sam pa svojevoljno opravlja pobožnosti na Goričici. Zdi se, da sklepa zveze z ljudmi, da bi postal popolnoma neodvisen. Zato prosim, naj kn. šk. ordinarijat ukaže gosp. kuratu, da ohrani mir, edinost, zastopnost in pokorščino (subordinacijo).”

Leta 1804 je nevolja župnikova nad Barličem prišla že tako daleč, da je zahteval — njegovo odstranitev iz Goričice.

18. nov. 1804 je sporočil župnik ordinarijatu, da so se cerkveni ključarji in drugi možje, ki so se sami od sebe ali pa na povabilo gosp. Barliča zbrali, ko je moral isti oddati cerkvene obligacije, zelo nedostojno obnašali. Po njegovem mnenju izhajajo vse te neprilike od gosp. Barliča, ki je vpricho mož izrekel, da bi bil on napravil za cerkev ustanovo v znesku 3.000 gld., katere bi bil iz svojega cerkvi daroval, ko bi bil on ostal na Goričici. „Zato naj ordinarijat Barliču ukaže, da mora takoj zapustiti Goričico, da ne bo imel prilike z ljudmi se shajati in jih razburjati s svojo nameravano cerkveno ustanovo!”

Dalekosežnosti teh Barličevih besedi o nameravanem daru 3.000 gold. za cerkev na Goričici se je mengeški župnik brez dvoma popolnoma zavedal. Saj je 33 let poprej — leta 1768 — njegov prednik mengeški župnik Mihael pl. Rastern na ta način ustanovil faro Čerनुचे, da je dal 1.000 gold. pod pogojem, da imajo župniki v Mengšu pravico izbrati vsakokratnega župnika na Čerनुचाह.¹⁾

¹⁾ Letno poročilo triraz. ljudske šole v Mengšu 1891/92, str. 5.

Kako resno je Barlič s to svojo nameravano ustanovo hotel Goričici priboriti samostojnost, faro, priča sporočilo, katero je l. 1818 poslal župnik dekanu, v katerem pripoveduje, da je zahteval vse ustanovne obligacije od Barliča. „Tri je dal. Četrte pa, v znesku 4.445 gold., ne, ker ta ne bo veljavna poprej, dokler ne dobi on (Barlič) zagotovila, da bo cerkev na Goričici povzdignjena v lokalijo.”

Isto potrjuje sporočilo ordinarijata iz leta 1819 na c. kr. gubernij v zadevi fasije beneficijata na Goričici, kjer ordinarijat pojasnuje, da je Barlič v prvi fasiji navedel 1.000 gold., ki jih hoče sam iz svojega dati, pa šele takrat, ko bo Goričica res prava kuracija postala!”

A vrnimo se nazaj k letu 1804! Barlič je takrat na zahtevo mengeškega župnika res moral zapustiti Goričico, katero je tako zelo ljubil. Odšel je na svoj dom k Sv. Trojici, kjer je ostal celo leto, do smrti mengeškega župnika.

10. novembra 1805 je pisal od Sv. Trojice generalvikarju Golmayerju v Ljubljano: „Upam, da mi bo sedaj dovoljeno vrniti se nazaj na Goričico, ker ste še pred enim letom izrekli, da, kakor hitro bo na Goričici za duhovnika zagotovljenih 350 gold. letnih dohodkov, nimate nobenega pomisleka več mene poslati nazaj za dušnega pastirja. Obljubim pred Bogom, da ne bote našli nobenega kanoničnega vzroka, da bi me zopet odstranili. Ustanova je izvršena. Živim v trdnem upanju, da smem v kratkem nazaj na Goričico.”

Istočasno je poslal od Sv. Trojice ordinarijatu pismeno obljubo, da bo živel z mengeškim župnikom v edinosti in da ordinarijat ne bo imel ž njim nobene nepravilike več.

A boj za samostojnost Goričice je šel naprej.

Leta 1818 se je s to zadevo pečala že tudi vlada, c. kr. gubernij v Ljubljani, kamor je bila vložena prošnja za ustanovitev fare na Goričici.

Vlada je bila takrat ustanovitvi fare zelo naklonjena.

Ordinarijat je tedaj službo duhovnika na Goričici takole označil vladi: „Služba na Goričici ni kuracija (fara). Vsakokratni

duhovnik na Goričici ni nikak kurat, ki bi bil zavezan opravljati popolno dušno pastirstvo. To je le služba za oslabele duhovnike, ki si jih občina z dovoljenjem ordinarijata s prostovoljnimi prispevki sama vzdržuje, da jim ob nedeljah in praznikih opravljajo dopoldansko in popoldansko službo božjo in spovedujejo. Vsa druga cerkvena opravila pa: krste, pogrebe, poroke, previdenja oskrbuje kuratna duhovščina mengeška. Za lažje vzdrževanje vsakokratnega duhovnika je občina v fasiji omenjene ustanove napravila in užitek teh nakazala duhovniku proti temu, da opravi nekaj sv. maš.”

Prošnja za faro ni bila uslišana „vsled majhne oddaljenosti — komaj ¾ ure — od Mengša.”

In vender je bil takrat na razpolago denar za faro — Barličeva ustanova — volja ljudstva, naklonjenost vlade!

Ljudstvo ni mirovalo.

Leta 1822 je bila že zopet vložena prošnja za faro.

Dekan „von Kahlenberg” je odgovoril na tozadevno vprašanje, da fare ni potreba. „Vse vasi leže v najlepši ravnini. Najbolj oddaljena vas Študa je od fare oddaljena eno uro. Vremenske nezgode nikdar ne ovirajo dohoda v Mengeš.

Leta 1824 so vneti goriški duhovnijani vnovič zaprosilo faro.

Sedaj jim pa že tudi vlada ni bila več naklonjena.

Deželno mesto (Landesstelle) je topot zavrnilo prošnjo z besedami: „Po čisto pravilni pripombi kapitularnega konsistorija, da Goričica vsled lege vasi Študa, Stob, Zg. in Sp. Domžale po dosedanjih navodilih ni primerna, da bi postala lokalija, smatra deželno mesto za nepotrebno, da bi to zadevo sedaj na višjem mestu priporočilo.”

Čudno! Za Homec, ki je vender precej bližji Mengšu kot Goričica, lega ni bila nikaka ovira, ampak je že l. 1789 postal fara. Pri Goričici pa se je skozi vsa leta boja za samostojnost kot glavna ovira navajala — bližina z Mengšom!

Na samostojnost Goričice takrat res skorej ni bilo upanja!

Ko je bil gosp. Janez Zalokar z dekretom z dne 3. avg. 1837 nastavljen kot beneficijat na Goričici, mu je bilo celo v dekretu kar

1

2

1.
Župan Matej Janežič

2.
Veletovarnar Krizant Ladstätter

3.
Cerkveni ključar Karol Flerin

4.
Cerkveni ključar Janez Habjan

5.
Župan Janez Dimc

6.
Beneficijat Franc Bernik

4

3

5

6

Prilavljalni odbor za ustanovitev fare v Domžalah.

izrecno zaukazano, „da se mora v vseh duhovnih zadevah kot od gosp. nadžupnika v Mengšu popolnoma odvisen dušni pastir ravnati po navodilih, ki mu jih bo on dal.”

A tudi za njegovega službovanja na Goričici je bila zopet vložena prošnja za ustanovitev fare na Goričici, 18. aprila 1842, kmalu potem, ko je bilo sezidano župnišče na Goričici. Na to župnišče se je prošnja še posebno sklicevala.

Vložile so jo zopet vasi Zgornje in Spodnje Domžale, Stob in Študa. Prošnjo je podpisal — kar je Mengeš posebno zbolelo — beneficijat Janez Zalokar sam in še sledeči možje: Primož Janežič, Primož Gaberč, Jožef Ogrinc, Anton Žendar, Mihael Peterlin, Anton Habjan, Franc Vodnik in Valentin Zajc.

Okrožni urad (Kreisamt) je prošnjo zopet odbil iz dosedanjih vzrokov, zaradi bližine z Mengšom.

Leta 1856 je bila vnovič vložena prošnja za faro. Bilo je to 11. jan., ko se je vršila komisija za ustanovitev šole na Goričici. Občinski zastopniki Goričice so osebno izjavili na zapisnik, „da so zadovoljni z ustanovitvijo šole pod pogojem, da se sedanja beneficijatura povzdigne v samostojno kuracijo, h kateri naj bi pripadale vasi Zgornje in Spodnje Domžale, Stob, Študa in — Depaljavas. Te vasi se zavežejo skrbeti ne le za dostojno plačo svojega duhovnika in primerno vzdrževanje cerkve, ampak tudi poskrbeti, da tudi dosednji mežnar v Mengšu do njegove smrti ali dokler ostane v službi kot farni mežnar, kakor tudi sedaj v Mengšu nastavljena kapelana, dokler ostaneta v Mengšu, v njihovih dosedanjih dohodkih ne bodo prikrajšani.”

Depaljavas je prvikrat ob tej priliki izjavila, da hoče tudi ona pripadati k tej župniji.

Tudi topot je bila prošnja odklonjena vsled izjave mengeškega župnika Ivana Kuralta, da fare na Goričici ni treba, češ da „fara Mengeš leži v najlepši ravnini, pota med materjo faro in krajem Goričica peljejo skozi rodovitne njive in se po vremenskih nezgodah nikdar ne skvarijo. Tudi je potreba kuratnega beneficija na Goričici

sedaj, odkar vozi železnica iz Ljubljane proti Celju in se po glavni trgovski cesti le malo vozi, manj občutljiva, kot nekdaj.”

Torej zopet lega in — da je bilo vsaj nekaj novega enkrat — premalo voznikov po cesti! Tudi „furmani” — seveda tisti, ki jih ni bilo več — so torej morali pričati proti potrebi fare na Goričici!

Je pa že dekan Janez Oblak v Kamniku bolj primerno označil nujno potrebo duhovnika na Goričici, ko je ob smrti beneficijata Franca Svetlin-a pisal 26. junija 1884 ordinarijatu: „Šola na Goričici z 200 šolskimi otroci da veliko opravila. Služba božja je sedaj prav pridno obiskovana. Pri oddaljenosti $\frac{3}{4}$ ure od Mengša bi jih sigurno mnogo ostalo brez službe božje. Zelo je potrebno, da se mesto beneficijata na Goričici takoj zasede.”

14. marcija 1900 je bila zopet vložena prošnja za faro. Vložil jo je občinski odbor v Domžalah. Prošnja pa je bila odbita, ker je občina premalo prispevka obljubila in ni hotela nič več primakniti.

To je bil zadnji poizkus, ki ni imel uspeha.

Ljudstvo je vsled premnogih brezuspešnih poizkusov že čisto izgubilo pogum, da bi sploh moglo priti do svoje lastne fare.

2. K cilju!

8. novembra 1903 — na Zahvaljeno nedeljo — je takratni beneficijata na Goričici Franc Bernik, ki je to službo nastopil 18. septembra istega leta, javno na prižnici znova sprožil misel o ustanovitvi fare na Goričici.

In to kar v celi pridigi, ki je vsa veljala enemu namenu: na Goričici se mora čimpreje ustanoviti fara!

V tej pridigi so bile pojasnjene razmere, kakršne so bile v Domžalah pred ustanovitvijo fare, so bili navedeni vzroki, zakaj je na tem kraju ustanovitev fare bila res nujno potrebna, podan pa tudi točen načrt za ustanovitev fare, pokazana torej pot, ki je potem tudi res pripeljala k cilju.

Ta pridiga je torej postala zgodovinskega pomena za kraj.

Posebno tudi zato, ker kaže, zakaj so se duhovniki na Goričici skozi leta in leta toliko trudili za ustanovitev fare.

Ne v svojo korist, kakor si ti na prvi hip utegnil soditi, ampak za blagor tukajšnjega ljudstva, za izveličanje neumrjočih duš!

Bódi zato ta pridiga kot slika nekdanjih dni v celoti, kakor je bila govorjena, tu navedena!

Saj se je že danes — po preteku še ne 20 let — tako težko zamisliti nazaj v nekdanje razmere tega kraja, ko je bila ob nedeljah in praznikih na Goričici ena sama sv. maša, zjutraj ob 6., ob 10. pa so morali hoditi ljudje v Mengeš, Dob, ko so morali vsakega mrliča k pogrebu nositi celo uro daleč v Mengeš, ko je bilo tudi po vsako kakršnokoli župno-uradno potrdilo treba hoditi v Mengeš. Kaj bi bili počeli ti ljudje n. pr. v času svetovne vojne, ko je bilo takih potrdil in izkazov potreba kar na stotine!

Pridiga

o ustanovitvi samostojne fare na Goričici.

„Hvalite Gospoda, ker je dober!”

Ps. 135, 1.

Živel je bogat gospod, ki pa ni imel lastnih otrok. Vzprejel je zato revnega, a nadarjenega otroka siroteja za svojega sina. Lepo ga je oblekel, skrbno ga je vzredil. In ob smrti je bogati gospod temu posinovljencu zapustil vse svoje veliko premoženje. Bil pa je ta posinovljeneč blagega, hvaležnega srca. V hvaležni ljubezni se je vedno spominjal svojega dobrotnika. Najljubša mu je bila sobica, kjer je dobrotnik v življenju prebival, kjer je tudi umrl. Kedar je le mogel, prišel je vanjo. S solzami v očeh je zrl v podobo ranjkega dobrotnika, ki je v tej sobi na steni visela. Le gledal je, kako bi to očetovo sobico kar najlepše krasil, kako bi kinčal njegovo podobo. Ljudje pa, ki so ga opazovali pri tem, so rekli: „To je zares hvaležen sin!”

Predragi mi krščanski poslušalec! Ali veš, kdo je, oziroma kdo bi vsaj moral biti ta hvaležni posinovljeneč? Dragi moj, ali ti ni

znano, kako je tebe, kako je mene, nas vse, ki smo po izvirnem grehu bili oropani ljubezni božje, postali največji reveži, prave sirote, nebeški Oče, kralj nebes in zemlje, po krvi svojega edinega Sina samega vzprejel za svoje otroke in napravil za dediče nebes? Da, ljubi moji, posinovljenci največjega Gospoda, posinovljenci božji smo mi vsi!

Smo pa li tudi hvaležni posinovljenci?

Glejte, predragi mi v Kristusu, danes je Zahvaljena nedelja, nedelja, ko nas sv. Cerkev zbira v teh svetih prostorih, da „Te Deum laudamus“ zakličemo svojemu Bogu za vse neštete milosti in dobrote, s katerimi nas je tudi to leto tako bogato obsipal! Jaz pa imam prav danes bolj še kot sicer pred očmi onega hvaležnega otroka, ki je v znak svoje srčne hvaležnosti tako lepo kinčal in krasil očeto-vo sobico in njegovo podobo v njej, pa vam kličem: Njegov vzgled, predragi mi posinovljenci božji, posnemajmo tudi mi, ki smo danes zbrani tu na prijazni Goričici. Kako pa, o tem naj vam v naslednjem spregovorim nekaj besedi Bogu v čast in nam vsem v zveličanje!

Ti pa, nebes Kraljica, prosi pri Jezusu, da posebno današnje moje besede padejo na rodovitno zemljo in sad obrodijo!

I.

Rekel sem, predragi mi v Kristusu, da je hvaležni posinovljenc predvsem rad zahajal v sobico svojega ranjkega dobrotnika! Tudi mi, predragi, ki hočemo, ki moramo biti hvaležni posinovljenci, delajmo tako! Saj je tudi nam naš nebeški Oče zapustil hišico, preljubo in prelepo hišo božjo, v kateri smo sedaj zbrani. Več še, kot podoba našega nebeškega Prijatelja je v njej. On sam, včlovečeni Bog, biva neprenehoma v njej v ječi svoje ljubezni, v tabernaklju, zakrit pod podobo sv. hostije! O, kdo bi vender te svete hiše božje rad in z veseljem ne obiskoval! In to želi prav posebno naša najboljša Mati, sv. kat. Cerkev. Tembolj, ker se v hiši božji dan za dnem opravlja daritev nove zaveze, sv. maša, o kateri tako pomenljivo govori sv. Bonaventura: „Kolikor je kapljic v morju, kolikor je žarkov v

solncu, kolikor je zvezd na nebu, kolikor je cvetic na zemlji, toliko in še neprimeroma več skrivnosti strinja sv. maša v sebi!" Ni čuda! Kralj vesoljstva, vseмогоčni Bog, se pri sv. maši na altarju, na tej novi Kalvariji vpričo nas daruje nebeškemu Očetu za nas vse! O kristijan, ali ni to zares čudovita, neskončna ljubezen božja do nas nevrednih ljudi?

Zato pa je sv. Cerкви, ki pomen, ceno in veljavo sv. maše najbolje pozna, toliko ležeče na tem, da kristijani k sv. maši zares hodijo, da je izdala kar zapoved, s katero jih pod smrtnim grehom veže, da vsaj vsako nedeljo pride k sv. maši vsakdo, kogar ne izgovarja kak prav poseben vzrok.

Predragi! V tem oziru se jaz pač tu med vami nimam pritoževati. V malo tednih, kar tu med vami bivam, sem že spoznal, da k sv. maši prav radi in z veseljem zahajate, in to ne le ob nedeljah, tudi ob delavnikih. In tudi obnašanje vaše v cerkvi je hvalevredno.

A eno reč sem hitro opazil. To namreč, da je mnogim izmed vas silno obteženo biti vsako nedeljo pri sv. maši. To pa zato, ker je tu na Goričici ob nedeljah samo ena sv. maša! Iskati si morate zato mnogi, ki morate zjutraj doma ostati, sv. maše drugod. To pa ni prijetno in pripravno že sicer, kaj šele po zimi, v snegu, v mrazu!

Na tako velikem kraju, kot je tukaj, mora biti ob nedeljah dvojna služba božja, da se ljudem sploh, posebno pa še starim in bolehnim in pa šolski mladini da priliko, udeležiti se ene ali druge! To potrebo, predragi, sem hitro spoznal.

Naznanim vam torej danes, da bom z dovoljenjem presvetlega knezoškofa odslej imel vsako nedeljo dvojno službo božjo, eno zjutraj ob 6. in drugo ob 10. In sicer pričnem ž njo že takoj danes.

Upam, da vam bo s tem zelo ustrezno in polajšano. Prosim vas zato, predragi, da glede na to olajšavo, ki bo le vam v korist, le še tem skrbneje pazite, da nikogar ne bo med vami, ki bi tudi odslej še sv. mašo ob nedeljah po lastni krivdi zanemarjal in opuščal! To bi bila pač velika nehvaležnost do Boga za tolike dobrote, s katerimi nas neprenehoma obsipa. Jaz vsaj bom imel mirno vest, da sem

storil vse in sem vsakemu dal priložnosti dovelj, ob nedeljah biti pri sv. maši.

Eno pa, predragi mi v Kristusu, pri tem posebno povdarjam: Ne ostajajte mi med službo božjo zunaj cerkve! Če bom opazil, da med službo božjo zunaj cerkve ostajate, bom z deseto mašo hitro prenehal. Zato pa vi vsi, ki vam je na tem, da bo na Goričici odslej stalno dvojna služba božja, pazite na to!

II.

Pa, predragi mi v Kristusu, ne le obiskoval je rad oni hvaležni posinovljenec sobico svojega dobrotnika in njega podobo, tudi kinčal in krasil jo je rad.

Predragi! Pač lepo je že okinčana ta-le hiša božja na Goričici po izredni gorečnosti in vnemi vašega prejšnjega preblagega in predobrega duhovnika, preč. gospoda Strupija in po vaši lastni požrtvovalnosti.

In vender vam rečem: Okinčajmo jo le še bolj in posnemajmo tudi v tem onega hvaležnega posinovljenca!

Pa kako?

Preljubi! Dobro vem, da vas bo to, kar vam bom sedaj povedal, iznenadilo. Da, mnogim celo všeč ne bo. A bodi kakorkoli, dolžnost me sili, da Vam to povem. Enkrat mora na dan in boljše prej, kot poznej!

Predragi! Ko sem odhajal kot vaš novoimenovani duhovnik tu sem na Goričico in jaz o Goričici sploh še čisto nič nisem vedel, kakošna je, rekel mi je eden prvih duhovnih dostojanstvenikov v Ljubljani: „Glejte, da na Goričici hitro ustanovite faro!” Ko sem prišel v Kamnik predstavil se preč. gospodu dekanu, je bila ena prvih besedi gospoda dekana: „Skrbite, da Goričica postane fara!” V sredo teden, 28. oktobra, sem bil v Ljubljani pri presvetlem knezoškofu. Rekli so mi: **„Če kje na Kranjskem, je na Goričici potrebna fara!”**

Predragi! Čas, kar sem ga že jaz tu med vami preživel, sem precej dobro porabil. Če sem le utegnil, sem šel po hišah, okrog

ljudi. Opazoval sem kraj, ljudi, razmere. Prepričal pa sem se hitro tudi jaz, da za Goričico je na vsak način potrebno, da res postane samostojna župnija, fara.

Dragi moji, rečem vam le tole:

1. Številu duš tu bivajočih ste dolžni ustanoviti tukaj faro! Goričica šteje nad 2.200 duš! Na celem Kranjskem je ni podružnice tako velike! In Goričica sama naj še ostane taka podružnica?! Nikakor ne prevzetnost, napuh, pač pa upravičen ponos, s katerim držimo nekaj na tak kraj, kot je tukajšen, nas mora že siliti, da skrbimo za to, da Goričica preneha biti podružnica.

Rekel sem, da je Goričica gotovo na celem Kranjskem največja podružnica. Pa poglejmo, predragi, kakošne so fare v primeri z Goričico! Glejmo le, kakošne so fare v naši dekaniji! Fara Gojzd šteje 619 duš, fara Homec 902, Mekinje 849, Motnik 667, Nevlje 765, Rova 400, Sela 675, Stranje 1.339, Špitalič 725, Spodnji Tuhinj 1.230, Zgornji Tuhinj 1.157, Tunice 495, Vranjapeč 470 duš. Poleg Mengša in Kamnika se dajo po številu duš podružnici Goričica primerjati le fare: Vodice z 2.400, Dob z 2.595 in Komenda z 2.667 dušami!

In vi, dragi moji, da bi pustili, da Goričica, ta veliki kraj, ostane vedno podružnica!

2. Cerkvi svoji, predragi mi v Kristusu, ste dolžni ustanoviti faro! Lepa je zares ta cerkev, katero ste s tolikimi žrtvami sezidali. A vender, to vam ona ni in ne more biti sedaj, kar bi vam bila lahko: središče vsega vašega življenja od zibelke do groba! Kje imate tukaj krstni kamen, kje pokopališče?

Ne, ne! Ta lepa cerkev ne sme vedno ostati brez najlepšega kinča, ki jej po pravici gre, postati mora — farna cerkev! Nje patrona, nebes Kraljica, vas prosi za ta najlepši kinč!

3. Sami sebi ste dolžni ustanoviti tukaj faro!

Vprašam vas le, predragi: Ali hočete res vedno, za vse čase, po celo uro daleč v zimi, v mrazu in snegu otroke h krstu, mrličke k pogrebu nositi? Res pravite: „Kjer so naši predniki pokopani, tam

hočemo biti še mi.” A predragi, ta vzrok pač ne velja. Rečem vam, da še sami ne veste in preceniti ne morete, kako lepo pokopališče bi vi lahko tu pri cerkvi imeli! In ob nedeljah! Ali bi ne bilo tolažljivo in spodbudno, za vas in za vaše otroke, priti tu sem, obiskat svoje ranjke, pomoliti na njihovem grobu. Kedaj pa jih morete sedaj obiskati?

4. Samostojno župnijo ustanoviti — predragi mi v Kristusu, naj tudi to povdarjam! — ste dolžni tudi svojim duhovnikom, ki se, oziroma se bodo kedaj trudili tu med vami!

Predragi! Neovrgljiva resnica je, da sedaj Goričica ni drugega, kakor podružnica mengeška. Ker pa Goričica ni drugega, nego **podružnica mengeška**, jasno je po sebi, da tudi duhovnik na Goričici v resnici, v bistvu ni drugega, nego kapelan mengeški, če tudi slučajno nosi ime beneficijata. Je li pa za duhovnika, ki bi že lahko župnik postal, prijetno, biti dolgo časa za kapelana tu na Goričici? Ni še dolgo temu, kar mi je odličen župnik rekel tole: „Najslabša fara je za duhovnika, ki bi že lahko župnik postal, boljša kot najboljša kapelanija.” Zakaj, predragi? Zato, ker je župnik samostojen gospodar! Nikomur drugemu ni za svoje dušnopastirsko delovanje odgovoren kot svojemu škofu. Čisto samostojno torej v zvezi s svojim škofom vodi svoje farane po poti, katero sam spozna za najboljšo. Kapelan pa je le pomočnik župnikov. Vedno in v vsem je župniku odgovoren in sme le to in tako, kar in kakor mu župnik dovoli. In na Goričici je še ta težava, katere drugod nisem imel, da svojega župnika niti blizu nimam. Če se torej hočem v tem in onem posvetovati, moram še gledati, kedaj mi bo mogoče k njemu priti. Da je beneficijat na Goričici res le kapelan, vidi se posebno jasno iz tega, ker mu je vse župnikovo delo odvzeto: krsti, poroke, pogrebi! To za duhovnika ni prijetno. Ne mislim pa, predragi — to kar najslowsneje povdarjam! — radi dohodkov! Ne, predragi! Očitno izjavim, da sem z dohodki jaz tukaj popolnoma zadovoljen.

A iz drugega vzroka je to neprijetno! V kako tesni zvezi je duhovnik tu z vami! Vedno živi med vami in občuje z vami v šoli, v

cerkvi, zunaj cerkve. Natančno vas pozna. In glejte, ko pridejo najvažnejši trenutki vašega življenja, tedaj je njemu odvzeta vsa moč! Kako tesna in kako lepa je vender zveza župnika z njegovo faro! Po zakramentu sv. krsta in sv. zakona stopi on kar v skrivnostno, duhovno sorodstvo s svojimi ovčicami. In česar je potreba, v vsem se farani z zaupanjem lahko nanj obračajo.

Glejte, vsega tega tukaj ni in ne more biti, dokler je tako in če bi bili še tako prijatelji med seboj.

In kaj je posledica tega? Noben duhovnik, predragi, ne bo v tem razmerju, kot je sedaj tukaj, rad dolgo tu med vami ostal, ker si ravno vsak duhovnik prej ali slej zaželi postati župnik, zaželi fare, ne radi dohodkov, marveč radi lepe samostojnosti, ki je toliko vredna.

Pa mi bote rekli: Zakaj so bili pa gospod Svetlin toliko let tukaj, celih 17 let? Predragi! Kaj pa je bila takrat Goričica in kaj je ona danes! In gospod Strupi so bili 14 let! Dà, res je! Bili so, ker so upali do smrti tu ostati v nadi, da Goričica vender le postane fara. Ko pa so to upanje izgubili, pomagali so si iz podružnice na faro. In tako bo vedno, tembolj, ker bo naravno vsled večje množice prebivalstva v kraju in vsled časovnih razmer tudi opravila, posebno šole, vedno več tu med vami. Nihče ne bo hotel dolgo časa toliko opravila imeti na vseh straneh, zraven pa le vedno kapelan ostati. Pomagal si bo na faro. Je li pa to dobro za vas? Saj gotovo ni prijetno ravno tedaj se ločiti od duhovnika, ko ste se ravno dobro nanj privadili, popolnoma ga spoznali, zaupanje do njega si pridobili.

Pa, predragi, čemu bi vam še nadalje dokazoval potrebo fare? Dobro vem, da ste na vse to že sami kdove kolikokrat mislili in da ste o potrebi fare po veliki večini prepričani. Saj ste pred tremi leti že tudi pričeli z ustanavljanjem fare.

A kje je bil vzrok, da je takrat stvar tako hitro obtičala?

Ali se motim, ako trdim, da zato, ker se vsa stvar ni bila prav pričela. Vedno se je le na to mislilo, da bi se denar na naklade pobiral.

Jaz pa vam rečem s tega svetega mesta: Jaz sem odločno proti temu, da bi se denar za faro pobiral po nakladih ali fronkih!

Zakaj? 1. Nakladi so nekaj sila zoprnega in neprijetnega — vsak se jih boji. 2. Nakladi tudi niso povse pravični. Pri nakladih se gleda le na posamezna posestva in njih zunanjo vrednost, ne pa toliko na to, kakošno je resnično, pravo stanje tistega posestnika. A to ni prav! Marsikatera hiša je na zunaj cvetoča in bogata videti, v resnici je pa v njej denarja manj in se vsak vinar težje utrpi, kakor v marsikateri drugi, ki je na zunaj vsa drugačna videti. Mnogoštevilni otroci, dolgovi, bolezen, slaba letina, nesreča pri živini, to so stvari, na katere se naklad bore malo ozira. 3. Po nakladih bi posebno tukaj ravno nekateri bili silno prizadeti. A pri ustanavljanju fare bi to ne bilo prav. Saj bo fara za vse, ne samo za posameznike. 4. Nakladi so prisiljeni in zato manj zaslužni. Kaj pa koristi, če kdo tudi večjo svoto da, pa jo da z jezo, s kletvijo! Kje naj je tukaj zasluženje? Rečem javno: Bolje, da nikdar ni fare na Goričici, kakor pa, da bi imela postati s kletvijo, s sovraštvom!

Moja misel, katero so tudi presvetli knezoškof odobrili, je ta-le:

Za ustanovitev fare in kar je ž njo v zvezi, naj se pobirajo edino le čisto prostovoljni doneski! Pobirajo pa naj se leto za letom toliko časa, da bo vsa potrebna svota skupaj!

Ti darovi naj se natančno zabeležujejo v posebno takoimenovano „**zlato knjigo ustanoviteljev samostojne župnije na Goričici**“, vam pa naj se od časa do časa, gotovo pa vsako Novo leto poroča o tem, koliko je že nabranega.

Zato pa vam, predragi mi v Kristusu, z dovoljenjem in pooblaščenjem presvetlega knezoškofa naznamim danes to-le: Danes, na Zahvaljeno nedeljo leta 1903 začenjaj jaz od vas pobirati čisto prostovoljnih darov za ustanovitev fare. Kolikor kdo more, toliko naj daruje! A tisto z dobrim namenom in Bogu v čast! Vsak dar bom zabeležil z imenom darovalca v „zlato knjigo“!

Da pa vidite, kako natančno bo šla vsa ta stvar, zato naprosim sedaj tu javno iz tega svetega mesta za

nadzornike tega pobiranja, torej za nadzornike „zlate knjige ustanoviteljev župnije“: gospoda župana Mateja Janežiča, gospoda veletovarnarja Krizanta Ladstätter-ja in oba cerkvena ključarja gospoda: Karola Flerina in Luka Narobe.

To nadzorstvo gospodom ne bo povzročalo nobenega posebnega dela, je pa častno in velja velevažni stvari, stvari, ki je zgodovinskega pomena. Zato upam, da ti štirje gospodje to nadzorstvo blagovoljno vzprejmejo.

Pričajo pa naj vam, predragi, že ta imena, kako si jaz to nabiranja mislim in želim: v edinosti, v ljubezni, v medsebojni prijaznosti vseh, ki želijo kedaj pripadati fari Goričica, naj so že Slovenci ali Nemci ali karkoli.

In sedaj še tri opazke!

Prva velja **moji osebi**. Nikar ne mislite, predragi, da gre tu za — me! Nerad, silno nerad o sebi javno govorim. A zdi se mi, da sedaj moram! Predragi! Jaz imam že 4 leta konkurz, skušnjo za župnika s prav dobrim uspehom. Ko bi mi bilo toliko ravno na tem, da hitro župnik postanem, bil bi sedaj že lahko. In če bi ravno po tem tako hlepel, bi li hotel tako težavno delo ustanavljanja nove fare prevzeti in to na način, po katerem morda celih 10 let in še več ne bo fare. Saj si lahko danes brez posebnih težav dobim drugje že ustanovljeno faro. Torej ne za mojo osebo gre tukaj. Gre za vas, za vašo srečo, za vaš dušni blagor. In ne gre sedaj za to, kdo bo župnik na Goričici, ampak le za to, kdo bo začel denar pobirati za ustanovitev fare. To in nič drugega sem jaz z današnjim dnem začel in prevzel. Kdor pa me za to delo zavida, takoj mu je rad prepustim!

Druga opazka veljaj **tebi, ljubi moj, ki si nasproten ustanovitvi fare na Goričici!** Tudi takih je gotovo več ali manj. Ljubi moj, spomnim te še enkrat na to, da bo vse to pobiranje čisto prostovoljno. Kdor bo sam, prostovoljno, kaj hotel dati, bo dal! Kdor ne bo nič hotel dati, ne bo nič dal! Če torej ne boš ti hotel nič dati, nihče te ne bo silil. Ako nočeš pri tako velevažnem podjetji svojega

deleža, svojega dobrega dela imeti, žal bo le tebi! Pusti pa pri miru druge, ki hočejo kaj žrtvovati in nikar ne nasprotuj!

Tretja opazka pa veljaj **tebi, predragi, ki si vnet za to stvar in ki želiš, da Goričica res postane kedaj fara!** Nikar se ne daj zbegati, češ „saj ni mogoče, da bi se toliko denarja skupaj dobilo!” To skrb prepusti le Bogu, Materi božji in nam! Ti pa skrbi le zato, da prejkoprej prineseš svoj letošnji dar v ta namen in tako naprej toliko časa, dokler stvar ni izpeljana!

Predragi! Če bote na druge čakali, da vam bodo faro ustanovili, nikoli je ne bote imeli! Kako pravi pregovor: „Pomagaj si sam in Bog ti bo pomagal!”

O kristijani, kdor resno hoče, vse doseže, kar mu drago!

Le dva zgleda za to! Prvi zgled so naš presvetli **knezoškof Anton Bonaventura!** Kako drzna je bila na videz misel o uredničenju „**škofovih zavodov!**” Najpogumnejši so z glavo zmajevali, češ „saj ne bo šlo!” A eden ni izgubil ne za trenutek poguma, škof! In glejte, danes so „škofovi zavodi” skorej postavljeni. Nad 700.000 K denarja se je že izdalo zanje. Je pa mari le eno posestvo na celem Kranjskem radi tega šlo na boben? Drugi zgled pa ste, dragi moji, **vi sami.** Pred 10 leti ste se s pogumom odločili, da postavite Bogu skorej popolnoma novo zares lepo hišo božjo. In storili ste tako, storili z mnogim trdom in velikimi žrtvami. Pa vprašam vas: Je li res le eno posestvo radi tega količkaj na škodi? Komu se to, kar je za cerkev daroval, kaj pozna? O, Bogu posojeno je najboljšo naloženo!

In ustanovitev fare na Goričici da bi ne bila izpeljiva?!

Sedaj sem pri koncu! Glede na prvo, o čemer sem vam danes govoril, vam rečem še enkrat: Udeležujte se radi svetega opravila tudi ob 10.! Glede na drugo pa vas, ljubi moji, še enkrat prav pri srčno povabim, da z veseljem donašate svojih darov za ustanovitev fare! Jaz bom vaša imena pisal tukaj v „zlato knjigo”, a vsevedni Bog bo pisal vaša imena v najlepšo zlato knjigo v nebesih, v knjigo življenja!

In tako se bo zgodilo enkrat, da bo slavospev „Te Deum“, ki ga bomo peli danes in nekaj let še v podružniški cerkvi na Goričici, zadonel enkrat **v farni cerkvi** na Goričici kot hvaležni odmev besedi psalmistovih: „Hvalite Gospoda, ker on je dober!” Amen.

Te besede so padle na rodovitna tla.

Enoglasna sodba je bila še isti dan: „Sedaj je pa stvar v pravem tiru. Tako bo pa šlo!”

In je res šlo! „Zlata knjiga”¹⁾ naj to pove!

V	I.	pobiravnem	l.	1903	je	darovalo	496	oseb	5.170	K
"	II.	"	"	1904	"	"	585	"	5.980	"
"	III.	"	"	1905	"	"	500	"	5.720	"
"	IV.	"	"	1906	"	"	660	"	7.710	"
"	V.	"	"	1907	"	"	660	"	7.802	"
"	VI.	"	"	1908	"	"	558	"	7.094	"
"	VII.	"	"	1909	"	"	584	"	4.003	"
"	VIII.	"	"	1910	"	"	839	"	4.462	"
"	IX.	"	"	1911	"	"	406	"	5.869	"

Skupno je v 9 pobir. letih darovalo 5.288 oseb 53.810 K

Za faro se je založilo K 52.009·46.

Ker 25. sept. 1908 — ob ustanovitvi fare — še ni bila vsa ta svota nabrana, se je primankljej izposodil pri hranilnici in posojilnici v Domžalah, in je bilo od tega za faro izposojenega denarja treba plačati obresti v skupni svoti K 1.800·54.

Vsega denarja za faro je bilo torej treba 53.810 K.

Ta svota je bila leta 1911 nabrana in to izključno samo s prostovoljnimi darovi.

¹⁾ Zlata knjiga ustanoviteljev samostojne župnije na Goričici.

Zlata knjiga ustanoviteljev fare je bila s tem zaključena.

Namen je bil dosežen.

Pripomnjeno bodi še to, da je bil nadzornikom zlate knjige leta 1906, takoj, ko je občina **Depaljavas** soglasno sklenila, da se pridruži fari Domžale, imenovan še gospod Janez Dimc, župan v Depaljivasi.

3. Pripravljalna dela za faro.

a) Povečanje cerkve.

Domžale so se v teku zadnjih let izredno pomnožile.

Cerkev na Goričici nikakor ni več zadostovala svojemu namenu. Že za domače ljudi je bila veliko premajhna. Pa je tudi drugih ljudi veliko prihajalo na Goričico k službi božji, posebno iz Rodice, Jarš, Trzina in Dragomlja.

Čedalje bolj se je čutila potreba, da se cerkev poveča. A z delom se je leto za letom odkladalo.

Šelè, ko je 3. oktobra 1889 prišel Jakob Strupi kot beneficijant na Goričico, je zadeva prišla v tir.

Žal pa se je posebno v tem slučaju — in to popolnoma brez krivde beneficijata Strupija — prav živo pokazalo, kako bi se v Domžalah ne bilo smelo delati, če bi se bilo hotelo imeti zares lepo cerkev.

Ni se delalo v edinosti, ampak v — razporu.

Nad vse nesrečna je bila misel, da se mora denar za to delo dobiti prisilnim potom, po davkih! Način, ki je za kraje s primeroma enovrstnim, posebno kmečkim prebivalstvom uspešen, se za industrijski kraj Domžale s tako raznovrstnim prebivalstvom ni obnesel.

Tovarnarji, ki bi bili na ta način morali posebno veliko prispevati, so se temu uprli. In ker so imeli na svoji strani tudi županstvo in oblasti, jim je bilo čisto lahko zadevo ovirati in zadrževati.

Ljudstvo pa je prav vsled tega postajalo vedno bolj nevoljno na tovarnarje in na občinski odbor.

Razpor je bil čedalje večji. In to tembolj, čim manj so tisti, ki so imeli odločevati, sami vedeli, kaj in kako. Dočim so bili najprej za prostovoljne darove, so bili kmalu potem že za davke, nato zopet za prostovoljne darove, a kmalu zopet za davke in konečno zopet za prostovoljne darove.

5. jan. 1890 je bila sklicana izredna občinska seja¹⁾, na kateri so se vsi občinski odborniki soglasno izrekli, da je povečanje cerkve nujno potrebno.

Ljudstvo je bilo tega sklepa silno veselo in za delo vse navdušeno.

Takoj so začeli nabirati oziroma podpisovati prostovoljnih darov. V kratkem času je bilo nabranih, oziroma obljubljenih nad 6.000 gold.

Ker pa se tovarnarji niso dovolj odzvali, je ljudstvo nevoljno kar naenkrat zahtevalo: „Sedaj pa le na davke, da bodo tovarnarji prisiljeni dati!“

In res se je tako sklenilo.

5. sept. 1890 je bila konkurenčna obravnava, na kateri je bil izvoljen stavbeni odbor.

Tovarnarji pa so se pritožili proti sklepu, da bi se zidalo na davke.

Zopet je bilo eno celo leto izgubljeno, ker je vlada rešitev prošnje zadrževala.

Šele oktobra 1891 je rešila prošnjo in dovolila, da se sme cerkev povečati konkurenčnim potom, če se v 14 dneh ne bo nihče pritožil.

Seveda so se tovarnarji zopet pritožili, češ, da stavbeni odbor ni bil pravilno izvoljen, ker da ljudje o volitvi niso bili pravočasno obveščeni.

Pritožbi je vlada ugodila in vso konkurenčno obravnavo ovrgla.

¹⁾ Jakob Strupi: Zapisnik dobrotnikov cerkve M. B. na Goričici, str. 110-149.

Notranjščina župne cerkve v Domžalah.

To je bilo razburjenje med ljudmi, to!

31. dec. 1891 je bila zopet izredna občinska seja, oziroma posvetovanje občinskih mož, kako naj se zida. Skorej prav vsa duhovnija, moški in ženske, so prišli k temu javnemu zborovanju.

Vse je zopet zahtevalo, da naj se cerkev zida s prostovoljnimi darovi. Tako se je tudi sklenilo. A zopet presenečenje! Nadžupnik Zorec sedaj na noben način ni hotel tega sklepa potrditi. Zahteval je: „Na davke, sicer ne bo nič!”

Zato je bila 19. jan. 1892 nova seja občinskega odbora, na kateri je občinski odbor odstopil od svojega sklepa v seji 31. dec. 1891 in sklenil v smislu nadžupnikove zahteve, da se zida na davke.

23. marca 1892 je bila druga konkurenčna obravnava. Navzočih je bilo nad 100 gospodarjev. Vladni komisar Dr. Haas je delal na to, da bi se vendar le delala cerkev s prostovoljnimi darovi. Ko so tudi tovarnarji obljubili znatne prispevke, ako se ne zida na davke, se je konečno tudi gosp. nadžupnik vdal. Zopet je bilo sklenjeno, — in topot vendar enkrat konečno! — da se zida s prostovoljnimi darovi. Pritožil se sedaj ni nihče. Sedem tednov potem je došel vladni odlok, da je vse potrjeno.

Sedaj šele je bila zadeva v pravem tiru.

10. junija 1892 je bila volitev stavbnega odbora pod vodstvom komisarja Dr. Haas-a. Izvoljeni so bili: nadžupnik Ivan Zorec, beneficijat Jakob Strupi, župan Matej Janežič, Alojz Nemeč, Zg. Domžale h. št. 22 in tovarnar Krizant Ladstätter. Odborniki so izmed sebe izvolili nadžupnika Zorca za predsednika. Občina pa je izvolila cerkvenega ključarja Luko Narobe kot zaupnega moža pri zidanju. 4. julija se je oddalo zidarsko delo stavbnemu podjetniku Treo-tu v Ljubljani, ki je prevzel to delo za 3.791 gold.

14. julija 1892 se je pričelo z zidanjem novega dela cerkve. 1. sept. je bil zid za velikim altarjem do vrha narejen. Zastava je zavihrala na njem, topiči so začeli pokati in zvonovi so se veselo oglasili.

23. sept. se je vršila komisija zaradi cerkvenega podstrešja in oboka na starem delu cerkve. Komisija je izjavila, da staro podstrešje

ni slabo, pač pa potrebno precejšnjega popravila. Tudi se je sklenilo, da se napravijo tudi pri starem delu cerkve nova okna in stranska vrata.

Isti dan se je zato služba božja opustila na Goričici in 25. sept. je bilo Najsvetejše slovesno v procesiji prenešeno v cerkev v Grobljah.

29. oktobra so zidarji prenehali z delom. Bilo je v toliko za silo izdelano, da se je mogla čez zimo služba božja v cerkvi vršiti. Gosposka je sicer zoper to imela pomisleke radi razpokanega starega oboka. Konečno je vender le dovolila. Zato je bilo 17. nov. zopet sv. Rešnje Telo med pritrkavanjem in streljanjem slovesno prenešeno iz Grobelj nazaj na Goričico. A kaj se zgodi! V noči od 8. na 9. december se je v sredi cerkve pretrgala vez, ki je bila zelo slaba, železo preveč sežgano in se je le malo skupaj držala. Zopet je glavarstvo cerkev zaprlo in ljudstvo je moralo vnovič hoditi v Groblje. 21. dec. ravno pred božičnimi prazniki je bil venderle ljudstvu zopet dovoljen vstop v cerkev.

10. aprila 1893 so zidarji zopet pričeli z delom. Naredili so tudi nad starim delom cerkve nov obok.

3. avg. je bilo zidarsko delo dovršeno.

6. avg. je bil z največjo slovesnostjo prepeljan popolnoma prenovljeni kip Marijin za veliki altar iz Ljubljane. 25. belooblečenih šolaric z venci na glavi je šlo po Marijo prav v Ljubljano. Voz je bil prekrasno okinčan, v sredi Marija, okoli nje pa nedolžne deklice kakor živ venec okrog Marije. Gosp. beneficijat, veteranci, požarna bramba, šolska mladina z g. nadučiteljem Pfeifer-jem in domžalska godba so šli do Trzina Mariji naproti. Na občinski meji je čakal ves občinski odbor z županom. V tem pa so že začele padati debele kaplje dežja, čedalje hujše. Nastal je strašen vihar, ki je metal kar navzkriž mlaje, katerih je bilo vse polno. Po cesti v Stobu so ležali svečniki in sveče, pripravljene za razsvitljava. Treskalo in grmelo je, da je bilo strah in groza, dež je lil kakor iz škafa. Deklice na vozu pri Mariji in drugi otroci so začeli naglas jokati, ljudje so zdihovali.

Vrh vsega tega se je pa še podoba Marije zadela v slavolok pred Koroščkom. Otroci so zavpili: „Mariji se je glava zlomila!” Vse je bilo prestrašeno. K sreči to ni bila resnica. Le tron se je nekoliko poškodoval. Tako strašna ploha je bila in vihar, da so — samo nekaj stopinj oddaljeni od cerkve! — morali peljati Marijo na Štefkov pod (Spodnje Domžale št. 19), mesto v cerkev! Šelè čez dobre pol ure so mogli naprej v cerkev!

In vendar je bilo tudi pri tej nesreči veliko sreče! Ko je prišel sprevod z Marijo v Stob, je treščilo v mlaj, mimo katerega so ravno odpeljali Marijo. Mlaju je strela odtrgala vrh in 8 telegrafskih drogov razklala, da so trske ležale okrog. Ko je voz z Marijo bil komaj sto korakov od Rudolfove hiše (Sp. Domžale št. 20), je vihar vrgel visok mlaj na cesto ravno na tisto mesto, kjer so pravkar Marijo mimo peljali! Nikomur se ni cel čas nič žalega zgodilo!

10. avg. je pripeljalo 5 voznikov iz Ljubljane od kamnoseka F. Tomana veliki altar, podstav in menzo.

15. avg., na Veliki Šmaren, praznik cerkvene patrone, je dopoldne mengeški nadžupnik Ivan Zorec slovesno blagoslovil cerkev, popoldne pa je beneficijat Strupi v veličastni procesiji med petjem in sviranjem domžalske godbe prenesel iz Grobelj vanjo Najsvetejše.

29. sept. je bila cerkev oblastveno pregledana in potrjena (kolavdirana), da je vse dobro izdelano. Do Vseh Svetov je bil položen vanjo še šamot-tlak po celi cerkvi.

Leta 1894 je bila 1. febr. postavljena obhajilna miza iz umetnega marmorja, delo kiparja Franca Tončiča.

Začetkom leta 1895 so bile v cerkev postavljene nove klopi, delo mizarjev Josipa Štupica in Alojzija Urbanija. 23. jan. so bili sedeži oddani. Vsak sedež je stal 4 gold. in primščina 4 gold. — 13. maja je pripeljalo 5 voznikov iz Ljubljane od kamnoseka Tomana tabernakelj, Marijin tron za veliki altar in kamenita kipa sv. apostolov Petra in Pavla. Ganljivo je bilo, ko je ob tej priložnosti — prvič po potresu — zopet slovesno pritrkavalo. — Dva dni potem, 15. maja, so pripeljali nov Križev pot iz Ljubljane. Slike so bile

naročene pri tvrdki Zambach & Müller na Dunaju, okvire je pa naredil kipar Franc Toman v Ljubljani.

26. maja 1895 se je na Goričici vršila dvojna prelepa slovesnost: blagoslovljenje velikega altarja in križevega pota. Najprej je bila procesija s križevim potom skozi Domžale in Stob nazaj k cerkvi. Vodil jo je stolni prošt Dr. Leonard Klofutar. Krepki mladeniči, po dva, so nosili postaje križevega pota, ena deklica je stopala pred vsako postajo naprej, dve ob strani. O tej procesiji je zapisal poročevalec:¹⁾ „Najbolj ganljiv prizor je bil, ko so mladeniči iz brega navzdol nesli križev pot obdani od belooblečenih deklic, za njimi pa častitljivi starček mil. gosp. prošt z mitro na glavi. Solnčni žarki so se uprli v pozlačene okvirje in vse je žarelo. Ljudje, ki so to opazovali, se niso mogli zdržati solz. Posebno lepe so bile nedolžne deklice v belih oblačilcih, ki so svetile pri križevem potu. Vsi ljudje, domači in zunanji, so trdili, da kaj tako lepega še niso videli.” Potem je v cerkvi najprej g. prošt blagoslovil veliki altar, nato pa kamniški gvardijan P. Teodorik Muren križev pot.

Leta 1896 je bila 6. febr. iz Ljubljane od kamnoseka Tomana pripeljana in postavljena nova marmornata prižnica. 11. marca je dobila ista prav lep okrasek: slike Kristusa in 4 evangelistov, delo slikarja Jebačina v Ljubljani. — 6. maja je pripeljalo iz Kamnika od kiparja Franca Tončič-a 6 voznikov oba stranska altarja, narejena iz umetnega marmorja. Altar sv. Jožefa, na moški strani, je naročil in cerkvi daroval posestnik Alojz Nemeč, Zg. Domžale št. 22, altar sv. Ane, na ženski strani, pa je naročil in cerkvi daroval tovarnar Andrej Jančigaj, Zg. Domžale št. 8. Oba altarja sta bila 22. nov. istega leta slovesno blagoslovljena po stolnem proštu Dr. Klofutarju.

Leta 1897 je 12. febr. postavil kamnosek Feliks Toman v kapeli na moški strani lep marmornat tron za kip Žalostne M. B. z mrtvim Jezusom v naročji (Pieta), umetniško dovršeno tirolsko delo. Kip in tron je oskrbel in cerkvi daroval tovarnar Alojz Kurzthaler,

.....
¹⁾ „Slovenec”, 29. maja 1895.

Zg. Domžale št. 1. — 17. aprila je dobila cerkev nov, posebno lep okrask: veliki lesteneč (luster), bronast in bogato pozlačen. Naročil in cerkvi daroval ga je trgovec v Zg. Domžalah Franc Flerin, izdelal pa pasar Alojz Peterlin v Kamniku. — 9. septembra sta bila v cerkev ob straneh trona v velikem altarju postavljena kipa sv. slovanskih blagovestnikov Cirila in Metoda, delo kiparja Franca Tončič-a.

Krona vsem tem številnim slovesnostim ob dozidanju cerkve pa je bila postavljena 21. avg. 1898, na nedeljo po Velikem Šmarnu, prazniku cerkvene patrone, 12. nedeljo po Binkoštih:

Presvetli knezoškof Dr. Anton Bonaventura Jeglič je ob navzočnosti 22 duhovnikov in obilno zbranega ljudstva slovesno posvetil (konsekriral) vso prenovljeno in povečano cerkev in veliki altar.

Ljudstvo se je silno potrudilo, da je posebno to slavnost tudi po zunanje kar najbolj povikšalo. Vse je bilo v vencih in zastavah. Mlajev je bilo le okrog cerkve do 100, slavolokov 7.

Šotor, v katerem je bilo hranjeno sv. R. Telo in „svetinje“, ostanki svetnikov, ki so se imeli vzdati v grobek velikega altarja, da se bo nad njimi opravljala najsvetejša daritev, je bil pri kapelici M. B. na Goričici, kjer so ljudje celo noč molili in prepevali.

Ostanki sledečih svetnikov in svetnic so bili kot svetinje vzdani v veliki altar cerkve na Goričici: sv. Diodora, Kasta, Lucidijana, Mansuete, Kancija, Kancijana in Kancijanile.

Knezoškof je imel dopoldne na Goričici tudi pridigo, popoldne pa pete litanije.

Kakor krasen pa je bil ta zgodovinski dan dopoldne, tako viharen je bil proti večeru. Nastal je strašen vihar, vtila se je silna ploha, vmes pa je padala debela toča. Zopet so v hipu ležali mlaji, slavoloki, zastave vsenavskriž.

V spomin na posvečenje cerkve je bila v presbiteriju cerkve vzdana kamenita plošča s sledečim napisom:

„Za časa duhovna Jakoba Strupija je bila ta hiša božja l. 1896

dozidana, dne 21. avg. 1898 pa od ljubljanskega škofa Antona Bonavent. posvečena.”

Kaj je torej pri tem povečanju cerkve ostalo starega, kaj je bilo dozidanega?

Od stare cerkve je ostal nespremenjen zvonik, zid cerkve ob zvoniku, obojestranski zid v ladiji cerkve do obeh stranskih kapel, dolg 17·10 m, ki pa ga je bilo treba zvezati s 3 močnimi, cerkev zelo kazečimi železnimi vezmi in podstrešje nad tem starim zidom, katero je tudi moralo biti zelo popravljeno.

Nov je moral biti ves obok nad tem starim zidom in vsa sedanja cerkev od teh dveh starih stranskih zidov naprej, torej celotno zidovje, obok in podstrešje obeh stranskih kapel, presbiterij, zakristija in cerkvena shramba nad njo.

Ali ni bilo torej res napačno, da se ni cela stara cerkev do tal podrla in sezidala popolnoma nova, kar sta beneficijata Strupi in tudi nadžupnik Zorec želela?

Celokupni stroški ob dozidanju cerkve so znašali 16.579·87 gold. in sicer: zidarsko delo 4.891·94 gold., kamnoseško 3.911·80 gold., tesarsko 1.225·32 gold., mizarsko 1.429·14 gold., ključavničarsko 893·83 gold., kleparsko 188·95, pleskarsko 160·60 gld., za opeko 1.797·65, za vse drugo skupaj 2.080·64 gold.

Cerkev je zidana v podobi križa v renesančno-baročnem slogu.

Vrh križa (presbiterij in prostor pred obhajilno mizo) je dolg 8·92 m, širok 6·88 m. Povprečna ladija (obe stranski kapeli) je dolga 5·70 m, široka 16 m. Glavna ladija (stara cerkev) je dolga 17·10 m, široka 8·02 m.

Skupna dolžina notranjščine cerkve znaša 31·72 m, višočina 9·62 m.

Krita je z opeko, tlakovana vsa s šamotom, ki je stal 952·38 gold.

Podstrešje je stalo na novem delu cerkve 875 gld., popravilo podstrešja na starem 310 gold.

Veliki altar z dvema klečečima keruboma in zelo visokim ta-

bernakljem je ves kamenit, iz sivega marmorja. Stal je 2.800 gold. Tudi nastavek, okvir za Marijo, je kamenit, Marija z Jezusom v naročju lesena, še iz stare cerkve. Ob strani sta najprej kipa sv. Cirila in Metoda, ki sta stala 260 gold. in potem kamenita kipa sv. apostolov Petra in Pavla.

Stranski altar na moški strani, postavljen v kapeli pod oknom, narejen iz umetnega marmorja, je posvečen sv. Jožefu. Sv. Jožef (kip) ima Dete Jezusa pri sebi. Ob strani sta kipa sv. Alojzija in sv. evangelista Lukeža. Stal je 380 gold.

Stranski altar na ženski strani, postavljen ravno tako v kapeli pod oknom in narejen tudi iz umetnega marmorja, je posvečen sv. Ani. Sv. Ana, kip, ima Marijo kot majhno deklenco pri sebi. Ob strani sta kipa sv. Uršule in sv. Katarine mučenice. Stal je 380 gold.

Obhajilna miza iz umetnega marmorja je stala 200 gold.

Kamenita prižnica, 3 m visoka, s kamenito streho in angelom vrh nje, je stala 870 gold.

V kapeli na moški strani, proti ljudstvu obrnjena, je Žalostna Mati božja z mrtvim Jezusom v naročji, sedeča na prestolu, ki je z okvirjem ves kamenit. Stal je 465 gold.

Med to podobo in altarjem sv. Jožefa je lesen kip sv. Antona Puščavnika, iz stare cerkve, na desni pa misijonski križ, postavljen l. 1908 in zraven njega v lepem žametastem prestolu kip Srca Jez., postavljen l. 1903. Kip je stal 112 gold.

V kapeli na ženski strani, tik zraven prižnice tudi proti ljudstvu obrnjen, je v lepem lesenem prestolu kameniti kip Marije z Jezuščkom, še iz stare cerkve.

Križev pot je stal (slike in okviri) 987·45 gold.

Klopi je 54: na ženski strani v ladiji 20, v kapeli 2, pod prižnico 2, in na moški strani za ženske 4, moških klopi v ladiji 14, na koru na zgornji strani 6, na spodnji strani 6. Stale so 948·54 gold.

Tlak je po celi cerkvi iz šamota. Stal je 1.102·38 gld.

Lestenci so 4: 2 v presbiteriju, delo pasarja Alojza Peterlin v Kamniku, ki sta stala skupaj 130 gold., veliki lesteneč, delo istega

mojstra in manjši lesteneč naročen pri Heindlu na Dunaju za 170 gold.

Orglje so stare, iz prejšnje cerkve.

Spovednici sta 2: ena iz stare cerkve v kapeli sv. Jožefa, druga pod korom.

Bandera sta dva, oba velika in lepa. Bratovsko, za ude bratovščine sv. R. Telesa, je bilo napravljeno l. 1897 za 526-80 gold. Na eni strani ima naslikano Najsvetejše, moljeno od angelov, na drugi pa sv. Družino.

Patronsko je bilo oskrbljeno l. 1900 za 550 gold. Ima na eni strani sliko Marije Vnebovzete, na drugi pa sv. Ano z Marijo in sv. Katarino. Oboje je bilo naročeno pri Ani Hofbauer v Ljubljani.

Mala banderca (s sliko Najsvetejšega na eni strani, na drugi pa sv. Janeza ev., oziroma sv. Jožefa) kakor tudi nebo je iz l. 1887.

Na velikem altarju je 12 vlitih svečnikov, delo A. Samassa, ki so stali 490·35 gold.

Večna luč je dvojna: lepša, bogato okrašena in pozlačena, delo pasarja Ivana Kregarja v Ljubljani, ki so jo l. 1910 v spomin na inštalacijo prvega domžalskega župnika oskrbeli farani za 800 kron in navadna, posrebrena, še iz stare cerkve.

Božji grob je bil prvič postavljen v tej cerkvi za Veliki teden l. 1900. Naročen je bil pri tvrdki Zbitek pri Olomucu za 1.050 kron. Je mozaik iz stekla.

Tudi jaslice ima cerkev. Naredil jih je kipar Karol Hrovat in jih leta 1907 daroval cerkvi.

Oken je 7 slikanih, naročenih iz Monakovega za 665 gold., v novem delu cerkve in 6 navadnih v starem delu cerkve.

Vrata v cerkev so 4: spredaj 2, na moški strani 1, in pri zakristiji 1.

Zakristija je predeljena: oddelek za duhovnika in oddelek za drugo ljudstvo.

Nad zakristijo je prostorna in zračna soba kot shramba za cerkveno obleko.

Cerkev je električno razsvitljena. Žarnic je 157: pod vsako postajo križevega pota po dve, okrog Marije v tronu 29, okrog kipa Srca Jez. 21, na obeh lestencih 50, in drugod znotraj in zunaj 29. Napeljana je bila l. 1910. Stala je napeljava K 3.103-12.

b) Naprava pokopališča.

28. aprila 1904 je došlo od okrajnega glavarstva v Kamniku dovoljenje, da se sme na Goričici pri cerkvi napraviti **pokopališče**.

S tem je bila ugodno rešena prošnja, katero je beneficijat Franc Bernik vložil 23. febr. 1904.

Glavarstvo je celo poskrbelo od železniškega vodstva v Beljaku za dovoljenje, da sme biti pokopališče le 4 1/2 m oddaljeno od vrha železniškega tira in ne 9 1/2 m, kakor je isto prej vedno zahtevalo. Saj se je ta pokopališka zadeva vlekla že od leta 1886 in je prav vsled te železniške zahteve obtičala vedno na mrtvi točki. Že se je ravno radi tega prejšnje čase resno mislilo na to, da bi se pokopališče delalo na drugem kraju pod cerkvijo, kar pa bi bila za vedno nepopravljiva škoda radi močvirnosti sveta, ki bi bil po tem načrtu sploh mogel priti v poštev.

V torek 3. majnika — na praznik Najdenja sv. Križa — se je vpričo nadzornikov „zlate knjige ustanoviteljev župnije na Goričici,” ki so bili zajedno tudi nadzorniki naprave pokopališča, odmeril potrebni svet. Tudi so se oddala dela: zidarsko mojstru Matevžu Hočevarju v Trzinu, ključavničarsko pa, železna ograja, obema domžalskima ključavničarjema Francu Končanu in Mihaelu Kremžarju.

4. majnika se je pričelo z delom. Trojno je bilo to delo spočetka: ves pokopališki prostor je bilo treba prekopati, da se je videlo, kje je skala in da se je zemlja primerno premešala, treba je bilo dovažati materijal za zidanje in zasipanje, kamen in pesek in napraviti je bilo treba okrog in okrog obzidje. Ker je bil grič zelo kamenit, je na mnogih krajih bilo treba kamen razstreljevati.

Načrt je bil zelo drzen. Na gričku, navzdol padajočem in k železniškemu tiru visečem se je sklenilo napraviti popolnoma ravno pokopališče in to le malo nižje, kot stoji cerkev. Ob celem železniškem tiru je bilo treba napraviti 8–10 m visoko in pri tleh 1·10 m debelo obzidje in to v dolžini 80 metrov, ker je železniško vodstvo popolnoma pravilno zahtevalo, da se mora temelj zidati pod globino (planum) železniškega jarka. V celi tej dolžini 80 metrov je torej v zemlji skritega, zakopanega ogromno obzidja! Na stotine voz kamna se je kar poizgubilo. In obzidje na vseh 4 straneh! Ves ta obzidan prostor je bilo potem treba zasuti in zato material od vseh strani na griček napeljati.

Vsak, ki je o tem načrtu čul, je neverno zmajal z glavo in rekel: „Saj to dandanes skorej ni mogoče! Tega ne bote speljali!”

A šlo je! In to v kratkem času — šestih mesecev!

Porabilo se je za to: 1.066 voz kamna, 3.738 voz zemlje, 1.012 voz peska! In vso to ogromno množino — 5.816 voz! — so napeljali ljudje v teh 6 mesecih prostovoljno, brezplačno! Le kozarec vina in kos kruha je dobil vsakdo za „malco”!

Ali ni to res občudovanja vredna požrtvovalnost!

Kamen so vozili iz kamenoloma Podšumberkom, šoder pa največ iz stobovske gmajne, pa tudi od drugih strani, kjer ga je bilo mogoče dobiti.

Z dovoljenjem škofijstva se je vozilo tudi šest zadnjih nedelj po popoldanji službi božji.

Ali vam je bil vrišč tiste čase na gričku! Ljudi je kar mrgolelo. Voz za vozom je prihajal. Po 300–400 voz je bilo pripeljanih eno popoldne! Pa vse ni nič izdalo! Velik prostor je kar požiral material! Šele proti zadnjemu se je začelo delo odsedati!

4. novembra je bilo pokopališče od pristojnih oblasti pregledano in brez ugovora potrjeno. Dà, komisija je pohvalno izrekla, da se pokopališče lahko prišteva po legi in po izdelavi med najlepša.

6. novembra, v nedeljo po spominu Vernih duš, na Zahvaljeno nedeljo, pop. ob ½ 3. se je vršilo ob velikanski udeležbi ljudi,

domačih in ptujih in ob krasnem vremenu slovesno blagoslovljenje pokopališča. Blagoslovljenje je izvršil ob številni asistenci sosednih duhovnikov kamniški dekan **Ivan Lavrenčič**, ki je poprej v navdušenih besedah na prižnici pojasnil, kako prav ima sv. Cerkev, da blagoslavlja pokopališča. Po blagoslovu so pevci zapeli „Blagor mu!”

Takoj po blagoslovljenju pa se je izvršil že tudi prvi pogreb na novoblagoslovljeno pokopališče, namreč 9 dni starega fantka Martina Osovnik, iz Sp. Domžal h. št. 33, katerega oče ima hišo tik pod pokopališčem in ki je pred 6 meseci prvi zamahnil s koso na mestu, kjer se je potem začelo kopati za pokopališče.

Gospod dekan, vsa duhovščina in ljudstvo se je podalo na otrokov dom, od koder se je vršil sprevod. Naprej so šli otroci s križem, Marijine družbe, nad 80 belooblečenih šolskih deklic z venci, požarna bramba, domžalska godba, duhovščina, krsta, ljudstvo. Godba je igrala žalne koračnice v spomin, da se vrši pogrebni sprevod na pokopališče, zvonovi pa so veselo pritrkavali v znamenje, da prvi, ki bo počival na novem pokopališču, je nedolžen angelček. Po pogrebnih molitvah so pevci zapeli žalostinko „Jamica tiha” in prelepa, ganljiva slovesnost je bila končana.

Pokopališče je cerkveno. Postavljeno je na cerkvenem svestu in plačano z od beneficijata nabranim denarjem. Stalo je v denarju, brez že omenjene prostovoljne vožnje, tlake pri delu i. d. — K 17.060·82.

Plačalo se je: zidarskemu mojstru K 5.046·09, za obdelavanje kamna K 1.845·80, za cement K 2.187·19, za umetno železno ograjo K 3.025·05, za apno K 583·88, nadinženirju K 264.—, za opeko K 414·40, kamnoseško delo K 847·03, za kameniti podstav pri križu 233 K, za železni križ 203 K, za iz cinka vlito telo Kristusa 109 K, mizarsko delo 309 K, kleparsko delo K 59·20, za moko in vino K 709·94.

Kamen je iz svojega kamenoloma velikodušno daroval g. trgovec Franc Flerin iz Zg. Domžal.

31. majnika 1923 je bilo na tem pokopališču pokopanih že 835 mrličev in sicer: na oddelku za otroke 316, za odrasčene 438, za rodbinske prostore (katerih je bilo oddanih 27) 48, na neblagoslovljenem oddelku 33 (od teh 26 nekrščenih otrok in 3 drugoverci).

c) Nova kapelica na Goričici.

Kako pa ta pride med „pripravljavna dela” za — faro?

Iz prevažnega vzroka!

Predno se je namreč vložila prošnja za ustanovitev fare, se je moralo rešiti še eno navidezno čisto malenkostno in postransko, v resnici pa izredno kočljivo in nevarno vprašanje: **Kako naj se nova fara imenuje?**

Do tedaj je bil vedno le govor o ustanovitvi fare na Goričici, ker se je tudi takratna tukajšnja podružnica imenovala „na Goričici,” in duhovnik „beneficijat na Goričici.”

To ime je bilo ljudstvu silno priljubljeno. Nihče od blizu in daleč ni nikdar govoril drugače kot o „Mariji na Goričici” ali o „goriški Mariji,” o „goriškem gospodu.”

Nevarno bi bilo torej, prej načeti vprašanje o imenu fare, dokler še fara sama ni bila od strani ljudstva zagotovljena.

Pa še nekaj drugega zelo važnega se je hotelo s tem doseči.

Hotelo se je prepričati ljudi, da se nikakor ne namerava ustanoviti popolnoma novo duhovsko službo, ampak se hoče le že obstoječo duhovsko službo — beneficij na Goričici — povzdigniti v faro.

Sedaj pa je razvoj te farne zadeve sam nujno zahteval, da se tudi to vprašanje reši.

Pripomnimo, da med ljudstvom tega vprašanja sploh bilo ni. Nikomur niti na mar ni prišlo, da bi se fara sploh mogla kako drugače imenovati, kot „na Goričici.”

To vprašanje je sprožil beneficijat, ko je 4. novembra 1906 — zopet na Zahvaljeno nedeljo — v pridigi povedal ljudem, da se bo v teku tistega tedna vložila prošnja za ustanovitev fare in pojasnil,

Župnišče na Goričici l. 1906.

Zidarji prično 5. marca podirati staro kapelico in šupco.

katere vasi naj prihodnja fara obsega in kako naj se imenuje.

Gledé imena je rekel sledeče:

„Tri imena pridejo pri tem v poštev: Goričica, Spodnje Domžale, Domžale.

Najprej torej o imenu Goričica!

V poštev pride to ime zato, ker se sedanja podružnica tako imenuje.

Pa predragi! Kaj nam kažejo imena fara, kamorkoli pogledamo? Ime fare naznanja skorej povsod tudi ime največje vasi dotične fare. In če se slučajno kraj, kjer cerkev stoji, tudi drugače imenuje, fara se imenuje navadno vendar po največji vasi. Spominjam na Vrhniko, kjer sem poprej služboval. Do zadnjega časa se je kraj, kjer stoji farna cerkev sv. Pavla, dekanijsko poslopje, kapelanija in mnogo drugih hiš, imenoval Hrib. Pa, predragi, ali ste že kedaj slišali o fari Hrib? Niti na mar ni nikomur nikdar prišlo, da bi se fara imenovala po kraju cerkve Hrib, ampak imenovala se je vedno po največjem kraju fare, po trgu Vrhniki Vrhnika.

Sedaj pa poglejmo našo Goričico! Povejte, predragi, ali je tu pri nas — ne rečem: največja vas! — ampak le sploh kaka vas, ki bi se imenovala Goričica? V sosedni ihanski fari pač poznam vas Goričico, a pri nas vasi Goričica — ni! Niti ene hiše ni v celi naši prihodnji fari, o kateri bi smeli trditi, da spada k Goričici! Celò župnišče, dasi leži na Goričici, spada vendar pod vas Spodnje Domžale in ima v tej vasi h. št. 25.

Jasno je torej, predragi, da nikakor ne kaže, da bi se prihodnja naša fara imenovala Goričica, ki je sama za-se pač prav ljubeznjiv in prijazen griček, a nobena vas, marveč sama stoji v Domžalah. Goričica je v Domžalah, a niso Domžale na Goričici. Sploh ljudje po svetu ne poznajo naše Goričice. Kolikokrat so mene prve čase spraševali po Ljubljani in drugod: „Kje pa je vendar ta Goričica?” Ko pa sem jim povedal, da je Goričica v Domžalah, so se čudili, zakaj se potem pravi, da je duhovnik na Goričici in ne: v Domžalah.

Rad pa priznam, predragi, da ima ime Goričica zgodovinski

pomen. Saj so že pred sto- in stoletji, ko Domžal še sploh bilo ni, postavili dobri ljudje na Goričici Marijino kapelico, kjer so z ljubeznijo častili „Mater Božjo na Goričici” in se ji z zaupanjem priporočali.

In glejte, predragi! **Prav zato, da v časti ohranimo za vselej Mater Božjo na Goričici, smo ravno letos na mestu starodavne kapelice postavili novo, zares krasno kapelico, na njo pa smo dali napis: „Sveta Marija na Goričici – prosi za nas!”**

Tako je tudi ime Goričica za vedno ohranjeno. In dokler bo stala fara, katero sedaj ustanavljamo, vedno se bo poleg farne cerkve s častjo imenovala kapelica Matere božje na Goričici!

Imenoval sem še drugo ime: Spodnje Domžale. To pa zato, ker svet, kjer smo sedaj mi zbrani, spada pod Spodnje Domžale: cerkev, župnišče, pokopališče, vse spada pod spodnjedomžalsko katastralno mizo.

Gotovo pa ni nikogar med nami, ki bi zahteval, naj se prihodnja fara imenuje Spodnje Domžale! Že iz tega čisto priprostega vzroka ne, ker bi potem celemu svetu že z imenom fare kazali, da so dvojne Domžale, Spodnje in Zgornje, česar pa sedaj noben človek zunaj po svetu ne ve.

V pošteveh pride torej le še tretje ime — **Domžale!**

In res, predragi! Če pomislimo, da imamo že sedaj občino Domžale, šolo Domžale, pošto Domžale, železniško postajo Domžale, orožniško postajo Domžale, jasno je na prvi pogled, da moramo dobiti tudi faro — Domžale!”

Vprašanje o imenu fare je bilo s tem rešeno. In to brez kakega posebnega ugovaranja in nasprotovanja!

Rešila je to vprašanje — kapelica M. B. na Goričici!

Jasno je torej, da je ravno z njeno postavitvijo bilo izvršeno prav posebno važno pripravljavno delo za novo faro.

Kapelica M. B. na Goričici se je pričela delati 5. marca 1906 po načrtu tesarskega mojstra Franca Ravnika-ja, ki je naredil načrt tudi za novo gospodarsko poslopje pri župnišču na

Goričici. Tega poprej sploh ni bilo. Majhna lesena „šupca” je služila za shrambo krme. Krava pa je imela svoj izgovorjen „kot” že od njega dni v župnišču spodej. Tudi v tej stvari je bila samoumevno sprememba nujno potrebna. Zato se je istočasno s kapelico zastavilo tudi **gospodarsko poslopje**, ki naj bi tudi po zunanji obliki bilo primerno lepemu kraju, kjer se je imelo postaviti.

Kapelica se je naredila čisto nova. Le leseni kip Marije „Pomočnice kristijanov” se je ohranil stari, ljudstvu tako zelo priljubljena Marija „s plaščem”. Tukajšnji kipar Karol Hrovat ga je prav lično osnažil, preslikal in zanj tudi nov, prav primeren tron naredil.

Z dovoljenjem preč. knezoškofijskega ordinarijata v Ljubljani z dne 13. avg. 1906 je postala ta kapelica prava mašna kapelica. V njej se sme opravljati daritev sv. maše.

15. avgusta i. l. — na Veliki Šmaren — pop. ob ½ 3. jo je preč. kamniški dekan **Ivan Lavrenčič** slovesno blagoslovil ob obilni duhovniški asistenci. In sicer pred stanovanjem kiparja Karola Hrovat-a v Stobu, h. št. 24. Nato so pevci zapeli Marijino pesem, domžalska godba je zaigrala, mladeniči Marijine družbe so vzdignili podobo in jo v slovesni procesiji prenesli na Goričico. Za zastavo Marijine družbe so se vrstili možje in fantje, kat. izobraž. in podporno društvo, mladeniška, dekliška Marijina družba, do 100 belooblečenih deklic z venci na glavah, veteransko društvo z zastavo, požarni brambi iz Domžal in Stoba, domžalska godba, pevci, duhovščina, Marijina podoba. Nosilo jo je 6 mladeničev Marijine družbe, ob strani pa so jo spremljala dekleta Marijine družbe z venci in gorečimi svečami. Pred podobo so tri družbenice na blazini nesle pozlačeno Marijino krono. Na gričku je gospod dekan najprej blagoslovil kapelico kot pravo mašno kapelico, nato pa v prisrčnih besedah govoril tisočem zbranega ljudstva o moči in ljubezni nebeške Matere do nas vseh. In ko je naposled kronal Marijino podobo in v prelepi molitvi **varstvu nebeške Kraljice izročil vse ljudstvo, cel kraj**, tedaj so solze v očeh navzočih pričale, da je hvaležna ljubezen do nebeške Matere najlepši biser v lepoti tega kraja, v dobroti tega ljudstva.

S tem je postala ta kapelica za vse čase zunanji spomin, viden dokaz izročitve tega kraja pod posebno varsto Marijino.

Takoj drugi dan, 16. avgusta je opravil beneficijat v njej prvo sv. mašo.

25. avgusta je bilo dodelano tudi gospodarsko poslopje, kakor tudi obzidje okrog župnišča in vrta z umetno železno ograjo.

Stroški pri celem tem velikem delu so znašali skupno K 26.903·17 in sicer: zidarsko delo K 4.602·71, tesarsko z načrti K 4.128·81, kamnoseško K 2.723·59, kleparsko s streho na kapelici K 1.320·86, ključavničarsko K 4.422·26, kiparsko 634 K, mizarsko K 663·95, slikarsko in pleskarsko K 799·05. Slikana okna (Tiroler Glasmalerei) so stala 900 K, opeka K 2.788·76, kamen 984 K, apno K 707·12, portlandski cement K 604·28, svetilka 240 K in drugi stroški K 1.383·78.

d) Krstni kamen.

V znamenje, da farna zadeva uspešno napreduje, se je v tednu pred Zahvaljeno nedeljo l. 1907 postavil v cerkvi **krstni kamen**.

Spodnji kameniti del je izdelal kamnosek Alojz Vodnik v Ljubljani za 330 K, zgornji leseni del pa domači kipar Karol Hrovat za K 602·60. Umetna železna ograja okrog, delo domačega ključavničarja Miha Kremžar, je stala 762 K in nje prebarvanje in pozlačenje K 194·80.

e) Kapelanijsko poslopje.

30. dec. 1907 je šel beneficijat z obema cerkvenima ključarjema k posestniku Alojzu Nemeč v Zg. Domžalah, h. št. 22, da kupijo od njega hišo, Sp. Domžale, h. št. 27, ki leži ravno pod župniščem, za kapelanijsko poslopje. Primernejše bi za ta namen sploh ne bilo mogoče dobiti, ker je najbližja cerkvi in župnišču. Kupili so jo za 4.000 K. Hiša je s tem postala cerkvena last.

Tudi za kapelanovo stanovanje je bilo torej s tem kar najbolje

Altar v novi kapelici M. B. na Goričici.

poskrbljeno. Ta stvar je bila zelo važna, ker se je imela ustanoviti fara z župnikom in kapelanom. Za sistemiziranje kapelanskega mesta pa je bilo potrebno, da se je moglo oblastim izjaviti, da je tudi za kapelana stanovanje že pripravljeno.

f) Mežnarija.

Prejšnje čase je stanoval mežnar na Goričici v stolpu ostalega turškega tabora pri cerkvi.

Okrog l. 1860 je bil mežnar Jernej Avšar, rojen 13. avg. 1812.

Zadnji, ki je kot mežnar stanoval v tem stolpu, je bil Peter Dolar, rojen 22. febr. 1837. Ko je on 5. febr. 1885 omožil svojo hčer Ivano z Antonom Majdič, se je svatovščina obhajala v tem stolpu.

Ko so leta 1892 ta stolp radi podaljšanja cerkve podrli, za nekaj časa ni bilo nobene mežnarije. Dve leti se je moral mežnar Peter Dolar potikati s svojo družino po hišah.

To pa zato, ker se je takrat bil hud boj o tem, kje naj bo mežnarija.

Nadžupnik v Mengšu, gospod Ivan Zorec je na vsak način hotel, da se sezida nova mežnarija na bregu na zahodni strani cerkve.

Beneficijat Jakob Strupi je bil proti temu¹⁾ in je 9. septembra 1893 vložil protest na kn. šk. ordinarijat, češ da je ves breg okoli cerkve darovan od soseske v poboljšek vsakočasnega beneficijata, torej njegov užitek.

21. okt. 1893 je dobil od ordinarijata zasebno obvestilo, da se je 4. oktobra poslal župnemu uradu v Mengšu odlok, da se mežnarija razven silno važnih vzrokov ne sme zidati poleg cerkve na bregu.

Beneficijat Strupi je s tem svojim uspešnim ugovorom nevede rešil sedanje farno — pokopališče!

Zares velika škoda bi bila, če bi se bila takrat mežnarija sezidala na gričku, ker bi bilo potem pokopališče moralo priti drugam.

Vsled tega je občina priredila po osebem prizadevanju

¹⁾ Jakob Strupi: Zapisnik dobrotnikov M. B. na Goričici, str. 121.

župana Mateja Janežiča mežnarju prav primerno stanovanje v „stari šoli” v Stobu št. 49, ki je občinska last.

V njej je stanoval mežnar Peter Dolar, dober in skrben mož, ki je prav rad naredil, kar je le mogel, do svoje smrti 21. novembra 1909.

On je bil torej prvi farni mežnar domžalski.

Za njim je prevzel to službo njegov sin Franc Dolar do 22. febr. 1911 in potem Franc Vojska, posestnik v Stobu št. 35, do vpoklica k vojakom na dan vojskine mobilizacije 27. julija 1914.

V mežnarijski službi ga je nad eno leto nadomestoval njegov 14 letni nečak Rajmund.

15. nov. 1915 pa je postal farni mežnar posestnik v Stobu št. 38, najbližji sosed cerkve Matej Flis, do smrti 17. sept. 1920.

Sledil mu je njegov sin Jakob, do vpoklica k vojakom dne 19. febr. 1923.

Od tedaj je opravljal to službo sin Karol, ki se je ravno takrat vrnil od vojakov.

Zadnja leta so torej mežnarijsko službo opravljali taki, ki so bili zajedno hišni posestniki ali so stanovali pri stariših v domači hiši.

Vprašanje lastne mežnarije zato v tem času ni bilo pereče.

Vender se je glede na prihodnjost tudi v tem oziru posrečilo prav ugodno poskrbeti.

Hišo v Stobu št. 46 je leta 1915 kupila od takratnega lastnika Matevža Majdič potom javne dražbe Katarina Končan, stanujoča v Sp. Domžalah št. 27, ki pa je ostala njena lastnica samo nekaj mesecev.

Že itak zelo razdejano hišo so vojaki, ki so bili takrat v njej nastanjeni, kvarili, da je bilo groza. Bolehno ženo je to silno bolelo in vznemirjalo. Na vsak način se je hotela iznebiti hiše, ki ji je delala toliko bridkosti in skrbi.

27. jan. 1916 jo je zato za isto ceno, kot jo je kupila sama, za 4.620 kron prodala župniku.

Ta hiša je sedaj cerkvena last in odločena za stanovanje organistu in mežnarju v Domžalah.

4. Odkod denar za ta dela?

Pri dozidavanju cerkve je bilo glede denarja primeroma lahko. Vršilo se je samo eno delo, katerega si je ljudstvo že dolgo zaželelo in ga z vsem ognjem svoje žive verske zavesti pričakovalo. Z veseljem je zanje žrtvovalo.

Pri nadaljnjih delih pa je bila stvar povse drugačna, neprimeroma težja.

Ta dela so bila namreč le bolj postranska. Glavno je bilo pobiranje prostovoljnih darov za ustanovitev fare.

Če bi se bilo torej tudi za ta dela pobiralo darov od ljudi, bi bile žrtve za ljudi prevelike.

Pomisliti je treba, da je bilo ljudstvo glede fare radi poprejšnjih ponesrečenih poizkusov zelo skeptično malodušno. Kar verjeti mnogi niso mogli, da bi res prišlo do fare. Tudi so se mnogi dali begati, da bo za faro še neprimeroma več denarja potreba, kot jim je bilo javno povedano.

Pobiralo se je torej tedaj izključno samo za faro.

Glede vseh drugih del pa, ki so se izvrševala istočasno v tistih letih, se ni tedaj nikdar prosilo nikogar za kak prispevek v denarju. Pač pa se je ljudem povedalo, da se denar, ki se nabira za faro, rabi sedaj predvsem za ta dela, da pa se bo svoječasno, ko se bo fara res ustanovila, vrnil svojemu namenu.

Tako se je zgodilo, da ljudstvo zoper vsa ta dela ni nikdar godrnjalo, ampak je mirno pripustilo, da so se izvrševala.

In to je bilo tedaj glavno.

Delala so se torej vsa ta dela predvsem z denarjem, kolikor se ga je za ustanovitev fare do tedaj nabralo, drugo pa na — „puf”.

Denar, ki se je v ta namen vzel na posodo, je izposodil beneficijat na svoje ime in pod poroštvom obeh cerkvenih ključarjev Karola

Flerin in Janeza Habjan pri „Hranilnici in posojilnici v Domžalah”.

Izposodilo se je¹⁾ — in to v takratni visokovredni valuti, ko je en vinar bil enakovreden z eno krono današnje (12. majnika 1923) malovredne valute:

1904	za napravo pokopališča v Domžalah	K	8.600.—
1905	za popravo župnišča " "	"	2.500.—
1906	za napravo kapelice na Goričici, gosp. poslopja i. dr.	"	22.000.—
1908	„za ustanovitev fare v Domžalah” — izposojilo denarja, porabljenega za pripravljavna dela	"	62.124·90
1908	za nakup kapelanijskega poslopja	"	4.000.—

	Skupaj	K	99.224·90

24. novembra 1912 je bila s prostovoljnimi darovi nabrana vsa svota, ki se je za ustanovitev fare bila rabila.

Ta dan pa je župnik prvič javno na prižnici ljudem pojasnil, koliko je vsako izmed pravkar navedenih pripravljalnih del za faro stalo, koliko se je zanje denarja izposodilo, koliko se je v vseh teh letih plačalo od tega dolga obresti in glavnice in koliko znaša še celotni dolg.

Pozval je vso faro na pričo, da se res za nobeno teh del ni posebej nič pobiralo. Vse, kar se je do tedaj darovalo, je šlo izključno med darove za faro in se je zabeležilo v „zlati knjigi ustanoviteljev fare”.

„Sedaj pa — tako je oznanil — moramo gledati, da tudi ta dolg poplačamo. Zato se bodo odslej pobirali prostovoljni darovi za poplačilo tega dolga toliko časa, da bo tudi ta dolg popolnoma poplačan!”

Ko je ljudstvo za ta dolg župne cerkve v Domžalah zvedelo, ni bilo vsled tega prav nič nevoljno, ampak je vneto prinašalo tudi

¹⁾ Izkaz dohodkov in stroškov farne cerkve v Domžalah II. str. 240.

naprej leto za letom župniku prostovoljnih darov, ki so vsi bili natančno zabeleženi v „zlati knjigi dobrotnikov župne cerkve v Domžalah.”

Od navedenega cerkvenega dolga v skupnem znesku K 99.224·90 se je plačalo:¹⁾

l.	1904	glavn.	K	2.800.—	obr.	K	141·02	(5 ½ %)
"	1905	"	"	1.300.—	"	"	459·77	
"	1906	"	"	4.900.—	"	"	1.012·42	
"	1907	"	"	2.890.—	"	"	1.529·74	
"	1908	"	"	6.606·88	"	"	4.351·05	
"	1909	"	"	3.028·02	"	"	4.405·88	
"	1910	"	"	1.350.—	"	"	4.372·58	
"	1911	"	"	2.623·30	"	"	4.484.—	(6 %)
"	1912	"	"	1.325.—	"	"	4.388·56	
"	1913	"	"	10.001·70	"	"	4.249·28	uspeh rekurza!
"	1914	"	"	1.020.—	"	"	3.744.—	
"	1915	"	"	1.425.—	"	"	3.680·60	
"	1916	"	"	1.055.—	"	"	3.593·56	
"	1917	"	"	1.100.—	"	"	3.239·50	
"	1918	"	"	2.000.—	"	"	3.156·03	
"	1919	"	"	1.800.—	"	"	2.232.—	(4 %)
"	1920	"	"	14.000.—	"	"	2.091·75	
"	1921	"	"	25.540.—	"	"	1.254·80	
"	1922	"	"	14.460.—	"	"	720.—	

Skupaj glavn. K 99.224·90, obr. 53.106·54

Leta 1922 je bil torej ta dolg popolnoma poplačan.

Prostovoljnih darov za poplačilo tega dolga se je dobilo²⁾ od l. 1912:

1912	je darov.	382	oseb	3.806	K
1913	"	"	318	"	3.037 "
1914	"	"	270	"	3.246 "

¹⁾ Izkaz dohodkov in stroškov farne cerkve v Domžalah II. str. 241.

²⁾ Zlata knjiga dobrotnikov župne cerkve M. B. v Domžalah. 109.

1915	je darov.	305	oseb	3.289	K				
1916	" "	323	"	4.457	"				
1917	" "	284	"	3.046	"				
1918	" "	249	"	3.204	"				
1919	" "	309	"	15.085	"	(večji prispevek domž. Amerik.)			
1920	" "	227	"	14.038	"	"	"	"	"
1921	" "	293	"	35.490	"	"	"	"	"
1922	" "	225	"	69.915	"	"	"	"	"

 Darovalo je 2803 oseb 158.613 K

Kaj ni to res občudovanja vredna požrtvovalnost in vstrajnost!
 Čast vsem!

Vender pa cerkev l. 1922 še ni bila prosta dolga!

Kako to? In to navzlic izredno visoki svoti prostovoljnih darov
 nabranih v l. 1922?

Zato, ker je bilo l. 1921 popravljeno župnišče.

Odkar je bilo pred 82 leti zidano, so ostala okna vedno ista.
 Kaj čuda, da so bila že skorej popolnoma uničena. Treba jih je bilo
 z vrvjo pritrjevati. In je vender ob vsakem hujšem vetru katero doli
 padlo. Toplote sploh niso držala. Mraz in burja sta imela v celi hiši
 prost vstop. Že l. 1906 se je nameravalo napraviti nova okna. Prišla
 pa so na vrsto nujnejša dela. Sedaj pa ni bilo navzlic draginji mogo-
 če več odkladati.

Posebno še glede na izredne slovesnosti, ki so se to leto imele
 vršiti v Domžalah.

Popolnoma novih oken je bilo opravljenih 22 in 9 špaletnih, 8
 pa, ki so bila l. 1905 nova, je bilo radi simetrije treba drugače vzida-
 ti, vsa okna in vrata nanovo prepleskati, sobe prebarvati, župnišče
 od zunaj prebeliti. Vse to delo je stalo skupno K 72.582·30.

Pa tudi v cerkvi je bilo treba dati nanovo pozlatiti vse kelihe,
 monštranco, lestence, prenoviti vse svečnike in cerkvene posode,
 kar je stalo K 24.020·54.

Seveda se je bilo tudi za to treba zadolžiti.

15. aprila 1923 pa je bil tudi ta dolg poplačan.

Ta dan je bila torej domžalska cerkev po dolgih 19 letih prosta vsakega dolga!

5. Farna zadeva pred oblastmi.

Nadzorniki zlate knjige skupno z beneficijatom so napram oblastim tvorili „pripravljavni odbor za ustanovitev fare v Domžalah.” Ta odbor je bil tisti organ, v čigar imenu se je vse tozadevno poslovanje z oblastmi vršilo.

11. novembra 1906 je bila prošnja za ustanovitev fare v Domžalah, podpisana od pripravljavnega odbora, od občinskega odbora v Domžalah in občinskega odbora v Depaljevici, ki je v seji dne 4. nov. soglasno sklenil, da se občina Depaljivas pridruži fari Domžale, odposlana potom dekanijskega urada v Kamniku škofijskemu ordinarijatu v Ljubljani, ki jo je poslal deželni vladi v Ljubljani.

Deželna vlada je takoj odredila potrebne oblastvene poizvedbe, predvsem glede dajatev, ki jih je tukajšnje ljudstvo moralo plačevati duhovnikom v Mengšu in jih je bilo v slučaju ustanovitve fare treba odkupiti in glede zasiguranja dohodkov duhovnikov v novi fari.

25. jan. 1907 je ordinarijat poslal pripravljavnemu odboru izjavo župnega urada v Mengšu o teh dolžnih dajatvah. Še isti dan jo je ta vrnil s pritrdilom, da se te dajatve priznajo in odkupijo.

Nato o zadevi sedem mesecev ni bilo nobenega glasu. Dočim je vse ljudstvo bilo prepričano, da bo stvar kmalu rešena, so pri ordinarijatu odgovorili beneficijatu na tozadevno vprašanje: „Stvar stoji pri vladi, ker nič ne priganjate!”

Začelo se je torej prav krepko priganjati osebno, pismeno, pri deželni vladi, okrajnem glavarstvu, povsod, kamorkoli je prošnja romala. Vedno smo ji bili „za petami”.

10. sept. 1907 je zahtevalo glavarstvo od obeh občin, Domžale in Depaljivas zavezno izjavo, s katero se občini zavežeta skrbeti

za potrebne dohodke (kongruo) prihodnjemu župniku in kapelanu fare Domžale, kakor tudi za to, da bo cerkev, župnišče in vsa druga župnijska poslopja vedno v dostojnem stanu.

Samoumevna zahteva! Saj vender nihče ne more zahtevati in ne pričakovati, da bodo farani kake druge fare Domžalcem vzdrževali njihovega duhovnika, jim oni popravljali njihovo cerkev, župnišče, pokopališče.

Oba občinska odbora sta soglasno sklenila in podpisala to izjavo, domžalski v seji 26. sept. in depaljski v seji 29. sept.

Zavezna izjava je morala pred deželni odbor kot takratnega gospodarja občinskega premoženja.

Ta je zahteval nje razglasitev v obeh občinah s 14 dnevним rokom za pritožbe. 6. okt. se je izjava v obeh občinah razglasila. Nobene pritožbe ni bilo. 14. nov. pa je deželni odbornik Dr. Tavčar kot takratni poročevalec v občinskih zadevah sporočil, da je za zavezno izjavo v občini Domžale potrebna zopetna občinska seja, ker se štejejo tudi virilisti za 2/3 sko večino in je torej pri prvi seji bilo premalo odbornikov navzočih za tako izjavo, je bil torej sklep te seje neveljaven. Zelo mučno je bilo to, ker so sedaj nekateri odborniki že bili nekam nezaupni, kakor bi se kdove kakšna bremena jim hotelo naprtiti. Kar malo završalo je tiste dni po občini. Vender so se razven enega odbornika seje, ki se je vršila 25. nov. vsi udeležili in izjavo podpisali. 11. dec. je došla od deželnega odbora odobrena zavezna izjava, ki je bila takoj naprej odposlana glavarstvu.

Sedaj je prišla na vrsto odkupnina od Mengša. Kakor je namreč vlada skrbela, da mora duhovnikom nove fare biti gmotni obstanek zasiguran, tako je morala tudi skrbeti, da tudi gmotni obstanek duhovnikov fare Mengeš, kamor so Domžale do tedaj pripadale, vsled ustanovitve nove fare ne bo trpel, ampak ostane kakor je oblastveno potrjen. Mesto bire, ki so jo do tedaj kapelani mingeški in cerkveniki dobivali po vaseh nove fare in ki je poslej imela prenehati, se je imela založiti sorazmerna glavnica v denarju, katere obresti bi imela poslej kapelan in cerkvenik mingeški vsako leto dobivati.

Visokost te glavnice je imelo izračunati in določiti glavarstvo na podlagi vposlanih podatkov in natančnih poizvedb.

11. marcija 1908 šele je glavarstvo to svoto naznanilo pripravljavnemu odboru, ki je še isti dan odgovoril, da se svota vzame na znanje in da je ta odkupna glavnicca že pripravljena.

S tem je glavarstvo dovršilo svoje poizvedovalno delo in 13. marca vse farne spise odposlalo deželni vladi.

A glej, nove težkoče pri deželni vladi! 7. majnika 1908 je deželna vlada naznanila pripravljavnemu odboru potrebo nadaljnih poizvedb. Šlo je za Depaljovas, koliko ima ona prispevati glede organistove in cerkvenikove bire v Mengeš in če so Depaljci kaj obvezani prispevati za popravo trzinske cerkve.

Ko se je komaj ta stvar rešila, že je nastala nova ovira.

30. julija je deželna vlada na osebno posredovanje sporočila, da je županstvo občine Podrečje vložilo ugovor zoper pridružitve h številki 16, 21, 23 in 24 k fari Domžale. Ker te zadeve za omenjene številke vsled odpora podreškega županstva ni bilo mogoče ugodno rešiti, ni kazalo drugega, kot da je pripravljavni odbor 4. avgusta sporočil deželni vladi, da isti prošnjo za pridružitve navedenih hišnih številki pod Šumberkom k domžalski fari umakne.

11. avgusta je vlada naznanila pripravljavnemu odboru, da je potrebna še ena zavezna izjava obeh občin, namreč za kapelanove petletnice. Odbor pa je takoj odgovoril, da te zavezne izjave ni potreba, ker se takoj založi tudi glavnicca za dve kapelanovi petletnici.

Sedaj je bila tudi pri deželni vladi stvar rešena in 17. avgusta je deželna vlada farno prošnjo odposlala zadnji inštanci: c. kr. ministerstvu za bogočastje in nauk na Dunaj.

20. avg. je naprosil beneficijat državnega poslanca Dr. Kreka, da osebno priporoči farno zadevo v naučnem ministerstvu.

4. sept. je Dr. Krek telegrafično sporočil, **da je fara Domžale od naučnega ministerstva na Dunaju potrjena.**

S tem je bila fara Domžale oblastveno potrjena.

Toda nastala je nova velika težkoča!

24. sept. — na dan pred slovesno ustanovitvijo fare! — je sporočil ordinarijat izjavo deželne vlade, da naučno ministerstvo zahteva sedaj še zavezno izjavo občin Domžale in Depaljavas za **župnikove** petletnice in ker se ta zavezna izjava še ni podala, **da za sedaj še ni mogoče zasesti župnije.**

Ko je torej drugi dan — 25. sept. — bila fara Domžale slovesno ustanovljena, ista še ni mogla dobiti takoj svojega župnika, ampak je dobila le **administratorja, župnega upravitelja.**

Sedaj pa se je pričel vrlo zanimiv in izredno težak ter dolgotrajen boj med vlado in župnim upraviteljem za župnikove petletnice.

Šlo je pri tem za velevažno stvar in za zelo visoke denarne svote.

Vlada je stala na stališču, da je župnija Domžale popolnoma nova duhovnija in da morajo zato, kakor pri drugih farah, ki so nastale šele potem, ko je bila že sklenjena v državnem zboru postava o župnikovih petletnicah, tudi pri fari Domžale farani sami skrbeti za župnikove petletnice, kakor je to res postava določala. Zato ravno je zahtevalo ministerstvo zavezno izjavo občin Domžale in Depaljavas tudi za župnikove petletnice.

Župni upravitelj pa je nasprotno trdil, da župnija Domžale ni nikaka nova duhovnija, ampak že zelo stara duhovnija, ki je že veliko nad 100 let imela svoje duhovnike, kuratne beneficijate, da torej tudi za njene duhovnike v polnem obsegu velja zakon o petletnicah, da jim torej te petletnice mora plačevati vlada iz verskega zaklada in ne farani.

Prav zato je tudi trdil, da je vlada pri ustanavljanju fare neupravičeno zahtevala od faranov založitev glavnice za celo župnikovo kongruo in ne samo za tisti del, kolikor je v resnici primanjkovalo. Nad 13.000 K da je zahtevala preveč! Ker so te bile vplačane, jih je on zahteval od vlade nazaj. To pa na ta način, da se v kraju vpeljana denarna bira v vrednosti nad 13.000 K, ki jo je vlada vštela župniku v fasijo, črta iz nje in tako nastali primankljej vlada pokrije iz verskega zaklada.

Jasno je, za kako velike svote se je šlo pri tem! Najmanj za 33.000 K takratne denarne vrednosti!

Kaj pa, če bi se bile te petletnice povikšale! Ali naj potem farani domžalski za svoje duhovnike vnovič zlagajo potrebno glavnico za povikšanje? In če ne, ali naj bo župnija Domžale glede duhovnikovih duhodkov in posebno glede pokojnine na slabšem, kakor katerakoli druga fara v škofiji?!

Skorej dve leti vlada radi tega ni pustila župnije zasesti. Konečno se je vender v toliko vdala, da se zasedenju iste ni več protivila.

19. aprila 1910 je zato prejel župni upravitelj Franc Bernik od knezoškofijskega ordinarijata dekret za župnijo Domžale, je bil torej imenovan župnikom v Domžalah.

30. aprila istega leta je bil v škofijski kapeli kot prvi domžalski župnik po premilostnem gosp. generalvikarju Janezu Flis umeščen (inštaliran) na župnijo Domžale.

A boj za navedene stvari je trajal naprej.

26. maja 1911 je došla od vlade rešitev župnikove fasije, ki pa je bila popolnoma nepovoljna.

Vlada je ž njo odločno odklonila, da bi sploh kaj denarja nazaj dala in župniku odrekla pravico do petletnic iz verskega zaklada.

Zoper to rešitev župnikove fasije se je župnik v obširnem rekurzu z 18 prilogami pritožil 6. junija 1911 na naučno ministerstvo na Dunaju.

Nad dve leti se je stvar vlekla na Dunaju.

Tri osebe so pri tem šle župniku prav krepko na roko: ravnatelj knezoškofijske pisarne Viktor Steska, državni poslanec Dr. Krek in ministerijalni podtajnik v naučnem ministerstvu Dr. Viktor Schwegel.

14. avg. 1913 je došel od kn. šk. ordinarijata dopis, s katerim se je naznanilo, **da je c. kr. ministerstvo za bogočastje in nauk na Dunaju z odlokom z dne 19. maja 1913 župnikovemu rekurzu popolnoma ugodilo:** Denarna bira se je iz župnikove fasije črtala, primankljej je pokrila vlada iz verskega zaklada,

cerkev v Domžalah pa je s tem postala lastnica denarne bire v vrednosti nad 13.000 K. Vlada je torej preveč založeno glavnico ob ustanovitvi fare na ta način vrnila. **Tudi je župniku ministerstvo z istim odlokom priznalo pravico do petletnic iz verskega zaklada** in mu jih v resnici že tudi — nakazalo.

Boj je bil torej v korist domžalskim faranom prav srečno izbojevan!

6. Slovesnost ustanovitve.

Fara Domžale je bila slovesno ustanovljena in ljudstvu razglašena 25. septembra 1908, v petek popoldne, po slovesni misijonski spravi pridigi.

V dnevih od 19.—27. sept. se je namreč vršil v Domžalah sv. misijon, prvi, kar sploh ta kraj obstoja. Vodili so ga častiti očetje lazaristi: Franc Kitak, Urban Nežmah in Gregor Flis.

V petek dopoldne ob 1/2 12. je slovesno pritrkovanje naznanilo prihod presvetlega nadpastirja **knezoškofa Dr. Antona Bonaventure Jeglič-a.**

Takoj po prihodu so se knezoškofu predstavili nadzorniki zlate knjige z beneficijatom kot pripravljavni odbor za ustanovitev fare in so se vdano zahvalili za vso zares izredno veliko pomoč presvetlega knezoškofa kakor tudi knezoškofijskega ordinarijata pri ustanavljanju fare.

Dekanijska duhovščina s prečast. gospodom dekanom Ivanom Lavrenčič je prišla skorej polnoštevilno k izredni slovesnosti.

Navzočih je bilo 25 duhovnikov.

Pri obedu, katerega so se udeležili tudi nadzorniki zlate knjige, je beneficijat nazdravil takratnim nositeljem najvišje cerkvene in svetne oblasti sv. Očetu Piju X. in cesarju Francu Jožefu I., na kar je domžalska godba, zbrana zunaj pred župniščem, zaigrala cesarsko himno.

Takoj zatem je nazdravil beneficijat presvetlemu knezoškofu,

izrekajoč v imenu najmlajše župnije v škofiji prevdano zahvalo vseh faranov za izpolnitev najprisrčnejše želje, da Presvetli, ki je skozi ves čas tako krepko podpiral delo za ustanovitev fare, danes to delo krona s tem, da osebno razglasi ljudstvu ustanovitev te fare. Godba je nato zaigrala „Lepa naša domovina.”

V odgovoru je Presvetli povdaril občudovanja vredno edinost, vnemo in požrtvovalnost faranov pri vsem tem delu in je želel posebnega božjega blagoslova novi fari.

Popoldne ob 1/2 3. je bila v cerkvi že zbrana vsa šolska mladina z učiteljstvom in zastavo, veteransko društvo z zastavo, dve požarni brambi fare (Domžale in Stob), kat. izobraž. in podporno društvo z zastavo, obe Marijini družbi z zastavo, ogromna množica ljudstva.

V slovesnem sprevodu pride Presvetli v cerkev.

Misijonar gospod Franc Kitak ima najprej pravno pridigo, med katero pride vseh 25 duhovnikov v koretljih in z gorečimi svečami pred altar.

Beneficijat izpostavi Najsvetejše.

Vrši se slovesna sprava!

Ljudstvo se glasno solzi in joka, prosi Boga odpuščanja in si medsebojno odpušča!

Nepozabno ganljiv prizor!

Po izvršeni spravi da beneficijat tiho blagoslov z Najsvetejšim.

In sedaj, sedaj ...!

Presvetli knezoškof pride v polnem škofovskem ornatu, z mitro in pastoralo na prižnico in v prekrasni, navdušeni pridigi slovesno razglasi novoustanovljeno faro Domžale.

„Delo vaše — tako govori — je Bog prav posebno blagoslovil! Čudovito hitro so državne oblasti sedaj dale potrebna dovoljenja. Srečen sem, da kot škof morem v tem trenutku razglasiti ustanovitev nove župnije Domžale, ki obsega vasi: Zgornje in Spodnje Domžale, Stob, Študa in Depaljavas. V tem trenutku prekličem in

odvzamem vse pravice župnikov mengeških do te nove župnije in vse te pravice slovesno podelim župnikom domžalskim, kot prve-
mu: ustanovitelju te župnije gospodu Francu Berniku.”

Nato pa to novoustanovljeno župnijo slovesno daruje in posveti presv. Srcu Jezusovemu in prečisti Devici Mariji.

Raz kor zadoni mogočni slavospev Aiblingerjev 6 glasni „Jubilate Deo omnis terra!” „Vsa zemlja naj slavi Boga!”

Zvonovi mogočno pritrkavajo.

Slede litanije presv. Srca Jez. in blagoslov z Najsvetejšim, ki ga podeli knezoškof sam.

Po dovršeni slovesnosti v cerkvi so vsa društva z zastavami spremila knezoškofa do župnišča, kjer se je kot zastopnica ljudstva vodnica dekliške Marijine družbe Manica Šmon v izbranih besedah zahvalila za izredno čast in srečo, ki jo je ta dan Presvetli nakhlonil vsemu ljudstvu nove fare domžalske.

Za to zgodovinsko slovesnost je bila samoumevno tudi cerkev kar najlepše, najbogatejše okrašena. Vrla dekleta so napletle do čuda vencev! Cerkev je bila ž njimi vsa prepletena. Enako tudi župnišče in prostor pred cerkvijo. Na vseh straneh sta bila po dva velika mlaja in vse polno mlajčkov. Tudi je bilo vse v zastavah.

Slovesnost ustanovitve se je izvršila v letu jubilejev: 60 letnice vladanja cesarja Franca Jožefa I., 50 letnice prikazovanj Brezmadežne v Lurdu, 50 letnice mašništva papeža Pija X., 10 letnice škofovanja Dr. Antona Bonaventure Jegliča v naši škofiji in 10 letnice posvečenja sedanje farne cerkve domžalske.

IV. VERSKO ŽIVLJENJE.

1. Naj govore številke!

Statistika je termometer verskega in nravstvenega življenja v fari. Številke govore čisto naravnost, nič ne prikrivajo. Tudi mi si oglejmo te številke! Ni jih veliko. A so važne, ker kažejo stanje fare ob njeni ustanovitvi in ob njeni najhujši preskušnji, za časa svetovne vojne. Ostanajo torej važne tudi za poznejše čase.

Rojstna knjiga mislečemu človeku posebno veliko pove.

V fari Domžale je bilo **rojenih** l. 1908 od dneva ustanovitve fare (25. sept.) do 31. dec. — 21, 1909 — 71, 1910 — 65, 1911 — 70, 1912 — 61, 1913 — 70, 1914 — 73, 1915 — 52, 1916 — 43, 1917 — 31, 1918 — 39, 1919 — 63, 1920 — 50, 1921 — 70, 1922 — 60, skupno 839 otrok, na leto torej povprečno do 59 (58·87.)

Nezakonsko rojenih je bilo od teh: v letih 1908, 1909, 1911, 1913 in 1922 — nobenega, v letih 1910, 1912, 1914, 1917, 1919 in 1920 — po eden, 1918 in 1921 — po dva, 1915 — 4 (enkrat dvojčki) in 1916 — 6 (enkrat dvojčki), skupno 20, na leto povprečno $1\frac{1}{2}$ (1·40).

Mrtvorojenih je bilo: leta 1909 — 1, 1910 — 2, 1911 — 2, 1912 — 4, 1913 — 1, 1914 — 2, 1915 — 3, 1916 — 4, 1917 — 0, 1918 — 1, 1919 — 1, 1920 — 0, 1921 — 3, 1922 — 1, skupno 26, na leto povprečno blizu po dva (1·82).

Dvojčki so bili rojeni trinajstkrat (med temi dvakrat v rodbini Stob, h. št. 7, kjer so bili poprej, l. 1906, rojeni celo trojčki) namreč:

1908 — 1, 1909 — 1, 1910 — 3, 1911 — 1, 1913 — 2, 1914 — 2, 1915 — 1, 1916 — 1 in 1917 — 1.

Tudi **mrliška knjiga** je zelo zanimiva.

Umrlo je l. 1908 od 25. septembra dalje — 8, 1909 — 51, 1910 — 52, 1911 — 55, 1912 — 25, 1913 — 30, 1914 — 44, 1915 — 54, 1916 — 44, 1917 — 57, 1918 — 67, 1919 — 32, 1920 — 35, 1921 — 41, 1922 — 36, skupno 631 ljudi, na leto povprečno nad 44 (44:35).

V teh letih je bilo v fari 208 več rojenih, kot jih je umrlo.

Med umrlimi je bilo 238 otrok (pod 6 let) in 393 odraščanih (nad 6 let).

Gledé na življenjsko dobo je umrlo otrok pod enim letom starosti 180, v starosti 1—2 let 23, 2—3 let 14, 3—4 let 10, 4—5 let 7, 5—6 let 4.

Odraščeni so umrli v starosti od 6—14 let (šolarji) 24, od 14—20 let 24, 20—30 let 20, 30—40 let 33, 40—50 let 40, 50—60 let 58, 60—70 let 66, 70—80 let 91, 80—90 let 35, nad 90 let 2.

Največ je umrlo torej otrok pod enim letom starosti (180) in — neverjetno! — starčkov nad 70 let (128).

Zelo visoko starost so učakali:

Ana Tičar, Sp. Domžale, h. št. 23 je umrla 26. februarja 1911 stara 88 let;

Anton Botjev, Stob, h. št. 16 je umrl 21. marca 1914 star 88 let;

Matej Novak, Zg. Domžale, h. št. 29 je umrl 6. maja 1914 star 88 let;

Marija Pavli, Zg. Domžale, h. št. 16 je umrla 20. marca 1916 stara 91 let;

Marija Gabrič, Zg. Domžale, h. št. 27 je umrla 11. sept. 1916 stara 89 let;

Helena Primar, Zg. Domžale, h. št. 88 je umrla 10. novembra 1916 stara 89 let;

Marija Zajc, Spod. Domžale, h. št. 11 je umrla 14. julija 1917 stara 89 let;

Zlatoporočena Andrej in Uršula Jančigaj s svati.

Marijana Flerin, Stob, h. št. 28. je umrla 30. okt. 1918 stara 89 let;

Marija Riedl, Zg. Domžale, h. št. 145 je umrla 22. marca 1919 stara 85 let;

Valentin Pavlič, Zg. Domžale, h. št. 87 je umrl 9. avgusta 1920 star 85 let;

Marijana Mellitzer, Študa, h. št. 5 je umrla 10. avgusta 1921 stara 85 let;

Mihael Cajhen, Depaljavas, h. št. 18 je umrl 5. novembra 1921 star 85 let;

Janez Nemeč, Zg. Domžale, h. št. 80 je umrl 18. junija 1922 star 90 let.

Odraščeni je umrlo za jetiko — 86, zadeti od kapi — 61, za ostarelostjo 49, za pljučnico — 37, za špansko — 32, za vodenico — 29, za grižo — 24 in za naduho 15.

Tudi ponesrečilo se jih je precej: 8 jih je utonilo, 3 so umrli vsled zastrupljenja z zarjavelim žebljem, 2 je vlak povozil, enega voz, dva sta se ubila.

Poročenih je bilo v domači cerkvi: leta 1909 — 4, 1910 — 7, 1911 — 10, 1912 — 13, 1913 — 11, 1914 — 3, 1915 — 5, 1916 — 5, 1917 — 3, 1918 — 9, 1919 — 22, 1920 — 10, 1921 — 18, 1922 — 15, skupno 135 parov, oklicanih pa 255 parov.

Zlati poroki sta bili slovesni 2: leta 1908 sta jo obhajala slamnikarski tovarnar **Jakob Oberwalder** in njegova žena **Jožefa**, Zg. Domžale, h. št. 24; leta 1913 pa slamnikarski tovarnar **Andrej Jančigaj** in njegova žena **Uršula**, Zg. Domžale, h. št. 107.

Obhajanih je bilo v domači cerkvi: leta 1908 12.163, 1909 — 16.378, 1910 — 19.750, 1911 — 25.080, 1912 — 27.700, 1913 — 28.500, 1914 — 32.450, 1915 — 33.250, 1916 — 31.200, 1917 — 28.200, 1918 — 23.100, 1919 — 23.600, 1920 — 21.000, 1921 — 19.800, 1922 — 20.100, skupno 362.271, na leto povprečno 24.151 in na dan povprečno 66.

Zlatoporočena Jakob in Jožefa Oberwalder,
Zg. Domžale, 24.

2. Cerkvene pobožnosti.

Poleg dvojne dopoldanske službe božje, ki se je vršila zjutraj ob 6. in ob 10. od 8. novembra 1903 dalje redno vse nedelje in zapovedane praznike in tudi od Pija X. odpravljene praznike, in popoldanskega nedeljskega in prazniškega opravila, ki se je vršilo že, odkar so bili duhovniki na Goričici, so se vršile v fari še sledeče važnejše pobožnosti:

V adventu so se vršile zornice s sv. mašo brez blagoslova, a s petjem že od nekdanj, slovesne zornice pa z dovoljenjem škofijstva od l. 1903 naprej. Vsak dan zornic je bila od tedaj sv. maša pred izpostavljenim sv. R. Telesom.

Slovesna **polnočnica** na Sveti Večer se je vršila že, kar ta rod pomni, a brez duhovnih molitev pred njo. Mesto teh so peli cerkveni pevci na koru pred polnočnico slovenske božičnice.

Prvič so se pele jutranjice z dovoljenjem kn. šk. ordinarijata l. 1903.

Pepelenje na Pepelnico je bilo tudi na Goričici že od nekdanj.

Za **obrede Velikega tedna** so bile velike težave. Do l. 1904 jih sploh ni bilo, tudi sv. maše na Veliki četrtek ne, dasi je bil v cerkvi že od l. 1900 božji grob. Od tedaj je bilo na Veliki četrtek zv. branje Trpljenja N. G. J. K. in litanije sv. R. Telesa, na Veliki petek zv. pa pridiga in litanije Krist. trpljenja.

9. marcija 1904 je kn. šk. ordinarijat župniku dovolil „premisli vsi okoliščine in po zaslišanju gospoda župnika“, da sme, dokler ne postane Goričica samostojna duhovnija, od vseh zaprošenih obredov Velikega tedna samo na Veliki četrtek ob primerni uri imeti slovesno sv. mašo z obhajanjem ljudstva med sv. opravilom.

Prvikrat je bila torej na **Veliki četrtek** slovesna sv. maša na Goričici l. 1904. Ljudstva je bilo polna cerkev. Nad 100 jih je bilo med sv. mašo pri sv. obhajilu, kar je bilo za prvo leto in za takratne razmere precej.

Petje jutranjic in hvalnic v sredo, četrtek in petek Velikega

tedna se je prvič vršilo z dovoljenjem ordinarijata l. 1907. In sicer ob 6. uri zv., ker se je tedaj nehalo delo po tovarnah, da so se mogli ljudje tem številneje udeležiti.

Šelè l. 1922 so se vsled spremenjenih delavskih ur po tovarnah in splošnih razmer te molitve prestavile na 4. uro popoldne.

Za l. 1908 je bila prvič dovoljena na Goričici tudi na **Veliko soboto** peta sv. maša. Ljudje so veselo govorili: „Sedaj pa že vidimo, da bomo kmalu imeli faro.“

Prihodnje leto, 1909, pa so se prvič vršili **celotni obredi** Velikega tedna.

Prvič je bila topot v cerkvi postavljena velikonočna sveča na krasnem, v ognju pozlačenem svečniku, ki ga je za 300 K napravil pasar Ivan Kregar v Ljubljani.

Šmarnice so se z branjem in navadno sv. mašo vršile že pod g. Svetlinom. L. 1894 so se pa prvič obhajale na tak slovesen način kot sedaj, da je bila vse dni majnika zjutraj sv. maša pred izpostavljenim sv. R. Telesom. Vršile so se takrat gledé na zgodnji pričetek dela po tovarnah zjutraj ob 5. uri.

Roženvenska pobožnost se je prejšnje čase vršila v adventu. Mežnar je v prvi klopi naprej molil sv. rožni venec. Od leta 1894 pa se je obhajala v oktobru, vsak dan zvečer ob ¼ 7. Tedaj je bilo končano delo po tovarnah. Vsak večer je kar vrelo vse na griček k rožnemu vencu. Za časa vojne se je ta pobožnost morala prestaviti na zjutraj skupno s sv. mašo, a še vedno v oktobru. Pri tem je ostalo.

Opravilo za rajnike na Vseh Svetnikov popoldne, pridiga in duhovne molitve v cerkvi in na pokopališču in na Vernih duš dan zjutraj, sv. maša (ozir. od dovoljenja Benedikta XV. naprej 3 sv. maše) in duhovne molitve v cerkvi in na pokopališču se je prvikrat vršilo l. 1908. Ljudstva je bilo obakrat polna cerkev, vreme tako krasno, kakor zlepa ne ob tem času.

Le cel rožni venec se je na Vseh Svetnikov zv. po Marijinem zvonjenju molil v cerkvi od l. 1904. Takrat so prižgali tudi sveče na

pokopališču na grobeh ranjkih, ker popoldne ni bilo duhovnih molitev.

Skupna slovesna molitvena ura v čast presv. Srcu Jez. vsako prvo nedeljo v mesecu se je pričela po naredbi knezoškofijstva 6. dec. 1903, prvo nedeljo v decembru.

Pobožnost **prvega petka** v mesecu v čast presv. Srcu Jez., sv. maša pred izpostavljenim sv. R. Telesom in litanije presv. Srca Jez., se je pričela l. 1909.

Dan **celodnevna češčenja presv. R. Telesa**, ki je v naši ljubljanski škofiji od 8. dec. 1904 vpeljana na ta način, da je skozi celo leto vsak dan na drugem kraju od 6. zj. do 6. zv. izpostavljeno Najsvetejše, se je na Goričici pričelo 25. avgusta 1905. Za Goričico je bil namreč določen 25. avgust, praznik sv. Ludovika.

Ob 6. zj. se ta dan slovesno izpostavi sv. R. Telo in se izmolijo po danem blagoslovu litanije presv. Srca Jez., je pridiga in sv. maša. Ob 5. pop. pa je skupna sklepna molitvena ura, pete litanije Srca Jez., Te Deum in blagoslov z Najsvetejšim. Vse ure celega dne molijo molivci, razvrščeni po vaseh, možje skupno zj. od 7–8., fantje pa pop. od 4–5.

Celodnevna glasna molitev je bila od l. 1916 dalje vpeljana tudi na Veliki petek in Veliko soboto pred Najsvetejšim, izpostavljenim v božjem grobu in od l. 1919 tudi na praznik presv. Srca Jezusovega.

Porcijunkulska pobožnost se je obhajala od l. 1904 naprej vsako leto.

Vsako soboto in pred prazniki zvečer so se s 7. nov. 1903 vpeleljale z dovoljenjem ordinarijata ob primerni uri litanije z blagoslovom.

Do ustanovitve fare se je na Goričici že od nekdanjih dni vsako soboto popoldne ob 2. zvonilo z velikim zvonom. Zakaj je bilo to zvonjenje vpeljana, tega sedanji rod ne ve več. Duhovniku na Goričici je bil ta zvon že od nekdaj opomin, da naj gre ob tisti uri v spovednico.

Cerkveno „žegnanje“ se je do ustanovitve fare obhajalo na Goričici vsako leto na nedeljo po prazniku farne patrone, po Velikem Šmarnu, v Mengšu pa, pri materi fari, na Žegnansko nedeljo. Od l. 1909 se obhaja tudi v domžalski fari cerkveno žegnanje na Žegnansko nedeljo.

3. Cerkvene družbe in bratovščine.

Prevažen znak verskega življenja v fari so **cerkvene družbe in bratovščine**, vpeljane v fari, in njih prospevanje.

V fari Domžale so vpeljane sledeče:

a. Dekliška Marijina družba.

Njena pravila so bila potrjena od kn. šk. ordinarijata v Ljubljani z odlokom z dne 11. aprila 1904, št. 1408.

Pridruženje s prvotno Marijino družbo v Rimu — agregacija — se je izvršilo s pridružilno listino z dne 7. maja 1904.

Slovesno je bila ustanovljena 12. majnika 1904, na praznik Vnebohoda popoldne po presvetlem knezoškofu Dr. Antonu Bonaventuri Jeglič.

168 deklet je bilo ta dan sprejetih v družbo.

Družba je posvečena Brezmadežni. Glavni družbeni praznik je 8. dec., praznik Brezmadežnega Spočetja. Druga zavetnica družbe je sv. Uršula.

Prvi odbor so tvorile sledeče družbenice: Šmon Manica, vodnica, Habjan Valentina, Kvas Marija, Beno Frančiška, Dimc Marija, Grosslercher Amalija, pomočnice.

Do konca leta 1922 je bilo, v družbo sprejetih v Domžalah 453 deklet. — Drugje sprejetih je pristopilo k tej družbi 27. — V Ameriko je odšlo 58 družbenic. Večinoma so ostale v New Yorku in so pristopile k tamošnji Marijini družbi. — Drugam se jih je izselilo 51. — Umrlo jih je 21. — Omožilo se jih je 107. — Izstopilo jih je iz družbe 78. — V samostan sta vstopili 2: ena (Nemec Frančiška,

Zg. Domžale 80) v red usmiljenih sester, ena pa (Svetlin Marija, Študa, 11) k šolskim sestram.

Koncem leta 1922 je bilo v družbi 163 družbenic.

Družbeno glasilo „Bogoljub” je bil naročen v 60 izvodih.

V družbi so bili ustanovljeni sledeči odseki: evharistični, treznostni, Rafaelov, misijonski, bralni in dobrodelni.

Družba si je l. 1905 oskrbela prav lepo zastavo, delo tvrdke Osiander v Dornbirnu na Predarlskem. Vsa je iz svile in v zlatu vezena. Na beli strani je vezena podoba Brezmadežne, na višnjevi pa vezeno Srce Jezusa in Marije, ki ju družijo križ, nad njima krona, okrog pa napis: „Najsветеjšima Srcema so posvečena naša srca.” Stala je 1.841 kron. 3. junija 1905 je bila slovesno blagoslovljena po knezoškofu Dr. Jegliču.

Do svetovne vojne je družba skorej vsako leto priredila družbin izlet, katerega so se družbenice redno prav številno udeležile.

Vršili so se tile prav dobro uspeli izleti: 1905 na Šmarno Goro, 1906 na Brezje, 1907 na Bled, 1908 na Sv. Višarje, 1909 na Sveto Goro pri Gorici, 1910 k Sv. Joštu pri Kranju, 1911 v Crngrob pri Škofjiloki, 1913 na Trsat.

b. Mladeniška Marijina družba.

Njena pravila so bila potrjena od kn. šk. ordinarijata v Ljubljani z odlokom z dne 11. aprila 1904, št. 1.408.

Pridruženje s prvotno Marijino družbo v Rimu — agregacija — se je izvršilo s pridružilno listino z dne 7. majnika 1904.

Slovesno je bila ustanovljena 12. majnika 1904, na praznik Vnebohoda popoldne po presvetlem knezoškofu Antonu Bonaventuri Jeglič.

43 fantov je bilo ta dan sprejetih v družbo.

Družba je posvečena Mariji Vnebovzeti. Glavni družbeni praznik je 15. avg., Veliki Šmaren. Drugi zavetnik družbe je sv. Alojz.

Prvi vodnik družbe je bil Andrej Žankar.

Do konca leta 1922 je bilo v družbo sprejetih v Domžalah 125

Domžalske Marijine družbenice v New Yorku l. 1912.

fantov. — Drugje sprejetih je pristopilo k tej družbi 22. — Drugam se jih je izselilo 36. — Umrlo jih je 11. — Oženilo se jih je 12. — Izstopilo jih je 65.

Koncem leta 1922 je bilo v družbi 23 družbenikov.

Tudi ta družba je od ustanovitve naprej skozi vsa leta — tudi v letih svetovne vojne — obstala, delovala in imela svoje redne shode. Slovesna skupna sv. obhajila te družbe, ki so se vršila od leta 1905 naprej vsako leto 25. marca, 15. avgusta in 8. decembra, so brez dvoma pripomogla, da so tudi drugi moški ob teh dnevih v izredno velikem številu pristopali k sv. obhajilu.

c. Marijina družba žená.

Njena pravila so bila potrjena od kn. šk. ordinarijata v Ljubljani z odlokom z dne 16. nov. 1909, št. 5.068.

Pridruženje s prvotno Marijino družbo v Rimu — agregacija — se je izvršilo s pridružilno listino z dne 30. nov. 1909.

Posvečena je Žalostni Materi Božji. Druga zavetnica družbe je sv. Ana, katero družba prav posebno časti.

Slovesno je bila ustanovljena 17. dec. 1909, v petek med obnovenjem sv. misijona, popoldne ob 3. uri.

Prejšnji dan, v četrtek zvečer, je bila misijonska stanovska priidiga za žene, v petek zjutraj pa skupno sv. obhajilo zanje.

Pred popoldanskim sprejemom je č. P. Avguštin Čampa v navdušenih besedah proslavljal Marijo kot najlepši vzor žená in mater, blagroval navzoče, da zamorejo vstopiti v njeno družbo in jih opominjal k vestnemu spolnovanju družbenih pravil.

Nato je sprejel v družbo 188 žená.

Skupno je bilo do konca leta 1922 v Domžalah sprejetih v družbo 261 žená. — Umrlo jih je 62. — Stalno se jih je izselilo 5.

Koncem leta 1922 je bilo v družbi 194 družbenic.

Skupno je bilo v vse 3 Marijine družbe v letih njihovega obstoja sprejetih 839 faranov. Koncem leta 1922 je bilo v njih 374 faranov.

d. Tretji red sv. Frančiška.

Podružnica tretjega reda je bila ustanovljena v Domžalah z dovoljenjem kn. šk. ordinarijata v Ljubljani z dne 14. novembra 1914, št. 5.585 in frančiškanskega provincijalata v Ljubljani z dne 9. novembra 1914, št. 1.139.

V Domžalah je bilo do konca leta 1922 sprejetih 81 udov. — Drugje sprejetih je pristopilo k tej podružnici (iz domžalske fare) 72 udov. — Umrlo jih je 52. — Izselilo se jih je 7.

Koncem leta 1922 je štela podružnica 94 udov.

e. Bratovščina sv. Rešnjega Telesa.

Vpeljana je bila v duhovniji Goričica že prav kmalu potem, ko je bila 11. marca 1859 v Ljubljani v uršulinski cerkvi kanonično ustanovljena za našo škofijo.

Leta 1904 se je preosnovala kot „**večna molitev**“, ki je ob tistem času v ljubljanski škofiji pod vodstvom generalvikarja Janeza Flis-a krasno procvitala.

Od tedaj so do svetovne vojne v Domžalah vse nedelje od 5. ure zjutraj do 5. ure zvečer vse ure glasno molili častilci sv. Rešnjega Telesa, razvrščeni po posameznih vaseh in sicer: prvo nedeljo in vse zapovedane praznike dekleta, drugo nedeljo žene, tretjo možje in fantje, četrto šolarji. Tudi možje in fantje so se prav dobro držali. Cerar Peter, posestnik v Sp. Domžalah, h. št. 4, — da navedemo samo en zgled — od l. 1904 do julija 1914, ko je bil vpoklican k vojakom, menda ni zamudil brez važnega zadržka niti ene molitvene ure in je vedno glasno naprej molil!

Vsled posebne vojaške službe božje v Domžalah pa je potem prišel nered tudi v molitvene ure. Začeli so jih opuščati. Le dekleta in žene so primeroma precej dobro vztrajale do sedaj.

V bratovščino sv. R. Telesa je bilo doslej v Domžalah sprejetih 825 udov.

Koncem leta 1922 je štela bratovščina v fari 448 plačujočih udov.

f. Bratovščina sv. Družine.

Vpeljana je bila v duhovniji Goričica 28. maja 1905. Koncem leta 1922 je bilo vanjo vpisanih 156 družin z 862 rodbinskimi člani.

g. Apostolstvo molitve.

Vpeljano je bilo 27. febr. 1910 in sicer v vseh treh stopinjah.

Udje III. reda (53) in dekliške Marijine družbe (56) so se zavzeli, da bodo pristopali od tega dne naprej skozi cel mesec, vsak dan drugi, k spravnemu sv. obhajilu (3. stopinja). Dasi so nekateri opešali, se je vendar ta pobožnost ohranila do sedaj.

Vnemo za apostolstvo molitve, kakor sploh za češčenje presv. Srca Jez. je kar najlepše budil „Glasnik presv. Srca Jezusovega”, ki je prihajal v 100 izvodih v faro.

h. Družba treznosti.

Vpeljana je bila 25. oktobra 1909.

23. junija 1912 se je preosnovala tudi kot svetno protialkoholno društvo „Sveta vojska v Domžalah”, podružnica celoskupne organizacije „Sveta vojska”.

Na prvem zborovanju istega dne je bil soglasno izvoljen sledeči odbor: tovarnar Cerar Franc, predsednik, Bernik Franc, Kovač Janez, Hribar Marija, Šmon Manica.

Koncem leta 1922 je bilo udov: v I. stopinji — popolnih abstinentov — 14 odraščanih (3 moški in 11 žensk) in 249 šolarjev „mladih junakov” (119 dečkov in 130 deklic), v II. stopinji 225 odraščanih (23 moških in 202 ženski).

i. Marijin vrtec za dečke in deklice.

Ustanovljen je bil 22. junija 1913. Sprejetih je bilo vanj na dan ustanovitve 71 dečkov in 87 deklic.

Od takrat so bili vsako leto na dan slovesnosti prvega sv. obhajila popoldne na slovesnem shodu vrtca skorej vsi, ki so zjutraj pristopili k prvemu sv. obhajilu, sprejeti v Marijin vrtec.

V letih od 1913—1923 je bilo sprejetih v vrtec 330 dečkov in 317 deklic, skupaj 647.

Leta 1923 je bilo v vrtcu 137 dečkov in 143 deklic.

j. Elizabetina konferenca.

Ustanovljena je bila leta 1914.

Njeni udje so predvsem udje treh dobrodelnih odsekov: Marijine družbe deklet, Marijine družbe žena in III. reda.

Za časa vojne je izredno veliko storila v pomoč ranjencem, bivajočim v vojaški bolnici v Domžalah, kar je omenjeno na drugem mestu.

Med uboge v fari je porazdelila v živilih in denarju v zadnjih treh letih: 1920 K 4.368·93, 1921 K 3.102·20 in 1922 K 4.200·—

4. Procesije in božja pota.

Najveličastnejša procesija, **sv. Rešnjega Telesa**, se je prvič obhajala v duhovniji Goričica l. 1888 in sicer na nedeljo po prazniku.

Prvikrat se je na praznik sam vršila ta procesija leta 1909.

Krasno se razvije: proti Zgornjim Domžalam, kjer je pri hiši št. 62 prvi blagoslov v nalašč prirejeni kapelici, h kapelici pri hiši št. 22, kjer je drugi blagoslov, na državno cesto, kjer je pri kapelici nasproti hiši št. 35 tretji blagoslov, nazaj proti Stobu, kjer je pri kapelici nasproti hiši št. 31 četrti blagoslov, v cerkev.

Procesija **Vstajenja** se je prvič vršila leta 1900 in sicer na Veliko nedeljo zjutraj ob 5. Šla je po Stobu obakrat, tija in nazaj skozi vas. Leta 1905 se je to spremenilo na ta način, da je tija šla za hišo št. 28 ven na polje po zavrtih, je pri hiši št. 10 krenila v vas in se vrnila skozi vas k cerkvi. Od leta 1909 se vrši ta procesija na Veliko soboto zvečer ob 6. uri.

Procesije na dan **sv. Marka in križev teden** do ustanovitve fare v duhovniji Goričica ni bilo.

Pač pa je na sv. Marka dan farna procesija iz Mengša prišla vsako leto na Goričico, kjer je mengeški župnik imel pridigo in sv. mašo.

Ker v fari Domžale ni nobene podružnice, so se ob ustanovitvi fare te procesije, ki so se prvičkrat vršile leta 1909, takole vravnale:

Na dan sv. Marka gre procesija na Spodnje in Zgornje Domžale prav na veliko cesto in nazaj k cerkvi.

V ponedeljek križevega tedna gre procesija na Študo po cesti, ki pelje na Dragomelj, se pri znamenju zavije proti Študi in pri hiši št. 21 obrne nazaj mimo Franconove kapelice skozi Sp. Domžale mimo hiše št. 16 k cerkvi. V torek gre skozi Stob proti Depaljivasi, kjer se pri hiši št. 4 zavije v vas, a se takoj za hišo št. 42 zadej za kapelico vrne na cesto in nazaj skozi Stob k cerkvi. V sredo pa gre po mali cesti na Zgornje Domžale, a se pri hiši št. 30 obrne na levo, pride pred hišo št. 100 na veliko cesto, kjer se takoj vrne nazaj k cerkvi. Vselej je potem v cerkvi pridiga (ozir. branje Šmarnic) in sv. maša.

Potresna procesija se je vsled zaobljube vršila od l. 1896 naprej vsako leto na Velikonočni ponedeljek popoldne po litanijah in sicer na Spodnje Domžale proti Zgornjim Domžalam zadej za hišo št. 1 na državno cesto nazaj k cerkvi. Od leta 1921 se vrši ta procesija z dovoljenjem knezoškofijstva na Veliko nedeljo popoldne.

Procesije v posebnih potrebah se vrše navadno iz cerkve na Spodnje in Zgornje Domžale na državno cesto in nazaj h kapelici M. B. na Goričici, kjer se vrši opravilo, sv. maša, oziroma litanije z blagoslovom.

V drugo farno se iz Domžal vrši redno vsako leto samo ena procesija, v **Velesovo**.

Ob 2. ponoči se na klic zvona zbere ljudstvo pri župnišču. In ko odzvoni, odidejo udeleženci v procesiji za križem in glasno moleč sv. rožni venec skozi Mengoš, Moste in Komendo po bližnjicah proti Cerkljam, kamor pridejo v 4 urah. Ob 6. odide procesija iz Cerkelj pod vodstvom domžalskega župnika v Velesovo, kjer je pridiga, sv. maša in pete litanije.

Ta procesija je zelo stara in pri ljudeh v posebni veljavi.

Bog varuj, da bi kako leto izostala! To bi bilo potem v očeh ljudstva krivo vse nesreče, ki bi tisto leto prišla nad ljudi.

Bajè se je ta procesija vpeljala v veliki stiski, ki je nekoč prišla nad matere porodnice v tej duhovniji, da je skorej vsaka mati na porodu umrla.

Ljudstvo jo smatra kot obvezno, zaobljubljeno procesijo.

Ko se je 14. junija 1909 ta procesija vršila prvič kot farna domžalska procesija, je župnik Franc Bernik javno v cerkvi obnovil to nekdanjo zaobljubo goriške duhovnije tudi za faro Domžale, da se bo tudi v prihodnje vršila vsako leto, ako bo le mogoče. In sicer iz dvojnega vzroka: iz dušnega, da bi Marija varovala novo faro Domžale v vseh dušnih nevarnostih in iz telesnega, da bi Marija to faro obvarovala tudi vseh zunanjih nesreč, telesnih, vremenskih, kakršnihkoli. Časa pa ta zaobljuba nič ne določa. Procesija naj se vrši, kedar je čas najprimernejši.

Farani domžalski pa tudi sicer radi pohite na božja pota. Ni čuda! Premnogo jih je zaposlenih pri težkem tovarniškem delu. Kdo bi si ne zaželel oddiha v svežem zraku, v prosti naravi! In to še tembolj, če zajedno da lahko tudi duška svojim verskim čutilom, svoji prisrčni ljubezni do Boga in Matere Božje!

Posebno radi zahajajo že izza nekdanjih dni na Homec, na Šmarno Goro, k sv. Valentinu na Limbarsko goro, k sv. Luciji na Skarjučino, na Brezje in na „otok bleški“. V postnem času pa mora menda skorej vsak iti na kamniško Kalvarijo.

5. Kapelice in znamenja v fari.

Poleg že omenjene kapelice M. B. na Goričici so v fari še sledeče **kapelice**:

V **Zgornjih Domžalah** zraven hiše št. 22 je „Jenetova“ kapelica, posvečena Brezmadežni. Postavila sta jo l. 1890 posestnik Alojz Nemeč in njegova žena Ivana, Zg. Domžale 22. Dne 13. julija

istega leta jo je beneficijat Strupi prav slovesno blagoslovil. Kip Brezmadežne je napravil kipar Tončič v Kamniku.

Blizu hiše št. 43 v Zg. Domžalah je zelo stara kapelica, posvečena sv. Barbari.

Pred hišo št. 35 v Zg. Domžalah je ob državni cesti kapelica, ki je že zelo stara. Posvečena je Mariji z Jezusom v naročji.

V **Stobu** pred hišo št. 31 je kapelica lurške Matere Božje. Postavljena je bila l. 1897. V nedeljo po prazniku sv. R. Telesa, 20. junija popoldne, jo je beneficijat Strupi prav slovesno blagoslovil. Po litanijah v cerkvi je šla procesija h kapelici. Udeležila se je je šolska mladina, med njo do 100 belooblečenih deklic, vsa društva, domžalska godba, veliko ljudstva. Požarna bramba je tvorila častno stražo.

Blizu hiše št. 13 v Stobu je „Čebulova” kapelica, zelo stara, posvečena Materi Božji (ima doli razprostrte roke in krono na glavi), na polju v Stobu blizu lipic pa tudi stara „Matijeva” kapelica, posvečena Mariji z Jezusom.

V Študi sta dve kapelici. Ena, zelo stara, je sredi vasi, posvečena Jezusu na križu. L. 1896 je bila popolnoma prenovljena. 31. majnika istega leta jo je beneficijat Strupi slovesno blagoslovil.

Pri tej kapelici se vsako leto na Veliko soboto popoldne vrši blagoslovljenje velikonočnega jagnjeta za Študo.

Pretresljiv je postanek druge, „Franconove” kapelice.

Na Vseh Svetnikov dan l. 1900 se je od žalnega opravila za rajnike na mengeškem pokopališču vračala z vozom domov Frančiška Mihelčič, 38 let stara gospodinja Franconovega posestva in mlina. Čisto blizu domače hiše se je konj splašil. Gospodinja je skočila iz voza, a tako nesrečno, da je na mestu mrtva obležala.

Na kraju nesreče je potrti mož njej v spomin postavil kapelico, posvečeno lurški Materi Božji, ki jo je 10. nov. 1901 slovesno blagoslovil beneficijat Strupi. Je prav lepo električno razsvitljena.

Tudi **Depaljavas** ima prav lepo kapelico ob državni cesti zraven št. 40. Postavila jo je l. 1910 po posebnem prizadevanju župana

Janeza Dimc **depaljska občina**. Posvečena je presv. Srcu Jezusovemu. 6. nov. 1910 je župnik Franc Bernik najprej blagoslovil kip presv. Srca Jez. v Stobu pred stanovanjem kiparja Karola Hrovat-a, ki je kip umetniško lepo izvršil. Nato pa je bil kip v procesiji ob spremstvu vseh 3 Marijinih družb, izobraž. društva, požarne brambe in domžalske godbe slovesno prenešen v kapelico in ista blagoslovljena.

Pri tej kapelici se na Veliko soboto popoldne vrši blagoslovljenje velikonočnega jagnjeta za Depaljovas.

V fari so tudi 4 starodavna značilna znamenja, „kužna“ imenovana, ker so jih po ljudskem sporočilu postavili tam, kjer so za časa strašne kuge mrličke pokopavali: Dimčevo blizu Štude z letnico 1622, Povževo v Zg. Domžalah, Joškovo v Sp. Domžalah blizu hiše št. 30 in Rodetovo v Stobu na polju.

Križev ob cestah je v fari 18, vsi dostojni, nekaj prav lepih.

6. Cerkveno petje.

Do leta 1864 je bilo petje v cerkvi na Goričici bolj po domače. Pevke so pele navadno kar same, brez posebne vaje, na posluš. Le ob večjih praznikih je prišel organist iz Mengša.

Dobre pevke tistih časov je dala posebno Keršne-ča hiša, Sp. Domžale št. 5, katerih ena, Marijana Ogrinc omož. Ulčar, je umrla 25. dec. 1919 v starosti 82 let. Do zadnjega je dobra ženica rada pripovedovala, kako lepo so včasih peli na Goričici, posebno Marijine in od svetnikov.

Z letom 1864 se je za cerkveno petje na Goričici pričela nova doba.

Takrat je dobila Goričica svojega prvega učitelja **Franca Piferja**, prav dobrega in vnetega glasbenika, ki je takoj prevzel tudi vodstvo cerkvenega petja.

Dve leti potem, leta 1866, so zapele v tej cerkvi že tudi nove orgle, ki so bile — ker so še sedaj v rabi — za takratno cerkev in

takratne razmere brez dvoma velika pridobitev.

Učitelj Franc Pfeifer je bil organist in pevovodja na Goričici do leta 1896. Pevske skušnje je imel do leta 1891 v starem cerkvenem stolpu. Že takoj od početka je vodil petje v pravem cerkvenem duhu. Tudi z latinskimi mašami je že nastopal.

Pod njegovim vodstvom so peli sledeče latinske maše: J. Schweitzer „Kind Jesu Messe”; J. Molitor „Toia pulchra es Maria”; F. Schaller v D. A. Foerster „Missa in honorem st. Caeciliae,” J. Zangl „St. Pankratius-Messe,” op. 30.

Tudi graduale (iz „Sursum corda, 80 cantica sacra”, F. Hamma) in ofertorije (iz „50 Offertorien zl. A. Edenhofer) so že peli.

Za njim je prevzel vodstvo cerkvenega zbora leta 1896 domačin, 28 let stari posestnik in trgovec **Jakob Flis**, Stob, h. št. 33.

Bil je samouk, brez kake glasbene šole. A je imel že od mladega izredno veselje in talent za godbo. Pri domžalski godbi je vneto sodeloval od njene ustanovitve.

Ker je kazal veselje tudi za orgljanje, ga je takratni beneficijat Jakob Strupi ob odstopu nadučitelja Pfeiferja od organistovske službe — vsled preobilnega dela — nagovoril, da on prevzame mesto organista na Goričici. Začel se je pridno učiti. Z vztrajnostjo in trdno voljo je res dosegel prav lepih uspehov. Še sedaj je on organist.

Od tedaj so poleg že navedenih peli še sledeče latinske maše: A. Foerster „Missa solemnis”, op. 25 (tudi z orkestrom); A. Foerster „Missa in honorem B. M. V. Immaculatae” op. 85; M. Filke „Missa solemnis in DM, op. 106 (z orkestrom); M. Filke „Missa in honorem Beatae Virginis”, op. 47; Dr. F. Witt „Missa in honorem st. Francisci Xaverii” op. 8b; J. Gruber „Festmesse in honorem st. Petri,” op. 14 (z orkerstrom); J. Gruber „Erste Sonntagsmesse in honorem st. Annae”, op. 15; A. Kaim „Missa Sancta Caecilia”, (z orkestrom); J. Gruber „Missa Mater Dolorosa,” op. 51.

Graduale so peli iz obeh A. Foersterjevih zbirk op. 54 in 60, offertorije pa posebno iz prilog „Cerkv. Glasbenika” in iz „Liber motetorum,” G. E. Stehle, (Stehle: „Tui sunt coeli” in „Angelus

Cerkveni pevski zbor na Goričici
za časa organista in nadučitelja Fr. Pfeifer-ja.

Domini”, Aiblinger: 6 glasni „Jubilate”, Müller „O Deus” s sopran-solo i.dr.)

„Tantum ergo” od A. Foerster-ja, Goller-ja op. 5, Mitterer-ja, op. 80, Gruber-ja, op. 17, Kimovca, Rekvie-m-e od Gruber-ja op. 77, Dr. Kimovca, P. A. Hribar-ja, Dr. Fr. Witt-a, M. Vurnik-a.

Slovenske mašne in druge pesmi so se razven iz Cecilije pele posebno iz zbirk: „Mašne pesmi I”, P. A. Hribar; „Mašne pesmi”, P. H. Sattner, op. 9; „Pred Bogom, 14 mašnih pesmi,” Dr. F. Kimovec; „10 mašnih pesmi”, St. Premrl; „Slava presv. Srcu,” Iv. Pogačnik; „Rihar renatus,” Fr. Kimovec; „Slava Jezusu,” P. H. Sattner; „Slava presv. Evharistiji”, St. Premrl; „Slava Bogu III, P. A. Hribar; „Osacrum convivium”, J. Hladnik op. 39; „10 Marijinih,” P. H. Sattner; „Marijine pesmi,” P. H. Sattner (1906); „Ave, 17 Marijinih pesmi,” Ivan Hladnik op. 25; „Godovnice nebeški Materi,” St. Premrl (1919); „Slava Mariji II”, P. A. Hribar; „12 Marijinih pesmi” I. Pogačnik op. 8; „Šmarnice, 12 pesmi za jubilej,” P. H. Sattner; „12 Marijinih pesmi”, A. Foerster, op. 19; „12 Marijinih pesmi”, St. Premrl; „3 Marijine pesmi”, J. Zangl op. 54; „26 Marijinih pesmi”, prevredil J. Sicherl; „14 Božičnih pesmi,” P. H. Sattner in P. Ang. Hribar; „Slava Bogu, 10 božičnih pesmi”, St. Premrl; I. Hladnikove Božične; „Lamentacije”, A. Foerster, op. 5; „10 Velikonočnih pesmi”, I. Hladnik op. 43; „Velikonočne pesmi”, J. Laharnar; „Velikonočne pesmi” Riharjeve i. dr., priredil J. Sicherl.

Cerkveni zbor je štel navadno okrog 12 pevcev in pevk, po 3 soprane, alte, tenorje in base. Več radi tesnega prostora na koru ni bilo mogoče.

Za časa nadučitelja Pfeiferja so pele sledeče pevke in pevci: sopran: Flis Marija, Bolhar Neža, Cotman Apolonija, Roš Katarina; alt: Bolhar Antonija, Flerin Marija, Jančigaj Uršula, Mayer Antonija, Halupa Marija, Cotman Marija; tenor: Končan Franc, Flis Jakob; bas: Juvan Gašper, Riedl Janez, Kröll Ferdinand, Potrato Aleksander.

Pozneje pa so v teku let pele sopran: Pavlin Marija, Jančigaj Kati, Šme Marija, Setnikar Marija, Pavlič Marija, Gorenjc Apolonija,

Habjan Ivana, Bertoncelej Francka, Košak Pavla, Juvan Francka, Šme Minka, Končan Anica, Okoren Ivana; alt: Maček Francka, Končan Marija, Pavlič Kati, Šme Marijanca, Zajec Franja (Sp. Domžale), Končan Antonija, Pavlič Nežika, Zajec Francka (Zg. Domžale), Pavlič Pavla; tenor: Cerar Janez, Dolar Jožef, Tičar Franc, Končan Metod; bas: Maček Ivan, Pavlič Val., Žankar Andrej, Habjan Franc, Končan Vinko.

Kedar so se ob posebnih slovesnostih proizvajale orkestralne maše, je sodeloval orkester domžalske godbe.

7. Cerkvene slavnosti.

a. Birmovanje v fari.

Petkrat se je doslej v Domžalah obhajala slovesnost sv. birme: dvakrat v podružni in trikrat v župni cerkvi. Vseh petkrat je delil zakrament sv. birme knezoškof Dr. Anton B. Jeglič.

Prvikrat, kar sploh zgodovina pomni, je bila sv. birma na Goričici 12. maja 1900.

Na preddan popoldne je bil prav slovesen sprejem, potem v cerkvi blagoslov z Najsvetejšim, nato pa v obeh šolah izpraševanje otrok iz krščanskega nauka. Otroci so prav dobro odgovarjali.

Drugi dan — v soboto — dop. ob 9. je 11 duhovnikov v slovesni procesiji spremilo knezoškofa v cerkev. Opravil je tiho sv. mašo in imel pridigo o neumrjočnosti človeške duše in o skrbi zanjo. Birmanih je bilo 106 domačih otrok. Popoldne je bila vizitacija cerkve in ob 3. odhod knezoškofa proti Kamniku.

Še enkrat je bila sv. birma v beneficijatni cerkvi na Goričici: 3. junija 1905, na soboto po tistem zgodovinskem prazniku Vnebohoda, ko so se v Domžalah vršili veliki nemško-slovenski izgredi. Je bil pretresljiv prizor ob pripravi na to birmo. Na Goričici se je na praznik pop. krasila cerkev, iz Domžal pa se je neprenehoma slišalo pretresljivo vpitje in kričanje do skrajnosti razburjenih ljudskih množic. Vsak hip so prihajale k cerkvi nove vesti o izredno

kritičnem položaju, ena hujša mimo druge. Drugi dan, 2. junija pop. je v to vulkanično napetost prišel g. knezoškof iz Trzina. A vsa slovesnost tega in prihodnjega dne se je izvršila krasno, v popolnem redu. Slovesnost sv. birme je povečevalo 13 duhovnikov s svojo navzočnostjo. Birmancev je bilo 118. Razven običajnih opravil v cerkvi in šoli je ob tej priliki po podelitvi sv. birme škof tudi slovesno blagoslovil novo zastavo Marijine družbe in izvršil tudi sprejem novih udov v mladeniško in dekliško Marijino družbo. Odhod je bil pop. ob 3. na Homec.

30. majnika 1910 je bila prvič sv. birma v novoustanovljeni župniji Domžale. Vršila se je zato kar najslovesneje. Poleg drugih navadnih okraskov, zastav, mlajev, vencev in slavolokov je bil čez celo državno cesto blizu „Nove tovarne”, kjer se je vršil glavni slovesni sprejem, postavljen po načrtu in izpeljavi tesarskega mojstra Franca Ravnikarja veličasten slavolok, pravi „Triumphbogen”, kakršen se zlepa ne vidi. Oba občinska odbora polnoštevilno z vsemi svojimi člani, na čelu jima oba župana, župnik, oba cerkvena ključarja, 3 Orli na konjih, so sprejeli knezoškofa, prihajajočega iz Mengša, takoj ob vstopu v faro pri Rodici. To je bil veličasten vhod nadpastirja v novo župnijo! Tem lepši, ker je bil ravno na nedeljo pop. in je bilo vreme krasno. Pri podoknici zvečer so nastopili Orli in člani obeh požarnih bramb, vsi z balončki, godba je zaigrala 5 komadov, vmes pa je društveni mešani zbor zapel 3 pesmi. Birmancev je bilo 107. Popoldne se je odpeljal g. knezoškof birmovat v Radomlje.

Sredi strašne svetovne vojne — v nedeljo 14. majnika 1916 — se je zopet vršila sv. birma v Domžalah. Na izrecno željo škofovo so radi vojske topot odpadle vse običajne zunanosti: venci, slavoloki, mlaji i. dr. G. knezoškof se je pripeljal v soboto zj. ob ¼ 9 z vlakom iz Ljubljane. Oba župana in župnik s ključarjema so ga pozdravili na kolodvoru. Šolska mladina z učiteljstvom, zastopstvo Marijinih družb in izobr. društva in drugo ljudstvo pa je nadpastirja pričakovalo na gričku ob kapelici in cerkvi. Prvega domžalskega župnika

je ob tej priložnosti doletelo izredno, nepričakovano odlikovanje — imenovanje knezoškofijskim duhovnim svétnikom. Birmancev je bilo 234. Iz Domžal je odšel knezoškof birmovat v Dob.

To vam je bilo dela pred to birmo, to! Pričelo se je 11. aprila. Znotraj in zunaj je bila župna cerkev vsa prebeljena in osnažena. In to brez vseh odrov, kar s pomočjo lestve. Belenje je izvršil trzinski zidarski mojster Matej Hočevar za K 795·34, slikanje prezbiterijskega oltarja, čisto pripravo, sobni slikar Anton Sršen za 300 K, presnaženje altarjev, kipov in križevega pota kipar Karol Hrovat za K 443·40. Tik pred dohodom škofovim, ko je vlak že prihajal, so z največjo naglico spravljali delavci granik in drugo orodje od cerkve!

29. majnika 1921 — na nedeljo po prazniku sv. R. Telesa — je bila zopet sv. birma v fari. Knezoškof se je pripeljal z avtomobilom iz Ljubljane. Orli na konjih, novoizvoljeni župan Anton Skok, bivši gerent Franc Cerar in župnik s ključarjema so šli na mejo fare k Trzinu naproti, šolska mladina z učiteljstvom, Marijine družbe, izobraž. društvo, Orli, Orlice in ljudstvo so pričakovali pri znamenju v Stobu, kjer se je imel vršiti slovesen sprejem. Ta je bil pa zelo kratek in brez vsakih formalnosti, ker je ravno takrat močno deževalo. Drugi dan je bilo vreme ugodno. V pridigi je knezoškof pohvalil vsestranski napredek župnije v verskem, društvenem, združnem oziru. Navzočih je bilo 11 duhovnikov. Birmancev je bilo 243. Tudi to pot je knezoškof iz Domžal odšel popoldne v Dob delit zakrament sv. birme.

b. Sv. misijoni.

Prvi sv. misijon v tej duhovniji odkar sploh obstoja, je bil v dneh od 19. — 27. sept. 1908.

V soboto zj. ob ¼ 9 je slovesno pritrkavanje naznanjalo ljudem preveselo vest, da prihajajo z vlakom č. misijonarji lazaristi v Domžale. Prišli so: kot vodja **Franc Kitak** in **Urban Nežmah** ter **Gregor Flis**, vsi trije iz Ljubljane. V soboto pop. ob 2. je bil nauk za otroke in spovedovanje otrok.

V nedeljo zj. se je ob 6. z „Veni st. Spiritus” pričel misijon za odrasčene. Med sv. mašo je bilo ta dan 131 otrok pri sv. obhajilu.

Vsak dan so bile po tri pridige: zjutraj po sv. maši ob 6., po sv. maši ob 10. in pop. ob ½ 3. po križevem potu.

Ljudje, posebno moški, so se spočetka precej ustrašili, ko so slišali, da se bo šele ob koncu misijona obhajalo. Kmalu so se tudi v to vdali. V ponedeljek in torek je bila udeležba bolj slaba, potem pa prav dobra. Poleg treh misijonarjev in beneficijata sta spovedovala ves čas misijona od torka dalje tudi dva č. frančiškana iz Kamnika. Tudi ihanski, homški in šentjakobški župnik so pridno pomagali.

Pri obhajilu za varihe v soboto je bilo obhajanih nad 500 ljudi, v nedeljo pri slovesnem skupnem obhajilu pa nad 800, vsi iz domače fare.

Ker se je nekaj ljudi moralo tudi med tednom obhajati, je bilo skupno z otroci obhajanih med misijonom nad 1500 ljudi, zgolj faranov. Radi kontrole so se razdelili listki.

Velikanska je bila sklepna procesija z misijonskim križem v nedeljo pop. ob ½ 3. Vodil jo je kamniški dekan **Ivan Lavrenčič**. Vreme je bilo krasno. Ljudstvo je privrelo od blizu in daleč. Nad 3.600 so jih v procesiji našteali. Procesija je šla po istem potu in v istem redu kot sv. R. Telesa. Misijonski križ, ki ga je naredil domači kipar Karol Hrovat za K 365-80, je nosilo 8 fantov, ob strani pa je 12 Marijinih družbenic svetilo z gorečimi svečami. Svetile pa so družbenice in udje brat. sv. R. Telesa tudi neposredno pred križem in za križem. Nad 100 jih je bilo z gorečimi svečami. Procesije se je udeležila šolska mladina z učiteljstvom in zastavo, veteransko društvo z zastavo, obe požarni brambi, kat. izobr. in podp. društvo z zastavo, obe Marijini družbi z zastavo, oba občinska odbora korporativno z obema županoma in 10 duhovnikov, med njimi č. gospod **Leo Blaznik**, slovenski župnik v New Yorku, ki je tudi isti dan ob 10. imel slovesno sv. mašo. V ponedeljek zjutraj je bilo opravilo za rajnike. Ob ¼ 11. dop. so se blagi patri med slovesnim pritrkavanjem zopet odpeljali.

Drugi sv. misijon, po imenu obnovljenje prvega, a po vodstvu in uspehu pravi novi misijon, se je vršil takoj prihodnje leto, v dnevih od 14.—20. dec. 1909.

Vodili so ga č. frančiškani: **P. Klemen Grampovčan**, **P. Avguštin Čampa** in **P. Kerubim Tušek**.

V torek pop. ob $\frac{3}{4}$ 3, so prišli z vlakom. Takoj po prihodu je bila pridiga za šolske otroke in spovedovanje otrok. V sredo zvečer je bila stanovska pridiga za dekleta, v četrtek zj. njihovo skupno sv. obhajilo; v četrtek zv. pridiga za žene, v petek zj. njihovo obhajilo; v petek zv. pridiga za fante, v soboto njihovo obhajilo, v soboto zv. pridiga za može, v nedeljo zj. njihovo obhajilo. Vsako jutro je bila ob 5. sv. maša pred izpostavljenim sv. R. Telesom in med sv. mašo slovesno skupno sv. obhajilo, pred sv. mašo pa kratek stanovski nagovor za obhajance. Po sv. maši je bila pridiga, ob 10. sv. maša, ob 2. pop. križev pot, ob $\frac{1}{4}$ 7. zv. litanije z blagosl. in pridiga. Pri vseh pridigah je bila cerkev natlačeno polna.

Spovedanih je bilo nad 1.500, obhajanih pa nad 2.000.

V nedeljo pop. ob $\frac{1}{2}$ 3. je bila sklepna pridiga, papežev blagoslov, pete litanije, Te Deum. V ponedeljek zj. je bilo opravilo za rajnike. Ob $\frac{1}{4}$ 11. dop. so se gospodje misijonarji med slovesnim pritrkavanjem odpeljali.

Leta 1920 v dnevih od 22. februarja do 1. marcija se je zopet vršil sv. misijon. Vodili so ga očetje frančiškani: provincijal **P. Avguštin Čampa** kot vodja, **P. Salvator Zobec** in **P. Teodor Tavčar**.

Prišli so v Domžale 21. febr., v soboto pop. ob $\frac{3}{4}$ 3 z vlakom.

V nedeljo, I. postno, je bil zj. ob 6. slovesni začetek misijona. Sledila je prva misijonska pridiga, pred katero so pevci zapeli misijonsko pesem in nato sv. maša pred izpostavljenim Najsvetejšim. Ob $\frac{3}{4}$ 10. je duhovnik na prižnici molil sv. rožni venec. Sledila je druga misijonska pridiga in sv. maša z blagosl.

Tako je bilo skozi cel teden zjutraj in ob 10. Zvečer ob 6. pa je bil križev pot, pridiga in litanije z blagoslovom.

V ponedeljek pop. ob 2. je bil nagovor za otroke in spovedovanje otrok, v torek zjutraj pa slovesno sv. obhajilo zanje.

V torek zv. je bila stanovska pridiga za žene, v sredo zv. za dekleta, v četrtek zv. za fante, v petek zv. pa za može. Drugo jutro po stanovski pridigi je bilo slovesno skupno sv. obhajilo za dotični stan s primernim nagovorom.

Obhajanih je bilo: 297 šolarjev, 373 žena, 382 deklet, 218 fantov in 205 mož. Ganljivo je bilo gledati take množice fantov in mož, ki so napolnili ves prostor pred obhajilno mizo skorej do srede cerkve.

V soboto zvečer je bila spravna pridiga, med katero se je vršila slovesna sprava. Sledile so pete lavretanske litanije. Mesto pretresljivega misijonskega zvona je ta večer ob 8. uri slovesno pritrkavanje daleč naokrog oznanjalo slovesno spravo domžalskih faranov.

V nedeljo zj. je bilo skupno sv. obhajilo za vse skupaj, popoldne ob 3. pa je bilo izpostavljeno Najsvetejše. Sledila je pridiga, med katero so prišli vsi duhovniki — 10 — z gorečimi svečami pred altar, na kar je bilo slovesno obnavljanje krstne obljube, podelitev papeževga blagoslova, blagoslovljenje misijonskih spominkov in pete lavretanske litanije. Potem pa se je vršila ob najlepšem pomladanskem vremenu veličastna procesija z Najsvetejšim, katero je nosil g. kanonik dekan **Ivan Lavrenčič**, po potu, po katerem gre procesija na praznik sv. R. Telesa. Udeležba je bila ogromna, red vzoren. Po procesiji je bila zahvalna pesem „Te Deum” in blagoslov z Najsvetejšim, za sklep še zadnja kitica misijonske pesmi, tako prisrčna, tako mila!

V ponedeljek zj. je bilo opravilo za rajnike: pridiga, sv. maša, duhovne molitve v cerkvi in na pokopališču.

Obhajanih je bilo v dnevih misijona 2.594 oseb. Udeležba ljudi je bila skozi vse dni tako pri spovednici kakor pri pridigi izredno velika.

Nad tem misijonom je bil zares poseben blagoslov božji.

c. Nove sv. maše.

17. junija 1917, na III. pobinkoštno nedeljo, je bila župna cerkev v Domžalah prvič deležna tudi te prelepe slovesnosti, ki je sedanji rod še sploh ne pomni in se ne more dognati, **da bi bila sploh kedaj že v tej cerkvi, odkar stoji.** Žal pa se ta slovesnost glede na vojskino razdejanje in glede na to, da je bil Društveni dom takrat zaseden po ranjencih, ni mogla vršiti v takem obsegu, kot bi se bila sicer.

Novomašnik **g. Anton Dolinar**, nečak župnikov, je ta dan v spremstvu 11 duhovnikov in 50 svatov sorodnikov vstopil v prekrasno ozaljšano cerkev domžalsko, da je v njej prvič opravil najsvetejšo daritev. V slavnostnem govoru je pojasnil župnik čudovito povišanje katoliškega mašnika vsled njegove pretesne zveze z božjim Srcem. Spodbudno je bilo, ko so vsi svatje med sv. mašo pristopili k altarju, da so iz rok novomašnika prejeli sv. obhajilo.

17. julija 1921 na IX. pobinkoštno nedeljo, se je ta slovesnost zopet vršila, to pa na način, kakor se tudi v starodavnih župnijah zlepa ne vrši.

Dva brata, tukajšnja rojaka, č. P. Zigismund Ahčin, frančiškan in g. Ivan Ahčin, iz Sp. Domžal, h. št. 16 sta ta dan kot novomašnika v častnem spremstvu 200 svatov, med njimi 15 duhovnikov in bogoslovcev, 37 družic in 26 žená v pečah, pristopila v svoji domači tako bajno lepo ovenčani cerkvi, kot še nikdar, pred altar Gospodov in **sta tu opravila prvo slovesno sv. mašo.**

Slavnostni govornik je bil frančiškanski župnik v Ljubljani č. **P. Dr. Gvidon Rant.** Govoril je času prav primerno o trpljenju duhovnikovem.

Prvi je pristopil P. Žiga in je imel peto sv. mašo. Ob sklepu je on obhajal svate. Predno pa je začel obhajati, je že pristopil drugi novomašnik g. Ivan in je opravil tudi peto sv. mašo. Ob sklepu sta oba novomašnika skupno zapela „Te Deum“ in dala raz prižnico novomašniški blagoslov.

Lepo petje domačega pevskega zbora je slovesnost posebno povzdignilo.

Katoliški shod v Domžalah l. 1921:

1. Med sv. mašo na Goričici.

Katoliški shod v Domžalah.

2. Na vrtu Društvenega doma.

Slavnostni obed se je vršil v dvorani Društvenega doma, ki je bil ves za to izredno slavlje kar najlepše prirejen.

Pri obojnih novih mašah sta se očeta čvrsta in zdrava udeležila slovesnosti, materi pa je Bog predčasno k sebi vzel, da sta ondi izprosili — novomašnike.

d. Katoliški shod v Domžalah.

Vršil se je 28. avgusta 1921 **za celo kamniško in moravško dekanijo.**

Imel bi se bil vršiti eno nedeljo prej, 21. avgusta. Vsled smrti kralja **Petra I.** dne 16. avg. pa je moral biti zadnji trenutek odpovedan. Nič se ni vedelo, za koliko časa. V nedeljo 21. avg. nihče niti mislil ni, da bi ga bilo mogoče že prihodnjo nedeljo prirediti. Ni ga bilo torej mogoče to nedeljo ljudem javno razglasiti, kakor bi se bilo to sicer zgodilo. Šele 24. avg. je objavilo časopisje, da se od 25. avg. naprej shodi in podobne prireditve smejo vršiti. Potom selov se je moral shod v par dneh po celem okraju osebno od hiše do hiše razglasiti!

Pa še nekaj je prišlo vmes. Prav tiste dni je bilo v par vaseh okraja nekaj smrtnih slučajev vsled griže. Kot bi trenil, se je na vse strani v soboto, tisti dan pred shodom, raznesla vest, da je shod vsled griže oblastveno prepovedan, kar pa seveda ni bilo res.

Ljudje so bili torej popolnoma na nejasnem, ali se bo shod ta dan vršil ali ne.

In vender je bila udeležba navzlic temu velika.

Do 8.000 ljudi je prišlo na shod!

Vreme je bilo krasno, kot si lepšega ni bilo mogoče želeti.

Od 7.—9. ure zjutraj se je v dvorani Društvenega doma vršilo zaporedoma zborovanje odsekov in sicer: šolskega, tiskovnega, fan-tovskega in dekliškega.

Izborna sestavljena poročila so imeli: pri šolskem odseku **Kornelij Iglič**, nadučitelj pri Sv. Trojici, pri tiskovnem bivši narodni zastopnik okraja **Ivan Štrein** iz Komende, pri odseku za

Katoliški shod v Domžalah.
3. Manifestacijski sprevod: Konjeniki.

Katoliški shod v Domžalah.
4. Manifestacijski sprevod: Orli.

organizacijo fantov **Ivan Primar**, mestni kapelan v Kamniku in pri odseku za organizacijo deklet gospica **Minka Odlasek**, učiteljica v Kamniku.

Ob 8. zjutraj je slovesno pritrkavanje naznanilo prihod presvetlega **knezoškofa Dr. Antona B. Jegliča**, ki se je pripeljal z avtomobilom v spremstvu svojega tajnika Oskarja Pahorja.

Od 8.—9. se je kar na prostem pred župniščem na gričku vršila pod vodstvom domačega župnika skušnja združenih cerkvenih pevskih zborov vseh župnij obeh dekanij, v kolikor so se shoda udeležili. Navzočih je bilo nad 150 pevcev in pevk. Peli so pri sv. maši in popoldanski službi.

V tem pa so od vseh strani prihajali udeležniki shoda, peš, na okrašenih vozovih, v krojih, narodnih nošah, z zastavami, ob zvoških dveh godb, domžalske in mengerske.

Vse je vrelo k Mariji.

Ob 9. je bil že ves griček in travnik pod njim v ospredju natlačeno polen ljudi.

Tik ob župnišču so se razpostavile zastave, 25 po številu. Za njimi je bil pevski zbor, ob kapelici do 100 duhovnikov, nad 300 ljudi v narodnih nošah, župani in občinski odborniki, Orli in Orlice z naraščajem in gojenkami, skupno nad 400 v krojih, Marijine družbe, drugo ljudstvo, v ozadju tam na travniku pa 23 krasno ozaljšanih voz. Zares lep prizor! „Slovenec”¹⁾ je zapisal o njem: „Bila je to prekrasna slika, ki je ne bo pozabil kmalu, kdor jo je videl!”

Ob 9. je bila sv. maša, ki jo je v kapelici M. B. na Goričici opravil gospod knezoškof. Ob sklepu je podelil blagoslov z Najsvetejšim.

Sledila je pridiga.

Raz prižnico, ki je bila postavljena kar tam na gričku pod cipresami, je kamniški dekan častni kanonik **Ivan Lavrenčič** v krasnem govoru navdušeno vnemal vse ljudstvo, posebno še moške, k

.....
¹⁾ „Slovenec” z dne 30. avg. 1921 št. 196.

Katoliški shod v Domžalah.
5. Manifestacijski sprevod: Zastave.

Katoliški shod v Domžalah.
6. Manifestacijski sprevod: Orlice.

prav goreči ljubezni do presv. Rešnjega Telesa in k pogostnemu sv. obhajilu.

Po končani cerkveni pobožnosti so se vse velike množice podale k shodu na vrt Društvenega doma.

Shod je otvoril predsednik pripravljavnega odbora **Franc Borc**, načelnik kamniške nabavne zadruga, ki je bil na predlog župana iz Podgorja soglasno izvoljen predsednikom shoda.

Podpredsednikom sta bila izvoljena tovarnar Franc Cerar iz Stoba pri Domžalah in veleposestnik Ivan Štrcin iz Komende, zapi-snikarjem pa akademik Ivan Ambrožič.

Predsednik pozdravi navzoče, predvsem gospoda knezoško-fa in predstavi kot vladnega zastopnika okrajnega glavarja Ketteja. Prosi škofa za podelitev nadpastirskega blagoslova.

Knezoškof Dr. Jeglič opozarja na velike nevarnosti sedanjega časa posebno za mladino v verskem in nraavnem oziru, želi shodu veliko uspeha in podeli višjepastirski blagoslov.

Slede pozdravni govori.

V imenu županov in občinskih odbornikov SLS v Kamniškem okraju je pozdravil župan Moder iz Dola, kot zastopnik krščanske-ga učiteljstva, organiziranega v Slomškovi zvezi nadučitelj pri Sv. Trojici Kornelij Iglíč, kot zastopnik Slovenske dijaške zveze podru-žnice za kamniški okraj akademik Mavricij Bergant iz Moravč, v imenu hrvaškega katoliškega dijaštva akademik iz Zagreba in žu-pnik Franc Bernik v imenu domžalske župnije.

Kot prvi slavnostni govornik katoliškega shoda je govoril sodni svétnik **Dr. Matija Lavrenčič o šolskem vprašanju**. Opozoril je na hude boje, ki jih bomo morali prestati radi svojega katoliške-ga prepričanja. Na šoli je vse ležeče. „Mi zahtevamo verskonravno vzgojo v šoli in izven šole. Ves pouk mora biti prepojen in prežet žive verske misli. Od teh svojih zahtev ne odnehamo nikdar!”

Viharno ploskanje je pričalo, da je odlični govornik ljudem go-voril iz srca.

Drugi govornik urednik **Franc Kremžar** je govoril **o tisku**.

Katoliški shod v Domžalah.
7. Manifestacijski sprevod: Narodne noše.

Katoliški shod v Domžalah.
8. Manifestacijski sprevod: Okrašeni vozovi.

Opozoril je na neizmerno škodo, ki jo dan zadnem provzročča brezversko časopisje, ko kar naprej zastruplja ljudi, posebno mladino. Zato v boj zoper slabo časopisje in na požrtvovalno delo za razširjanje dobrega katoliškega časopisja!

Govoril je z vsem ognjem, ljudstvo pa mu je navdušeno pritrjevalo.

Za sklep dopoldanskega zborovanja je deklamiral pesnik Urbanija-Limbarski iz Moravč pesem, ki jo je zložil v proslavo tega shoda.

Nato je sledil **manifestacijski sprevod** po Domžalah.

Določen mu je bil sledeči red: 1. Fanfaristi na konjih. 2. Konjenica narodnih noš. 3. Orli na konjih. 4. Orli pešci. 5. Naraščaj. 6. Domžalska godba. 7. Orlice. 8. Gojenke. 9. Prva skupina narodnih noš. 10. Zastave. 11. Izobraževalna društva. 12. Marijine družbe. 13. Mengeška godba. 14. Kmečka zveza. 15. Obrtna zveza. 16. Delavska strokovna zveza. 17. Dijaška zveza. 18. Druga skupina narodnih noš. 19. Slomškova zveza. 20. Duhovščina. 21. Župani in občinski odborniki. 22. Drugo ljudstvo. 23. Okrašeni vozovi.

Glavni aranžer sprevoda je bil uradnik Dore Masič iz Ljubljane. Krepko so mu pomagali vrli akademiki in dijaki okraja.

Kakšen je bil ta sprevod, naj nam pove „Novi Čas”¹⁾:

„Nato se je razvil veličasten sprevod, tako pester in lep, da ga Ljubljana ni kmalu videla takega!”

Bil je zares impozanten.

Ob 3. popoldne je že zopet začela igrati godba na društvenem vrtu in klicati udeležence k nadaljevanju shoda.

Kot tretji govornik shoda je govoril urednik **Franc Terseglav o moških mladinskih organizacijah**. Prešinjati jih mora državna, verska in socijalna misel.

Govor je bil globoko zamišljen, a zelo poljuden in je posebno učinkoval.

¹⁾ „Novi čas” z dne 29. avg. 1921 št. 193.

Četrty slavnostni govor je bil odločen zastopnici ženstva. Profesorica **Štupica** iz Ljubljane je govorila **o ženskem vprašanju**. Kazala je na najlepši vzor ženstva, na Brezmadežno in razvijala krasne misli, kako deluj ženska kot dekle, žena in mati za procvit katoliške misli in s tem za srečo naroda.

Zopet je nastopil knezoškof in ogorčeno zavrnil zlobne klevete sovražnikov sv. Cerkve, ki trdijo, da duhovniki lažejo in da sv. Oče ni naš prijatelj.

Shod je pozdravil še narodni zastopnik Josip Gostinčar in bodril navzoče k vztrajnosti in delu za blagor ljudstva.

Nato se je predsednik z vznesenimi besedami zahvalil govornikom in vsem navzočim in je zaključil shod.

In zopet se je zbrala vsa množica pri Mariji na Goričici.

Knezoškof je prenesel Najsvetejše iz Cerkve v kapelico, kjer so bile pete litanije z blagoslovom.

Ogromna množica je odpevala lurški napev in „Marija, k Tebi uboge reve.”

Pred blagoslovom je vse ljudstvo s škofom glasno molilo **posvetilno molitev presv. Srcu Jezusovemu**.

Zbor je zapel še nekaj priljubljenih Marijinih pesmi, godba je zaigrala „Lepa naša domovina” in prelepa slavnost je bila končana. Ljudstvo se je veselo in navdušeno razšlo na vse strani. Nereda ni bilo najmanjšega.

Vtis shoda je bil v vsakem oziru lep in velik.

V. OBČINSKA UPRAVA.

1. Občine fare.

Dve občini obsega fara Domžale: občino Domžale in občino Depaljavas. Obe sta zelo stari.

Občina Domžale obsega vasi **Zgornje** in **Spodnje Domžale, Stob, Študa** in **Št. Pavel**.

Ta zadnja vas — Št. Pavel — ne spada k fari Domžale, ampak je podružnica fare Št. Jakob ob Savi. Šteje samo 8 hišnih števil z 69 prebivalci in leži 20 minut od Štude.

Občina Depaljavas pa obsega edino le vas enakega imena. Je sicer majhna občina, a trdna, premožna. V njej so dobri kmetje, ki od roda do roda vztrajajo na svoji zemlji, katero ljubijo in jo z veseljem obdelujejo.

Zato tudi občinsko življenje poteka v njej primeroma mirno, brez kakih posebnih zapletljajev.

Le tu in tam pride pri občinskih volitvah kako navskrižje vmes, ki pa se kmalu zopet poravna.

Občina Domžale pa je zelo zapletena. Dà, gotovo ni pretirano, če trdimo, da njen sestav spaja v sebi toliko težkoč, kot ne kmalu kaka občina.

Na sorazmerno majhnem kraju je tu združeno vse, kar otežuje vodstvo občin. Pravi „mikrokosmos“, cel svet na majhnem prostoru!

Razvita svetovna veleobrt s tovarnarji na eni, delavstvom na drugi strani odpira na stežaj vrata pretežavnim socialnim problemom. Primeroma precejšnja skupina drugorodnih ljudi, tirolskih Nemcev, ki so že skozi desetletja naseljeni v tej občini, pa zopet narodnostno vprašanje dela tu prav posebno pereče. Tembolj, ker se za njim skriva redno tudi medsebojna konkurenca, boj za obstanek, ki se posebno po industrijskih krajih čuti vsebolj, kot drugod.

Na takih vulkaničnih tleh pride vsak hip lahko do iznenadenja, presenečenja.

Tudi ne smemo prezreti, da se je prehod iz čisto priprostih, idiličnih razmer v razvito industrijsko življenje v občini Domžale izvršil v zelo kratkem času.

Položaj občine in njenih zastopnikov v takih razmerah pač zares ni bil in ni lahak!

Treba se je ozirati na vse raznovrstne prebivalce občine.

A kdo ne ve, da vsem ustreči je zelo težko? Posebno v sedanjih, strankarsko tako razruvanih časih!

2. Občinski odbor.

Delo občine je osredotočeno predvsem v njenem javnem zastopstvu, v tistih možeh, ki jih občani iz svoje srede izvolijo, da v njihovem imenu in v njihov občni blagor vodijo občino, v — **občinskem odboru**.

Predaleč bi nas vodilo, ko bi hoteli delo občinskega odbora v Domžalah zasledovati v daljni preteklosti.

Važnejše reči tega dela v preteklosti so itak v tej knjigi na dotičnem mestu omenjene.

Tako se je tudi občinski odbor že od prvega početka udeleževal boja za faro na Goričici, je sodeloval pri ustanovitvi šole v Domžalah, pri dozidanju cerkve, pri napravi pokopališča.

Leta 1897 so bili vpeljani v Domžalah 4 letni sejmi za živino in blago, ki se od tedaj redno vrše vsako leto ob dnevih: 4. jan.,

4. maja, na dan sv. Ane 26. julija in na dan sv. Katarine 25. nov. Če mogoče, je te dni radi sejma sv. maša na Goričici ob 10. uri.

Vsekako pa je zgodovinsko potrebno, da si posebej in natančneje ogledamo občinski odbor občine Domžale v zadnjih letih radi prevažnih del, ki so bila ravno v tem času v občini izvršena.

Zastavimo kar z letom 1905!

24. in 25. novembra tega leta so bile v Domžalah zopet **občinske volitve**.

Čas pred temi volitvami je bil zelo buren. Narodnostni boj je vsled nemško - slovenskih izgredov o priliki razvitja zastave tirolskega društva „Andreas Hofer-Verein“ 1. junija istega leta vzplamtel z vso silo.

Vršila se je zelo huda agitacija proti dotedanjemu občinskemu zastopu, posebno proti županu Mateju Janežiču, češ da je na strani Tirolcev. A brez uspeha! Kandidati opozicije so dobili le po 9 glasov.

Izvoljeni so bili s 115 glasovi: v I. razredu Kuralt Ivan, Nemeč Alojz, Brojan Valentin, Flerin Janez, Habjan Valentin, Kircher Janez; v II. razredu: Janežič Jožef, Kovač Andrej, Gabrič Jakob, Flerin Karol, Cerar Matevž, Juvan Gašper in v III. razredu: Janežič Matevž, Bernik Franc, Habjan Janez, Habjan Franc, Grčar Jakob, Kremžar Miha.

Prvič, kar obstoja občina Domžale, je bil pri teh volitvah v občinski odbor izvoljen beneficijat na Goričici.

Prihodnjost je pokazala, da ta izvolitev občini ni bila v škodo. Za časa tega občinskega odbora se je namreč izvršila ustanovitev fare v Domžalah, pri kateri je ravno občinskemu odboru pripadla velika in važna vloga. In to preimenitno vlogo je ta občinski odbor vsled lepega medsebojnega soglasja rešil v vsakem oziru častno.

Tudi sicer je ta občinski zastop izvršil važna dela.

Takoj v svoji prvi seji 29. dec. 1905 je soglasno sklenil storiti vse, da **se domžalska trirazrednica razširi v štirirazrednico**, kar je bilo za industrijski kraj, ki potrebuje večje izobrazbe, nujno potrebno.

Z dopisom z dne 2. avg. 1907 pa je naznanil okrajni šolski svet, da je deželni šolski svet prošnjo za 4 razrednico — odklonil.

Takoj se je vložil na ministerstvo za bogočastje in nauk na Dunaju zoper to odločitev rekurz, podpisan od domžalskega in depaljskega občinskega odbora in krajnega šolskega sveta v Domžalah.

Z dopisom z dne 26. okt. 1907, št. 1.457 pa je okrajni šolski svet naznanil, da je naučno ministerstvo rekurz — odbilo.

Treba je bilo drugače zastaviti.

Beneficijat se je kot krajni šolski nadzornik takoj pismeno obrnil na takratnega vladnega poročevalca pri deželnem šolskem svetu Dr. Kalteneggerja in mu obširno pojasnil nujno potrebo za 4 razrednico v Domžalah. Dobil je ugoden odgovor. Tega je poslal poročevalcu pri deželnem odboru za šolske zadeve odborniku Francu Povšetju. 24. nov. je že deželni odbornik Povše odgovoril, naj se vnovič vloži prošnja na deželni šolski svet za 4 razrednico, češ, da „sedaj bo pa šlo!“ V seji z dne 25. nov. 1907 je bila prošnja vnovič sklenjena in odposlana.

12. marca 1908 je došel odlok okrajnega šolskega sveta, s katerim je bilo naznanjeno, da je deželni šolski svet z ukazom z dne 1. febr. 1908 št. 190 s pritrdilom vseh šolo vzdržujočih faktorjev **dovolil razširjenje 3 razredne ljudske šole v Domžalah na 4 razrede.**

Za otvoritev 4 razrednice pa je bilo treba dotedanje **šolsko poslopje zdatno razširiti in dozidati.**

Tudi v to svrho je občinski odbor takoj vse potrebno ukrenil. V zavesti pa, da tudi s 4 razrednico Domžale dolgo časa ne morejo biti zadovoljne, sklenil je, da se šolsko poslopje razširi kar za celo velikost dotedanjega poslopja in se tako pridobijo 4 nove lepe učne sobe in se s tem pripravi najvažnejše — učni prostori — že tudi za pet- in šestrazrednico.

27. maja 1908 se je vršil že prvi komisijski ogled na licu mesta, pred šolo v Domžalah. Udeležili so se ga okrajni glavar Krese,

okrajni šolski nadzornik Gabršek, inženier Neumayer, krajni šolski svet in občinska odbora domžalski in depaljski.

15. septembra 1910 je bila stavba že dozidana, slovesno blagoslovljena in 4 razrednica otvorena.

Leta 1909 so se 29. in 30. jan. vršile zopet **občinske volitve**, popolnoma mirno, brez vsakega boja, soglasno.

Izvoljeni so bili: v I. razredu Müller Anton, Kuralt Ivan, Skok Anton, Flerin Janez, Gabrič Jakob, Habjan Valentin; v II. razredu Flerin Karol, Juvan Gašper, Kovač Andrej, Bertoncej Pavel, Končan Franc, Cerar Matej; v III. razredu Janežič Matej, Bernik Franc, Habjan Janez, Kremžar Miha, Habjan Franc, Grčar Jakob.

Prekoristno delo za blagor ljudstva se je uspešno nadaljevalo.

Za industrijski kraj Domžale, kjer dela toliko delavstva po tovarnah, je bilo posebno potrebno, da dobi kraj svojega — **zdravnika**.

Že prejšnje čase se je občinski odbor večkrat potegoval zanj, a brez uspeha. Tako je bila odklonjena tudi zadnja tozadevna prošnja občinskega odbora z dne 17. maja 1906 z besedami: „Deželni odbor za sedaj prošnje za ustanovitev novega zdravstvenega okrožja v Domžalah ne more v pretres vzeti, ker niti za že obstoječa okrožja ni dobiti zdravnikov.”

31. julija 1908 je občinski odbor zopet soglasno sklenil, da se vnovič vloži prošnja za zdravnika in je isto takoj odposlal.

Par tednov potem je že došlo beneficijatu sledeče zasebno sporočilo referenta pri deželnem odboru za zdravstvene zadeve odbornika **Dr. Evgena Lampeta**: „**Deželni odbor je v principu pritrdil, da se v Domžalah ustanovi zdravstveno okrožje.** Zediniti se ne moremo le še o razdelitvi cerkljanskega, kamniškega in brdskega okrožja, ker hoče vlada, da se vse ob enem vrši. Stvar je v tiru.”

Uspeh je bil torej sedaj zagotovljen.

Zastopu kamniškega zdravstvenega okrožja ugodni razvoj te zadeve seveda ni mogel biti po volji. Na seji dne 15. aprila 1910 je

sklenil sledeče:¹⁾ „Na dopis c. kr. okr. glavarstva v Kamniku z dne 5. III. 1910 št. 3.787 v zadevi izločitve občin Depaljavas, Domžale, Dragomelj, Jarše, Rašica in Trzin iz zdravstvenega okrožja v Kamniku in ustanovitev novega zdravstvenega okrožja Domžale, s sedežem okrožnega zdravnika v zadnje imenovanem kraju se z večino glasov izjavlja, da je odbor zdravstvenega okrožja kamniškega proti tej izločitvi, ker ni nobenega tehtnega vzroka za to in ker bi se vsled tega kamniškemu zdravstvenemu okrožju napravila velika škoda, ker so v teh občinah, posebno v Domžalah, Jaršah in Trzinu, veliki davkoplačevalci ter bi se vsled tega moralo drugim občinam naložiti večje doklade.”

Tudi ta ugovor na stvari že ni mogel nič več spremeniti. Zdravnik je bil Domžalam zagotovljen.

Treba mu je bilo le še preskrbeti primerno **stanovanje**.

V ta namen je občina sezidala novo hišo v Spodnjih Domžalah št. 60, kjer se je priredila spodej na eni strani občinska uradna soba in na drugi velika shramba za gasilno orodje, **célo prvo nadstropje pa za zdravnika**.

24. sept. 1911 je bila stavba dovršena in slovesno blagoslovljena.

V tem pa so bile že zopet **občinske volitve**, topot pa zelo burne, ker sta si stali dve stranki nasproti, katerih vsaka je storila prav vse, da si pribori zmago.

Vršile so se 25. in 26. oktobra 1911.

Zmagali so na celi črti kandidati Slovenske ljudske stranke in sicer v I. razredu z večino 38—15 glasov, v II. razredu z večino 117—96 glasov in v III. razredu z večino 192—160 glasov. Volilo je v I. razredu 126, v II. 216 in v III. 406 volilcev.

Važno, a zelo kočljivo vprašanje je bilo treba ob teh volitvah rešiti.

¹⁾ Zapisnik seje zdravstvenega sveta za okrožje Kamnik dne 15. aprila 1910 (Prepis).

V domžalskem občinskem odboru je bilo prej tudi 5 virilistov, velikih tovarnarjev. Po novem volilnem redu so virilisti odpadli. Kaj storiti? Ali naj občinski odbor sklepa o važnih zadevah, tovarnarji naj pa potem s svojim mogočnim uplivom izvršitev teh sklepov onemogočijo? Ne! Zastopniki tovarnen naj javno v občinskem odboru povedo, kaj in kako mislijo, da je odbor glede sklepov vsikdar na jasnem in da so potem tudi tovarnarji sami vezani delati za izvršitev odborovih sklepov. Zato so se — brez vsakega kompromisa — med kandidate privzeli tudi 3 veliki tovarnarji.

Izvoljeni so bili v I. razredu s 74—66 glasovi (proti 51—39 glasovom) Kuralt Ivan, Bertoncelj Pavel, Rahne Franc, Loboda Franc, Ladstätter Krizant, Oberwalder Jakob; v II. razredu s 165—105 glasovi (proti 54—45 glasovom): Habjan Janez, Cerar Matej, Končan Franc, Müller Anton, Jerman Franc, Kurzthaler Hans in v III. razredu z 288—268 glasovi (proti 108—50 glasovom): Janežič Matej, Habjan Valentin, Flerin Karol, Bernik Franc, Juvan Gašper, Grčar Jakob.

Novi občinski odbor je takoj v prvi seji 13. novembra soglasno sklenil in deželnemu odboru poslal prošnjo, da naj se **služba okrožnega zdravnika** za novoustanovljeno zdravstveno okrožje v Domžalah **nemudoma razpiše**, ker je stanovanje za zdravnika že pripravljeno, potreba velika in ga ljudstvo res težko pričakuje.

Tekom 8 dni je že prišel od deželnega odbora odgovor, da se bo služba okrožnega zdravnika v Domžalah takoj razpisala, kakor hitro bo izvoljen zdravstveni zastop. Naj se torej naprosi okrajno glavarstvo, da takoj določi dan za volitev zdravstvenega zastopa!

4. dec. 1911 se je ta volitev izvršila in 12. dec. je deželni odbor razpisal službo okrožnega zdravnika v Domžalah z rokom do 15. jan. 1912.

Volitve v zdravstveni zastop so se udeležili vsi svetovalci pristojnih občin. Vodil jo je okrajni glavar Krese.

Izvoljeni so bili: Janežič Matej, župan v Domžalah, Colnar Michael, župan v Trzinu, Grad Jernej, posestnik v Dragomlju, Gregorin

Janez, župan v Ihanu, Klemenčič Jože, župan v Dolskem, Šimenc Franc, župan v Dolu in Zajec Janez, župan v Jaršah. Od deželnega odbora je bil imenovan župnik Franc Bernik.

Ti 8 člani so 29. dec. pri glavarstvu v Kamniku izvolili načelnikom Mateja Janežiča in podnačelnikom Janeza Gregorina.

7. febr. 1912 je zdravstveni zastop v svoji prvi seji izmed 4 proslincev na prvem mestu priporočil v imenovanje okrožnim zdravnikom v Domžalah okrožnega zdravnika v Mokronogu Dr. Matija Hočevarja. Deželni odbor se je na ta predlog oziral in je njega v seji 12. febr. imenoval okrožnim zdravnikom v Domžalah.

1. marcija 1912 je nastopil **prvi domžalski zdravnik Dr. Matija Hočevar** svojo službo.

Rojen je bil 18. febr. 1870 v Velikih Laščah. Doktor zdravilstva je postal 5. dec. 1898 v Gradcu. Najprej je bil dve leti sekundarij v deželni bólnici v Ljubljani. Potem pa je prišel, poslan od deželnega odbora kranjskega za 10 mesecev v Gradec na kliniko profesorja Dr. Rosthorna za porodništvo in ženske bolezni in za 6 mesecev kot zdravnik voluntér na kliniko profesorja Dr. Habermanna v Gradcu za bolezni v ušesih, nosu in grlu. Kot praktični zdravnik je služboval eno leto v Kostanjevici in zatem 7 let kot okrožni zdravnik v Mokronogu, od koder je prišel v Domžale.

Izredno težko delo je imel vršiti ta občinski zastop za časa svetovne vojne, kar je omenjeno na drugem mestu.

V zahvalo za to veliko, nesebično delo je bil ta občinski odbor 15. aprila 1919 od takratne deželne vlade za Slovenijo razpuščen.

19. aprila 1919 je namreč priobčil „Uradni list deželne vlade za Slovenijo” v svoji 78. številki sledeči odlok: „Občinski odbor v Domžalah je razpuščen. Z vodstvom občinskih poslov je poverjen gerent Franc Cerar, tovarničar v Stobu h. št. 50, ki so mu prideljeni kot prisedniki: mlinarja Ivan Kuralt in Pavel Bertoncej, posestnika Anton Skok in Josip Adamič, lesni trgovec Andrej Slokar, vsi v Domžalah, Gašper Juvan v Stobu in Janez Loboda, delavec v Študi. V Ljubljani dne 15. aprila 1919. Golia s. r.”

Vzroka temu razpuščenju ni navedel nihče nobenega.

Zadela ga je pač ista usoda, kot ob tistih čudnih časih toliko drugih občinskih odborov pred njim in za njim.

27. aprila — na Belo nedeljo — je ob navzočnosti komisarja Ketteja dotedanji župan Matej Janežič vpričo občinskih svetovalcev izročil občinske knjige, premoženje in vse drugo **gerentu Francu Cerarju** in njegovim prisednikom.

V tej gerentski dobi se je 4 razrednica v Domžalah razširila v **6 razrednico** z odlokom višjega šolskega sveta v Ljubljani z dne 7. sept. 1920.

7. maja 1921 — po preteku 10 let — so bile zopet **občinske volitve**, prve v novi državi.

Udeležilo se je volitve 312 volilcev. Kandidati Slovenske ljudske stranke so dobili 145 glasov, združene nasprotne stranke pa 167. Te so dobile 13 odbornikov, SLS pa 11.

Izvoljeni so bili: Skok Anton, Kovač Andrej, Kircher Ivan, Habjan Franc, Turk Matej, Jezernik Josip, Slokar Andrej, Janežič Franc, Bertoncej Pavel, Šlibar Valentin, Gabrič Janez, Kvas Jakob (13); Cerar Franc, Müller Anton, Sicherl Ivan, Rahne Franc, Juvan Gašper, Adamič Josip, Habjan Janez, Kuralt Ivan, Grčar Jakob, Flerin Karol, Cerar Matej (11).

Važna pridobitev za obrtni kraj Domžale je iz te dobe otvoritev **obrtno - nadaljevalne šole v Domžalah**, ki je pričela 4. dec. 1921 s podukom. Prvo leto se je podučevalo v dveh, drugo leto že v treh oddelkih. 121 fantov iz Domžal in bližnje okolice se je podučevalo ob delavnikih zvečer in ob nedeljah dopoldne v vsem potrebem.

Prvo leto sta podučevala učitelja Stenovec Ivan in Jeretina Karol, drugo pa še nadučitelj Odlasek Josip.

Učni prostor je bil v šoli.

Andrej Cerar
Župan v Domžalah (1865-1874)

3. Župani občine Domžale.

Začetkom prejšnjega stoletja je tudi v Domžalah vodil občino takozvani „rihtar“.

Zadnji rihtar je bil gospodar nekdanje **Rodetove** hiše v Zg. Domžalah, ki je stala tam, kjer je sedaj Krizantovo gospodarsko poslopje. Imela je lesen mostovž (gank).

Še sedaj je ohranjeno v ljudskem sporočilu, kako je rihtar iz tega ganka ljudem klical važnejše vladne odredbe. Tudi to pripovedujejo, da je imel oblast tudi poročati tiste, ki so si zaželeli zakonskega jarma, a se nihče ni hotel pred njim poročiti, ampak le v cerkvi.

Med vernim slovenskim ljudstvom Francozi tudi s svojim civilnim zakonom pač niso mogli uspeti.

Prvi, ki je nosil ime **župan**, je bil v Domžalah **Janežič Matej**, posestnik v Zgornjih Domžalah, h. št. 13.

Njegova županska zaprisega se je z izredno slovesnostjo izvršila v cerkvi na Goričici.

18 let je vodil občinske posle, od l. 1829 do 1847.

Za njim je postal župan **Dečman Janez**, posestnik dveh gruntov v Stobu, h. št. 10, rojen 28. dec. 1813. Županoval je 13 let, od l. 1847 do 1860, do svoje smrti. Umrli je nenadoma 2. aprila 1860 star šele 47 let. Udeležil se je kot župan velikega slovenskega tabora v Vižmarjih.

Potem je županska oblast prešla v vas Študo.

Ondotni ugledni posestnik dveh gruntov, **Vodnik Franc**, Študa, h. št. 8, dolgoletni ključar podružne cerkve na Goričici, je postal obenem še župan, od leta 1860 do 1865.

Leta 1865 je bil izvoljen županom **Cerar Andrej**, zemljak v Spodnjih Domžalah, h. št. 4, rojen 19. nov. 1821. Vodil je občino 9 let, do leta 1874. Za njegovega županovanja so bile sezidane velike domžalske slamninarske tovarne.

Za njim pa je prevzel županske posle **Janežič Matej**,

posestnik v Zgornjih Domžalah h. št. 13, sin zgorej imenovanega prvega domžalskega župana istega imena.

Rojen je bil 7. nov. 1845 in županom izvoljen 10. maja 1874.

45 let je bil on brez presledka župan domžalski!

10. maja 1914 — na Florijanovo nedeljo — je občina prav slovesno proslavila 40 letnico njegovega nepretrganega županovanja. Na predvečer mu je domžalska godba priredila podoknico. V nedeljo dop. ob 10. je prišel župan v spremstvu veteranskega društva, obeh požarnih bramb, domžalske godbe in polnoštevilnega občinskega odbora v cerkev k zahvalni službi božji. Župnik je po geslu „sloga jači, nesloga tlačí“ govoril o potrebi in koristi edinosti med cerkveno in občinsko oblastjo. Po službi božji je bila v lepo ozaljšani šoli slavnostna seja občinskega odbora, v kateri je bil župan v priznanje njegovih velikih zaslug za občino soglasno imenovan častnim občanom občine Domžale in se mu je po primernih nagovorih izročila diploma častnega občanstva.

Še 5 let je potem vodil občino Domžale, vsa težka vojna leta.

Na poseben način je v teh hudih letih znal varovati občane pretežkih bremen. Nekoč pride štabni zdravnik v Domžalah nastanjene vojaške bolnice ves razkačen k župniku. „Kakšnega župana pa imate v Domžalah! Celu uro sem bil pri njem in sem mu pripovedal, kaj vse mora občina storiti za vojaštvo. On pa cel čas ni znil besede. Samo nazadnje je nekaj zamrmral. Kaj, ne vem. Sploh nič ne vem, ali sem kaj opravil pri njem, ali nič!“ Višji častnik pride k njemu. Pove mu, da je ukazal vojakom, ki nimajo nič živil, da gredo kar na njive krompir kopat, seveda za-se. On pa ga mirno zavrne: „Pokažite mi dovoljenje za to!“ Seveda so potem vojaki krompir pustili v miru.

15. aprila 1919 je bil z vladnim razpuščenjem občinskega odbora tudi on razrešen županskih poslov. 30. avg. 1921 je boguvdano in lepo pripravljen umrl.

27. aprila 1919 je prevzel županske posle kot od vlade imenovani **gerent Cerar Franc**, tovarnar v Stobu, št. 50, rojen 14. avg.

1858 v Sp. Domžalah št. 4, kot sin nekdanjega župana Andreja Cerrarja. Gerent je bil v pretežki dobi po prevratu do 17. maja 1921. Z izredno vnemo se je trudil za korist občine.

17. maja 1921 je bil županom izvoljen sedanji župan **Skok Anton**, posestnik žage in elektrarne, Spodnje Domžale h. št. 30, rojen 23. marca 1878.

4. Župani občine Depaljavas.

Sledeči posestniki so vodili depaljsko občino kot **župani**:

Kecelj Mihael,	Depaljavas, h. št.	1,	15 let od	1830	do	1845	
Jerman Janez,	"	"	"	20,	10	"	1845 " 1855
Cajhen Franc,	"	"	"	6,	11	"	1855 " 1866
Košak Primož,	"	"	"	21,	3	"	1866 " 1869
Abe Franc,	"	"	"	5,	6	"	1869 " 1875
Štebe Franc,	"	"	"	25,	3	"	1875 " 1878
Colnar Valentin,	"	"	"	29,	2	"	1878 " 1880
Kecelj Franc,	"	"	"	1,	3	"	1880 " 1883
Dimc Matevž,	"	"	"	22,	3	"	1883 " 1886
Štebe Fr., drugič	"	"	"	25,	3	"	1886 " 1889
Dimc Janez,	"	"	"	5,	34	"	1889 " sedaj.

Župan **Dimc Janez**, ki sedaj že 34 let vodi depaljsko občino, je bil rojen 7. dec. 1862. Za faro Domžale si je pridobil velikih zaslug s tem, da se je ves občinski odbor depaljski ob ustanovitvi fare takoj in z veseljem soglasno izrekel, da se občina Depaljavas pridruži fari Domžale.

Po smrti Janeza Habjana je bil zato župan Janez Dimc 21. dec. 1922 imenovan tudi **ključarjem** farne cerkve v Domžalah.

Občinski odbor depaljski tvorijo od leta 1921 poleg župana še sledeči odborniki: Šinkovec Anton, Habjan Miha, Kecelj Janez, Dimc Franc, Prelovšek Miha, Dimc Jože, Anžin Matej, Kolar Valentin, Colnar Valentin.

VI. ŠOLSTVO.

1. Pričetek in razvoj šole.

Do leta 1864 sploh ni bilo redne ljudske šole v Domžalah. Bila je le zasilna šola. In tudi ta le, kadar je duhovnik na Goričici iz posebne ljubezni do otrok iste podučeval ne samo v krščanskem nauku, ampak tudi v drugih predmetih.

O beneficijatu Ignacu Pecu izrecno omenja šolska kronika,¹⁾ da je **do leta 1864** „držal na Goričici zasilno šolo.”

Redni šolski poduk se je v Domžalah pričel potem, ko je bila **fasija** za učiteljske dohodke in stroške postavno odobrena.

Ker je ta fasija zgodovinsko zelo važna, bodi tu doslovno navedena.

„Fasija o dohodkih in stroških učiteljske službe na Goričici v župniji Mengeš.

Vrsta šole: Trivijalna šola pri uradni kuraciji na Goričici.

Šolska občina obstoji iz všolanih vasi: Zgornje in Spodnje Domžale, Stob, Študa in Depaljavas.

Število šoloobveznih otrok: 66 dečkov, 50 deklic.

Število šoloobveznih otrok v posameznih všolanih vaseh: Zgornje Domžale 19 dečkov, 11 deklic, Spodnje Domžale 9 dečkov, 7 deklic, Stob 13 dečkov, 10 deklic, Študa 8 dečkov, 7 deklic, Depaljavas

¹⁾ Kronika ali letopis ljudske šole v Domžalah. Tudi fasija in več drugih podatkov tega oddelka je iz nje povzetih.

17 dečkov, 15 deklic.

Šola: Jo bo občina po načrtu na zahodni strani cerkvenega zidu na cerkvenem svetu nanovo postavila in bo obsegala 4° dolgo in 3° široko učno sobo in kar k njej spada. Za učiteljevo stanovanje je določeno staro cerkveno poslopje, nekdanje kuratovo stanovanje, ki ima v ta namen primerne prostore.

Poduk: Vsak dan se bo podučevalo 4 ure dopoldne in 2 uri popoldne tako, da bo vsak oddelek šolskih otrok, ki bodo v dva razreda razdeljeni, imel dnevno 2 uri poduka. Poduk se bo vršil v slovenskem jeziku, krščanski nauk bo podučeval uradni kurat.

Dohodki: *a)* Prosto stanovanje v cerkvenem poslopju zraven cerkve v nekdanjem kuratovem stanovanju; *b)* v naturalijah 53 mernikov ajde à 1 fl.= 53 fl., 12 mernikov prosa à 1 fl. 20 kr. = 14 fl. 40 kr.; *c)* od ustanovnih maš — 8 fl. 9 kr.; *d)* konkurenčni prispevek občine po davčni izmeri — 250 fl., skupaj 325 fl. 49 kr.

Izdatki učiteljske zajedno organistovske in cerkvenikove službe:

Za pomočnika pri izvrševanju cerkvenikove službe in drugih opravilih, posebno za oskrbo cerkvenega perila in snaženje učne sobe se porabi svota, na katero je cenjena žitna bira v pavšalnem znesku 67 fl. 40 kr.; vsled česar znaša čisti dohodek 258 fl. 9 kr. Drva za kurjavo šole 10 sežnjev 30 colskih preskrbi šolska občina v naturi.

Ta fasija je bila na podlagi komisijских protokolov z dne 11. jan. 1856 št. 228, 7. jan. in 3. marca tekoč. leta št. 80 in pravnoveljavnega odloka z dne 28. marca tek. leta št. 80 uradno sestavljena.

C. kr. okrajni urad Kamnik dne 28. aprila 1857. Konschegg, predstojnik.”

Šolska občina pa ni postavila novega šolskega poslopja na zapadni strani cerkve na Goričici, kakor je bilo oblastveno določeno, ampak je kupila **hišo v Stobu h. št. 49** in jo je popolnoma prezidala in priredila za šolo.

Nad prostorom pri cerkvi je zares očitvidno čuvala božja Previdnost, da je ostal prihranjen za — pokopališče.

Najprej so hoteli na njem na vsak način imeti novo šolo, pozneje pa novo mežnarijo! K sreči se ni uresničilo ne eno ne drugo.

Gotovo pa je bilo ravno vprašanje glede šolskega posloplja vzrok, da se je šola na Goričici otvorila šele 7 let po izdajanju zgoraj navedenega fasijskega odloka — s šolskim letom 1864/65.

11. novembra 1864 je bil imenovan in nastavljen prvi učitelj na novoustanovljeni redni ljudski šoli na Goričici Franc Pfeifer.

Dasi pa je bila hiša v Stobu takrat za šolo nalašč prirejena, je bila že s prvega početka ta prva domžalska šola tako malo primerna, da je že takoj spočetka zapisal učitelj Pfeifer o njej v šolski kroniki, da „ne ugaja niti iz zdravstvenega niti iz krajevnega ozira svojemu namenu.”

Navzlic temu se je vršil šolski poduk v njej celih 24 let!

Število otrok je dolgo časa ostalo primeroma enako.

Leta 1885 je obiskovalo šolo 91 dečkov in 101 deklica, skupno 192 otrok.

Začetkom junija 1887 so pričeli zidati **ново šolsko posloplje** ob državni cesti med Domžalami in Stobom, kjer takrat še ni bilo prav nobene hiše.

4. oktobra 1888 je to novo — sedanjo — šolo mengeški nadžupnik Janez Zorec ob navzočnosti okrajnega glavarja Gotfrida Friedricha, okrajnega šolskega nadzornika Andreja Žumerja, mnogih drugih odličnih gostov, šolske mladine in obilne množice ljudstva prav slovesno blagoslovil.

Kmalu potem 7. nov. 1888 — ob prihodu druge učiteljske moči, prve domžalske učiteljice Marije Šerc — se je dotedanja šola, ki je bila v resnici le **enorazrednica** z dvema oddelkoma, preuredila kot prava **dvorazrednica**, 27. jan. 1890 pa v **trirazrednico** in 15. septembra 1910 — po 20 letih — v **štirirazrednico**.

V ta namen je bilo treba šolsko posloplje povečati. Cel novi šolski del s 4 prostornimi učnimi sobami je bil l. 1910 prizidan in 15. sept. istega leta — na dan otvoritve 4 razrednice — slovesno blagoslovljen.

Po šolski sv. maši se je zbrala vsa šolska mladina in mnogi njihovi stariši pred šolskim poslopjem. Predsednik krajnega šolskega sveta župan Janežič je opomnil otroke, naj radi hodijo v šolo in se pridno učijo. Nadučitelj Engelman je v daljšem nagovoru pojasnil važnost šole za celo življenje. Župnik Bernik pa je izrekel željo, da bo ta šola služila vsikdar veri in domovini, za kar je predvsem potreba popolne edinosti med stariši in učiteljstvom, med učiteljstvom in duhovščino. S prošnjo do Vsemogočnega za to edinost je nato blagoslovil župnik nove prostore.

To leto je obiskovalo šolo: I. razred 72, II. — 88, III. — 72, IV. — 63 in ponavljavno šolo — 33, skupno 328 otrok, od teh 179 dečkov in 149 deklic.

Silno težak čas je napočil za šolo z izbruhom svetovne vojne.

Šolske prostore je takrat že kmalu po začetku vojne zasedla vojaška oblast. Od 25. okt. 1914 do 8. maja 1915 so bili v njih nastanjeni vojaki 97. pešpolka, od 5. avg. 1915 do 18. dec. 1917 pa ranjeni vojaki.

Prvo vojno leto sploh ni bilo šolskega poduka. Le župnik je skozi pomladne mesece nekaj ur na teden podučeval otroke krščanski nauk v cerkvi.

Drugo leto se je pričel poduk takoj spočetka, 16. septembra. A kje? Prvi razred je bil v občinski uradni sobi v domžalskem „Gasilnem domu“, drugi in tretji razred skupno istotam v shrambi za gasilno orodje in četrti razred v „stari“ šoli v Stobu.

Ko pa je bil 21. febr. 1917 nadučitelj Odlasek oproščen vojaške službe, je trgovec Josip Senica, Zg. Domžale h. št. 100, prepustil za šolo eno sobo.

Kar na treh krajih, pri trgovcu Senici, v Gasilnem domu in v stari šoli se je v drugi polovici tretjega in začetku četrtega vojnega leta — skozi 8 mesecev — vršil šolski poduk!

Obiskovalo je I. razred 91 otrok (med njimi 24 begunskih); II. — 92 (med njimi 11 begunskih); III. a — 57 (med njimi 15 begunskih); III. b — 42 (med njimi 5 begunskih); IV. — 36 (med njimi 8

begunskih) in ponavljajno 54 (med njimi 2 begunska), skupno 372 otrok (med njimi 65 begunskih).

S šolskim letom 1920/21 je bila 4 razrednica v Domžalah z odlokom višjega šolskega sveta v Ljubljani z dne 7. sept. 1920 št. 451 razširjena v **šestrazrednico**.

Odlok, s katerim je okrajni šolski svet to razširjenje naznanil, se glasi: „Višji šolski svet na tamošnji predlog z dne 31. III. 20. št. 161 dovoljuje razširjenje 4 razredne ljudske šole v Domžalah počenši s šolskim letom 1920/21 v 6 razrednico in hkrati počenši z navedenim rokom na tej šoli sistemizira dve stalni učni mesti. Vzporednici k I. in II. razredu se s koncem šolskega leta 1919/20 opustita. Pri tej razširitvi postane zdajšnja vzporednica k I. razredu II. razred in vzporednica k III. razredu IV. razred. Okrajni šolski svet v Kamniku dne 15. 9. 1920. Loger s. r.”

Ob otvoritvi šestrazrednice — v šolskem letu 1920/21 je obiskovalo šolo 174 dečkov in 166 deklic, skupno 340 otrok.

V šolskem letu 1921/22 sta bili vpeljana še dve vzporednici.

Podučevali so v teh 2 letih: 3 razredni učitelji, 5 razrednih učiteljic, posebna učiteljica za srbohrvaščino, posebna učiteljica za ženska ročna dela in župnik kot katehet, skupno 11 učnih moči.

Obiskovalo je v šolskem letu 1922/23: I. a razred 29; I. b — 28; II. — 53; III. — 66; IV. — 64; V. — 53; VI. a — 38; VI. b — 35, skupno 366 otrok, med njimi 175 dečkov in 191 deklic.

2. Krajni šolski svèt.

Predsedniki krajnega šolskega sveta v Domžalah so bili:

Nadžupnik v Mengšu Zorec Janez od ustanovitve šole na Goričici 1864 do 7. dec. 1876, župan Janežič Matej od 7. dec. 1876 do 14. nov. 1880, Kuralt Janez, posestnik mlina v Zg. Domžalah 31 od 14. nov. 1880 do 11. dec. 1882, župan Janežič Matej od 11. dec. 1882 do 17. sept. 1892, Cerar Franc, tovarnar v Stobu 50 od 17. sept. 1892 do 3. okt. 1894, župan Janežič Matej od 3. okt. 1894 do 1. febr. 1898,

Müller Anton, posestnik v Stobu 37 od 1. febr. 1898 do 18. sept 1901, župan Janežič Matej od 18. sept. 1901 do 3. junija 1919, Flerin Karol, posestnik v Stobu 28 od 3. junija 1919 do 14. nov. 1921, Cerar Franc, tovarnar v Stobu 50 od 14. nov. 1921 do sedaj.

Krajni šolski nadzorniki so bili:

Nadžupnik v Mengšu Zorec Janez od ustanovitve šole na Go-ričici 1864 do 20. maja 1881, župan Janežič Matej od 20. maja 1881 do 27. febr. 1905, župnik Bernik Franc od 27. febr. 1905 do 10. dec. 1921, župan Skok Anton od 10. dec. 1921 do sedaj.

Člani prvega krajnega šolskega sveta v Domžalah so bili poleg nadžupnika Janeza Zorca še: Pfeifer Franc, učitelj, Flerin Andrej, Stob, Cerar Andrej, Sp. Domžale, Narobe Luka, Sp. Domžale, Juvan Jožef, Stob, Cerar Jernej, Študa, Žendar Janez, Štajner Jožef.

7. dec. 1876 so bili izvoljeni: Janežič Matej, Cerar Andrej, Zorec Janez, Pfeifer Franc, Dečman Franc, Stob, Flerin Andrej, Kuralt Janez, Cerar Anton, Sp. Domžale in Markužič Janez, Stob.

11. dec 1882 so bili izvoljeni: Janežič Matej, Markužič Janez, Zorec Janez, Pfeifer Franc, Juvan Janez, Zg. Domžale, Habjan Franc, Stob, Flerin Andrej, Štebe Franc, Depaljavas.

24. dec, 1889 so bili izvoljeni: Janežič Matej, Kuralt Janez, Habjan Valentin, Habjan Franc, Zorec Janez, Pfeifer Franc, Cerar Franc, Dimc Janez.

Pri nadaljnjih volitvah so bili nanovo izvoljeni še: Nemeč Alojz, Zg. Domžale, Ogrinec Janez, Zg. Domžale, Müller Anton, Stob, Maček Andrej, Zg. Domžale, Flerin Franc, Zg. Domžale, Kuhar Franc, Zg. Domžale.

12. okt. 1905 so bili izvoljeni: Janežič Matej, Nemeč Alojz, nadžupnik v Mengšu, Kušar Franc, beneficijat Bernik Franc, nadučit. Engelman Kristijan, Kuhar Franc, Habjan Franc, Dimc Janez.

27. sept. 1912 so bili izvoljeni: Janežič Matej, Bernik Franc, nadučitelj Odlasek Josip, Končan Franc, Flerin Karol, Dimc Janez, Kuralt Ivan, Rahne Franc.

Ko je bil 15. aprila 1919 občinski odbor v Domžalah, iz kate-
rega srede so bili vzeti in izvoljeni člani krajnega šolskega sveta,
razpuščen, so 1. maja istega leta prostovoljno odstopili člani kraj-
nega šolskega sveta v Domžalah: predsednik Janežič Matej, župnik
Bernik Franc, depaljski župan Dimc Janez, Končan Franc, Flerin
Karol, Rahne Franc.

S tem so hoteli doseči, da se takoj izvoli krajni šolski svet, ka-
teri bi užival zaupanje vlade.

Okrajni šolski svet v Kamniku je pa z dopisom z dne 31. V. 19
naznanil, „da se odstop članov krajnega šolskega sveta v Domžalah
ne odobri, ker opravljajo izvoljeni člani svojo službo tudi še, ko je
pretekla doba, za katero so bili izvoljeni, dokler se ne sestavi novi
krajni šolski svet, za kar pa višji šolski svet še ni dal odredbe.”

6. novembra 1921 so bile po dolgih vojnih letih — prvič v novi
državi — zopet volitve v krajni šolski svet. Volila sta skupno občin-
ski odbor domžalski in depaljski. Kot pri občinskih volitvah, sta si
tudi pri teh stali nasproti dve stranki. Ker so vsi občinski odborniki
Depaljevasi volili SLS, so bili z 10 glasovi večine (21 proti 11 gla-
sovom) izvoljeni kandidati SLS: Cerar Franc, Adamič Josip, Flerin
Karol, Rahne Franc in depaljski župan Dimc Janez.

Župan Skok Anton je bil nato imenovan krajnim šolskim nad-
zornikom.

Člani krajnega šolskega sveta so torej bili od tedaj: Cerar
Franc, predsednik, Adamič Josip, njegov namestnik, Skok Anton,
krajni šolski nadzornik, Flerin Karol, Rahne Franc, Dimc Janez,
nadučitelj Odlasek Josip, župnik Bernik Franc.

3. Učiteljstvo.

a) Voditelji šole.

Prvi vodja šole v Domžalah, zajedno sploh prvi tukajšnji učitelj je bil **Franc Pfeifer** (1864–1904).

Rojen je bil 8. novembra 1843 v Drulovki pri Kranju. Kot nadomestni učitelj je služboval najprej v Šmartnem pri Kranju. Z odlokom z dne 11. nov. 1864 št. 1.583/327 ga je pa knezoškofijski konzistorij v Ljubljani imenoval učiteljem na novoustanovljeni ljudski šoli na Goričici.

Celih 40 let je vodil šolo v Domžalah, 32 let je bil tudi organist in pevovodja na Goričici, 4 leta je bil kapelnik domžalski godbi, katero je on ustanovil.

Začetkom šolskega leta 1904/5 je stopil v pokoj, katerega je pa le prav malo časa mogel uživati. Lotila se ga je vodenica. 6. marca 1905 je po hudem trpljenju, katero je vdano prenašal, prav lepe smrti umrl. Pokopan je bil ravno na Pepelnico pop. z izredno slovesnostjo. Šolska mladina, požarna bramba, občinski odbor, krajni šolski svet, domžalska godba, 24 učiteljev in učiteljic, 4 duhovniki in obilno ljudstva ga je spremilo k zadnjemu počitku. Bil je oženjen, oče 5 prav dobrih, še živih otrok.

Drugi nadučitelj v Domžalah je bil **Kristijan Engelmann** (1904–1911).

Rojen je bil 24. decembra 1843 v Kranju. Učiteljsko pripravničarstvo je dovršil v Ljubljani in pričel službovati 1. novembra 1866 kot začasni podučitelj v Ribnici. Potem je bil posebno v Starem trgu ob Kulpi, v Dragatušu in najdalje kot voditelj 6 razrednice v Dobrepoljah.

V Domžalah je bil nastavljen z dekretom z dne 30. jan. 1905. Službo je nastopil 19. avg. 1905. 10. sept. 1906 je tu slavil 40 letnico svojega učiteljskega delovanja. Na lastno prošnjo je bil vpokojen z dekretom z dne 24. junija 1911. Preselil se je v Ljubljano, kjer je po daljšem bolehanju umrl 27. febr. 1921. Zapustil je vdovo in dva sina.

Najmlajši, učitelj na šoli sv. Cirila in Metoda v Trstu, se je pred njim preselil v večnost.

Tretji — sedanji — nadučitelj v Domžalah je **Josip Odlasek** (od 1911 dalje).

Rojen je bil 14. aprila 1883 v Braunau na Zgornjem Avstrijskem, kamor je bil njegov oče, železniški uradnik v Št. Vidu nad Ljubljano, službeno — „tekem 24 ur” — prestavljen za kazen, ker je pri otvoritvi šentviške Čitalnice imel slavnostni govor.

Služboval je 2 leti v Polšniku, 2 leti v Mokronogu, 4 leta v Dobropoljah.

Z dekretom z dne 20. febr. 1912 je bil imenovan nadučiteljem na 4 razrednici v Domžalah. Službo je nastopil 1. aprila istega leta.

b) Definitivno učiteljstvo.

Sledeče učiteljice in učitelji so bili doslej v Domžalah stalno nameščeni:

Šerc Marija, rojena v Ljubljani 24. maja 1860. Najprej je službovala v Dobu 2 leti, potem pa v Domžalah od 7. nov. 1888 do 31. avg. 1898. Izredno je bila priljubljena. Ljudstvo se je še vedno s hvaležnostjo spominja. Iz Domžal se je preselila v Ljubljano, na mestno šolo pri sv. Jakobu, kjer še sedaj uspešno deluje.

Jamšek Marijana je bila rojena v Ljubljani 1. febr. 1867. V Domžalah je službovala od 28. novembra 1889 do 6. julija 1906. Stopila je v pokoj in se je poročila z zasebnikom Žanom Tauzher.

Friedrich Terezija je bila rojena v Ljubljani 12. okt. 1864. V Domžalah je službovala od 29. oktobra 1898 do 6. julija 1906, a je bila zadnja leta vsled bolehnosti na dopustu.

Bole Zinka je bila rojena 14. oktobra 1878 na Lazih pri Planini. Službovala je 4 leta na Vrabčah in 3 leta na Vrhpolji pri Vipavi. Z 28. avg. 1906 je bila nastavljena v Domžalah, kjer že 17 let vneto in požrtvovalno deluje. Večkrat že, posebno ob najtežji šolski dobi — za časa svetovne vojne — je bilo njej poverjeno tudi začasno vodstvo domžalske šole.

Tavčar Gizela je bila rojena 1. majnika 1878 v Krškem. Službovala je 1 leto v Št. Jerneju, 2 leti v Metliki in od 16. sept. 1911 dalje v Domžalah.

Jeretina Karol, rojen 21. oktobra 1889 v Ljubljani, je služboval 3 leta na tretji mestni šoli v Ljubljani. S šolskim letom 1914/15 je bil nastavljen v Domžalah, a službe ni mogel nastopiti, ampak je moral vstopiti k vojakom. Od 31. avg. 1914 do 13. febr. 1918 je bil v ujetništvu v Sibiriji in Ukrajini. Odkar je prišel iz ujetništva, deluje kot učitelj v Domžalah.

Stenovc Ivan se je rodil 10. marca 1892 v Smledniku. Kot učitelj je deloval 2 leti pri Sv. Vidu nad Cirknico, 7 let v Žireh in od 16. sept. 1920 dalje v Domžalah.

Šibovec Marija, rojena 7. julija 1880 na Reki, je službovala kot suplentinja na Štajerskem, 7 let pri Uršulinkah v Ljubljani, 4 leta v Podlipi pri Vrhniki, 4 leta v Kopanju in v Domžalah od 16. sept. 1920 dalje.

c) Provizorično učiteljstvo.

Za časa obolelosti ali vojskine odsotnosti so nadomestovale stalno nameščene učiteljske moči sledeče začasno nameščene:

Jekovec Marija	od	9. sept.	1905	do	15. julija	1906
Belič Ana	"	9. "	1905	"	15. "	1906
Blaznik Erna	"	9. okt.	1908	"	15. "	1909
Medič Marija	"	15. sept.	1910	"	15. "	1911
Vadnal Ana	"	5. maja	1911	"	15. "	1911
Koman Maks	"	6. sept.	1911	"	30. okt.	1913,

ko se je preselil kot nadučitelj v Stranje, kjer še sedaj uspešno deluje.

Vencajz Slavica	"	5. nov.	1913	"	15. julija	1914
Košiša Katarina	"	22. maja	1914	"	15. "	1914
Kersnik Vera	"	27. okt.	1915	"	12. "	1920

v težkih letih svetovne vojne.

Lazar Anica	od 16. febr. 1920	do 15. julija 1920
Ušeničnik Mara	" 16. sept. 1921	" sedaj.
Seljak Ljudmila	" 16. sept. 1921	" "
Janežič Barica	" 17. okt. 1921	do sedaj kot učiteljica za srbohrvaščino.
Hiti Marija	" 17. sept. 1921	do sedaj kot učiteljica za ženska ročna dela.
Bras Emilija	" 12. febr. 1923	do 1. majnika 1923.

VII. DRUŠTVA.

1. Katoliško izobraževalno in podporno društvo.

Majnika 1897 je bilo ustanovljeno „**Krščansko delavsko podporno društvo v Domžalah.**” Predsednik je bil beneficijat Jakob Strupi, podpredsednik Franc Cerar, tajnik Valentin Maček, blagajnik Josip Jezernik. Imelo je lep namen. Ker pa je po svojih pravilih vzprejemalo le moške člane, v Domžalah pa je med tovarniškim delavstvom posebno veliko žensk, za katere v njem ni bilo preskrbljeno, se kar ni moglo prav razviti. V šestem letu svojega obstanka je imelo še samo 26 članov, ki so v slučaju bolezni dobivali 2 K celokupne podpore.

Zato se je to društvo 3. jan. 1904 na svojem VI. rednem občnem zboru spremenilo v „**Katoliško izobraževalno in podporno društvo v Domžalah**” in sklenilo, da vzprejema kot redne in podporne ude ne samo moške, ampak tudi ženske.

Za namen si je stavilo v § 2. pravil: „a) zakonitim potom za-
branjevati bolj in bolj se razširjajočo revščino delavskega stanu; b) po svojih močeh skrbeti udom za varstvo in za zboljšanje njihovega gmo-
tnega in duševnega stanja; c) pospeševati vsestransko izobrazbo svo-
jih udov; d) napeljevati svoje ude k varčnemu in treznemu življenju.”

Gledé **podpore** bolnim članom je na svojem I. občnem zboru 7. febr. 1904 sklenilo, „da se za manj kot 7 dni bolezni podpora ne daje. Kdor je bolan 7 dni in več, dobi dnevno podporo za vseh 7 dni

nazaj. Za več kot 30 dni bolezni skupaj se dnevna podpora ne daje. Stroški za bolnike enega leta nikakor ne smejo presežati dohodkov tistega leta, oziroma preostanka od prej. Ako bi torej ud zbolel proti koncu leta in bi v blagajni ne bilo več denarja, on ne dobi dnevne podpore tudi ne gledé na še tako gotove dohodke prihodnjega leta.”

Na tej podlagi se je pa društvo prav izvrstno razvijalo. Koncem četrtega društvenega leta 1907 je štelo **372 plačujočih udov** in sicer: 97 mož, 40 fantov, 83 žená in 130 deklet.

Tudi v letih svetovne vojne se je dobro ohranilo. Celò takrat, ko je bilo toliko mož in fantov na bojiščih, n. pr. koncem leta 1915, je štelo še vedno 270 plačujočih udov, namreč: 67 mož, 15 fantov, 84 žená in 105 deklet.

Že leta 1904 si je ustanovilo dve „**Čebelici**”, za moški odsek 1, in za ženski odsek 1. Prihranki so se vsak mesec skupno na eno hranilno knjižico nalagali pri tukajšnji hranilnici, 31. dec. pa so se vsako leto vzdignili in s pripadajočimi obrestmi porazdelili na prave hranilne knjižice posameznih vlagateljev in vlagateljic.

S pomočjo teh Čebelic je prihranilo:

1904	86	ženskih,	21	moških	udov	skupno	K	1.768·60
1905	77	"	15	"	"	"	"	2.833·25
1906	70	"	14	"	"	"	"	2.753·11
1907	78	"	15	"	"	"	"	4.974·92
1908	100	"	14	"	"	"	"	4.092·16
1909	88	"	15	"	"	"	"	6.193·46
1910	92	"	22	"	"	"	"	4.935·92
1911	92	"	24	"	"	"	"	4.995·10
1912	73	"	18	"	"	"	"	4.192·66
1913	64	"	19	"	"	"	"	3.477·97
1914	54	"	11	"	"	"	"	2.594·37
1915	35	"	14	"	"	"	"	1.611·88
1916	50	"	20	"	"	"	"	2.927·63
1917	50	"	26	"	"	"	"	4.218·03
1918	74	"	32	"	"	"	"	9.525·90
1919	64	"	36	"	"	"	"	10.265·39

**Ob slovesnem zaključku prvega „Gospodinjkega
tečaja v Domžalah” 1. 1912.**

1920	36	ženskih,	26	moških udov	skupno	K	13.994·50
1921	31	"	25	" "	" "	" "	22.964·80
1922	22	"	20	" "	" "	" "	14.869.—

Skupaj K 123.188·65

Bolniške podpore med bolne člane je razdelilo društvo v teh letih navzlic skozi vsa leta vedno istemu malenkostnemu vplačilu udov, mesečno po 40 vin., in navzlic temu, da je ravno vsled tega tudi dnevna podpora skozi vsa leta ostala ena krona — 15.444 kron!

In pri vsem tem je društvo vsako leto izkazalo še preostanek v blagajni.

V društvu je od l. 1911 vpeljana „**Samopomoč**“, ki je štela okrog 200 udov. Vsak iz med njih je vplačal ob Novem letu naprej za 6 smrtnih slučajev, po 50 vin. od vsakega, skupno 3 K. Kedar je med letom kak društvenik umrl, so dobili svojci njegovi od društva takoj izplačano okrog 100 K.

Društvo je priredilo doslej 65 predstav, od katerih se jih je več ponovilo. Vprizorjene so bile poleg raznih šaljivih prizorov sledeče mešane igre: Divji lovec, Sveta Elizabeta, Tihotapci, Mlinar in njegova hči, Lumpacij Vagabund, Revček Andrejček, Drzni zrakovpovec, Andrej Hofer, Turški križ, Tri sestre, Mater Dolorosa, Rokovnjači, Krivoprisežnik, Domen, Dimež, Mati svetega veselja, Miklova Zala, Deseti brat, Mala pevka, Naša kri, V tem znamenju boš zmagal, Stari in mladi, Dekle z biseri, Na ogledih, Marijana, Na dan sodbe, Materin blagoslov, Ben Hur, Mati, Napoleonov oficir, Umor v Florijanski ulici, Kovačev študent in Ribičeva hči.

Igre s samo ženskimi vlogami so bile vprizorjene sledeče: Lurška pastirica, Dve materi, Večna mladost in večna lepota, Zakleta soba v gostilni Pri zlati goski, Vestalka, Na Marijinem Srcu, Kdo me bo pahnil s prestola, Nežka z Bleda, Ljudmila, Devica Orleanska, Junaške Blejke, Goslarica naše ljube Gospe, Skrivnostna zaroka, Ljubezen Marijinega otroka, Najdena hči, Božja dekla, pevski prizor „Pomlad“.

S samo moškimi vlogami so bile vprizorjene: Mlini pod zemljo, Sinovo maščevanje, Don Manuel, Na Betlehemskih poljanah, Satan, Očetova kletev, Zloba in zvestoba, V Betlehemu, Jurij Kozjak.

Pri vseh predstavah je redno nastopal tudi društveni **pevski zbor**, mešani, moški, ženski zbor, kakor je že bilo. Štel je ob svojem času, l. 1919 celò 71 članov in članic, **24 pevcev in 47 pevk** (33 sopranov, 14 altov, 14 tenorjev, 10 basov).

Kmalu pa je število zelo padlo, ker so prav izvrstne moči kar ena za drugo hitele v Ameriko. Od tedaj je štel zbor redno okrog 40 pevcev in pevk.

Skupno je proizvajal, kakor je razvidno iz natisnjenih vabil k društvenim predstavam, 94 različnih zborov in sicer 68 mešanih, 17 moških in 9 ženskih, nekatere tudi s spremljevanjem klavirja.

Zastopani so bili sledeči skladatelji: A. Foerster z 12 zbori, P. H. Sattner 9, Ferjančič 7, Aljaž 6, E. Adamič in Hr. Volarič 5, A. Nedved in Laharnar 4, Dr. Kimovec, Gerbič in Premrl 3, Dr. Schwab, Fr. S. Vilhar, Klemenčič, Vodopivec in Hladnik po 2, Dr. pl. Zajec, Vinko Krek, D. Jenko, B. Ipavec, L. Hudovernik, Ocvirk, Josip Sischerl in Ferdo Juvanec po 1.

Narodne pesmi so se izvajale v prireditvah Dr. Kimovca, M. Hubada, Ferjančiča, Bajuka in Mihelčiča.

Predavanj je bilo — poleg mnogih fantovskih in dekliških večerov — 72 skupnih ob nedeljah popoldne.

Nastopili so sledeči **predavatelji**: zdravnik Dr. Ivan Zajec, Dr. Valentin Rožič, Dr. Aleš Ušeničnik, Dr. Miha Opeka, Luka Smolnikar, Dr. Evgen Lampe, Dr. Josip Gruden, Vekoslav Ravnikar, Franc Terseglav, Josip Gostinčar, Dr. Leopold Lenard, Janez Kalan, Dr. Ivan Krek, Ivan Podlesnik, P. Kazimir Zakrajšek, župan Anton Belec, Janko Kočevar, Anton Mrkun, Dr. P. Gvidon Rant, nadučitelj Josip Odlasek, učitelj Maks Koman, jurist Karol Flerin, sodnik Dr. Anton Avsec, bogoslovca Ivan Ahčin in Andrej Križman, dijaki Franc Kovač, Franc Žargaj in Franc Lazar, župnik Franc Bernik.

Društvena knjižnica je pred vojno izvrstno poslovala.

Imela je 452 vezanih knjig, ki so jih člani in članice prav pridno prebirali.

Prebralo se je leta 1904 — 43, 1905 — 1.189, 1906 — 1.418, 1907 — 1.802, 1908 — 2.138, 1909 — 1.632, 1910 — 1.801, 1911 — 1.307, 1912 — 929, 1913 — 737, 1914 — 664 knjig.

Skupno se je torej prebralo iz društvene knjižnice v teh letih — 13.660 knjig.

Vojna pa je društveno knjižnico skorej popolnoma razdejala. Že itak vsled dolgoletne obilne vporabe zelo raztrgane knjige so prišle v roke slovenskim vojakom — ranjencem, nastanjenim v Društvenem domu, ki so knjig tako silno zaželeli. Društvo je rado ustreglo njihovim prošnjam v nadi, da bo po vojni z majhnimi stroški moglo kupiti novih knjig!

Pa je prišlo drugače. Vsled nečuvene draginje knjig se je knjižnica po vojni mogla le počasi opomoči. Šelè koncem l. 1922 je štela zopet nad 300 knjig.

O prevažnem društvenem „**odseku slamnikarskega delavstva v Domžalah**” je govor pod številko „v varstvo slamnikarskega delavstva”.

Društvo si je oskrbelo leta 1907 pri Ani Hofbauer v Ljubljani prav lepo **društveno zastavo**, ki je stala 1.050 kron.

28. aprila istega leta jo je kanonik **Ivan Sušnik** iz Ljubljane slovesno blagoslovil.

Glavna misel društva pa je bila že od početka obrnjena na to, kako čimpreje priti do primernih — društvenih prostorov.

Sprva so se namreč predavanja, občni zbori in vsa druga podobna zborovanja vršila v župnišču, predstave pa v veliki leseni delavnici tesarskega mojstra Franca Ravnikar-ja (sedanji shrambi Strojne zadruge).

Najpotrebneje je bilo torej, da si je društvo postavilo svoj

Društveni dom v Domžalah.

Načrte zanj je napravil tesarski mojster **Franco Ravnikar**.

Društveni ženski pevski zbor l. 1919
(ob uprizoritvi igre „Najdena hči”).

Komisijiski ogled se je vršil 4. in 11. majnika 1909. Takoj potem se je že pričelo z delom pod vodstvom zidarskega mojstra Mateja Hočvarja iz Trzina. Delalo se je prav do pozne jeseni. Stavba je prišla pod streho. 14. marcija 1910 so zidarji že zopet bili na delu.

28. avgusta 1910 — na nedeljo — je bil Dom slovesno blagoslovljen.

Na predvečer in potem v soboto ponoči je celo noč strašno deževalo. Kar lilo je kot iz škafo.

Nedelja pa je bila krasen dan.

Blagoslovljenja se je udeležilo 310 Orlov v krojih pod poveljstvom Zvezinega načelnika Vojteha Jeločnika, 12 društvenih zastav, do 5.000 ljudi od blizu in daleč.

Ob ½ 9. dop. je bil slovesen sprejem gostov pred Domom. Raz balkon so jih pozdravili: župan domžalski Matej Janežič, depaljski Janez Dimc, župnik, predsednik Orlov Anton Müller, podpredsednica društva Kati Jančigaj.

Ob 9. je bila v cerkvi slavnostna pridiga in sv. maša, kar je oboje imel g. prelat **generalvikar Janez Flis**.

Po cerkvenem opravilu je bila ob ½ 11. slovesnost pred Domom:

Domžalska godba je zaigrala „Naprej zastave Slave”, raz balkon sta govorila oba poslanca okraja deželni poslanec dekan **Ivan Lavrenčič** in državni poslanec **Dr. Janez Krek**, društveni pevski zbor je zapel s spremljevanjem godbe 6glasni „Ave Maria” iz Foersterjeve opere „Gorenjski slavček”, gospod prelat Janez Flis je ob številni asistenci izvršil blagoslov Doma, na kar je še godba zaigrala cesarsko himno.

Sledil je korporativni obhod vseh društev po Domžalah.

Ob ½ 1. je bilo kosilo po raznih gostilnah, ob 2. pa vaja Orlov.

Ob 3. so bile slovesne pete litanije.

Ob 4. pa je bila na velikem Müllerjevem travniku pod cerkvijo, kjer je bilo prirejeno telovadišče, šotor za godbo, tribune in klopi, javna telovadba pod vodstvom načelnika Zveze Vojteha Jeločnika.

Krasno je uspela.

Ob ½ 6. zv. je bila na društvenem vrtu velika ljudska veselica. Igrala je domžalska godba in nastopali so razni pevski zbori: kamniški, moravški, menceški, homški in domači. Srečolov, juks-bazar, šaljiva pošta, vse je bilo prav pridno na delu. Požrtvovalno so stregle vrle domače društvenice, ki so že prej cele dni se trudile, da so ves Dom z venci okrasile. Ob ½ 9. zvečer je zažarel Dom v bajni razsvetljavi neštetihi lampijonov. Rakete so švigale v zrak, topiči so pokali, kot že prej cel dan.

Najmanjšega izzivanja, nobenega nereda ni bilo!

Stroški pri zidanju Društvenega doma so bili sledeči: Načrti in tesarsko delo: K 24.683·92, zidarsko delo K 22.295·19, cement in traverze K 10.447·29, opeka za zid in tlak K 9.044·30, strešna opeka K 1.481·64, apno K 2.481·30, kamnoseško delo K 3.279·98, kamen za temelj K 1.752·—, kiparsko delo K 5.455·60, mizarsko delo K 5.741·—, ključavničarsko delo K 4.900·—, kleparsko delo K 5.579·48, slikarsko in pleskarsko delo K 2.669·41, steklarsko delo K 1.205·20, ksilolit-tlak K 1.152·38, peči in cementne cevi K 911·92, slikanje odra, kulis, zastorjev K 1.609·15, električna napeljava K 1.234·93, stoli K 796·93, hišna oprava in med delom plačane obresti izposojenega denarja K 6.765·84, vožnje peska in opeke K 3.195·03, parketni tlak K 620·43, vsakovrstni drugi manjši računi (razne vožnje, prepisi, ogledi, les za „gruštanje”, orodje i. dr.) K 9.155·01.

Skupno so znašali vsi stroški — K 126.457·93.

Društvo seveda ni imelo za zidanje nič denarja. Ves denar se je izposodil pri domžalski posojilnici. Pozneje se je izposodilo pri hranilnici kmečkih občin v Ljubljani na amortizacijo 40.000 K. L. 1922 se je pa še dolžni preostanek hranilnici kmečkih občin vrnil in ves dolg prenesel zopet na „hranilnico in posojilnico v Domžalah”.

S plačevanjem dolga je šlo zelo težko! Saj je bilo potreba samo za obresti pri obeh posojilnicah in za amortizacijsko svoto pri hranilnici kmečkih občin šteti vsako leto do 7.000 K.

Kje jih dobiti v takratnih razmerah?!

Kaj čuda, da je bilo ljudstvo nezaupno, da so mnogi le čakali, kedaj bo prišel Dom — na prodaj?!

Do tega, hvala Bogu, ni prišlo! Vsako leto so bile plačane vse obresti in še kolikor toliko glavnice.

Izposodilo se je vsega denarja za Društveni dom do 31. dec. 1922: l. 1910 in 1911 — K 123.109·91; 1912 — K 3.999·32; 1919 — K 3.500·—; 1922 — K 12.977·28 za napravo varnostnih oken in vrat, skupno K 143.586·51.

Plačalo se je:

1911	K	4.691·43	obresti	in	K	159·22	glavnice
1912	"	6.528·93	"	"	"	1.089·35	"
1913	"	7.093·30	"	"	"	1.016·38	"
1914	"	7.044·35	"	"	"	1.077·43	"
1915	"	6.960·06	"	"	"	1.672·56	"
1916	"	6.865·90	"	"	"	1.310·84	"
1917	"	6.673·38	"	"	"	940·37	"
1818	"	6.672·57	"	"	"	1.117·25	"
1919	"	5.241·66	"	"	"	1.341·31	"
1920	"	5.658·89	"	"	"	5.978·59	"
1921	"	5.324·82	"	"	"	7.644·13	"
1922	"	5.224·20	"	"	"	16.881·53	"

Skupaj K 73.979·49 **obresti** in K 40.228·96 **glavnice**.

31. dec. 1922 je bilo torej na Društvenem domu **še dolga K 103.357·55**.

Vrednost stavbe pa je cenila davčna oblast tedaj na — 1.500.000 K! Strokovnjaki pa so izrekli, da bi letos, 1923, tudi za 10 milijonov kron ne mogli postaviti take stavbe!

Dr. Krek je rekel na dan blagoslovljenja, da je domžalski Dom „**pušcl**“ vseh društvenih domov.

In kakšne slovesnosti so se v tem Domu že vršile!

O nekaterih izmed njih je bil že govor v tej knjigi.

Tu navedimo obširneje posebno velepomembno zborovanje slovenskega katoliškega dijaštva!

Ob blagoslovljenju Društvenega doma v Domžalah 28. VIII. 1910.

26. in 27. avg. 1911 je imela „**Slovenska Dijaška zveza**“ v Domu svoj občni zbor, **katoliški abiturijenti** pa svoj sestanek.

Nad 30 katoliških visokošolcev, članov akademičnih društev „Danice“, „Zarje“ in „Dana“ do 50 katoliških abiturijentov in do 70 drugih dijakov, skupno do 150 zastopnikov nadebudne, navdušenja in idealov polne mladine se je zbralo v soboto dopoldne v Društvenem domu. Cel dan so imeli zborovanja. Popoldne ob ½ 5. je počastil dijaštvo s svojim obiskom gospod **knezoškof Dr. Anton B. Jeglič**. Zvečer je bil v dvorani pod vodstvom Dr. Česnika slavnostni komerz. Govor se je vrstil za govorom, vmes pa je društveni orkester prav pridno sviral. Drugi dan, v nedeljo dop. ob 9. je dijaštvo v spremstvu domžalske godbe, Orlov, izobraž. društva z zastavo po pozdravih domžalskega in depaljskega župana, predsednika Orlov, podpredsednice izobraž. društva in župnika odkorakalo v cerkev k službi božji. Pridigo in sv. mašo je imel član „Zarje“, pisatelj **Izidor Cankar**. Krasno so peli dijaki Nedvedovo mašo „K Tebi srca!“ Nato se je vršilo v dvorani ob navzočnosti Orlov in izobraž. društva pod predsedstvom Viktorja Mašiča zborovanje kat. abiturijentov, katero sta počastila tudi deželni odbornik Dr. Pegan in predsednik Orlovske Zveze Dr. Lovro Pogačnik. Govorili so: abiturijent Fabijan o apologetiki in dijaštvu, abiturijent iz Maribora o socialnem delu dijaštva, abiturijent Jovan pa o moderni slovenski glasbi. Popoldne so abiturijenti vprizorili Medvedovo igro „Za pravdo in srce“. Potem pa se je na društvenem vrtu vršila veselica s petjem in godbo. Navzočih je bilo samih duhovnikov in bogoslovcev do 40, drugega občinstva pa od blizu in daleč toliko, da se je vse trlo. Ob pol 10. zvečer je bil skupen odhod dijaštva z godbo na kolodvor.

V tem Domu sta se vršila doslej že tudi dva osemtedenska celodnevna **gospodinjska tečaja**.

Prvi se je vršil za članice društva od 3. junija do 31. julija 1912. Priredil ga je deželni odbor v Ljubljani. Voditeljica tečaja je bila učiteljica **Minka Odlasek**. Podučevali so še: gospica Mimi

Cesar šivanje, sadjarski nadzornik Humek, okrožni zdravnik Dr. Hočevar in živinorejski inštruktor Krištof. Tečaja se je udeleževalo 24 deklet. Zaključek je bil z javno skušnjo, ki je trajala nad 3 ure. Prav dobro je uspela. V dvorani pa so bila istočasno razstavljenjena dela — nad 300 kosov — ki so jih gojenke same v dobi tečaja izgotovile.

Drugi tečaj se je vršil od 30. aprila do 7. julija 1923 pod vodstvom učiteljic **Helene Černe** in **Francke Sušnik**. Udeleževalo se ga je 19 deklet. Učile so se kuhati, šivati, pa tudi vsega drugega, kar mora dobra gospodinja znati. Okrožni zdravnik Dr. Hočevar jim je predaval o skrbi za zdravje. Tudi ta tečaj se je izvrstno obnesel.

Tudi sicer se je večkrat vršil v Domu poduk, kakršen je bil ravnopotreben.

Dekleta članice društva, ki so hodile slamnike šivat na Dunaj in v druga svetovna mesta, je učiteljica **Zinka Bole** podučevala leta 1912 in 1913 v zimskih mesecih po en večer na teden v nemščini, fante pa nadučitelj **Josip Odlasek**. Učiteljica **Marija Šibovec** je po zimi leta 1920/21 podučevala društvenice po en večer na teden v šivanju. Vsi so podučevali brezplačno.

Odbor društva je bil na prvem občnem zboru 7. febr. 1904 izvoljen sledeči: beneficijat Franc Bernik predsednik in tajnik, Andrej Jančigaj podpredsednik, Franja Pečnik, podpredsednica, Franc Končan blagajnik, Manica Šmon blagajničarka, Peter Cerar, Karol Flerin, Janez Dimc, Jakob Grčar, Miha Kavka, odborniki, Franja Maček, Valentina Habjan, Marija Kvas, Marija Dimc, Franja Beno.

Pozneje so bili v teku let izvoljeni še: podpredsednik Anton Müller, Sp. Domžale 59, podpredsednice: Kati Ravnikar, Helena Cerar, Franja Müller, Stob 37, blagajnik Franc Končan ml., odbornice: Marjeta Remc, Marija Markužič, Valentina Kosirnik, Antonija Končan, Anica Ahčin, Marijana Cerar, Ivana Pavli.

2. Orlovska organizacija.

28. novembra 1909 se je ustanovil kot odsek kat. izobraž. in podp. društva „**Orel v Domžalah.**”

Predsednikom je bil izvoljen Anton Müller ml., načelnikom pa učitelj Franc Kuhar.

Takoj je pristopilo odseku do 30 mladeničev. Telovadili so spočetka v prostorih sedanje Strojne zadruga, pozneje pa v dvorani Društvenega doma.

Leta 1910 je postal predsednik Janez Kovač, načelnik pa Franc Mlakar.

Odsek je pridno deloval do svetovne vojne. Takrat je moral delovanje ukiniti, ker so skoraj prav vsi člani vstopili k vojakom, telovadnica pa — Društveni dom — je postala vojaška bolnica.

Znova je pričel delovati odsek 26. avg. 1919.

Predsednikom je bil zopet izvoljen Janez Kovač, načelnikom pa Franc Končan in pozneje Peter Cerar.

Telovadbo je imel redno po dvakrat na teden.

Fantovskih večerov s primernimi podučnimi predavanji je bilo od 20—30 na leto.

„Orel” se je skozi vsa leta pridno udeleževal orlovskih, narodnih in tudi cerkvenih slovesnosti doma in drugod in se je vneto trudil za telovadbo, izobrazbo in vsesplošni napredek.

8. septembra 1919 je bil ustanovljen orliški krožek „**Orlica v Domžalah.**”

Načelnica in predsednica je bila Antonija Končan, pozneje pa predsednica Franja Zajec in načelnica Ela Hrovat in potem Anica Končan.

Krožku je pristopilo takoj 33 članic. Imele so redno vsak teden po enkrat telovadbo in letno do 20 dekliških večerov s primernim podukom.

18. novembra 1919 je bil kot izpopolnitev celokupne orlovske organizacije v fari ustanovljen še **šolski orlovski naraščaj,**

kateremu se je priglasilo takoj 110 članov in **šolske orliške gojenke**, katerih se je prijavilo takoj 70, pozneje pa še **obrtni naraščaj** za dečke od 14.—16. leta, tudi z nad 30 člani. Ker pa vsa ta velika množica posebno pri javnih prireditvah v dvorani ni mogla nastopiti, se je seveda število kmalu skrčilo.

Celokupna orlovska organizacija je priredila tri izvrstno uspele akademije in dve javni veliki telovadbi v Domžalah.

Orli in Orlice so pridno sodelovali pri društvenem petju in društvenih predstavah.

Vselej, kedar je šlo za kaj lepega in koristnega, so takoj z veseljem in navdušenjem stopili na plan.

Koncem leta 1922 je štela orlovska organizacija: 34 Orlov, 32 Orlic, 38 naraščajnikov, 36 gojenk in 14 članov obrtnega naraščaja.

3. Domžalska godba.

10. jan. 1886 je prvokrat javno nastopila **domžalska godba** pod vodstvom **Franca Pfeiferja**, ki jo je eno leto poprej — leta 1885 — ustanovil in začel učiti. Štela je takrat 10 godcev. Bili so to: bratje Martin, Jakob in Josip Flis, Anton Müller, Franc Zajec, Anton Zajec, Karol Flerin, Josip Jezernik, Josip Tönig in Gašper Juvan.

Tirolci so že par let poprej imeli v Domžalah svojo godbo, 6—10 godcev, ki jih je vodil Jurij Kröll.

In prav to je bil povod, da so se tudi domačini razvneli in pričeli s svojo godbo, ki je bila sploh prva podeželska godba na Kranjskem.

Nadučitelj Pfeifer jo je podučeval do leta 1889. Za njim je bil kapelnik Janez Hacè iz Kamnika do l. 1892, Karol Pitsch iz Šlezije do l. 1895, potem pa sami domačini: Josip Flis do l. 1898, Jakob Flis do l. 1903, Ivan Pavlin do l. 1908, Franc Šme do l. 1913, Ivan Cerar do l. 1918, Vinko Riedl do sedaj.

Vaje je imela godba najprej v nekdanjem beneficijatovem stolpu na Goričici, od leta 1888 pa v „stari šoli.”

Sodelovala je pri vseh večjih prireditvah v Domžalah, svetnih in cerkvenih, kakor je tudi iz te knjige razvidno.

Z uspehom in priznanjem pa je nastopala tudi drugod, v Ljubljani in po premnogih krajih širom cele domovine. 18. junija 1911 je prav slovesno obhajala 25 letnico svojega obstoja.

In sedaj deluje že — 38. leto! In je še vedno mladostno čila in krepko napreduje.

Sedaj šteje 28 godcev.

4. Prostovoljno gasilno društvo Domžale.

Slamnikarski tovarnar Franc Harack, dvorni založnik na Dunaju, ki je imel svojo tovarno slamnikov v Zg. Domžalah h. št. 17, je podaril leta 1872 prvo brizgalno slamnikarskemu tovarnarju v Zg. Domžalah 29, Janezu Riedl-u.

Pri njem je bila ta brizgalna shranjena, da so jo v slučaju potrebe rabili.

Leta 1889 pa se je ustanovila v Domžalah **požarna bramba**, posebno po prizadevanju tovarnarja **Janeza Riedla**, ki je brizgalno takoj njej prepustil.

Načelnik ji je bil župan Matej Janežič.

Leta 1911 si je postavila prav lep **Gasilni Dom** v Sp. Domžalah, h. št. 60. 24. sept. istega leta je bil prav slovesno blagoslovljen. Pred Gasilnim domom je bil postavljen krasno ozaljšan altar s kipom sv. Florijana, zraven pa prižnica. Gasilna društva so prihitela od blizu in daleč, tembolj, ker je gasilno društvo v Domžalah ta dan slavilo tudi 30 letnico svojega obstanka.

Župan Janežič je v imenu občine pozdravil navzoče, Franc Tičar iz Sp. Domžal h. št. 3 pa v imenu gasilcev.

Domžalska godba v letu 1890.

Župnik Franc Bernik je imel nato slavnosti primeren cerkven govor. Nato je blagoslovil Dom. S posebnim dovoljenjem knezoškofijsk. ordinarijata je potem kar na prostem opravil sv. mašo, pri kateri je igrala domžalska godba. Sledila je defilacija gasilcev, popoldne pa občni zbor gasilske zveze za kamniški okraj v Gasilnem domu in veselica.

Letos, 1923, si je društvo oskrbelo novo **motorno brizgalno**, ki je stala z vsem skupaj do 400.000 K. 3. junija t. l. jo je župnik Franc Bemik ob navzočnosti številnih gasilnih društev in drugega občinstva pred Gasilnim domom slovesno blagoslovil.

Vsled obilnih požarov v kraju je društvo izredno velikokrat moralo nastopiti. Pa tudi v okolici je rado pomagalo, kedarkoli je bila potreba.

Društvo šteje sedaj 114 članov. Načelnik je Franc Januš.

V vseh letih od svoje ustanovitve je društvo rado nastopalo tudi pri raznih slovesnostih, narodnih in cerkvenih in njihovem sijaju prav veliko pripomoglo.

Posebno je imelo v časti svojega patrona, sv. Florijana. Njemu na čast se je redno skorej vsako leto na Florijanovo nedeljo udeležilo korporativno službe božje na Goričici.

3. junija 1923 — ob slovesnosti blagoslovljenja motorne brizgalne — je društvo slovesno izročilo 3 svojim članom častne diplome za **40 letno zvesto članstvo**, namreč: **Jakobu Šme**, Zgornje Domžale 67, **Francu Mazovec**, Zg, Domžale 4, in **Alojzu Šme**, Zgornje Domžale 12.

5. Prostovoljno gasilno društvo Stob.

L. 1906 se je poleg dotedanjega gasilnega društva v Domžalah ustanovilo posebno **gasilno društvo v Stobu**. Oskrbelo si je takoj svojo lastno novo brizgalno. Načelnik je bil Rudolf Mayer.

Od tedaj sta v župniji Domžale dve gasilni društvi, ki obe prav živahno delujeta.

Novoustanovljeno društvo si je še isto leto postavilo lep „Gasilni dom” tik ob zanimivem stobovskem „jezeru” Stobovščaku.

Blagoslovljenje Doma in brizgalne je s primernim nagovorom izvršil 12. avg. 1906 domači beneficijat Franc Bernik ob navzočnosti nad 200 ognjegascev. Po blagoslovu je tajnik Zveze gasilnih društev nadučitelj Trošt v prav lepih besedah pojasnil pomen in korist gasilnih društev. Nato so vsa društva ob zvokih domžalske godbe defilirala in se zbrala pri gasilski veselici na vrtu Antona Müllerja.

Leta 1923 je štelo društvo 42 članov.

Načelnik je bil Josip Jezernik.

Tudi to društvo je bilo vsikdar takoj na mestu, kedar je bilo v domači fari in v okolici treba hiteti bližnjemu na pomoč. Sodelovalo pa je tudi ono rado pri raznih narodnih in cerkvenih slavnostih v fari.

6. Sokolsko društvo v Domžalah.

Ustanovljeno je bilo 26. dec. 1906.

Prvi starosta je bil Andrej Slokar.

Leta 1911 si je društvo postavilo prav lep „Sokolski dom” s prostorno telovadnico oziroma dvorano za razne društvene predstave in veselice. Načrt zanj je naredil tesarski mojster Franc Ravnikar. Stal je nad 70.000 kron. 6. avg. 1911 je bil slovesno otvorjen.

Leta 1923 je štelo društvo v fari in bližnji okolici telovadcev in netelovadcev: 54 Sokolov, 43 Sokolic, 16 udov šolskega deškega, 21 udov šolskega dekliškega in 7 udov obrtnega naraščaja.

Starosta je bil Tomo Petrovec, nadučitelj v Jaršah.

Društvo je imelo 3 odseke: v Moravčah, Lukovici in Dobu s skupno 187 člani in članicami.

7. Prvo kranjsko veteransko društvo v Domžalah.

Ustanovil ga je leta 1875 slamnikarski tovarnar v Zgornjih Domžalah, h. št. 29, **Janez Riedl**, ki mu je bil tudi prvi načelnik. Za njim je bil načelnik župan Matej Janežič.

Kmalu po ustanovitvi si je društvo oskrbelo zastavo.

Štelo je nad 80 članov.

Po prevratu l. 1918 se je društvo **razdružilo**. Zastava je prišla v deželni muzej v Ljubljani, premoženje pa se je razdelilo med invalide.

8. Podružnica „Slovenske Straže” v Domžalah.

Ustanovljena je bila 26. junija 1910.

Ta dan je imel župnik Franc Bernik v Društvenem domu predavanje o **slovenski narodnosti**, kako dragocena nam mora biti v smislu sv. slovanskih blagovestnikov Cirila in Metoda in po navodilih nepozabnega škofa Martina Slomšek-a. Povedal je, da se bo ravno v teh dneh ustanovilo po naši kranjski deželi nad 100 podružnic „Slovenske Straže”, katere prelep namen je, čuvati slovenskemu ljudstvu njegov biser — slovensko narodnost.

Odbor je bil izvoljen sledeči: učitelj Franc Kuhar, predsednik, Franc Bernik, tajnik, Franc Končan, blagajnik, Manica Šmon.

Pozneje sta bila izvoljena: predsednik Anton Müller, Sp. Domžale 59, tajnik nadučitelj Josip Odlasek.

Članov je pristopilo takoj 156.

Nabirali so se denarni prispevki, ki so se pošiljali vodstvu „Slovenske Straže” v Ljubljani.

V vojnem času je podružnica prenehala.

9. Prosvetna knjižnica v Domžalah.

8. sept. 1904 je ustanovilo takratno **dijaštvo** v Domžalah potovalno **prosvetno knjižnico**.

Namen knjižnice je bil s širjenjem slovenskih knjig napeljevati ljudi k branju in s tem k vedno večji izobrazbi.

Med ustanovitelji knjižnice so bili posebno: Avgust Trojanšek, Franc Brecljnik, Ivan Kralj, Ivan Kecelj.

Knjižničar je bil Anton Juvan, Zg. Domžale, h. št. 35, kjer je bila knjižnica prvi čas nastanjena. Umrli je 14. aprila 1910.

Ko so omenjeni dijaki svoje študije dovršili in šli v razne službe, je knjižnica prenehala.

VIII. ZADRUGE.

1. Hranilnica in posojilnica v Domžalah.

Poslovati je pričela 1. jan. 1898. Člani prvega načelstva, torej ustanovitelji njeni, so bili: Maček Andrej, načelnik, Končan Franc, Cerar Franc, Jezernik Josip, Müller Anton, Habjan Janez, odborniki, beneficijat Strupi Jakob, računski pregledovalec.

Načelniki so ji bili: Maček Andrej (1898), Cerar Franc (1899—1901), Strupi Jakob (1902 do 14. sept. 1903), Bernik Franc (od 19. sept. 1903 dalje).

Tajnika sta bila: Končan Franc (1898 do svoje smrti dne 12. febr. 1921), Končan Franc, njegov sin (od 19. febr. 1921 dalje).

Največ časa je bil odbornik, zajedno tudi blagajnik Habjan Janez (1898 do svoje smrti dne 16. nov. 1922).

Odborniki so še bili: Jančigaj Andrej, Cerar Peter, Žle Janez, Pečnik Franc, Grčar Jakob, Bertoncej Pavel, Sicherl Ivan, Zajec Karol in Juvan Gašper.

Računski pregledovalec je bil Dimc Janez (od 1902 dalje).

Razvoj hranilnice najboljše kažejo sledeče številke:

Leto	Članov	Sprejemkov	Izdatkov	Prometa	Hranilne vloge	
					Vloženo	Vzdignjeno
					K	K
1898	87	68.327·12	68.236·70	136.563·82	31.567·04	15.154·—
1899	107	39.516·46	38.917·02	78.433·48	17.629·—	11.113·24
1900						
1901	150	33.693·74	32.023·52	65.717·26	15.048·74	14.532·06
1902	160					
1903	168	60.283·41	59.447·17	119.730·58	24.342·81	26.256·98
1904	178	74.719·67	72.781·21	147.500·88	49.014·84	29.020·67
1905	204	95.413·40	93.189·31	188.602·71	51.786·26	31.604·32
1906	229	142.011·73	140.337·97	282.349·70	72.443·39	45.130·28
1907	279	314.609·60	312.477·47	627.087·17	158.768·72	89.114·98
1908	315	369.635·03	363.443·20	733.078·23	141.664·20	130.687·21
1909	327	267.189·23	261.105·05	528.294·28	109.520·45	69.564·94
1910	352	250.372·26	239.814·63	490.186·89	135.620·33	90.472·42
1911	363	275.712·19	266.896·84	542.609·03	104.577·19	106.213·58
1912	363	221.497·24	213.957·04	435.454·28	82.572·30	90.542·07
1913	365	169.669·60	154.553·72	324.203·32	58.704·60	58.777·21
1914	374	171.783·23	158.943·58	330.726·81	60.934·24	62.975·70
1915	368	189.968·87	183.660·37	373.629·24	81.879·98	42.246·86
1916	371	342.584·68	311.726·56	654.311·24	117.764·89	45.840·01
1917	373	537.887·83	519.323·28	1.057.211·11	162.548·06	103.292·58
1918	376	948.255·05	938.143·40	1.886.398·45	242.133·81	138.641·56
1919	383	858.882·01	834.286·79	1.693.168·80	247.280·09	186.841·40
1920	396	2.266.075·01	2.226.203·48	4.492.278·49	545.946·25	238.502·95
1921	420	5.142.782·34	5.036.194·48	10.178.976·82	1.617.380·27	521.331·48
1922	447	4.052.306·03	4.032.383·70	8.084.689·73	1.841.835·97	1.281.904·70

Posojila		Stanje hran. vlog s kap. obrestmi	Stanje posojil	Rezervni zaklad
Dana	Vrnjena			
K	K			
42.080·—	3.750·	16.884·04	18.330·—	89·26*
14.732·—	14.594·	24.202·48	38.468·—	128·—
10.350·—	6.841·71	30.527·73	52.330·29	580·34
10.540·—	12.247·20	41.059·23	45.249·58	1.648·06
22.365·—	6.442·10	61.053·40	61.172·48	2.027·48
34.730·—	15.920·—	81.235·34	79.982·48	2.303·26
65.244·—	18.042·—	108.548·45	127.184·48	4.112·19
120.280·60	23.196·05	178.202·19	224.269·03	6.272·21
86.224·22	69.272·96	189.239·82	241.220·29	8.152·09
92.317·—	34.303·14	229.295·33	299.234·15	9.883·35
97.120·27	39.180·90	274.513·24	357.183·52	12.759·01
81.830·04	97.469·10	272.877·85	341.544·63	14.822·88
74.151·82	77.878·16	264.908·08	337.818·29	16.124·58
6.356·73	14.452·16		79.327·82	
46.775·—	28.909·15	264.835·47	355.684·14	16.457·28
13.876·81	37.917·04		55.287·59	
47.625·69	49.431·42	262.794·01	353.878·41	17.694·60
15.546·34	4.695·81		66.138·12	
12.965·93	40.610·48	302.427·13	325.933·86	18.667·30
18.628·67	7.125·88		77.640·91	
39.786·87	36.290·72	374.352·01	329.430·01	21.047·—
35.445·43	80.712·11		32.374·23	
7.883·28	56.069·90	433.607·49	281.243·39	22.764·28
102.116·02	79.508·09		54.982·16	
22.709·10	89.443·79	537.099·74	214.508·70	23.819·20
171.068·17	303.637·80	77.587·47		
47.835·80	49.522·80	597.538·43	212.821·70	24.353·01
358.090·92	131.928·07		149.466·34	
271.518·—	138.320·26	904.981·73	346.019·44	26.525·75
875.000·—	655.679·20		368.787·14	
1.020.168·—	580.036·17	2.001.030·52	786.151·27	26.615·78
2.137.224·—	1.291.438·68		1.214.572·46	
976.070·08	413.397·53	2.560.961·79	1.348.823·82	36.246·88
1.021.696·57	1.047.038·79		1.189.230·24	

Manjše številke pomenijo **tekoči račun s člani**.

*) Računski zaključki hranilnice in posojilnice v Domžalah.

Hranilnica se prav lepo razvija in **uživa vsesplošno zaupanje**.

Za kraj je kar največjega pomena.

Le z njeno pomočjo so se mogla izvršiti velika dela, ki so v tej knjigi popisana.

2. Strojna zadruga.

13. febr. 1910 je predaval župan Anton Belec iz Št. Vida nad Ljubljano v tukajšnjem izobraževalnem društvu o povzdigi kmetijstva s pomočjo strojev.

Takoj po predavanju se je isti dan ustanovila „**Strojna zadruga v Domžalah**“.

V odbor so bili izvoljeni: Cerar Peter, načelnik, župan Matej Janežič, Juvan Gašper, blagajnik, Bernik Franc, tajnik, Kuralt Ivan, župan Dimc Janez, Rahne Franc.

Strojnik je bil od ustanovitve do 1923 Žankar Andrej.

Zadruga si je še isto leto oskrbela te-le stroje: bencin-motor 6 konjskih sil (tvrdke Langen & Wolf) za K 4.181·35, mlatilnico za K 813·—, slamoreznicu za K 355·—, cirkularno žago za K 560·—, trijer (čistilnik) za 263·—.

Isto leto, 1910, si je nabavila še: dinamostroj za elektriko za K 974·25 in regulator za 418·45.

Preskrbela je električno razsvitljava v Društvenem domu in v župni cerkvi.

Napeljavo za električno razsvetljava je na obeh krajih oskrbela tvrdka Siemens-Schuckert. V Društvenem domu je stala K 1.900 (72 luči), v cerkvi pa K 3.103·12 (157 luči). Na kvaterno nedeljo pred Božičem leta 1910 je prvokrat zažarela cerkev v tej prelepi svitlobi.

To je bila sploh **prva javna** električna razsvitljava in napeljava v Domžalah.

Rabila se je do leta 1920, ko je posestnik žage **Anton Skok** napeljal za cele Domžale elektriko s pomočjo vodne sile.

Zadruga si je priredila pripravno shrambo za stroje, kjer je tudi prostor za mlatev, žaganje drv, rezanje slame, čiščenje žita. Večjim posestnikom pa hodi vsa ta dela opravljat na dom.

Ob času mlatve je bila redno vsako leto skozi ves čas kar naprej zaposlena. Tudi z žaganjem drv in rezanjem slame je imela veliko dela. Čistilnik je letno uporabljalo do 100 oseb. Privadili so se sejati čisto žito.

Navzlic silni draginji bencina si je zadruga tako opomogla, da je koncem XIII. upravnega leta 1922 bila prosta vsakega dolga, imela v bilanci odpisane vse stroje, v hranilnici naloženega denarja K 5.466-72 in rezervnega zaklada K 6.387-52.

3. Kitarsko društvo v Domžalah,

registrovana zadruga z omejeno zavezo.

Ta zadruga je bila ustanovljena 15. marcija 1908.

Stavila si je namen: „zboljšati stanje svojih udov v nravnem in gmotnem oziru s tem: a) da oskrbuje svojim udom po najnižjih cenah potrebščine za pletenje umetnih kit; b) da kite po naročilu svojih udov taistim kolikor ugodno v denar spravlja; c) da snuje podučne tečaje, predavanja i. dr. v povzdigo pletenja umetnih kit.”

Udje prvega načelstva so bili: Bernik Franc, načelnik, župan Janežič Matej, Müller Anton, župan Dimc Janez, Ravnikar Franc, Sicherl Ivan, odborniki.

Uprav ogromne so bile težkoče, ki so se spočetka stavile tej zadrugi nasproti.

Na stotine udov — pletic se je takoj priglasilo. Vsem je bilo treba dobavljati material za pletenje, ličje (bast).

To ličje se iz lesa, ki raste na **Ruskem**, napravlja v spretni domači hišni obrti na Češkoslovaškem okrog Rumburga. Od tam se ga je moralo naročati kar cele vagone in drago plačati.

V nekaterih tednih je bilo napletenih že nad 30.000 kit! Vse je bilo treba plačati pleticam, predno je bila sploh kaka kita prodana,

predno se je sploh moglo vedeti, ali bo sploh te kite mogoče prodati in za kakšno ceno.

Ker trgovskih cen za kite na noben način ne v Domžalah, ne pri ministerstvu in trgovskem muzeju na Dunaju, sploh nikjer, ni bilo navzlic vsemu prizadevanju mogoče zvedeti, je morala zadruga dolgo časa delati **brez vsake trgovske kalkulacije**, kar na slepo!

Naenkrat je imela nad 80.000 K predvojne vrednosti dolga!

Podpore pa ravno takrat, ko bi jo bila najbolj krvavo potrebovala, ni bilo od nobene strani, ne državne, ne deželne!

Nihče ni hotel od zadruga kupiti nobene kite. Vse jo je bojkotiralo! Dunajski agenti, ki so začutili, da bi jim zadruga utegnila škodovati, so ji nasprotovali, kar le mogoče.

Zadruga je zaprosila trgovsko ministerstvo na Dunaju, da pošlje strokovnjake v Domžale, ki se naj na mestu prepričajo o kakovosti kit.

Res sta prišla ministerska uradnika c. kr. konzulent Čeh Napravnik in adjunkt v delavskem ministerstvu Dalmatinec Dabinović.

A pomagalo ni vse nič.

Tu pa pride iz Dresden-a v Nemčiji od enega največjih svetovnih trgovcev s kitami, **Teodorja Stäber** pismo in v njem uzorec kite, **delo naše zadruga**, z vprašanjem, če se tiste kite res izdelujejo v Domžalah in po kakšni ceni. Kmalu je prišel tudi sam osebno do načelnika zadruga. **Izjavil je, da so izdelki zadruga izvrstni**. V kratkem mu je odposlala zadruga vse kite tiste vrste, kolikor jih je sploh imela.

Tako je prišla zadruga v trgovsko veljavo, na svetovni trg in sama zase do najvažnejšega, do pravilne trgovske kalkulacije.

Od tedaj pa je začela dobro uspevati, dasi tudi Stäberju ni dolgo oddajala. On je namreč hotel, da bi bila zadruga vse izdelke smela le njemu prodajati. Zadruga pa si je hotela in tudi res ohranila popolno samostojnost.

Vojna je žal njeno delovanje popolnoma onemogočila, ker ni mogla dobiti materiala.

Pa tudi povojne razmere zanjo niso bila ugodne. Vsled visoke colnine — iz Češkega! — in nestalne valute še vedno ni mogla pričeti poslovati, kot bi rada.

In vendar je navzlic vsemu temu v letih svojega obstanka spravila v prodaj kit za K 319.287·90 in je **dala čistega zaslužka svojim članicam** pleticam K 136.508·54 predvojne vrednosti.

Koncem leta 1922 ni imela nobenega dolga, pač pa K 13.285·53 rezervnega zaklada in še denar naložen v hranilnici.

Članov je imela tedaj 667.

IX. SLAMNIKARSTVO.

1. Pričetek in razvoj te obrti.

Ko bi prav nobena druga reč ne bila znana o Domžalah, ena je znana daleč naokrog, da se namreč v Domžalah izdelujejo — **slamniki**.

Pa kakšni slamniki!

Arhitekt Rudolf Petz iz Ljubljane je prišel l. 1912 na potovanju iz Londona v Pariz. Hoče si kupiti slamnik v večji pariški prodajalni. Ponudeni mu ni bil všeč. Pariška prodajalka pa ga užaljena zavrne: „Kaj, ta slamnik Vam ne ugaja? To je vender pravi **domžalski** slamnik!”

Ali ste slišali? **Celò v Parizu**, tem svetovnem središču elegance in mode, so domžalski slamniki v veljavi!

Resnica je, da imajo Domžale ravno radi slamnikov svetovno ime.

Naj nam to potrdi strokovnjak prve vrste, **Louis Edgar Andreés**, pisatelj slavnoznane strokovne knjige o uporabi slame za vsakovrstne izdelke, ki je l. 1898 izšla na Dunaju, Pešti in Lipskem!¹⁾

Ta članek navedemo na tem mestu tudi zato, ker nam prav dobro pojasni pričetek in razvoj slamnikarstva v Domžalah.

¹⁾ Die Verarbeitung des Strohes. Ein Hand- und Hilfsbuch für Strohflechtereien, Flechtschuien, Strohhutfabrikanten, von Louis Edgar Andrees. Wien, Pest, Leipzig, 1898.

Podatki so bili nalašč za to strokovno knjigo oblastveno preiskani in dognani. So torej vsekako zanesljivi.

V boljše razumevanje te stvari pa moramo najprej povedati, da obsega slamnikarstvo dvojno obrt: **kitarsko**, ki se peča s tem, da izdeluje kite iz slame (pšenične, riževe) ali iz ličja (basta) in **slamnikarsko**, ki iz teh kit potem dela slamnike.

Kite se pleto tudi danes le na roko, ne s stroji, doma po hišah, ne skupno v tovarni, posebno pozimi. Slama se pripravi ob žetvi. Biti mora kolikor mogoče enako debela. Na Laškem posamezne slamnate bilke razrežejo na več delov in jih razdele (sortirajo) po enaki debelosti. Kita je potem res enakomerna, v celi dolžini enako debela, kar da potem iz nje lep slamnik. Po mnogih hišah plete cela družina, mlado in staro, celo majhni otroci. In kako jim lepo gre spod rok! Vidi se, da jim je to delo že kar v naravi. Okrog peči sede na klopi in po tleh, v roki imajo slamo ali ličje, po 2, 3, 5, 7 bilk, kakršna že ima biti kita in prikladajo bilko k bilki z občudovanja vredno spretnostjo.

Dolžina kit je navadno 72 m, pri umetnih (Fantasie-kite) po 48, 24, 12 m, pri domačih kranjskih kitah iz slame 24 m.

Iz kit se delajo **slamniki**, a vedno ne iz surovih kit, ampak iz barvanih ali beljenih.

Tudi slamniki so se v prejšnjih časih izdelovali v domači obrti, po hišah, brez strojev, kar na roke.

Slamniki se takole izdelujejo:

Kita se najprej na pripravljenem vretenu skupaj zvije ali, če ni dovolj gladka, se zlika na stroju z valjarji. Iz nje začne slamnikarska šivalka šivati slamnik s sukancem na šivalnem stroju, ki ga goni elektrika ali šivalka sama z nogo. Pred seboj ima model iz mavca, tudi iz cinka, ki kaže obliko in velikost, kakeršno mora slamnik imeti. Na njem med šivanjem poskuša slamnik, če je dovolj velik in visok. Seveda mora imeti vsaka šivalka svoj model in sicer za vsak različen slamnik (po obliki in velikosti) drug model. Posebno za ženske slamnike je treba neverjetno veliko takih mo-

delov, ki sami v današnjih draginjskih razmerah vsebujejo že celo premoženje.

Nato se slamnik zlepi (zlima) v pripravljenem lepu, da dobi potrebno trdnost in se posuši. To delo oskrbujejo moški ali tudi ženske.

Zatem se zopet malo zmoči in ga prevzame delavec (apretér), ki mu da primerno obliko. Da ga na pripravljen modél, ki pa mora biti izgret ali na zato pripravljeni peči ali pa na luči, kakor je že potreba, in ga na njem napne.

Sedaj se zopet posuši in dene na vlažen prostor, da se navzame primerne vlage.

Tako pripravljenega prevzame zopet drug delavec, ki ga vloži v stiskalni stroj, razgret z elektriko, paro ali ogljem, kjer s primerno vročino v par minutah zadobi konečno pravo in lepo zunanjo obliko. Čisto spremenjen in ves vroč pride slamnik iz tega stroja.

Lepo izlikan slamnik dobi konečno v roko zopet druga šivalka, ki mu našije podlogo in trak, oziroma (pri ženskih) modistinja, ki ga opremi z nakitom, kakršen se zaželi. Slamnik je sedaj pripravljen za uporabo, za prodaj.

Doba za šivanje slamnikov (slamnikarska sezona) se prične na jesen in traja redno do konca majnika ali nekoliko dalje.

V zimskem času je v Domžalah in celi domžalski okolici vse, tudi najpremožnejše posestniške hčere, v tovarnah.

Skupno je v vseh domžalskih slamnikarskih tovarnah zaposlenih okrog 250 moških in 600 ženskih.

Redno delajo, odkar je vpeljan od l. 1919 osemurni delavnik, zjutraj od 8. ure do 5. ure popoldne z enournim presledkom opoldne, izredno pa, kedar se mudi, tudi več ur.

Po tem pojasnilu bo zgorej omenjeni članek o pričetku in razvoju slamnikarstva v Domžalah vsakemu umljiv. Glasi se:

„Slamnikarstvo ima v posameznih krajih velik pomen kot domača hišna obrt, na primer v Avstriji (na Kranjskem), na Nemškem (posebno na Badenskem in Saksonskem), v Italiji (na Toskanskem,

posebno okrog Florence), na Kitajskem in Japonskem. Tudi Francoska, Belgija, Švica (kanton Bern) in Škotska proizvajajo veliko takih slamnatih izdelkov. Radi izredne ličnosti so posebno v veljavi florentinske kite. Zadnji čas sta pa tudi Kitajska in Japonska zelo uspešno stopili na svetovni trg, ker sta zamogli vsled majhnega zaslужka tamošnjega ljudstva izdelke po zelo nizkih cenah prodajati in s tem izpodrinili domače izdelke drugih dežel. V Avstriji se s slamnikarsko oziroma kitarsko obrtjo pečajo največ v kronovini Kranjski.

Vpeljavo te obrti ima Kranjska dežela zahvaliti nekemu možu iz **Ihana**, ki je kot avstrijski vojak v Florenci na Laškem spoznal to obrt in pred približno 100 leti svoje rojake v njej podučeval. Prve kite in slamnike so na Kranjskem res v Ihanu izdelovali. Te izdelke so v začetku prodajali le v domači deželi. Okrog leta 1790 je nek Tirolec začel te ihanske izdelke prodajati tudi izven Kranjske. Od tedaj se je njihovo izdelovanje zelo povzdignilo. Polagoma se je iz Ihana razširilo po bližnjih krajih. V začetku preteklega stoletja so pričeli plesti že tudi finejše kite, za katerih razprodavanje si je Tirolec Andrej Grimm po letu 1806 stekel posebnih zaslug. Slamnike, izdelane v vaseh Beričevo, Št. Jakob, Mengeš, Trzin, Stob, Študa, Dragomelj, Ihan, Domžale itd. so prodajali posebno po Tirolskem in Koroškem, finejše kite pa okrog leta 1820 tudi na Nemškem. Razven že imenovanega Andreja Grimm so v tem času Peter in Lovrenc Mellitzer in od leta 1834 tudi Klemen Blasnig zelo veliko storili za razširjenje te obrti, v letih 1840 do 1851 pa Andrej Jelenc v Ihanu. Vrednost izvoza je znašala v tem času, nizko računjeno, 16.000 gold. konvencijskega denarja. Vršil se je ta izvoz večinoma na Tirolsko, Štajersko in Koroško. Cene slamnikov so bile med 4 krajcarji in 1 goldinarjem konvencijskega denarja. Leta 1859 je prinesel Pavel Mellitzer novih vzorcev, vsled katerih so izdelki zdatno pridobili na vrednosti. V tem času so pričeli izdelovati iz slame tudi vreče, pregrinjala, šolne, trakove.

Okrog leta 1867 so pričeli delati **s stroji**. V tem času so za povzdigo obrti največ pripomogli slamnikarski tovarnarji Franc

Zupančič, Sušek, Logar, Flis, Maček, Dolenc, Riedl, Mellitzer, Kleinercher, Peter Ladstätter in sinovi in Jožef Oberwalder, od katerih so zadnji peteri tudi veliko florentinskih kit vporabili.

Izdelki te novejšje dobe so različne vrste.

Najfinejše kite izmed njih ne zaostajajo prav nič za kitami drugih dežel in utegnejo v kratkem času uvoz tujih kit v Avstrijo skorej popolnoma izpodriniti, če bo ta domača obrt zavarovana s primerno colnino. Sedaj se te kite izvažajo posebno na Ogrsko in na Dunaj, pa tudi na Zgornje-Avstrijsko, Koroško, Solnograško, Tirolsko, v Galicijo in drugam.

S to obrtjo se peča sedaj ljudstvo po celem brdskem okraju in v večjem delu kamniškega okraja. Število ljudi, ki se z njo peča, se lahko računa na 12.000 in svota izdelkov na 800.000 izvodov. Po hribih in oddaljenejših krajih imenovanih okrajev pletejo kite, v krajih, ležečih v ravnini, pa šivajo slamnike, ki jih potem v tovarnah izlimajo, osnažijo in primerno izličijo.

Iz brdskega okraja se je razširila ta obrt tudi v nekatere vasi drugih okrajev, a se tam ni mogla razviti do kakega večjega pomena.

Za izdelovanje lepih kit so prav veliko pripomogle strokovne šole za pletenje iz slame, ki so bile leta 1874 po odredbi trgoveškega ministrstva vpeljane v Mengšu, Trzinu, Domžalah in Dobu. Te šole pa so se še isto leto zopet opustile.”

K sklepni opazki glede vpeljave in opustitve strokovnih šol za pletenje kit bodi pripomnjeno, da so bile te šole že takoj ob ustanovitvi mrtvorojeno dete. Zakaj? Ker so pač učile ljudi plesti lepe kite in drugo, niso pa teh izdelkov ljudem **vnovčevale**, v denar spravljale.

Vsekako je resnica, da je slamnikarska obrt v Domžalah zelo stara in da je bila semkaj zanešena iz Laškega.

Iz prav preprostih prvotnih izdelkov se je polagoma a vztrajno razvijala vedno bolj.

Tudi to je nepobitna zgodovinska resnica, da se je **domače, turodno slovensko ljudstvo** te obrti oprijelo z izredno vnemo

in občudovanja vredno sposobnostjo in nadarjenostjo že veliko prej, predno je sploh kak Tirolec prišel v te kraje.

Dà, ko so prvi Tirolci kot kupci slamnikarskih izdelkov prišli v te kraje, jih tu nakupovali in nosili prodajat drugam, so jim tukajšnji domačini prinašali v prodaj tako lepih izdelkov, da so se jim opravičeno čudili.

Kdorkoli je prišel v Domžale, je strmel nad izredno spretnostjo domačega ljudstva za slamnikarsko obrt.

Prešla je ljudem ta obrt kar v kri.

Tudi najtežje izdelke je bilo treba le enkrat dvakrat pokazati našim domačim ljudem, pa so jih takoj znali bolje kakor tisti, ki so jih hoteli učiti.

Domžalske slamnikarske šivalke so že davno zaslovele kot najboljše in so jih z veseljem vzprejemali po najiminitnejših slamnikarskih tovarnah v velikih svetovnih mestih.

Ta sloves so si ohranile do danes.

Neovržna zgodovinska resnica je dalje, da so za razvoj in napredek slamnikarske obrti v kraju tudi domači slovenski slamnikarji prav veliko storili.

Sušek, Logar, Flis, Maček, ki jih zgorajšnje poročilo tako pohvalno omenja, vsi ti so bili sami slovenski domžalski domačini.

Franc Zupančič in Dolenc, ki ju tudi omenja poročilo, sta bila trgovca v Ljubljani, ki sta domžalske izdelke prodajala.

Oglejmo si v poročilu navedene slovenske slamnikarje nekoliko bližje.

Sušek (hišno ime, pravilno: Sušovec) **Andrej Jančigaj**, rojen 19. nov. 1839, je imel slamnikarsko tovarno v Zg. Domžalah, h. št. 8. Že njegov oče Valentin je izdeloval slamnike. Iz prav majhnih razmer se je Andrej s slamnikarstvom polagoma povzdignil do uglednega in premožnega moža. On je bil sploh prvi slamnikar, ki je v Domžalah pričel šivati takoimenovane „naložene” slamnike. Prej so šivali slamnike samo „na krajce”. On je tudi prvi v Domžalah v svoji tovarni vpeljal petrolejevo svetilko. Od vseh strani so

hodili k njemu gledat to veliko novost. Povsod drugod v Domžalah in okolici je namreč takrat še brlela leščerba ali lojenica (sveča). Bil je izredno sposoben in vnet za vsak napredek. L. 1908 je predstavil svojo tovarno v Zg. Domžale, h. št. 107, hišo v Zg. Domžalah, h. št. 8 pa je prodal. Od tedaj v njej ni bilo več slamnikarske tovarne. Umril je 27. marcija 1915.

Ker ni imel moških potomcev, je slamnikarsko tovarno za njim prevzela njegova hči Katarina, ki se je poročila z Matijo Ravnikarjem.

Ta tovarna obstoja torej danes pod imenom „**Andreja Jančigaj naslednik Matija Ravnikar.**”

„**Logar**” **Janez Markužič** je bil rojen 16. maja 1833 v Zg. Domžalah h. št. 46, kjer se je tedaj reklo po domače pri „Logarju”. Tudi njegov oče je izdeloval slamnike. Janez se je preselil v Stob. Pri hiši št. 24 je bil prejšnje čase cel grunt „pri Žankarju”, ki pa je bil razprodan. Hišo in gospodarsko poslopje je kupil Luka Kvas iz Trzina. Od njega je kupil gospodarsko poslopje Janez Markužič, ga do tal podrl in sezidal na tem mestu slamnikarsko tovarno, Stob, št. 50. Po njegovem domačem imenu se je reklo tu pri „Logarjevem Janezu” in pozneje kar pri „Logarju”. Od Lukeževe hčere Neže omožene z Janezom Capuder je potem kupil še hišo. Umril je 18. febr. 1888. Vdova Helena se je poročila s **Franc-om Cerar-jem**, iz Sp. Domžal, h. št. 4, sedanjim veleuglednim slamnikarskim tovarnarjem v Stobu št. 24.

Tovarna Franca Cerarja v Stobu obstoja torej že od l. 1857.

Flis Jakob je bil slamnikar v Stobu, h. št. 38. Rojen je bil 30. aprila 1828. Izmed njegovih sinov je bil posebno Jožef zelo izurjen v slamnikarstvu. V Prostejovu na Moravskem je bil v slamnikarski tovarni odlična delovna moč. Žal pa je že leta 1912 ondi umrl.

Maček Anton je bil rojen 13. jan. 1837 v Študi, h. št. 3, kjer so se tudi že tedaj izdelovali slamniki. Pozneje si je v Zg. Domžalah h. št. 44 sezidal novo slamnikarsko tovarno. Prezgodnja smrt pa mu je onemogočila njegove načrte. Imel je dva sina slamnikarska

tovarnarja: Andreja in Valentina.

Maček Andrej, oženjen s Frančiško Jančigaj, hčerjo slamnikarja Andreja Jančigaj, je sezidal slamnikarsko tovarno v Zg. Domžalah, h. št. 107, zraven kolodvora. Kmalu pa sta oba, mož in žena, umrla. Tovarno je po hčerini smrti prevzel njen oče Andrej Jančigaj.

Maček Valentin ima še sedaj slamnikarsko tovarno v Zg. Domžalah, h. št. 124.

Tudi v Zg. Domžalah h. št. 4 (pri Antonu) in v Zg. Domžalah h. št. 65 (pri **Škrabarju**) sta že zelo stari slamnikarski tovarni, ki sta obe še danes v obratu.

Mazovec Jožef, rojen 17. marca 1839 v Zgor. Domžalah, h. št. 4, je že izdeloval slamnike. Sedaj vodi tovarno njegov sin **Franc Mazovec**.

Škrabar Alojz, rojen 16. junija 1842 v Šmarci, si je s svojo ženo l. 1870 sezidal hišo v Zg. Domžah, h. št. 65 in je v njej pričel slamnikarsko obrt. Sedaj vodi tovarno njegov sin **Alojz Škrabar**, ki je bil več let v New-Yorku pri slamnikarstvu.

Tudi **Pavlič Valentin** v Zg. Domžalah h. št. 37, rojen 8. febr. 1835, je bil zelo spreten slamnikar. Dokler je le mogel, je hodil s svojimi izdelki po sejmi. Umrl je 9. avg. 1920.

A ta seznam nekdanjih domžalskih slamnikarjev še nikakor ni popolen. Skorej prav v vsaki hiši v Domžalah, pa tudi v Stobu in Študi, so se nekdam izdelovali slamniki. Otroci in starejši ljudje so pa pletli kite.

Še danes se starejši ljudje z veseljem spominjajo tistih časov in pripovedujejo, kako dobro se je takrat zaslužilo.

2. Tirolci v Domžalah.

Tirolci so pridni in brihtni ljudje.

Kot krošnjarji so že od nekdam hodili po svetu s preprogami in vsakovrstnim drugim blagom za zaslužkom, ki ga jim je domača

hribovita zemlja mogla le pičlo dajati. Tudi s slamniki so že zgodaj začeli krošnjariti. Kupovali so jih na Laškem in so jih potem vseokrog prodajali.

Kmalu pa so izsledili, da se tudi v **domžalski okolici** izdelujejo izvrstni slamniki in kite, s katerimi se da kaj zaslužiti.

Začeli so prihajati semkaj.

Baje je prvi tak krošnjar prišel že zelo zgodaj na Tabor v ihanški fari.

Jožef Oberwalder, oče tovarnarja v Zg. Domžalah h. št. 30, je pričel prihajati v Domžale že okrog l. 1840.

Polagoma pa so začeli prihajati v večjem številu.

Vsi so bili doma iz tirolske doline **Deferegggen**, posebno iz fará **St. Veit** in **St. Jakob**.

Bili so v kraju zelo zaželjeni. Čas, ko so Tirolci prihajali v Domžale slamnike in kite kupovat, je bil vsako leto prav težko pričakovan.

Saj je vedno bilo in bo tako, da vsakdo želi svoje izdelke predvsem v denar spraviti. Res da so veliko slamnikov izdelovalci sami, kakor tudi razni domači trgovci in prekupci razprodali po raznih sejmihi, blizu in daleč. Za vsak semenj so vedeli naši ljudje, kje bi se dalo kaj izkupiti. A vender je bilo izdelkov toliko, da je bil vsak ptujec, in naj je prišel od koderkoli, samo, da je pošteno plačal, v Domžalah srčno zaželjen in dobrodošel.

Da pri kupčiji vsak v prvi vrsti gleda na-se in na svoj dobiček, to pa je brez dvoma vedno bilo in bo tako. Hrepenenje po dobičku je mednarodna lastnost trgovcev po celem svetu.

Stanovali so ob takih časih posebno v Zg. Domžalah h. št. 22 (pri Jenetu) in v Sp. Domžalah h. št. 4 (pri Rahnetu). Ljudje pa so jim pridno prinašali od vseh strani svoje izdelke.

Kmalu pa so začeli tudi Tirolci sami z izdelovanjem slamnikov.

Najprej so se naselili na Maliloki in potem v **Študi**. Na št. 14 (pri Primoževcu) so najprej delali slamnike.

L. 1857 je Tirolec **Pavel Mellitzer** kupil Pipanovo hišo št. 5,

jo podrli in ondi sezidal **prvo tovarno** (Pavletovo). L. 1858 se je poročil z domačinko Marijano Cotman, iz Štude št. 14.

Leto pozneje, 1859, se je Tirolec **Janez Kleinlercher**, rojen l. 1818, poročil z domačinko Marijano Nemeč, Jenetovo iz Zg. Domžal št. 22, je postal s tem lastnik hiše v Sp. Domžalah št. 19 in si je v njej priredil slamnikarsko tovarno.

Vender pa se tako v Študi na št. 5 kakor tudi v Sp. Domžalah na št. 19 slamniki niso dolgo izdelovali.

Glavni dohod Tirolcev v Domžale pa se je izvršil **po l. 1866, po vojni Avstrije z Italijo**, vsled katere je Avstrija izgubila Lombardijo in Benečijo.

Tirolci, ki so si v Maróstiki na Laškem že ustanovili svoje slamnikarsko podjetje, so morali takrat laško deželno zapustiti.

Sinovi **Petra Ladstätterja**, ki je tedaj že na Dunaju imel trgovino s slalniki, potem **Jakob Oberwalder st.**, ki je tudi že leta 1858 ustanovil trgovino s slalniki na Dunaju, **Peter Feldner** in drugi so skupaj kupili takratno Ferbarjevo hišo v Zg. Domžalah h. št. 42 in si ondi še tisto leto, na jesen 1866, priredili majhno slamnikarsko tovarno.

Tudi par izurjenih laških delavcev in slamnikarskih šivalk so pripeljali seboj.

Slamnikarsko podjetje se je imenovalo tvrdka „Ladstätter, Oberwalder & Co.”

A niso ostali dolgo skupaj.

Krizant Ladstätter, rojen 19. marca 1842 v St. Veit, in njegovi bratje so ostali posestniki sezidane tovarne v Zg. Domžalah h. št. 42, katero so potem vedno povečavali in si s svojim očetom ustanovili lastno še danes obstoječo, svetovno znano slamnikarsko tvrdko pod imenom „**Peter Ladstätter in sinovi**”.

Jakob Oberwalder, rojen 25. jan. 1829 v St. Jakob, pa je kupil hišo v Zg. Domžalah h. št. 24 (pri Vovku) in je l. 1870 sezidal ondi slamnikarsko tovarno ter ustanovil za-se in za svoje bližnje sorodnike tvrdko pod imenom „**Jakob Oberwalder & Co.**”

Slamnikarske šivalke šivajo slamnike.
Notranjščina tovarne J. Oberwalder & Co. v Domžalah.

Tudi to tovarno so vedno povečavali, dokler niso l. 1908 na mestu prejšnje sezidali čisto novo, kar najmodernejše urejeno veliko slamnikarsko tovarno.

Janez Kurzthaler, ki je tudi moral iz Maróštike na Laškem, je s svojim bratom Alojzom kupil takratno Pavlijevo poslopje v Zg. Domžalah h. št. 2 in je l. 1869 sezidal ondi slamnikarsko tovarno ter ustanovil lastno tvrdko pod imenom „**Bratje Kurzthaler**.”

Družabnik te tvrdke je bil tudi **Jožef Oberwalder**, rojen 28. sept. 1849 v St. Veit. Ta se je l. 1881 poročil z domačinko Slovenko Marijo Hribar, zemljakinjo v Zg. Domžalah h. št. 30. L. 1882 si je v tej hiši postavil slamnikarsko tovarno in ustanovil lastno tvrdko pod imenom „**Bratje Oberwalder**”.

L. 1874 je bila sezidana še takoimenovana „**Nova tovarna**” v Sp. Domžalah, h. št. 30 na takratni Vilarjevi njivi. Postavili so jo **Pavel Mellitzer, Andrej Kleinlercher, Simon Blasnig** in drugi. Sprva so jo nameravali sezidati v Študi na Vavtarjevem zemljišču h. št. 9, ker je Pavel Mellitzer že imel v Študi št. 5 svojo tovarno. A jim je bil ta svet predrag. Ustanovili so si tvrdko pod imenom „**J. Mellitzer, Kleinlercher & Co.**”

Vse te tvrdke obstoje še danes.

Poleg navedenih so bile v tistih letih velikega slamnikarskega probujenja v Domžalah ustanovljene še nekatere tovarne, ki pa niso uspele.

Franc Harack, bogat in ugleden slamnikarski trgovec na Dunaju, je l. 1872 kupil hišo Jakoba Peterlin v Stobu h. št. 37 (pri „Borču”). Do tal jo je podrl in sezidal ondi slamnikarsko tovarno. Po njegovi smrti je postal lastnik hiše njegov mladoletni sin Franc, kateremu je bil oskrbnik njegov stric Móldovan. Ta dva sta zamenjala to hišo s hišo v Zg. Domžalah h. št. 17, katere lastnica je bila gostilničarka Ivana Müller, poročena z bivšim orožnikom Pichler-jem. Od tod ime gostilne pri „Pihlerju” v Stobu. Mladi Harack in Móldovan sta sedaj v Zg. Domžalah, h. št. 17 napravila slamnikarsko tovarno. A tudi ni bilo sreče. Razvajeni in lahkoživi

sin je vse zapravil in se je nekega dne ustrelil v hotelu pri „Slonu” v Ljubljani.

Janez Riedl, rojen l. 1833 v Grasslitz na Češkem, je l. 1874 kupil Reparjevo hišo v Zg. Domžalah, h. št. 29 in ondi sezidal za takratni čas prav veliko in lepo slamnikarsko tovarno, pozneje pa še v Sp. Domžalah, h. št. 50. Poročil se je z domačinko Marijo Cerar iz Sp. Domžal h. št. 16. Podjetje pa se ni obdržalo, ker ni bilo lastnega denarja na razpolago. Umril je 17. maja 1914, star 80 let.

Rudolf Mayer, rojen l. 1849 v Grasslitz na Češkem, je sprva vodil slamnikarsko tovarno Franca Harack-a. Pozneje je kupil Vilarjevo hišo v Sp. Domžalah, h. št. 20 in je v njej napravil svojo slamnikarsko tovarno, ki pa je z njegovo smrtjo prenehala. Umril je 18. dec. 1909, star 60 let. Poročen je bil s Slovenko Marijo Mejač.

V novejšem času si je Tirolec **Tegischer Štefan**, rojen l. 1865 v St. Veit, priredil slamnikarsko tovarno v Zg. Domžalah št. 124. Ker je pa imel hišo le v najemu, mu je po prevratu l. 1918 bila odvzeta pravica, izvrševati v Domžalah slamnikarsko obrt.

V vseh zgorej navedenih tirolskih tovarnah je bilo skozi vsa leta zaposleno domače slovensko delavstvo. Vodilna mesta pa so zasedli redno s svojimi sorodniki.

Tirolci so svoja podjetja čedalje bolj izpopolnovali in povečavali.

Ustanovili so tem svojim domžalskim tovarnam tudi podružnice (filijalke), **prodajalne v raznih velikih** mestih: na Dunaju, v Pragi, Budapešti, Levovu, Wels-u, Lincu, Bukareštu.

V te svoje filijalke v raznih velikih mestih so že od početka leto za letom pošiljali po nekaj domačih slovenskih deklet, izurjenih slamnikarskih šivalk iz svojih tukajšnjih tovaren.

Na ta način je nastala v fari in okolici cela vrsta takih deklet, ki kot ptice lastavice vsako jesen gredo v razna velika mesta in se okrog Binkošti zopet vrnejo.

Hodijo ne samo po naročilu in v službi domžalskih tovarnarjev, ampak tudi drugih, ki si jih kot dobrih šivalk zelo zažele.

Leta 1908 na primer je bilo takih slovenskih šivalk iz domžalske fare čez zimo: na Dunaju 21, v Bukareštu 11, v Prostejovu 6, v Budapešti 5, v Pragi 4, v Levovu 4, v Kronštatu 2, v Breslau 2.

Tirolci so imeli v Domžalah od l. 1890 svojo **zasebno nemško šolo** s pravico javnosti, katero so skozi vsa leta obiskovali skoraj izključno samo nemški otroci. Spočetka je bila enorazrednica, pozneje dvorazrednica. Voditelja sta ji bila posebno Mihael Witzani, češki Nemeec in Franc Rom od Kočevja. Otrok je štela pred vojno okrog 50, ob prevratu še 38. Prenehala je koncem leta 1918.

V **verskem** oziru se je poskrbelo zanje s tem, da se je z dovoljenjem knezoškofijskega ordinarijata v Ljubljani vpeljala 18. dec. 1904 poleg slovenske zjutranje in slovenske desete službe božje štirikrat na leto, vsako kvaterno nedeljo posebna **nemška služba božja** zjutraj ob 8. uri — torej ob času, ko je bila cerkev popolnoma prosta — z nemško pridigo in sv. mašo, pri kateri so Tirolci sami peli.

Ta nemška služba božja se je ohranila do 22. decembra 1918.

Koristila ni samo tukajšnjim tirolskim rodbinam, ampak prav posebno tudi našim — **Slovincem na Westfalskem**.

Ko so nemški narodni zagrizenci na Westfalskem z izredno srditostjo napadali gorečega nemškega duhovnika **Kösterja** v Hambornu (na Westfalskem), ki se je nalašč zato naučil slovenskega jezika, da je mogel svojim slovenskim naseljencem pridigati in jih spovedovati v maternem jeziku, je on v svojo uspešno obrambo v javnih nemških listih navajal ravno — domžalsko nemško službo božjo.

Poslal je dotične liste¹⁾ domžalskemu župniku in pristavil: „Vi sami ne morete presoditi, koliko ste Vi ravno s to službo božjo koristili svojim tukajšnjim rojakom — Slovincem!”

Razmerje med domačini in Tirolci, nasplošno primeroma povoljno, je bilo kaljeno vselej tedaj, kedarkoli se je hotelo na

¹⁾ Hamborner Volks-Zeitung, z dne 12. in 13. nov. 1913 št. 264 in 265.

domačih domžalskih tleh prirediti kake nemške nacionalne slovesnosti.

To se je pokazalo posebno o priliki **nemškoslovenskih iz-gredov** 1. junija 1905, na praznik Vnebohoda, ko je tukajšnje tirolsko društvo „Andreas Hofer-Verein” razvilo svojo novo zastavo.

K slavnosti je prišlo veliko Nemcev iz Ljubljane in od drugod.

Pa tudi Slovenci so hipoma začutili, da gre za veliko nemško-nacionalno slavnost na popolnoma slovenskih tleh. Od vseh strani so privreli skupaj: iz Ljubljane, Kamnika (z godbo), Mengša, Radomelj, Ihana, Doba, iz cele okolice.

Ko so ob 3. pop. prišli Nemci z vlakom, pozdravil jih je na kolodvoru že tako gromoviti „živijo”, da so Nemci kar ostrmeli.

V hipu je ogromna množica Slovencev napolnila ves prostor pred nemškim lokalom. V tem je prikorakala po cesti še nova četa s kamniško godbo in velikansko slovensko zastavo. Na vrtu je igrala vojaška godba, zunaj pred vrtom pa kamniška godba „Naprej zastava slave!”, ljudstvo pa je vpilo „živijo”, da se je razlegalo daleč naokrog. Bil je strahovit vrišč. Kar začne leteti kamenje. Vojaška godba vstane in pod orožniškim varstvom odide ob 1/2 6. pop. peš proti Ljubljani. Ob 8. zv. prihiti še 10 novih orožnikov. Čedalje hujše je bilo. Z odprtimi, nasajenimi bajoneti so orožniki zadrževali razjarjeno množico, da ni naskočila nemškega lokala. Celò streljali so naposled orožniki. Vsaj šest strelav je gotovo padlo.

Ob 9. zv. so morali ptuji Nemci že oditi.

Navzlic silni nevarnosti ni bilo druge nesreče, kakor da je bil nek tiskar iz Ljubljane od orožnika z bajonetom zaboden v nogo.

Posledice teh izgredov so se v kraju še dolgo časa čutile.

Nastala je neka napetost, medsebojno nezaupanje, ki se kar ni moglo poleči.

Vender je bil do prevrata, do oktobra 1918, nasplošno mir.

Ko pa so se po prevratu začela tujerodna podjetja na vseh straneh nacionalizirati, tedaj so tudi za domžalske Tirolce napočili prav kritični časi.

Vsi so prišli pod sekvestre, od 7. do 17. jan. 1919 so bili celò konfinirani.

Dolgo časa niso vedeli, ali bodo sploh mogli še nadalje ostati v Domžalah, ali ne.

Konečno se je to prevažno vprašanje zanje ugodno rešilo.

Tirolci so se prilagodili novim razmeram in so ostali i nadalje gospodarji svojih tovaren.

Ako sedaj še enkrat povzamemo vse, kar smo o pričetku in razvoju slamnkarstva v Domžalah slišali, se glasi naša sodba takole:

Za slamnkarstvo kot domačo hišno obrt in tudi kot tovarniško obrt v manjšem slogu so silno veliko storili domačini Slovenci.

Slamnkarstvo kot **veleobrt** pa so v Domžalah razvili v prvi vrsti Tirolci, ki so s tem tudi Domžalam — ne da se tajiti — veliko koristili.

3. V korist slamnkarškega delavstva.

a) Strokovni odsek slamnkarškega delavstva.

22. septembra 1907 je priredilo „Kat. izobraž. in podporno društvo v Domžalah” javno predavanje v župnišču, h kateremu je bilo povabljeno vse slamnkarško delavstvo v Domžalah. Udeležba je bila izredno velika.

Govoril je beneficijat Franc Bernik o **strokovni organizaciji slamnkarškega delavstva v Domžalah**.

Pojasnil je, kolika škoda je za slamnkarško delavstvo, da je doslej brez vsake strokovne organizacije in to v tako velikem industrijskem kraju kot so Domžale.

„Kat. izobr. in podp. društvo v Domžalah” je **strokovno** društvo, ki ima že po svojih pravilih, po § 2 b) namen „po svojih močeh skrbeti udom za varstvo in za izboljšanje njihovega gmotnega in dušnega stanja.”

Gledé na to je predlagal, da se osnuje v tem društvu „**strokovni odsek slamnkarškega delavstva v Domžalah**” in je

zanj predložil že tudi takoj poseben poslovni red kot pojasnilo k § 2 točka a) in b) društvenih pravil. Oba predloga sta bila soglasno sprejeta.

Ta dan je bila torej v Domžalah ustanovljena **prva strokovna organizacija** v varstvo delavstva po slamnikarskih tovarnah.

Soglasno se je sklenilo in dalo natisniti k § 2 a) in b) **društvenih pravil pojasnilo**, katero tu doslovno priobčimo, ker je sestavil pisatelj te knjige, in ker se nam tudi sedaj še vedno zdi važno za strokovno organizacijo tukajšnjega delavstva:

„V dosego namena, ki si ga je stavilo „Katoliško izobraževalno in podporno društvo v Domžalah” v § 2 a) in b) svojih pravil, ustanovil se je glede na tako zelo razširjeno slamnikarsko obrt v Domžalah v tem društvu „strokovni odsek slamnikarskega delavstva v Domžalah.” Temu odseku pripadajo vsi slamnikarski delavci in delavke, ki so udje društva. Za poslovanje tega odseka so se na prvem skupnem posvetovanju odseka dne 22. sept. 1907 enoglasno sprejela sledeča določila:

1. Strokovni odsek slamnikarskega delavstva popolnoma samostojno razpravlja, presoja in sklepa o zadevah svoje stroke gledé zboljšanja gmotnega stanja in varstva udov. Soglasni njegovi sklepi takoj vežejo vse ude. V dvomljivih slučajih odloča delavski svet.

2. Strokovni odsek izbere izmed svojih udov za vsako večjo tovarno po enega ali več zaupnikov za moške ude in po eno ali več zaupnic za ženske ude. Odborniki in odbornice društva, ki so obenem udje odseka, so že s tem zaupniki in zaupnice.

3. Zaupniki in zaupnice skupaj tvorijo delavski svet. Ta delavski svèt je zastopnik in varih vsega delavstva, združenega v odseku, napram delodajalcem (tovarnarjem). Vse želje delavstva, združenega v odseku, do tovarnarjev, kakor tudi vse pritožbe izraža in sporoča on ali ustmeno po zaupniku (zaupnici) dotične tovarne ali pismeno. Shaja se po potrebi k posvetovanjem, ki so skupna, kedar gre za skupno zadevo moškega in ženskega delavstva, ločena, kedar gre za zadevo, ki se tiče ali samo moških ali samo ženskih udov.

Zaupnik (zaupnica) tiste tovarne, v kateri je največ udov, sklicuje posvetovanja in jih vodi.

4. Strokovni odsek mora predvsem poznati pravi gmotni položaj svojih udov. Le na ta način more potem presoditi, ali je delavstvo odseka primerno ali neprimerno plačano. Zato naj udje na tozadevna vprašanja po visokosti dnevnega zaslužka dajejo resničen odgovor. Vse upravičene želje in pritožbe udov gledé dnevnega zaslužka sporoča delavski svét tovarnarjem.

5. Skrb zaupnikov (zaupnic) je, vedeti, kako se dela z delavstvom po posameznih tovarnah. Kedar kak ud misli, da se z njim ne ravna prav, da se mu godi krivica, sporoči naj to zaupniku (zaupnici). Pri tem se misli posebno na zmerjanje in sirovo ravnanje, sekiranje pri delu, morebitno odtrgavanje pri plačilu i. dr.

6. Jasno je po sebi, da le tisti udje smejo pričakovati društvenega varstva, katerim se res krivica godi. Če bi bil torej kdo sam kriv, ker bi n. pr. ne hotel delati, ubogati, ker bi se sam začel sirovo odgovarjati, nima pravice do društvenega varstva.

7. V vseh resničnih slučajih je stvar delavskega svéta poskrbeti, da tovarnarji zanje zvedo in primerno ukrenejo.

8. Za vsako krivico, ki se neopravičeno godi udu odseka, je solidaren cel odsek. Vsi za enega, eden za vse! Stvar odseka je, poskrbeti, da se krivica popravi.

9. Skrb zaupnikov (zaupnic) je tudi, paziti na delovanje okrajne bolniške blagajne in skrbeti, da so udje v slučaju bolezni zares deležni tako podpore v denarju kakor zdravniške pomoči in zdravil. Vsak nered v tem oziru naj se takoj naznani.

10. Silne važnosti za zdravje je red in snaga v stanovanju. Skrb zaupnikov (zaupnic) je zato, tudi stanovanja udov imeti v primerem nadzorstvu. Če bi kak ud bil prisiljen stanovati v nezdravem, vlažnem, zaduhlem stanovanju, naj se to naznani.

11. Zdravju posebno škodljivo je prehlajenje. Tega naj se udje posebno varujejo. Zato naj pozimi in sploh ob slabem vremenu ne delajo v tovarnah v premočeni obutvi, ampak naj se, če pridejo pre-

močeni v tovarno, preobujejo. Koliko jetike in protina se bo s tem zabranilo!

12. Za zdravje posebno važna je hrana. Udje naj zato po možnosti skrbijo, da bo hrana res dobra in redilna. Čaja in črne kave naj posebno zjutraj ne pijejo, ker ne redi, ampak le živce razburja.

13. V slučaju bolezni uda je skrb zaupnika (zaupnice) paziti, da se odredbe in ukazi zdravnikov natančno izvršujejo. Posebno naj se na to gleda pri nalezljivih boleznih, pri jetiki, legarju i. dr.

14. Največja nesreča današnjih dni in v premnogih slučajih vzrok slabega gmotnega stanja je pijančevanje. Tega naj se zato vsi udje odseka prav posebno varujejo. Pri delu naj, razven pri malcah, nikdar nič ne pijejo. In če pri malcah pijejo, naj pijejo vino ali pivo, ne pa žganja. Žganja naj se vsi udje kar najbolj izogibljuje. Skrb zaupnikov (zaupnic), pa tudi vseh udov bodi, pri vsaki le mogoči priliki žganjepivce svariti in jih spominjati groznih posledic žganjepitja in sploh vsake nezmernosti v pijači za zdravje, za dušo, za posameznika, za družino, za cel kraj. „Varovati se žganja” in „nikdar biti pijan”, to bódi sklep vsakega uda.

15. Varčevanje je najtrdnejša podlaga zboljšanja gmotnega stanja. Vsak ud odseka naj si zato šteje v svojo dolžnost, da pridno varčuje. Vsak prihranjen vinar naj naloži v Čebelico. Vsak oženjen ud naj po možnosti tudi za otroke da vsak teden kaj v Čebelico. To bo najboljša in najcenejša zavarovalnica. Dolžnost zaupnikov (zaupnic) je zato, pri vsaki priliki opozarjati na Čebelico.”

Takoj isti dan po predavanju so se že tudi izvolili za vsako posamezno tovarno zaupniki in zaupnice delavstva.

Tudi se je sprejela okrožnica na vse domžalske tovarnarje, v kateri se je naznanila ustanovitev strokovnega odseka in se je glede na veliko draginjo prosilo za povikšanje dnevnega zaslužka vsemu delavstvu.

To okrožnico so zaupniki po posameznih tovarnah takoj prihodnje dni izročili tovarnarjem.

Vsi tovarnarji so s svojimi podpisi izjavili, da vzamejo okrožnico

in torej tudi novoustavljeno delavsko organizacijo na znanje. Tudi so v smislu prošnje vsemu delavstvu izboljšali dnevni zaslužek.

A takoj se je začutilo, da se stvar ne bo tako mirno izšla. Predolgo je moralo delavstvo molčati, preveč se je nabralo nezadovoljnosti.

Cel teden je vrelo po Domžalah.

Prihodnji ponedeljek pa, 30. sept. 1907, je delavstvo v največji domžalski tovarni proglasilo — **stavko**, prvo, kar Domžale stoje in to v najnevarnejših okoliščinah.

Delavke sploh niso prišle zjutraj na delo, ob 9. so pa še delavci z geslom „vsi za enega, eden za vse!” zapustili delo in šli iz tovarne. Predpoldnem je večja množica izmed njih hotela nazaj pred tovarno, da bi še tiste maloštevilne delavce, ki so delali naprej, prisilili, da popoldne tudi oni ne pridejo več na delo.

To je bila reč, to!

In v tistem odločilnem trenutku, ko so tovarnarji že sklenili, da se na noben način ne vdajo, je stopil beneficijat sam k poslovodju tovarne in mu je sporočil: „To stavko prevzame sedaj naše izobraževalno podporno društvo, kateremu pripada odsek slamnikarskega delavstva. Kot predsednik tega društva Vam zagotovim, da se bote morali vdati. Danes sem pripravljen jaz posredovati. Toda samo danes! Jutri že bom celo zadevo prepustil državnim poslancem. Tudi Vam sporočim, da bo v par dneh celoskupno delavstvo po vseh domžalskih tovarnah pričelo stavkati, če se takoj ne vdaste!”

Ob 6. zv. je dobil beneficijat od tovarnarja povabilo, da pride k njemu na razgovor. Šel je skupno z delavskimi zaupniki in zaupnicami tovarne.

Dve uri je trajal ta razgovor, ki je bil mestoma zelo buren. Že je kazalo, da se bo radi 4 delavcev, ki jim tovarna na noben način ni hotela priboljšati, vse razdrlo. Ni se! Prav v vsem, kar je zastopstvo delavstva zahtevalo, je tovarna delavstvu ugodila.

Ob 1/2 9. zvečer je ob luninem svitu zastopstvo delavstva, vračajoče se iz tovarne, na „mali cesti” pod župniščem imelo kratko

sejo, v kateri je soglasno sklenilo, da je stavka svoj namen dosegla in je zato — končana. Par delavcev pa, ki je z največjo napetostjo pričakovalo izida, je v nočni temi hitelo na kolesih po vaseh naokrog in sporočilo delavstvu, da drugo jutro pride zopet na delo.

Taka je bila — **prva stavka v Domžalah!**

A kako nevarna! Ob 3. popoldne sta že hitela dva odlična zastopnika tovaren k glavarstvu v Kamnik naznanit, da je beneficijat zagrozil s splošno stavko! Zvečer ob 6. je že prišlo sedem novih orožnikov iz okolice v Domžale. Ko je drugo jutro po sv. maši beneficijat bil v cerkvi, je ves prestrašen stopil cerkvenik k njemu in mu sporočil, da ga zunaj čaka orožnik „v polni uniformi“.

Prišel se je zanimiv dvogovor. „Ali bo stavka v Domžalah še dolgo trpela?“ „Pojdite po tovarnah in pogledjte! Po mojem prepričanju v Domžalah danes sploh ni nobene stavke!“ „Ali je bilo včeraj veliko nereda v Domžalah?“ „To pa jaz kot dušni pastir v kraju Vas kot čuvaja javnega reda v Domžalah vprašam: Ali je bilo včeraj veliko nereda v Domžalah?“

Mož pravice svoje resne situacije ni mogel več vzdržati. Odkrito je priznal, da je beneficijat izvršil prejšnji dan težko in veliko delo.

Vsled te stavke je hotela vlada kat. izobr. in podp. društvo v Domžalah razpustiti. Ko pa se ji je na podlagi pravil dokazalo, da je tudi v tem slučaju ono vršilo le svojo dolžnost, je to namero opustila.

Tudi list „Kamničan“ je v svoji 46. številki z dne 5. okt. 1907 zapisal: „Tovarnarji so se silno razjezili celò nad domžalskim beneficijatom g. Bernikom, ker je zastopal koristi delavstva, a bil je tako možat, da jim je v brk povedal, da se Slovencem velikanska krivica godi.“

Zakaj tako natančno o tem pišemo?

Zato, ker so ob času po prevratu na velikih javnih delavskih shodih v Društvenem domu v Domžalah prav odlični govorniki javno trdili, da domžalsko slavninarsko delavstvo do tedaj še sploh ni imelo nikake strokovne organizacije.

In vendar od ustanovitve strokovnega odseka l. 1907 do prevrata l. 1918 naprej v Domžalah ni bilo v vseh letih niti enega delavca, niti ene delavke, za katerega in katero bi bil odsek zvedel, da se je dotični osebi kakorkoli krivica zgodila in bi se ne bil zanjo potegnil! Vselej s popolnim — uspehom!

Domžalski tovarnarji so to delavsko organizacijo prav dobro poznali.

Že takoj ob začetku se je odsek hotel pridružiti **Jugoslovanski Strokovni zvezi** v Ljubljani. Tega ni storil po osebnem dogovoru z Dr. Krekom, ker v takratnih razmerah ni bilo lahko siliti člane k plačilu večje udnine in pri tem še domače društvo, ki si je prav tedaj stavilo svoj Dom, občutno oškodovati.

Takoj ob prevratu 1918 pa, ko so se hipoma delavske razmere popolnoma spremenile in je bilo videti, da bo boj s socialno demokracijo čedalje težji, je cel odsek — do 200 članov — pristopil Jugoslovanski Strokovni zvezi, ki je od tedaj naprej vodila vse delavsko gibanje v Domžalah.

Druge stranke s svojimi strokovnimi delavskimi organizacijami v Domžalah doslej niso mogle trajno uspeti.

b) Prodajalna Konsumnega društva.

Velikega pomena za delavstvo v Domžalah je bila otvoritev prodajalne „**I. ljubljanskega delavskega konsumnega društva**“ v Društvenem domu v Domžalah dne 3. dec. 1919.

Bilo je na tem, da socialdemokraško konsumno društvo v Kamniku otvori svojo podružnico v Domžalah.

Kakor hitro se je to zvedelo, takoj je imel odbor „**kat. izobraž. in podpornega društva v Domžalah**“ sejo, v kateri je na predlog predsednika soglasno sklenil, da takoj drugi dan stori vse korake, da v Društvenem domu, katerega da v ta namen na razpolago, ustanovi krščansko socialno „prvo ljubljansko delavsko konsumno društvo“ svojo prodajalno.

Sklenjeno — storjeno!

Po posebni prijaznosti ravnatelja I. ljubljanskega delavskega konsumnega društva **Alojza Kocmurja** je tekom osmih dni že bilo vse potrebno ukrenjeno.

Prodajalna je začela poslovati.

Prva voditeljica prodajalne je bila Ivanka Janežič, prodajalki pa domačinki Antonija Končan in Manica Šmon.

Takoj prvi poslovni mesec je že pristopilo 413 članov, rodbin, z 2.099 osebami. Prodajalna je imela sprejemkov K 107.149·95, izdatkov K 104.631·39, prometa K 211.781·34.

Koncem leta 1922 je imela prodajalna včlanjenih 527 rodbin.

Sprejemkov je bilo samo v blagovnem prometu K 1.429.983·92, izdatkov K 1.304.332·80, prometa K 2.735.316·72.

4. Domžalsko slamnikarstvo v Ameriki.

Leta 1882 sta tukajšnji slamnikarski tovarnar Krizant Ladstätter in Menkov, zastopnik tovarne za šivalne stroje, hotela v New Yorku v Ameriki skupno ustanoviti slamnikarsko tovarno. Poslala sta tija 2 šivalki: Ivano Šme iz Zg. Domžal h. št. 12 in Maričko Štraser, stanujočo v Zg. Domžalah. Ti dve sta bili prvi domžalski Amerikanki.

Ladstätter in Menkov sta se pa že čez eno leto razšla. Štraserjevo je Ladstätter nazaj domov poklical, Ivana Šme je pa ostala pri Menkovu v New Yorku.

Prihodnje leto sta Menkov in Ivana Šme pisala še po 3 šivalke. In res so šle na to pismo l. 1883 v New York: Marija Zajec iz Sp. Domžal, h. št. 11, Marija Flerin iz Zg. Domžal, h. št. 89 in Marija Rojanec, Tablerjeva iz Ihana. Marija Flerin se je kmalu vrnila domov. Marija Zajec in Marija Rojanec sta pa ostali do sedaj v Ameriki.

Nad 20 let potem Amerika za Domžale ni imela privlačne sile. Le tu in tam je odšel kdo tija.

Leta 1905 se je pa sprožilo. Potem pa je šlo, kot bi bilo namazano. Nastala je kar pravcata „amerikanska epidemija“ v Domžalah.

Notranjščina slovenske župne cerkve v New Yorku.
Ob prvi polnočnici na Sveti Večer.

Leta 1908 je bilo že v Ameriki: iz Zg. Domžal 90, iz Sp. Domžal 21, iz Stoba 37, iz Štude 33 in iz Depaljevsi 15, skupno 196 oseb.

In tako je šlo naprej. Kar eden družega so speljavali. Skorej vsi so dobili dela in tudi prav povoljnega zaslužka v raznih slamnkar-skih tovarnah. Največ jih je ostalo kar v **New-Yorku**. Nekaj male-ga jih je prišlo tudi v **Cleveland** in **Čikago**.

Nastalo je torej res pravo **domžalsko slamnkarstvo v Ameriki**.

Da se spozna, kolik obseg je to amerikansko izseljevanje za-vzelo v Domžalah, naj bodo v naslednjem navedena imena vseh tistih, ki so bili ob času, ko se je ta knjiga pisala, junija 1923, iz domžalske fare v Ameriki.

Imena navajamo po hišnih številkah v Domžalah in s priimki, kakor so se tukaj pisali.

Pripomnimo, da je prav mnogo teh oseb sedaj že poročenih.

Zelo radi bi za vsako izmed teh ženskih farank pristavili prii-mek, ki ga sedaj nosi. A ker za marsikatero tega ne vemo, pri mar-sikaterem priimku pa smo tudi v zadregi, kako naj ga pišemo, ali v angleškem pravopisu, kakor ga sedaj same pišejo, ali v pravilni slovenščini, je bolje, da radi enotnosti te priimke splošno opustimo. Navedemo jih le pri tistih, pri katerih je to radi otrok potrebno.

Otroke navajamo tu samo tiste, ki so bili v Domžalah rojeni, oziroma so vsaj dalje časa tu bivali.

V Ameriki so bili torej leta 1923:

Iz **Zgornjih Domžal**:

3. Likar Marija, Cecilija in Frančiška.
4. Mazovec Franc in Valentin.
5. Grašek Franc, Jožef, Miha, Antonija, Alojzija.
Janežič Julka.
6. Ogrinc Peter, Marjeta, Ivana.
7. Ogrinc Pavel in Neža, Janez, Marija, Marjeta.

11. Habjan Pavla (omož. Ogrinc) s hčerko Mici, Habjan Marija (omož. Kraljič) s hčerko Mici, Jožefa.
12. Šme Marija (omož. Kosmač) s hčerko Minko, Šme Frančiška, Ivana in Kati.
14. Lacijan Karol, Janez, Peter.
16. Dolsan Vinko, Frančiška, Ana.
17. Pajduh Roza, Pichler Jakob.
21. Koprivnik Franc.
28. Rihtar Ivana, Barba, Terezija.
29. Kalan Frančiška.
31. Kuralt Ignac in Franc.
37. Merčun Marija.
39. Giovanelli Lovrenc in Frančiška, Keršič Ivana in Terezija.
Kočar Marija, mati, Marija, Anton, Jožef.
40. Petek Ferdinand in Ivana.
54. Ladstätter Jakob, Ana, Kristina (omož. Nanut).
46. Vavpotič Valentin in Apolonija.
Pavlič Franc, Marija, Marijana.
Balantič Franc in Marija, Mici, Ana.
50. Pavlič Franc, Janez, Marija, Ivana, Frančiška.
Pavlič Rozalija, Angela, Ivana.
51. Hribar Marijana, Rozalija.
54. Kaplja Apolonija, Marija, Franc.
57. Martinčič Josip in Ivana, Marijan, Jožefa.
59. Škrabar Vincenc, Janez, Lucija, Marjeta.
66. Jerman Peter, Marija, Frančiška, Jožefa.
67. Šme Janez in Ana, Lucija, Valentin, Ana, Janez, Franc.
Šme Frančiška.
70. Pavli Janez.
72. Kvas Anton, Tomaž, Janez, Frančiška, Leopoldina, Pavla.
74. Kleinlercher Hubert, Jožefa, Justina, Marija, Matilda.
78. Lukan Marija, Jenko Marija.

81. Pirc Valentin.
Habjan Ana.
86. Matičič Ivan, Marija, Ivana.
87. Pavlič Valentin, Kati, Marija (omož. Kobilca), Jožefa, Nežika.
88. Pavli Anton in Helena.
90. Gorenjc Apolonija.
95. Podboršek Janez, Jožef, Antonija (omož. Pavlič).
96. Kralj Ignac, Anton, Jožefa.
98. Kornič Regina, Neža.
99. Flerin Jožefa, Marija.
104. Majdič Karol, Marija.
Hribar Janez in Franca, Janko, Zorka, Mici.
107. Pečnik Mici (omož. Rode).
112. Kralj Antonija, mati, Albin, Jožefa, Antonija, Terezija.
113. Potočnik Franc, oče, Franc, Rudolf, Jožef, Frančiška.
Pirc Ivana (omož. Habjan) s hčerko Minko.
Hren Andrej in Marijana, Janko, Minka, Pavla.
Hren Jožef.
115. Cerar Mihael in Marija.
116. Šme Pavla (omož. Grašek).
117. Kobilca Franc, Valentin, Angela, Antonija.
Welser Marija, mati, Marija, Ela.
120. Ribič Janez in Frančiška, Janez, Alojz, Pavla.
Rode Fani.
Jeran Frančiška.
121. Pavli Franc.
122. Okoren Jakob, Marija.
123. Mahnič Franc.
124. Kraljič Antonija, Helena, Matilda.
125. Šubelj Marija, Ana.
130. Weit Marija, Jožefa.
132. Zupanc Ferdinand in Marija, Ferdinand, Mici.
147. Kralj Franc in Ivana, Ivanka.

Iz **Spodnjih Domžal:**

2. Šme Franc.
3. Tičar Katarina, Ana, Kristina.
4. Romšak Marija.
6. Ovca Frančiška (omož. Habjan), Cerar Roza, Minka.
8. Ovca Vincenc in Roza, Vinko, Minka, Francka.
Zabret Minka.
9. Ovsec Ivan.
11. Zajec Marija (omož. Siedler), Zajec Frančiška.
12. Gregorc Alojz, Gregorc Franc in Terezija.
15. Habjan Ivan, Marija (omož. Habjan), Antonija (omož. Končan).
20. Dolar Valentina, mati, Franc, Minka.
Mayer Rudolf.
22. Pavli Anton.
26. Dečman Frančiška, Jenko Helena.
27. Albrecht Franc, Frančiška.
29. Ferik Franc in Kati, Franc, sin.
33. Osovník Jožefa, Marija, Angela.
35. Tabernik Ivana, Kati, Ivan.
36. Juvan Janez.
37. Pavlič Amalija, mati, Josip, Terezija, Amalija.
Pavlič Andrej in Rozalija.
39. Kovač Terezija, Marija.
41. Končan Janko, Ciril, Metod, Vinko, Marija.
43. Oberwalder Ludvik, Mimi, Kristina.
44. Šubelj Josip in Pavla.
Urbanija Kati, Ivana.
48. Jerovšek Franca, Ana.
49. Urbanija Lovrenc in Elizabeta, Marija, Ana.
51. Zabret Marija, Marjeta.
52. Peterka Franc in Frančiška, Marija, Jožefa, Franc.
58. Sršen Rudolf in Marjeta, Rudolf. Sršen Kati, Ivana.

**Domžalci v New Yorku na dobrodelnem izletu v korist
vojnim žrtvam domžalske občine.**

Iz **Stoba:**

3. Štrukelj Andrej.
4. Setnikar Tomaž, Antonija.
6. Žankar Janez, Jernej.
8. Osolin Jožef, Frančiška.
9. Kraljič Franc.
10. Funtek Apolonija, Marija.
11. Lovše Marija, Ivana.
14. Habjan Jožef, Ivana.
16. Botjev Marija, Ulčar Janez, Jakob, Ivana, Marija,
Antonija (omož. Pavli).
17. Ogrinc Anton, Marijana.
Prinčič Julijan in Marija.
21. Habjan Valentin, Franc, Janez, Miha.
24. Markužič Anton.
25. Tičar Ivana omož. Abe.
Cerar Frančiška.
26. Jezernik Marija, Ivana.
29. Mlakar Karol, Marija,
Ovca Marija omož. Mlakar.
31. Trojanšek Miha.
32. Janežič Miha in Antonija.
34. Juvan Ivana, Antonija.
35. Vojska Franc, Minka.
43. Kreč Franc, Valentin.
48. Ovca Pavel in Ivana, Anton, Marija, Ivana.
Pfeifer Kati, Cecilija.
Dolar Jožef, Marija, Ivana.
49. Peterlin Frančiška.
52. Kvas Marjeta.
53. Habjan Jernej, Neža, Ana (omož. Trojanšek).
54. Cerar Franc, Peter, Marija.
Gerbec Minka, Ema.

- 55. Pavli Janez, Frančiška, Antonija, Ana.
- 58. Habjan Rozalija.
- 62. Pavlin Ivana.
- 63. Redenšek Frančiška.

Iz Štude:

- 10. Narobe Franc, Marija.
- 11. Svetlin Marija.
- 15. Prebil Marija.
- 21. Kos Andrej, Frančiška, Terezija.
- 24. Beno Vinko.
- 29. Bolhar Jakob in Ana, Jakob, Rok.
- 31. Svetlin Andrej, Janez, Jerica.
- 35. Remc Lucija.
- 39. Mazovec Franc.
- 44. Habjan Ivana.

Iz Depaljevasi:

- 4. Flere Katarina.
- 7. Grčar Janez, Miha, Terezija.
- 19. Bojt Marija.
- 20. Janežič Janez.
- 26. Kolar Jakob.
- 29. Colnar Franc.
- 30. Cajhen Andrej.
- 31. Škrlep Alojz in Marija, Angela.
Škrlep Ana.
- 40. Kurent Valentin, Andrej.
- 43. Redenšek Štefan in Rozalija, Mici.

Skupno je bilo torej meseca junija 1923 domžalskih faranov v Ameriki — 384. Od teh jih je bilo v New Yorku 305, Clevelandu 37, Čikagi 30 in drugod 12.

Č. P. Benigen Snoj
prvi slovenski župnik v New Yorku.

Zveza med njimi in domačim krajem je nasplošno skozi ves čas ostala tesna, lepa, živa.

Brez vsake prošnje od strani župnikove so mnogi k velikim delom, ki so se ob teh letih izvrševala pri domači cerkvi, sami od sebe, popolnoma prostovoljno, radi in z veseljem prispevali.

Tudi v verskem in nrvnem oziru so se vobče dobro ohranili.

Slovenska župnija sv. Cirila in Metoda v New Yorku, ki se je po posebnem prizadevanju bivšega frančiškanskega provincijalnega komisarja v Ameriki in prvega slovenskega župnika v New Yorku **č. P. Benigna Snoj-a** ustanovila, je posebno za domžalske ameriksanske izseljence kar največjega pomena.

Le škoda, da šteje ta slovenska newyorška fara tako malo faranov!

Letno poročilo te fare za leto 1922 izkazuje samo 90 družin in 75 samskih Slovenk in Slovencev kot farane te fare, med njimi 35 domžalskih družin in 33 samskih Domžalk in Domžalcev.

Zakaj tako malo?

Naj nam odgovori njen župnik **P. Benigen**¹⁾ sam!

„Malo je število naših župljanov. Ali je samo toliko naših rojakov v New Yorku? O, koliko jih je še, ki niso člani naše župnije! Če bi bili vpisani vsi, kako lepo število bi jih bilo! Zakaj pa niso? Ali so tu zatajili svojo vero in od nje odpadli? Ali se jim tako škoda zdi prispevati malo članarino? Reči moram, da ne eno ne drugo ni glavni vzrok, da niso člani naše župnije. **Ni mi znano niti za enega rojaka, ki bi tu odpadel od sv. vere.** Tudi so naši rojaki splošno vsi darežljivi, kedar je treba komu pomagati ali se nabira v kake dobrodelne svrhe. Torej tudi to ni glavni vzrok. Kaj pa je? Premalo se zavedajo, da je v Ameriki v marsičem drugače, kot je bilo v stari domovini. Tam ni bilo navade, da bi župljani plačevali članarino za župnijo. Tu je pa in sicer ne samo navada, ampak naravnost zapoved sv. Cerkve, da vsak po svoji moči prispeva za

¹⁾ Letno poročilo slovenske župnije sv. Cirila in Metoda za leto 1922 str. 3.

svojo cerkev. Zakaj? Ker je država za-se in Cerkev za-se. Država tu ne plačuje za cerkve ne za duhovnike. Zato se pa tudi nič ne vtika v cerkvene zadeve.”

To majhno število faranov new-yorške slovenske fare je leta 1922 darovalo v pokritje stroškov svoje fare in farne cerkve v New Yorku 7.539·63 dolarjev!

Zatrdno smo prepričani, da bodo tudi drugi Domžalci in Domžalke v New Yorku, katerim je seveda to mogoče, pristopili tudi po zunanje — z vplačilom določene članarine — k svoji slovenski fari.

Seveda pa ne smemo prezreti, da je New York velikansko mesto, in da so mnogi naši ljudje v Brooklynu in po drugih delih mesta, ki so od slovenske cerkve zelo oddaljeni!

K **dekliški Marijini družbi v New Yorku** je glasom pismenega sporočila njenega voditelja č. P. Snoja z dne 12. jun. 1923 pristopilo iz domžalske fare l. 1920 — 9, l. 1921 — 26 in l. 1922 — 12 novодоšlih deklet.

Tudi pri petju, cerkvenem in društvenem, in pri raznih društvenih predstavah Domžalci in Domžalke v New Yorku prav vneto sodelujejo.

X. PROMETNA SREDSTVA.

1. Pošta.

a.) Pričetek. Poštno poslopje.

Pošta je bila ustanovljena v Domžalah leta 1880. Prenešena je bila iz Vira (Podrečja), kjer je bila že 10 let poprej, l. 1870, ustanovljena, ker je bilo takrat tam precej vojaštva nastanjenega.

V Domžalah je bil poštni urad nastanjen skozi vsa leta v zasebnih prostorih, najprej v hiši Zg. Domžale št. 76 do l. 1888, potem v hiši Zg. Domžale št. 92, ki se še sedaj imenuje „stara pošta“, do l. 1906, od tedaj naprej pa v Sp. Domžalah h. št. 31.

Do lastnega poslopja poštni urad v Domžalah navzlic vsemu prizadevanju do sedaj ni prišel, dasi je bila potreba zanje vsled izredno velikega prometa posebno s slamnikarskimi tovarnami vsa leta kar najobčutnejša.

Kolika škoda se je godila posebno slamnikarskim tovarnarjem! V dežju in snegu so se morale ogromne množine papirnatih kartonov s finimi slamniki često kar zunaj na prostem prevzemati, semintija prekladati in potem premočeni daleč voziti.

Ali ni bila zares upravičena prošnja teh velikih davkopláčevalcev, da bi erar postavil tik železniške postaje v Domžalah veliko, prometu primerno poštno poslopje, tako vravnano, da bi se kar pod streho slamniki prevzemali in v vagone nakladali?

A poštna direkcija v Trstu temu načrtu ni bila naklonjena.

7. okt. 1912 je na tozadevno prošnjo takole naznanila, zakaj ni za ta načrt: „Prestavitev poštnega urada Domžale od sedanjega mesta na kolodvor ni nujno potrebna. Koristi, ki bi jih prestavitev nudila, niso v nikakem sorazmerju s stroški, ki bi jih ista provzročila. Zato c. kr. poštna in brzojavna direkcija v Trstu ni v položaju, da bi prošnjo za zidanje eraričnega poštnega poslopja v Domžalah mogla c. kr. trgovskemu ministerstvu na Dunaju priporočiti.”

Zadnjič se je z vso silo ta zadeva sprožila začetkom leta 1914.

Topot so vsi merodajni faktorji v Domžalah vložili skupno, prav dobro utemeljeno prošnjo naravnost na trgovsko ministerstvo.

Tudi je bil istočasno državni poslanec okraja, Dr. Krek, o stvari obveščen in naprošen, da se z vso odločnostjo zanjo zavzame.

Kako hitro so bile tudi sedaj oblasti na jasnem, da morajo prošnjo seveda zopet **odkloniti!**

12. marcija 1914 je bila prošnja vložena in 21. apr. 1914 je bila že rešena!

Ta dan je došel odgovor poštna direkcije v Trstu: „Na kumulativno (skupno) prošnjo z dne 12. III. 1914, odposlano iz Domžal na c. kr. trgovsko ministerstvo za zidanje eraričnega poštnega poslopja, se po nalogu c. kr. trgovskega ministerstva z dne 9. IV. 1914 št. 14.813/P sporoča, da se prošnji iz že navedenih vzrokov ne more ustreči.”

Dr. Krek je odgovoril 15. marca 1914 župniku: „Za Vašo zadevo zainteresiram klub in ko se otvori zopet dež. zbor, spravim to reč v dež. zboru v razgovor in do primerne sklepa. Z Wagnerjem bova govorila skupno z Dr. Koroščem. Bog daj srečo!”

Po odklonitvi je zopet odgovoril Dr. Krek:¹⁾ „Šlo je prehitro! Drž. zbor je bil že minul in jaz nisem mogel osebno do ministra. Zdaj? Deželni zbor in v državnem zboru interpelacija, pa osebno in zasebno obdelavanje ministra.”

.....
¹⁾ V pismu z dne 4. V. 1914.

Ni dvoma, da bi bila sedaj tudi ta prevažna krajevna zadeva ugodno rešena, ker bi se prej sploh ne bilo mirovalo.

Uspeh je preprečila svetovna vojna.

b) Vodstvo pošte.

Prvi poštar v Domžalah je bil **Vincenc Januš**, rojen 22. jan. 1835 v Žužemberku. Njegov oče je bil doma iz Češkega.

V bitki pri Solferinu na Laškem l. 1859 je bil ranjen v levo roko, tako, da so mu jo morali célo odrezati (amputirati). Prišel je kot vojni invalid v Kranjsko Goro, kjer je bil nastavljen kot mitničar. Ondi se je poročil z Nežo Šiler iz Podnarta. L. 1868 je bil kot mitničar prestavljen na Vir (Podrečje), v dobski fari. Ko je bila l. 1870 na Viru ustanovljena pošta, je bilo vodstvo te pošte podeljeno njemu. Tudi za župana občine Podrečje so ga izvolili občinski možje, pač lep dokaz, kako velik ugled in zaupanje je užival vsesplošno. Leta 1880 je bila pošta iz Vira prestavljena v Domžale in vodstvo iste zopet njemu podeljeno. Tu si je l. 1888 sezidal svojo lastno hišo v Zg. Domžalah št. 92 in je v njej vodil poštni urad do svoje smrti. Umril je 17. julija 1895 za vodenico.

Malo pred smrtjo, 27. maja 1895, se je blagi mož, ves v skrbi za prihodnjost svoje družine, katero je neizrečeno ljubil, kot vojni invalid v ganljivi prošnji obrnil na c. kr. poštno in brzojavno direkcijo v Trstu, da bi vodstvo domžalske pošte po njegovi smrti brez javnega razpisa bilo podeljeno njegovi hčeri Josipini. Prošnja je bila uslišana.

Kot druga je torej prevzela vodstvo domžalske pošte poštarica **Josipina Januš**, rojena 18.marca 1867. Ker njen oče ni imel leve roke, mu je ona s posebnim dovoljenjem ravnateljstva izjemoma že od svojega 14. leta smela isto nadomestovati in mu pomagati pri poštnih in brzojavnih opravilih. Z 18. letom je postala l. 1885 poštna upraviteljica pri očetu, do njegove smrti. Kot poštarica se je l. 1901 poročila z Antonom Skok, sedanjim županom v Domžalah. L. 1906 sta si kupila tedanjo Vencelj-novo hišo v Sp. Domžalah, št.

VINCENC JANUŠ,
prvi poštar v Domžalah
(1880–1895).

30. Tja je bil takrat prestavljen tudi poštni urad in je ondi še sedaj. Josipina Skok je vodila pošto do 1. majnika 1912.

Takrat je bila domžalska pošta povzdignjena in nje vodstvo podeljeno moški moči, c. kr. nadpoštarju **Karolu Huth-u**, rojenemu 23. sept. 1863 v Ljubljani. Služboval je nad 5 let v Št. Janžu pri Zidanem mostu, 9 let na Dovjem in naposled 10 let kot nadpoštar v Zagorju ob Savi. V najtežji dobi svetovne vojne je vztrajal skozi vsa leta. Z veliko vestnostjo je izvrševal svojo službo. 26. oktobra 1920 pa je umrl čisto nepričakovano. Ob $\frac{3}{4}$ 8. zj. je šel iz svojega stanovanja, Sp. Domžale št. 19, v urad. Komaj pa je stopil v uradno sobo, je omahnil, postal je bled, začel je umirati. Zadel ga je kap na srce. Star je bil šele 55 let. Zapustil je ženo in 7 nepreskrbljenih otrok.

Naslednik v službi, žal tudi v načinu nagle smrti, mu je bil nadpoštar **Franc Ambrožič**, rojen 25. sept. 1867 v Št. Petru na Krasu. Služboval je v Bovcu 2 $\frac{1}{2}$ leta in v Divači 12 let. Po prevratu je vodil 3 mesece pošto v Dolnji Lendavi, Prekmurje. L. 1920 je prišel v Domžale. Bil je po telesu orjak, kot malo takih. A živci so mu vsled hudih medvojnih in povojnih naporov opešali. 16. jul. 1921 je šel še v urad nekaj naročit. Ko je prišel domov, ga je zadel kap na možgane. Ob $\frac{1}{2}$ 11. ponoči je blagi mož že umrl, star šele 53 let. Zapustil je ženo in 2 nedorasla otroka.

Za njim je prišel kot nadpoštar v Domžale 27. nov. 1921 **Ferdo Gašpari**, rojen 27. maja 1891 v Opatiji, mlada, čila moč. Služboval je kot poštni aspirant v Lovrani 8 mesecev in v Trstu 2 meseca, kot administrator pošte v Kastvi, Rovinju, Matuljah in Št. Petru na Krasu, kot poštar v Štanjelu 4 leta, pri ravnateljstvu v Ljubljani, v Borovljah $\frac{1}{2}$ leta, do plebiscita in v Logatcu 7 mesecev.

c) Poštne upraviteljice.

Kot **poštne upraviteljice** (oficijantinja) so službovale v Domžalah:

Antonija Kuhelj,	rojena	v	Ljubljani,	9	let,
Mici Prelovšek,	"	"	Dobu,	8	"

Agata Januš,	rojena	v	Domžalah,	15 let
Ana Novak,	"	"	Kamniku,	1 leto
Ana Vidali,	"	"	Mengšu,	3 leta
Fani Debevec,	"	"	Tolminu,	1 leto
Vida Ušeničnik,	"	"	Ljubljani,	3 leta.

2. Železnica.

Prvikrat je pridrdrala Kamniška železnica v Domžale 21. novembra 1890.

Železnica vozi skozi celo faro. Vanjo vstopi pri Depaljvasi, kjer teče tik med hišami in zavzema 38 a 42 m² njiv, 14 a 65 m² travnikov in 1 a 59 m² vrtov depaljskega sveta. Gre desno mimo vasi Stob in zavzema 28 a 62 m² njiv, 10 a 24 m² travnikov, 43 a 36 m² pašnikov in 1 a 59 m² vrtov stobovskega sveta. Tik pod farno cerkvijo in pokopališčem pelje skozi Spodnje in Zgornje Domžale in zavzema 1 ha 47 a 29 m² njiv in 5 a 14 m² stavišča domžalskega sveta, skupno 2 ha 93 a 16 m² ploskovne površine zemljišča v fari.

Postaja stoji v središču Domžal. Lep drevored mogočno zraščениh kostanjev, zasajenih l. 1890, vodi k njej.

Promet na tej postaji je izredno velik, tako osebni, kakor tudi tovorni. Saj se ves promet ne samo Domžal in okolice, ampak tudi celega brdskega sodnega okraja steka na to postajo. Slamnikarska, lesna, mlinarska, vinska obrt polni na tej postaji kar cele vagone.

Kaj bi še le bilo, ko bi se bila prav iz te postaje speljala nova železnica skozi Črni graben proti Polzeli na Štajerskem!

Naši ljubi Kamničani so se temu načrtu seveda z vso odločnostjo vstavljali. Na vsak način so hoteli imeti novo železnico speljano skozi tuhinjsko dolino na Kamnik.

Možnost pa, da se zgradi nova železnica na Domžale, je postajala po zatrditvi izvedencev in zelo merodajnih oseb že skorej – verjetnost.

Načelniki železniške postaje v Domžalah so bili doslej:

Repar Josip,	od	21.	nov.	1890	do	28.	mrc.	1893
Potrato Karol,	"	28.	mrc.	1893	"	22.	okt.	1894
Lassner Jožef,	"	22.	okt.	1894	"	3.	nov.	1898
Hauer Jožef,	"	3.	nov.	1898	"	7.	mrc.	1905
Stalovsky Avgust	"	7.	mrc.	1905	"	20.	jun.	1912
Lichtenegger Emil	"	20.	jun.	1912	"	4.	jan.	1919
Potrato Aleksander,	"	4.	jan.	1919	"	13.	febr.	1919
Pipan Anton	"	13.	febr.	1919	"	15.	maja	1923
Hlebec Anton	"	15.	maja	1923	do sedaj			

3. Telegraf, telefon.

V **brzojavno** zvezo, speljano ob državni cesti iz Ljubljane na Dunaj, so bile Domžale kot brzojavna stranska postaja pridružene leta 1881, kmalu po otvoritvi pošte v Domžalah.

Telefon je bil vpeljan v Domžalah leta 1916, v vojnem času, radi vojaštva.

Ob prevratu l. 1918 ga je prevzela poštna uprava v svoje področje.

Leta 1923 je imel telefon v Domžalah 15 naročnikov.

XI. DOMŽALE V SVETOVNI VOJNI.

1. „Oh, zdaj gremo!”

Dne 26. julija 1914, praznik sv. Ane, nedelja!
Pust, deževen dan.
A kako pomemben, dalekosežen, usodepolen!

„Vojska!”

Ta klic naenkrat pretrese celo faro.

Ob ½ 9. dop. je bil po Domžalah nabit mobilizacijski razglas, s katerim je bilo mobiliziranih osem celih vojnih korov s pripadajočo črno vojsko, torej do 42. leta.

Zaukazano je bilo, da mora vsak vpoklican vojak v 24 urah po nabitju razgласa že zapustiti domačo občino in oditi na določeno mesto.

To je bilo razburjenje po fari, to!

Popoldne po litanijah je bil shod Marijine družbe žena. Kot vsako leto na praznik sv. Ane, je bil tudi ta dan slovesen sprejem novih članic v družbo. Bile so to mlade žene, ki so bile tekom leta poprej šele poročene. Kaj čuda, če so njihova srca trepetala ob misli na ločitev od ljubljenih mož, ki so bili vpoklicani!

Po Domžalah je zamišljeno stopal mlad par: Ivan Jezernik s svojo izvoljenko. Isti dan sta bila poročena. In že sta jemala slovo. Ženin je bil vpoklican.

Ganljivo je bilo proti večeru v cerkvi.

Možje in fantje so kar sami od sebe, brez vsakega prigovarjanja,

začeli prihajati k — spovedi. Zavedali so se, da gredo v nevarnost. Zaželeli so si mirne vesti, sprave z Bogom.

27. julij, ponedeljek, dan — slovesa!

Na domžalskem kolodvoru so se pri odhodu vsakega vlaka ponavljali prizori, tako ganljivi, da si jih more predstavljati le, kdor jih je sam doživel. Popisati jih ni mogoče.

Na tisoče ljudi, skorej cela fara in nešteto iz cele okolice, je bilo navzočih. Saj so prihajali na ta kolodvor vpoklicanci ne samo iz domžalske okolice, ampak iz celega brdskega sodnega okraja.

Fantje so peli in vriskali, možje so zamišljeno gledali, ženske pa jokale. Marsikatera je imela majhnega otročička v naročji, da se tudi ta še enkrat poslovil od ata, ki gre na vojsko. Domžalska godba je igrala zjutraj ob 6., ob 1/4 11, pop. ob 2. A je bilo čedalje manj godcev. Pri večernem vlaku pa že ni bilo več godbe. Zadnji izmed vpoklicanih godcev so se takrat odpeljali.

Samo iz domžalske fare je ta dan odšlo k vojaku 194 mož in fantov: 93 iz Zgornjih Domžal, 29 iz Spodnjih Domžal, 33 iz Stoba, 19 iz Štude, 20 iz Depaljevsi.

V dolžnost si štejemo, da vse, ki so ta dan in pozneje tekom cele svetovne vojne iz naše fare vstopili k vojaku, tu imenoma navedemo.

Zaslužili so to! Trpeli so dovelj!

A tudi potomci bodo šele iz teh imen mogli spoznati, kako strašen obseg je ta najgrozovitejša vojna cele svetovne zgodovine zavzela, spoznati pa tudi, koliko družin je bilo samo v eni fari cele mesece, cela leta brez gospodarja, brez krepkih moških rok, navezanih zgolj na delo žensk, starih ljudi, nedoraslih otrok!

Številke na koncu vrste naznanjajo hišno številko.

Vstopili so 27. julija
1914

Zgornje Domžale:

1. Kuralt Josip,	mož,	1	32. Bergmann Matija,	fant,	44
2. Kurzthaler Ivan,	"	2	33. Scheiber Jurij,	"	44
3. Likar Viljem,	"	3	34. Erlacher Matija,	"	44
4. Mazovec Viktor,	fant,	4	35. Ručman Franc,	mož,	48
5. Janežič Alojz,	"	5	36. Stražar Matej,	"	50
6. Janežič Karol,	mož,	5	37. Janežič Jožef,	"	56
7. Ogrinc Vinko,	fant,	6	38. Krašovec Matevž,	"	57
8. Tomažič Rudolf,	mož,	6	39. Martinčič Marka,	fant,	57
9. Javoršek Ignac,	fant,	7	40. Flerin Franc,	mož,	62
10. Zalaznik Alojz,	mož,	9	41. Flerin Leon,	fant,	62
11. Kavka Mihael,	"	10	42. Cotman Valentin,	"	64
12. Januš Franc,	"	13	43. Cotman Feliks,	"	64
13. Janežič Vinko,	"	13	44. Brinovec Franc,	mož,	68
14. Lacijan Ludvik,	fant,	14	45. Črnivec Janez,	fant,	68
15. Dolsan Anton,	mož,	16	46. Pavli Janez,	mož,	70
16. Albrecht Jur,	"	17	47. Pavli Anton,	fant,	70
17. Pichler Jakob,	fant,	17	48. Janežič Franc,	mož,	71
18. Koprivnik Janez,	"	21	49. Šmit Alojz,	fant,	72
19. Oberwalder Alfonz,	"	24	50. Čad Jernej,	mož,	73
20. Oberwalder Jakob,	"	24	51. Kleinlercher Hub.	fant,	74
21. Oberwalder Tomaž,	mož,	29	52. Kleinlercher Peter	"	74
22. Pichler Andrej,	"	29	53. Rom Franc, učit.,	mož,	76
23. Oberwalder Krizant,	fant,	30	54. Degischer Štefan,	"	76
24. Oberwalder Tomaž	"	30	55. Schumet Ludvik,	"	76
25. Oberwalder Ivan,	"	30	56. Fik Avgust,	"	78
26. Kuralt Ivan,	mož,	31	57. Šmon Valentin,	"	80
27. Kovač Andrej,	"	33	58. Mandeljč Janez,	"	80
28. Habjan Vincenc,	"	35	59. Slokar Andrej,	"	84
29. Gabrič Janez,	mož,	36	60. Blažič Janez,	fant,	85
30. Keršič Janez,	fant,	39	61. Matičič Franc,	mož,	86
31. Maček Alojz,	"	43	62. Pavlič Vinko,	fant,	87
			63. Pavlič Jakob,	"	87
			64. Svetlin Janez,	"	89
			65. Gorenjc Janez,	"	90
			66. Gorenjc Pavel,	"	90

67. Odlasek Josip, nadučitelj, neoženjen	93	98. Habjan Janez,	fant,	15
68. Jeretina Karol, učitelj, neoženjen	93	99. Ahčín Franc,	"	16
69. Kornič Viktor,	fant, 98	100. Huth Karol,	"	19
70. Flerin Andrej,	mož, 99	101. Cajhen Jakob,	"	21
71. Oset Franc,	" 101	102. Cajhen Vinko,	"	21
72. Brecejnik Ivan,	fant, 102	103. Cajhen Alojz,	"	21
73. Mesec Karol,	mož, 104	104. Ovca Janez,	mož,	24
74. Kralj Franc,	" 104	105. Flis Janez,	fant,	29
75. Ravnikar Matija,	" 107	106. Kleinlercher Jožef,	"	31
76. Kožar Franc,	" 108	107. Kleinlercher Alfonz	"	31
77. Cotman Janez,	" 114	108. Kleinlercher Albert,	"	31
78. Cotman Miha,	" 114	109. Obersinner Albin,	"	31
79. Cotman Franc,	" 114	110. Rozman Janez,	"	32
80. Burkeljca Jernej,	fant, 116	111. Pavlič Andrej,	"	37
81. Blümmel Peter,	mož, 120	112. Simčič Franc,	mož,	37
82. Japelj Janez,	fant, 121	113. Juvan Franc,	"	40
83. Šubelj Janez,	mož, 125	114. Končan Franc,	fant,	41
84. Šubelj Peter,	" 125	115. Oberwalder Eng.	"	43
85. Weit Vinko,	fant, 130	116. Vidmar Franc,	mož,	46
86. Ladstätter Dominik,	" 131	117. Mazovec Franc,	"	50
87. Erlsbacher Jožef,	" 131	118. Kraljič Janez,	"	54
88. Kleinlercher Val.,	" 131	119. Ferlic Franc,	fant,	55
89. Cotman Alojz,	mož, 138	120. Erklavec Alojz,	mož,	55
90. Kleinlercher Pavel,	" 138	121. Sršen Rudolf,	"	58
91. Cerar Matevž,	" 139	122. Narat Janez,	fant,	59
92. Sršen Janez,	" 141			
93. Riedl Janez,	" 145			
		Stob:		
		123. Štajner Franc,	mož,	7
		124. Šlibar Valentin,	"	10
		125. Habjan Valentin,	fant,	12
		126. Jerman Franc,	mož,	13
		127. Habjan Franc,	"	14
		128. Abe Valentin,	"	15
		129. Lovše Ignac,	"	20
		130. Habjan Vinko,	fant,	21
Spodnje Domžale:				
94. Cerar Peter,	mož, 1			
95. Pavli Valentin,	" 7			
96. Ovca Vincenc,	" 8			
97. Gregorc Franc,	fant, 12			

Pri naboru 6. oktobra 1914 so bili potrjeni in so vstopili k vojakom:

Zg. Domžale:

195. Kadivec Janez,	fant,	82
196. Gorenjc Benjamin,	"	90
197. Pokovec Feliks,	"	107
198. Ladstätter Alojz,	"	131

Sp. Domžale:

199. Jenko Franc,	fant,	26
200. Peitler Franc,	"	58

Stob:

201. Setnikar Vinko,	fant,	4
202. Trojanšek Mihael,	"	31
203. Smole Franc,	"	51
204. Tönig Jožef,	"	61

Študa:

205. Močnik Jožef,	fant,	2
206. Dimec Franc,	"	14
207. Peterca Dijon,	"	30

Depaljavas:

208. Knific Alojz,	fant,	6
--------------------	-------	---

Pri naboru 9. decembra 1914 so bili potrjeni in so vstopili k vojakom:

Zg. Domžale:

209. Ogrinc Janez,	fant,	6
210. Pichler Alojz,	"	18
211. Pirc Franc,	"	24
212. Oberwalder Josip,	"	30
213. Kovač Janez,	"	33
214. Šmit Franc,	"	38

215. Kobilca Valentin,	fant,	68
216. Hemula Josip,	mož,	71
217. Senica Josip,	"	100
218. Degischer Ferd.,	fant,	101
219. Šlebir Jakob,	mož,	111
220. Cerar Mihael,	"	115
221. Šubelj Franc,	"	125
222. Habjan Franc,	"	137
223. Riedl Vinko,	"	145
224. Osolin Mihael,	"	146

Sp. Domžale:

225. Ovsec Jakob,	mož,	9
226. Ovca Franc,	"	13
227. Skok Anton,	"	30
228. Praprotnik Alojz,	fant,	30
229. Mlakar Franc,	mož,	61

Stob:

230. Košir Karol,	fant,	42
231. Pavli Matevž,	"	55

Študa:

232. Štempelj Luka,	mož,	25
---------------------	------	----

Depaljavas:

233. Bojt Janez,	fant,	19
234. Hribernik Janez,	"	33
235. Trzinar Anton,	"	39

Pri naboru 2. in 5. marcija 1915 so bili potrjeni in so vstopili k vojakom:

Zg. Domžale:

236. Pichler Ferdinand,	fant,	18
237. Podboršek Filip,	"	32

Sp. Domžale:

285. Dolinar Franc,	fant,	25
286. Dejak Ferdinand,	"	27
287. Juvan Valentin,	"	36
288. Končan Metod,	"	41
289. Petek Ivan,	mož,	44
290. Peitler Matija,	"	58

Stob:

291. Ulčar Franc,	fant,	16
292. Jezernik Josip,	mož,	26
293. Suštar Franc,	fant,	44

Depaljavas:

294. Dimc Franc,	fant,	5
295. Sršen Franc,	"	9
296. Cajhen Peter,	"	30
297. Dimc Tomaž,	"	31
298. Markun Janez,	"	39

Pri naboru 7. junija 1915 so bili potrjeni in so vstopili:

Zg. Domžale:

299. Bergler Josip,	fant,	1
300. Mazovec Franc,	mož,	4
301. Keršmanc Anton,	"	8
302. Habjan Valentin,	mož,	11
303. Albrecht Peter,	fant,	17
304. Veider Ernst,	"	17
305. Pichler Jožef,	"	18
306. Rojc Ferdinand,	"	31
307. Vor Andrej	"	31
308. Bajec Matija,	mož,	41
309. Maček Valentin,	"	43
310. Kröll Emil	fant,	44

311. Ladstätter Herbert,	fant,	55
312. Bayer Ernst,	"	55
313. Pirc Franc,	mož,	81
314. Pirc Valentin,	fant,	81
315. Kadivc Anton,	"	82
316. Loboda Peter,	"	83
317. Loboda Alojz,	"	83
318. Flerin Ivan,	mož,	89
319. Gašperin Josip,	fant,	92
320. Degischer Evzebij,	"	101
321. Kralj Albin,	"	112
322. Močnik Leopold,	mož,	119
323. Zajec Karol	"	126
324. Volgger Mihael,	"	131

Sp. Domžale:

325. Cerar Matej,	mož,	6
326. Zabret Franc,	"	51
327. Bertoncelj Pavel,	"	55
328. Peitler Rajmund,	fant,	58
329. Hafner Jožef,	mož,	63
330. Kavčič Ignac,	"	64

Stob:

331. Jašovec Janez,	fant,	19
332. Mlakar Karol,	"	29
333. Flis Jakob,	mož,	33
334. Kreč Franc,	"	43
335. Bricelj Jožef,	"	51
336. Pirnat Anton,	fant,	60
337. Pavlin Franc,	"	62

Študa:

338. Močnik Andrej,	fant,	2
339. Klopčič Vinko,	"	4

340. Mellitzer Pavel,	fant,	5	365. Dolar Gregor,	mož,	30
341. Mellitzer Franc,	"	5	366. Flis Peter,	fant,	56
342. Grčar Janez,	"	7			
343. Dimc Franc,	mož,	14	Depaljavas:		
344. Dimc Anton,	fant,	14	367. Čajhen Andrej,	fant,	30
345. Remc Avguštin,	mož,	20	368. Šimenec Florijan,	mož,	37
346. Kos Jernej,	"	21			
347. Beno Egidij,	fant,	24	Leta 1915 so bili še		
348. Povž Janez,	"	26	vpoklicani:		
349. Rihtar Franc,	mož,	27	Zg. Domžale:		
			369. Likar Vinko,	fant,	3
Depaljavas:			370. Urankar Miha,	"	30
350. Dimc Franc,	mož,	11	371. Kovač Franc,	mož,	33
351. Bojt Anton,	fant,	26	372. Bayer Oto,	fant,	44
352. Škrlep Jože,	"	32	373. Ladstätter Simon,	mož,	44
353. Markun Janez,	mož,	39	374. Sušnik Peter,	fant,	49
354. Kurent Melhijor,	"	40	375. Hribar Anton,	"	51
355. Dimc Janez,	fant,	41	376. Škrabar Lovrenc,	"	59
			377. Ladstätter Peter,	"	77
Na naboru 17. junija 1915 so bili			378. Ladstätter Herm.,	mož,	77
potrjeni in so vstopili:			379. Ladstätter Tomaž,	fant,	77
Zg. Domžale:			380. Ladstätter Karol,	"	77
356. Novak Franc,	mož,	31	381. Majdič Janez,	"	78
357. Oberwalder Henr.,	fant,	24	382. Majdič Franc,	"	78
358. Oberwalder Albert,	"	55	383. Blažič Vinko,	"	85
			384. Hribar Julij,	"	92
Sp. Domžale:			385. Podboršek Peter,	fant,	95
359. Tomažič Janez,	fant,	3	386. Robič Konstantin, orožnik "		103
360. Lavrič Vinko,	"	42	387. Trdina Anton,	mož,	109
361. Juvan Janez,	"	36	388. Sušnik Anton,	"	116
Stob:			Sp. Domžale:		
362. Ulčar Jakob,	fant,	16	389. Huth Hinko,	fant,	19
363. Cerar Miha,	"	22	390. Dolinar Anton,		
364. Cerar Jakob,	"	25	bogoslovec,	"	25

391. Jenko Janez,	fant,	26		
392. Kremžar Miha,	"	34	410. Beden Jakob,	fant, 44
393. Kremžar Vinko,	"	34	411. Narobe Franc,	" 47
394. Dr. Hočevar Matija,				
okr. zdravnik,	mož,	60		
Stob:				
395. Habjan Miha,	fant,	21	412. Jezernik Jožef,	fant, 26
396. Košir Peter,	"	42	413. Kosem Alojz,	" 28
397. Šuštar Lovro,	"	44	414. Juvan Tomaž,	" 34
398. Dolar Andrej,	mož,	46		
15. junija 1916 so bili potrjeni:				
Študa:				
399. Mihelčič Alfonz,	fant,	26	415. Koprivnik Tit,	fant, 21
400. Čad Lovre,	"	28	416. Blažič Janez,	mož, 85
401. Cerar Frane,	"	30	417. Jeran Matija,	" 120
402. Jesihar Franc,	"	40	418. Kleinlercher Jur,	fant, 131
			419. Ladstätter Jožef,	" 131
Depaljas:				
403. Osolin Franc,	fant,	39	420. Ovca Franc,	mož, 13
			421. Ahčín Janko,	fant, 16
V januariju 1916 so bili			422. Grmek Marko,	mož, 49
vpoklicani:			423. Müller Janko,	fant, 59
404. Flerin Karol, mož, Stob		28		
405. Us Miha, mož, Sp. Domžale		46	Sp. Domžale:	
406. Sršen Štefan, mož, Depaljas		9	424. Habjan Franc	fant, 12
407. Dimc Janez, fant, Depaljas		12	425. Ogrinc Janez	mož, 17
Pri naboru 30. aprila 1916 so bili potrjeni:				
Zg. Domžale:				
408. Knific Jožef,	fant,	100	426. Klemenc Jožef,	mož, 12
409. Gostič Janez,	"	111	427. Roš Janez,	" 23
			428. Jesihar Anton,	" 40
Depaljas:				
			429. Sršen Štefan,	fant, 9

430. Colnar Valentin,	mož,	29	15. februarija 1917		
			so bili potrjeni:		
			Zg. Domžale:		
			448. Lacijan Karol,	fant,	14
			449. Pavlič Miha,	"	87
			450. Rozina Ivan,	"	100
			451. Okoren Jakob,	"	122
			452. Weit Anton,	"	130
			Sp. Domžale:		
			453. Bolta Rudolf,	fant,	1
			454. Huth Franc,	"	19
			Stob:		
			455. Kraljič Anton,	fant,	9
			456. Košir Alojz,	"	42
			457. Flis Rudolf,	"	56
			Študa:		
			458. Martinčič Anton,	fant,	5
			14. marcija 1917		
			so bili potrjeni:		
			Zg. Domžale:		
			459. Košak Jožef,	mož,	9
			460. Trdina Franc,	fant,	47
			461. Kovač Janez,	"	49
			Sp. Domžale:		
			462. Narobe Franc,	mož,	47
			463. Hrovat Karol,	"	62
			Stob:		
			464. Mlakar Janez,	mož,	29
			465. Kušar Franc,	"	40
431. Šmit Anton	fant,	72			
432. Peršolja Franc,	mož,	95			
			Stob:		
433. Cerar Ciril,	fant,	25			
434. Smole Lovrenc,	mož,	51			
			28. januarija 1917		
			so bili potrjeni:		
			Zg. Domžale:		
435. Janežič Vinko,	fant,	5			
436. Pichler Silvester,	"	18			
437. Šmit Štefan,	"	72			
438. Steiner Valentin,	"	90			
439. Majdič Karol,	"	104			
440. Kleinlercher Peter,	"	131			
			Sp. Domžale:		
441. Rozman Dijon,	fant,	32			
442. Osovník Franc,	"	33			
443. Šink Alojz,	"	55			
			Stob:		
444. Smole Tomaž,	fant,	51			
445. Habjan Alojz,	"	57			
			Študa:		
446. Čad Valentin,	fant,	28			
			Depaljas:		
447. Škrlep Alojz,	fant,	27			

Študa:			Sp. Domžale:				
466.	Loboda Janez,	mož,	33	476.	Narobe Vinko,	fant,	47
467.	Ložar Janez,	"	37				
				Stob:			
28. januarija 1917				477.	Flerin Karol,	fant,	28
so bili potrjeni:				478.	Flis Karol,	"	38
Zg. Domžale:				479.	Ovca Anton,	"	48
468.	Oberwalder Peter,	fant,	30	480.	Juvan Franc,	"	59
469.	Majnik Peter,	"	33				
470.	Ladstätter Jakob,	"	44	Študa:			
471.	Ručman Alojz	"	48	481.	Peterka Anton,	fant,	6
472.	Martinčič Alojz,	"	57	482.	Trček Vinko,	"	41
473.	Vode Jožef,	"	115				
474.	Zupanc Peter,	"	127	Depaljavas:			
475.	Weit Mihael,	"	130	483.	Habjan Anton,	fant,	3
				484.	Sršen Karol,	"	9
				485.	Markun Jožef,	"	37

Skupno jih je vstopilo k vojakom v vseh letih vojne: iz Zgornjih Domžal 218, iz Spodnjih Domžal 83, iz Stoba 83, iz Štude 52, iz Depaljevsi 49, torej 485, in sicer 168 moških in 307 fantov.

2. „Nazaj nas več ne bo!”

In jih res ni bilo!

Samo iz domžalske fare jih je padlo na bojnih poljanah, oziroma umrlo po bolnišnicah ali kjerkoli 62. Oj, kako milo so zapeli zvonovi, ko so 20. dec. 1914 prvič zazvonili žalostinko padlemu faranu!

In še tolikrat pozneje!

Srca po fari pa so ob vsaki taki žalni novici vedno znova vztrepeta v misli: „Bog ve, kako je z našimi! Ali so še živi! Ali se bomo še kedaj videli tukaj.”

Mrtvim junakom domovine časten spomin!

Na podlagi uradnih sporočil¹⁾ priobčimo tu o smrti domžalskih faranov, kar se je sploh moglo o slehrnem izmed njih doznati.

Med 62 tu navedenimi je 57 pravih domžalskih faranov, 5 pa takih, ki so dalje časa bivali v Domžalah in od tukaj vstopili k vojaku.

Žal so pri mnogih poročila čisto kratka. O nekaterih pa sploh ni došlo nikakih obvestil.

Umevno! Pisec te knjige je vodil dalje čase matične knjige vojaške bolnice v Domžalah. In tako se je na lastne oči prepričal, kako je v zapisniku mrličev pri marsikaterem mrtvem vojaku tam, kjer bi bilo imelo biti zapisano ime, bil napravljen — vprašaj, zraven pa opazka, podobna sledeči: „Ime nepoznano. Je bil s popolnoma razbito glavo brez vsakega dokazila najden ob robu gozda pri Krasniku in pokopan v skupnem grobu.” Kdo, to ve samo Bog! Njegovi stariši pa so doma leto za letom upali, da še živi, da se še povrne...

Takih slučajev je bilo brez dvoma nešteto.

Iz naše fare so torej umrli na bojiščih ali v bolnicah:

1. **Mellitzer Josip**, Študa, h. št. 5, rojen l. 1891, neoženjen.

20. dec. 1914 je došla iz vojaške bolnice v Debrecinu na županstvo Domžale brzojavka: „Naznanjamo Vam, da je Josip Mellitzer, oddelek strojnih pušk, star 23 let, r. kat., četovodja, 19. dec. umrl.” Temu blagemu mladeniču je prvemu zazvonilo v fari.

2. **Cerar Peter**, Sp. Domžale, h. št. 4, rojen l. 1877, oženjen, oče 6 otrok, zemljak, načelnik Strojne zadruge, odbornik posojilnice in kat. izobraž. in podpornega društva, član orlovskega odseka.

4. marcija 1915 je došla na njegovega brata Matevža Cerar, posestnika v Sp. Domžalah, 6, dopisnica: „Dragi brat! Poročam Ti, da sem do sedaj še zdrav, hvala Bogu! Drugače je po navadi. Snega je dosti, mraza tudi . . . Bog daj, da bi se že kaj kmalu končal ta krvavi ples, da bi se zopet (NB. tukaj je bila dopisnica prestreljena!) zdravi

¹⁾ Ta uradna sporočila so hranjena v župnem arhivu v Domžalah.

in srečni snideli. Zdaj pa tisoč najiskrenejših pozdravov Tebi, so-progi in vsem Tvojim od vedno Ti zvestega brata Petra.”

Na vrhu te dopisnice pa je bilo od druge roke pripisano: „Peter Cerar 21./II. padel, zadet v prsa. V 15 minutah bil mrtev. To Vam naznanja njegov prijatelj Jožef Koželj.”

3. **Pavlin Franc**, Stob, h. št. 62, rojen l. 1872, oženjen, oče 8 nepreskrbljenih otrok.

21. junija 1915 je došla na županstvo Domžale iz vojaške bolnice v Ljubljani brzojavka: „Franc Pavlin, rojen 1872 v Domžalah, oženjen, danes umrl.”

Nastanjen je bil v Radovljici. En teden je bil bolan. Na dan smrti so ga dopoldne prepeljali v Ljubljano, popoldne je že umrl. Rakev so takoj zaprli. Tudi žena ga ni mogla več videti. Imel je legar.

4. **Šmit Alojz**, Zg. Domžale, h. št. 72, rojen l. 1892, neoženjen.

5. julija 1915 je prišlo od Rdečega križa na županstvo obvestilo, da je 22. marcija istega leta umrl za grižo v kraju Vrnjci v vojaški bolnici in bil na tamošnjem pokopališču pokopan.

5. **Škrlep Janez**, Depaljavas, h. št. 32, rojen l. 1896, neoženjen, član mladeniške Marijine družbe. Komaj par tednov je bil na bojišču.

29. julija 1915 je došlo iz gališkega bojišča na Krištofovo rodbrino v Depaljvasi sledeče pismo: „Spoštovana rodbina Škrlep! Naznamim Vam, da je Vaš sin Janez Škrlep padel dne 18./7. častne smrti tu na bojnem polju, zadet v glavo.” Jos. Sadar 8/17 četovodja. Ažman, poveljnik stotnije.”

Padel je v bitki pri Ivanje v Galiciji.

6. **Leskovec Vinko**, Študa, h. št. 10, rojen l. 1895, neoženjen.

Pisal je z datumom 19./6. 1915 dopisnico Francu Beno v Študi, 24, kjer je prej služil: „Povem Ti, da sem sedaj še zdrav in da se mi godi prav dobro. Če Ti je mogoče, mi pošlji malo cigaret! To karto Ti pišem v strelskem jarku, kjer puške pokajo.” Na robu te dopisnice pa je bilo pripisano: „Ta, ki je to karto pisal, je že mrtev.” Na karti je bilo kot kraj, kjer je bila oddana, utisnjeno: C. i. kr. rezervna

bolnica v Kolosvar VII. oddelek.” Oddana je bila 27./6. 1915.

Bržkone je bil nevarno ranjen in je, prenešen v bolnico, kmalu umrl.

7. **Janežič Janez**, Depaljavas, h. št. 20, rojen l. 1895, neoženjen.

31. julija 1915 je „Slovenec” pod naslovom „17. pešpolka izgube” priobčil imena tistih vojakov, ki so meseca junija 1915 padli in med njimi tudi imenovanega in je pristavil: „Največ od teh jih je padlo 18. junija pri naskoku na vas Kozmierzyw, ki leži na levem bregu Dnjestra. Naskok se je po krvavem boju posrečil.”

8. **Trojanšek Avgust**, c. kr. nadporočnik, Stob, h. št. 31, rojen l. 1882, neoženjen.

Polkovnik Hans Hubinger je pisal starišem sledečo dopisnico: „Na bojišču, 31./8. 1915. Preblagorodni! Globoko ginjen in bridko užaljen Vam naznanim, da je Vaš gospod sin, c. i. kr. nadporočnik v rez. Trojanšek včeraj popoldne umrl junaške smrti, zadet v prsa. V pokojniku obžalujemo mi vsi hrabrega, za svojo službo izredno vnetega častnika, ki je bil svojim podložnim vsikdar sijajen zgled vojaških čednosti in blag predstojnik, nam vsem pa ljubeznjiv tovariš. Časten spomin bomo ohranili temu junaku. Počiva na pokopališču pri Ivanje. Naj mu bo zemlja lahka! Zagotavljam Vas svojega in celega polka globoko občutenega sočutja in bivam z izrazom posebnega spoštovanja prevdani Hubinger, polkovnik.”

Tudi vojaški kurat Jernej Hafner je pisal starišem: „Dne 18. avgusta sem bil z Vašim gosp. sinom skupaj pri cesarski sv. maši. Spremil sem ga tudi precej daleč proti njegovi stotniji, ko je šel nazaj. Včeraj 30. 8. zvečer pa me hudo užali poročilo, da je, zadet v prsa, padel. Danes 31. 8. zjutraj ob 6. sem ga pokopal na vaškem pokopališču in opravil molitve ob njegovi krsti. Dal sem ga odkriti in sem ga pokrižal. Žalujem i jaz za njim. Bil je vrl, od vseh spoštovan in ljubljjen, prav junak!”

Pokojnik je s prav dobrim uspehom dovršil v Ljubljani gimnazijo in maturo. Podal se je na Dunaj študirat pravo. Po dovršenih

študijah je dobil službo pri poštni direkciji v Trstu, kjer je ostal do svojega vpoklica k vojakom takoj ob začetku vojne. Bil je izvrsten govornik, fin družabnik, blaga duša. Izredno je ljubil očeta in mater.

9. **Kornič Viktor**, Zg. Domžale, h. št. 98, rojen l. 1880, neoženjen.

Od začetka vojne je bil pri vojaki in sicer pri pekih v Ljubljani. Zadnja dva meseca je prišel k divizijski pekarni No. 58 na laškem bojišču. 29. septembra 1915 je mati njemu pred tednom poslano pismo dobila nazaj s pripombo: „Nazaj! Umrli!” Glede na to je župnik 29. 9. vprašal uradno na divizijsko pekarno No. 58, vojna pošta 320. Dobil je 8. oktobra sledeči odgovor: „Na cenjeni dopis z dne 29. 9. 15. si šteje podpisani v čast naznaniti, da je oskrbni vojak 2. razr. Viktor Kornič začetkom septembra zbolel, bil v vojaško bolnico v Ajdovščini prepeljan, kjer je 8. 9. umrl častne smrti za domovino. Kot vzrok smrti naznanja izkaz iz mrliške knjige: kolero. Friderik Likozar, predstojnik divizijske pekarni No. 58.”

10. **Škrlep Franc**, Depaljavas, h. št. 27, rojen l. 1891, fant.

Bil je pri 17. pešpolku, oddelek strojnih pušk. Vstopil je takoj ob mobilizaciji. 30. sept. 1914 je zadnjič pisal domov iz Galicije. Od tedaj ni bilo nobenega glasu več od njega. Na vse poizvedovalnice se je vprašalo o njem. Vedno je prišel odgovor, da ga ni nikjer, da se zanj nič ne ve. Njegov tovariš pa, Lenartov iz Doba, s katerim sta bila skupaj na bojišču, je povedal, da je sam videl, kako se je zgrudil mrtev na tla, dvakrat v glavo zadet od ruske krogelje. To je bilo začetkom oktobra 1914 v Galiciji.

11. **Svetlin Janez**, Zg. Domžale, h. št. 89, star 23 let, fant, rojen v Čemšeniku, fara Dob. Kot čevljar je bival pred vojno v Domžalah in od tu odšel k vojakom.

1. novembra 1914 sta mu bili pri Krakovem v Galiciji od šrapnela odtrgani obe nogi. Enajst dni je potem še živel v bolnici v Krakovem.

12. **Robič Konstantin**, Zg. Domžale, h. št. 103, star 24 let, neoženjen.

Pred vojno je 1 1/2 leta služboval kot orožnik v Domžalah in kot tak bil tudi vpoklican k vojakom.

Padel je avgusta 1914 na gališkem bojišču, ustreljen v glavo.

13. **Ladstätter Simon**, Zg. Domžale, h. št. 44, star 31 let, oženjen, rojen v St. Jakobu na Tirolskem, mož tukajšnje domačinke Ljudmile Egger.

Vojni kurat Ferdinand Haas je pisal potrti ženi: „Naš vrli četovodja Simon Ladstätter, Vaš blagi soprog, je bil v četrtek, 21. oktobra 1915 popoldne, ko je šel ravno po svoje skromno kosilce, zadet od sovražnikovega šrapnela in je bil na mestu mrtev. Še isti dan je bil na vojaškem pokopališču pri Folgaria pokopan. Ljubi Bog naj da tej blagi, plemeniti duši večni mir!”

14. **Cajhen Vinko**, Sp. Domžale, h. št. 21, fant, rojen l. 1888. Umrl je oktobra 1914 v Galiciji za koleru.

Njegov tovariš na bojišču je osebno povedal v Domžalah, da sta ga on in še nek drug vojak nesla iz rojne črte bolnega za koleru, že popolnoma nezavestnega v neko šupo, kjer je takoj potem umrl.

15. **Jerman Franc**, Stob, h. št. 13, rojen l. 1877, oženjen, oče 3 nedoraslih otrok, zemljak.

7. decembra 1915 je došla na ženo dopisnica iz laškega bojišča od Gorice s prežalostno vsebino: „2. 12. 15. Draga gospa! Vam nanznam, da sva bila od prvega in do zadnjega skupaj kot prijatelja z Vašim možem. On je meni dal Vaš naslov, da naj jaz Vam sporočim, ako se mu pripeti kaka nesreča. In res se mu je pripetila nesreča. 14. 11. 15 zvečer je padel. Zadet je bil od puškine krogelje. Saj mogoče že veste. A jaz sem s tem spolnil svojo žalostno dolžnost, ker je on mene prosil, da naj Vam sporočim. Z Bogom. Anton Možina, 157. črnovojniški bataljon, 1. stotnija.”

5. oktobra je prišel za par dni na dopust. Osebno je prinesel župniku dar za cerkev in je rekel: „Nisem v stanu nikomur povedati, v kakšnih strašnih bojih sem bil. Mariji se imam zahvaliti, da sem še živ!”

16. **Osolin Franc**, Depaljovas, h. št. 39, rojen l. 1861, neoženjen.

16. dec. 1915 je došlo na župni urad v Domžalah od okrajnega glavarstva v Kamniku obvestilo: „7. novembra 1915 je umrl v rezervni bolnici v Bohinjski Bistrici Franc Osolin, pri delavskem oddelku 5/E K, ki je bil rojen 1861, pristojen v Depaljovas in ondi stanujoč.”

17. **Habjan Karol**, Stob, hiš. šte. 27, rojen l. 1882, fant.

Septembra 1914 se je pri Grodeku na gališkem bojišču tako hudo prehladil, da je komaj prišel do vojaške bolnice. Okreval ni več. Dobil je jetiko. Prišel je domov, kjer je 17. dec. 1915 previden in lepo pripravljen umrl.

18. **Kleinlercher Janez**, Stob, h. št. 58, rojen l. 1886. oženjen z domačinko Marijo Habjan.

Umril je meseca novembra 1914 kot ruski ujetnik v vojaški bolnici v Moskvi za ranami. Zadnje pismo je pisal svoji ženi iz Moskve z datumom 17. nov. 1914. Od tedaj ni bilo nobenega glasu od njega. 11. marcija 1916 pa je došla na župni urad v Domžalah potom Dunaja sledeča dopisnica: „Poročnik Rudolf Grošelj, Samara, evakuacijska bolnica Nr. 96. Gospej Mariji Kleinlercher, Stob št. 58 pri Domžalah. Naznanim Vam, da je v vojaški bolnici Nr. 7 v Moskvi vojak, ki je novembra 1914 vsled v vojski zadobljenih ran umrl, zapustil nekaj malenkosti, ki se imajo na Vaš naslov odposlati. Te stvari sem prevzel jaz. Kakor hitro se povrnem v domovino, jih bom Vam osebno izročil. Izrekam Vam svoje odkrito sožalje. Spoštovanjem Grošelj. Samara, 26. oktobra 1915.”

Pretrsljiv slučaj! Žena je zvedela za smrt svojega moža, s katerim je bila šele 2. junija 1912 poročena, šele, ko je bil on že 16 mesecev v grobu!

19. **Luka Štempelj**, Študa, h.št.25, rojen l. 1879, oženjen, oče 3 otrok.

Umril je 17. marcija 1916 v vojaški bolnici na Bledu za boleznijo na ledvicah. Samo 9 dni je bil v bolnici. Prej je bil v Radovljici pri etapni stotnji Nr. 9.

1. Cerar Peter,
Sp. Domžale, 4.

2. Vojska Franc,
Stob, 35.

3. Ulčar Franc,
Sp. Domžale, 28.

4. Jerman Franc,
Stob, 13.

5. Habjan Karol,
Stob, 27.

6. Abe Valentin,
Stob, 15.

7. Pavlin Franc,
Stob, 62.

8. Trojanšek Avgust,
Stob, 31.

9. Jeran Matija,
Zg. Domžale, 120.

10. Pavli Valentin,
Stob, 55.

11. Štampelj Luka,
Študa, 25.

12. Pichler Jožef,
Zg. Domžale, 18.

13. Ladstätter Simon,
Zg. Domžale, 44.

14. Mellitzer Jožef,
Študa, 5.

15. Hribar Anton,
Zg. Domžale, 51.

16. Jesihar Franc,
Študa, 40.

17. Janežič Janez,
Depaljavas, 20.

18. Vahtar Jur,
Depaljavas, 25.

19. Škrlep Janez,
Depaljavas, 32.

20. Škrlep Franc,
Depaljavas, 27.

21. Oberwalder Jakob,
Zg. Domžale, 21.

22. Cajhen Jakob,
Sp. Domžale, 21.

23. Kröll Emil,
Zg. Domžale, 44.

24. Kornič Viktor,
Zg. Domžale, 98.

25. Habjan Anton,
Depaljavas, 3.

26. Habjan Martin,
Stob, 58.

27. Sršen Franc,
Depaljavas, 9.

28. Kraljič Anton,
Stob, 9.

24. marcija je dobila žena ganljivo lepo obvestilo o njegovi smrti, ki se glasi: „Gospa Štempelj! Gotovo ste že zvedeli žalostno vest o smrti Vašega moža. Naj Vas tolaži Bog Vsemogočni, naj bode varih Vam in Vašim nedolžnim otročičem! Bodite prepričani, da žaluje z Vami in sočustvuje cela kompanija. A kaj, ko ni pomoči. Božje volje se ne da prenařajati. Ne bodite preveč žalostni! Na milijone src krvavi v teh časih! Mislite si samo to, da niste sami, marveč na visoke tisoče je rodovin, koje tepe ista, ako ne hujša usoda kot Vas. Naznanim Vam, da smo zbrali pri kompaniji svoto denarja za Vaše ljube otročiče. Skrbel sem zato jaz. Bog naj Vas tolaži. Rode, feldvebel.”

20. **Keršič Lovrenc**, Zg. Domžale, h. št. 39, fant, rojen l. 1895.

3. junija 1916 je od c. kr. okrajn. glavarstva v Kamniku došlo župnemu uradu v Domžalah sledeče obvestilo: „Vojaška oblast je naznanila smrt nastopnega vojaka: 1) ime: Lovrenc Keršič, 2) šarža: infanterist, 3) krdelo: Kolomea polk 36, 4) umrl dne 23. julija 1915, padel v bitki pri Zabuže, 5) rojstno l. 1895, 6) pristojen v občino Domžale, 7) zadnje bivališče Domžale.

21. **Sasenberg Janez**, Sp. Domžale, h. št. 39, fant, rojen l. 1874.

Padel je 3. junija 1916 na laškem bojišču.

11. junija je prišlo o smrti sledeče obvestilo na njegovo mater od vojnega kurata Leopolda Turšič: „Naznanjam Vam, da je infanterist Janez Sasenberg 3. junija 1916 umrl junaške smrti za domovino in bil 4. junija pokopan. Vojna pošta 53.” O njegovi smrti je sporočil tudi Franc Svetlin iz Štude: „Dne 3. junija smo imeli hude boje z Italijanom. Pošteno smo jih nabili, nekoliko smo jih ujeli. Mrtvih in ranjenih je bilo veliko. Naših ni bilo veliko mrtvih; ranjenih je bilo nekoliko več. Fikselnov iz Domžal (Janez Sasenberg) je padel, je bil blizu mene. Jaz sem tudi mislil, da ne bom prišel živ ven. Tako so švigale kroglje krog mene!”

Služil je pri domobranskem pešpolku Ljubljana št. 27, 3. stotnija.

22. **Barle Egidij**, Stob, h. št. 28, fant, star 24 let, doma iz Rafolč, župnija Brdo. Nad 4 leta je služil kot mesarski pomočnik pri mesarju Karolu Flerin v Stobu, 28.

14. julija 1916 je došlo župnemu uradu v Domžalah od okrajn. glavarstva v Kamniku sledeče obvestilo: „Vojaška oblast je naznala smrt nastopnega vojaka: 1) ime: Barle Egidij, 2) šarža: črnovojnik, 3) krdelo nadomestni bataljon c. in k. 17. pešpolka, 4) dne 11. novembra 1915 padel v bitki na Kalvarski gori pri Gorici, 5) rojstno leto 1891, 6) pristojen v občino Rafolče, 7) zadnje bivališče Stob pri Domžalah.

23. **Pichler Jakob**, Zg. Domžale, 17, fant, star 21 let, rojen na Tirolskem, a nad 4 leta bivajoč kot tovarniški delavec v Domžalah, od koder je tudi takoj ob mobilizaciji vstopil k vojakom.

Septembra 1914 je prišel v Galiciji v rusko ujetništvo. Avgusta 1916 pa je došlo uradno poročilo, da je 27. maja 1916 umrl v ujetništvu v Novo-Nikolajevsku v Sibiriji.

24. **Juvan Valentin**, Sp. Domžale, h. št. 36, fant, rojen l. 1896.

17. sept. 1916 je došlo sledeče uradno obvestilo: „Uradno se naznanja, da je v tukajšnji garnizijski bolnici 7 v Gradcu 10. sept. 1916 umrl za pljučno jetiko Juvan Valentin, od polka prostovoljnih strelcev Nr. 6., rojen l. 1897 v Domžalah, okraj Kamnik, dežela Kranjsko in bil 12. sept. 1916 na centralnem pokopališču pokopan. Gradec, 15. sept. 1916. Avguštin Szolárik, vojni kurat.

25. **Simčič Franc**, Sp. Domžale, h. št. 37, rojen l. 1872, oženjen, oče 2 otročičev.

27. sept. 1916 je dobila žena sledeče obvestilo: „Vojaško dušno skrbstvo črnovojniškega pešpolka Ljubljana 27. Nr. 740. Naznanjam Vam, da je Vaš soprog Franc Simčič od 12. stotnije, na laškem bojišču pri Jamiano 17. sept. 1916 padel. Bog mu daj večni mir. Josip Marold, vojni kurat”.

Pri vojakih je bil od začetka do 11. marca 1915, ko je prišel domov ranjen na nogi. 4. marca 1916 je zopet vstopil. Zbolel je na tifusu. 17. sept. je zopet prišel na bojišče in še isti dan padel.

26. **Pichler Jožef**, Zg. Domžale, h. št. 18, fant, rojen l. 1893, član mladeniške Marijine družbe.

29. septembra 1916 je došla iz vojaške bolnice v Kraljevih Vinogradih, Praga, na stariše brzojavka: „Infanterist Jožef Pichler umrl. Pogreb bo 2. oktobra popoldne.”

15 mesecev je bil pri vojaki. Služil je pri 27. domobranskem pešpolku. Zbolel je na pljučih. 8 mesecev je hiral za jetiko po raznih bolnicah. Veliko je pretrpel.

27. **Cajhen Jakob**, Sp. Domžale, h. št. 21, fant, rojen l. 1884, član mladeniške Marijine družbe.

22. decembra 1916 je došlo starišem sledeče obvestilo: „C. in k. 15 cm gorski top L/40. Gospodu Matiju Cajhen, Domžale. Žalostna dolžnost mi je Vam sporočiti, da je Jakob Cajhen 13. dec. 1916 ob 5. pop. podsut od plazu umrl in bil na tukajšnjem pokopališču pokopan. K smrti tega vrlega vojaka in ljubeznivega tovariša vzprejmite moje, mojih častnikov in baterije najglobokejše sožalje. Vojna pošta 376, 19. dec. 1916, Dr. Alfred Pokorny, nadporočnik.”

V koroških hribih ga je zasul snežni plaz. Služil je pri topničarskem oddelku.

28. **Majdič Franc**, Zg. Domžale, 78, fant, rojen l. 1890.

Služil je pri 17. pešpolku. Že l. 1914 je bil na gališkem bojišču ranjen v desno roko čez žile. Veliko je trpel, ker ni mogel več roke stegniti. Bil je superarbitriran. Silil se je, da bi delal, a ni mogel. Tudi je začel vsled hudega prehlajenja na bojišču bolehati na pljučih. Prišel je v garnizijsko bolnico v Ljubljani, kjer je 24. dec. 1916 umrl.

29. **Vojska Franc**, Stob, h. št. 35, rojen l. 1874, oženjen, oče 4 nedoraslih otročičev, ud kat. izobr. in podp. društva, farni cerkvenik.

28. dec. 1916 je došla od vojaka Janeza Jemec prijatelju Janezu Cerar iz Stoba 54 dopisnica z datumom 22./12., v kateri med drugim sporoča: „Naznanjam Ti tudi eno zelo žalostno novico, da je Franc Vojska, mežnar, težko ranjen v obe nogi. Težko bo ozdravel!”

Še isti dan pa je došla sledeča uradna dopisnica: „Dušno skrbstvo vojaške bolnice 4/13. Vojna pošta Nr. 91. Gospej Mariji Vojska, Stob št. 35 pri Domžalah. Ime: Franc Vojska. Šarža: črnovojniški infanterist. Krdelo: Lir Nr. 27. Letnik: 1895. Pristojnost: Domžale. Rojstno leto: 1874. Umril je 24. decembra 1916 in je bil 26. dec. 1916 pokopan v Št. Danijelu, okraj Sežana. Dominik Vlakančič, vojni kurat.”

Dopisnico je prejela v roke sestra pokojnika Frančiška, ki se ni upala pretresljive novice takoj zvečer sporočiti nesrečni ženi in otročičem. Drugo jutro pa sta sinček Francelj in hčerka Minka pristopila k sv. obhajilu in goreče molila za ata, ker sta zvedela o hudi ranitvi obeh nog. Kmalu zatem pa je silen jok pretresel vso hišo.

K vojakom je vstopil takoj ob začetku vojne. Silno je zaželel priti domov, ker je tako zelo ljubil ženo, otročiče! In je res šel domov! Kaj pa bi bil tudi počel revež brez — obeh nog!

30. **Us Mihael**, Sp. Domžale, h. št. 58, star 43 let, oženjen.

17. jan. 1916 je vstopil k vojakom. Služil je pri 6. lovskem bataljonu. Samo dva meseca je bil pri vojaki v Gradcu. Um se mu je omračil. Prišel je v blaznico na Studenec in potem v hiralnico v Ljubljani.

4. jan. 1917 je dobila žena obvestilo: „Naznanim, da je Vaš mož danes, 2. jan. nagloma umrl. Pogreb bo 3. jan. Ljubljana, 2. jan. 1917. Dr. Gregorič.”

31. **Flerin Leo**, Zg. Domžale, h. št. 62, fant, rojen l. 1895.

V „Slovincu” z dne 5. jan. 1917 je bilo o njem priobčeno sledeče: „Iz uradnega seznama izgub št. 504: Infanterist Flerin Leo, 27. domobranski pešpolk 2. št., Domžale, rojen 1895, mrtev. Umril je 6. jan. 1915 v ruskem ujetništvu.”

32. **Bolta Mihael**, Sp. Domžale, h. št. 1, fant, rojen l. 1896.

V „Slovincu” z dne 21. dec. 1916 št. 292 je bilo priobčeno pod naslovom „Izgube 7. lovskega bataljona (Iz seznama izgub št. 495)” o njem sledeče: „Mrtev: Lovec Bolta Mihael, 3. stotnija, Domžale, rojen 1896 (1. — 31. julija 1916).”

Večkrat je pisal materi, da je v tako hudem ognju, da gotovo ne bo ostal pri življenju.

33. **Kornič Anton**, Zg. Domžale, h. št. 98, fant, rojen l. 1896.

29. jan. 1917 je došlo njegovi materi sledeče pismo: „C. in kr. visokogorska stotnija 25. Vojna pošta 376. Gospej Mariji Kornič, Domžale. Kot poveljniku gornje stotnije mi pripada žalostna dolžnost Vam sporočiti, da je Vaš vrli sin Anton Kornič 17. jan. letos v zvestem spolnovanju svoje dolžnosti umrl junaške smrti za domovino. Reševal je ponesrečene tovariše, pri tem pa je sam našel smrt v snegu. Truplo pokojnika je bilo na pokopališču junakov pokopano. Žalujoči tovariši so okrasili njegov grob z venci. Častništvo in moštvo stotnije Vam izreka po meni najprisrčneje sožalje. Stotnjski poveljnik Herman Jurinka.”

Od 15. aprila 1915 je bil pri vojakih. Cel čas ni bil nič doma, dasi je silno želel obiskati svojo mater, katero je posebno ljubil. Dopusta ni dobil skozi cel čas nobenega.

34. **Lavrič Peter**, Zg. Domžale, h. št. 21, star 36 let, oženjen.

Vstopil je takoj ob mobilizaciji. Služil je pri 27. domobranskem pešpolku. Decembra 1914 je bil v Karpatih nevarno ranjen v hrbet in pljuča. Kot invalid, nesposoben za vsako delo, je prišel v Domžale. Velike bolečine je trpel. Umrl je 6. febr. 1917. Pokopan je bil 7. febr. z vojaškimi častmi na domžalskem pokopališču.

35. **Jeran Matija**, Zg. Domžale, h. št. 120, rojen l. 1870, oženjen, oče 3 nedoraslih otročičev, član kat. izobr. in podp. društva.

Pred 4 meseci šele je vstopil k vojakom. Služil je pri 27. domobranskem pešpolku kot bolniški strežnik v Feldbach. Sporočil je ženi, da pride v kratkem domov na dopust. Otroci so se že veselili, da bodo vsak hip zopet videli ata. 8. marcija 1917 pa dobi žena brzojavko: „Infanterist Matija Jeran je danes umrl. Pogreb bo 10. marcija dopoldne. Vojaško dušno skrbstvo.” Drugi dan pa je dobila dopisnico: „Feldbach, vojaška bolnišnica, baraka 103. Dne 6. marca. Draga moja žena in otroci! Na prvega sem zbolel. Mislim, da imam pljučnico. Ako bi se primerilo, da umrjem, Vas prosim,

da ne žalujete preveč. Zdaj pa Vas še prav lepo pozdravim in Vam še podam svojo desno roko. Z Bogom!”

36. **Riedl Janez**, Zg. Domžale, h. št. 145, star 42 let, oženjen, sodni uradnik v Kostanjevici.

Pri vojakih je nevarno zbolel na pljučih. Prišel je v bolnico usmiljenih bratov v Kandiji, kjer je 11. aprila 1917 za hitro jetiko umrl.

37. **Habjan Martin**, Stob, h. št. 58, fant, rojen l. 1895.

Služil je pri 17. pešpolku. Že takoj prvo leto, 21. nov. 1914, je bil na gališkem bojišču ranjen v desno nogo, kjer je imel kost prestreljeno. Bil je radi tega za eno leto superarbitriran. 1. maja 1916 je moral zopet vstopiti. Prišel je na tirolsko bojišče, kjer je novembra 1916 ozebel in se hudo prehladil. Dobil je jetiko. Nad 8 mesecev je bil po raznih bolnicah, med temi 4 mesece na Dunaju. 29. maja 1917 pa je došla starišem brzojavka: „Infanterist Habjan Martin je danes 29. maja umrl. Dunaj, jubilejna bolnica Lainz.”

38. **Smole Lovrenc**, Stob, h. št. 51, star 53 let, oženjen.

Pri vojakih je bil poldrugo leto, pri delavskem oddelku na goriškem bojišču. Kopal je ponoči strelske jarke in mrtvece pokopaval. Marca 1917 je zbolel na želodcu. Prišel je v vojaško bolnico na Dunaj in v Ljubljano. Imel je rano v želodcu. 2. avg. 1917 je bil operiran, 5. avg. pa je lepo pripravljen umrl. Pokopan je bil 8. avg. pri sv. Križu na vojaškem oddelku.

39. **Kraljič Anton**, Stob, h. št. 9, fant, roj. l. 1899.

26. novembra 1917 je dobila njegova mati sledeče obvestilo: „Ime: Kraljič Anton; šarža: črnovojniški infanterist; krdelo: pešpolk 17; asentiran: 1917; pristojen: v Domžale; rojstno leto: 1899. Padel je 14. novembra 1917 in bil 15. nov. pokopan na vojaškem pokopališču v Ghertele. Vaclavek, vojni kurat.”

40. **Kröll Emil**, Zg. Domžale, h. št. 44, rojen l. 1896, poročnik, neoženjen.

26. nov. 1917 je došlo njegovi materi — vdovi, katere edini sin je bil on, sledeče ganljivo pismo: „Vojna pošta 369, 20. nov. 1917.

Velecenjena gospa! Čast mi je Vam sporočiti, da se je Vaš ljubljeni sin, poročnik Emil Kröll v bojih dne 12. in od 16. na 17. novembra sijajno bojeval, tako, da imam vzrok, ga predlagati v najvišje odlikovanje. Žal pa Vam tudi ne smem prikrivati in moram Vašemu materinemu srcu provzročiti veliko bridkost s sporočilom, da je bil Vaš sin 16. nov. ranjen. Ravno se je vzdignil iz skrivališča, da bi si z lopato izkopal kritje, pa mu je sovražna kroglja prestrelila pleča. Tovariš ga je vjel v svoje roke in že je vrl junak na njegovih prsih zdihnil svojo neumrjočo dušo v nebesa. V največjo žalost pa moram še pristaviti, da zavzete postojanke proti sovražni premoči nismo mogli obdržati. Umakniti smo se morali. V temni noči na silno nevarnih potih tudi ranjencev nismo mogli pred sovražnikom rešiti. Tudi truplo našega tovariša Kröllla smo morali pustiti na mestu. Jutri obnovimo napad. Če se nam posreči truplo nazaj dobiti, Vam bom takoj sporočil. Gospa! Tudi jaz sem edini sin svoje matere, oženjen, in razumem Vašo žalost. Bog Vas potolaži! Z Vami žaluje cel V. baon za svojim tovarišem. Ta dan smo izgubili 11 častnikov. S srčnim sožaljem Vaš Hugo Huslig, major.”

Z odliko je dovršil ljubljansko realko in maturo. Pri vojakih je bil 2 1/2 leti.

41. **Ulčar Franc**, Sp. Domžale, h. št. 28, rojen l. 1876, oženjen, član kat. izobr. in podp. društva, edini sin 80 let stare matere.

8. decembra 1917 je prejela njegova žena žalno obvestilo: „Bolniško dušno skrbstvo vojaške bolnice Nr. 704. Vojna pošta Nr. 386. Županstvu Domžale. Ime: Deželni strelec Franc Ulčar; krdelo: polk deželnih strelcev 1; pristojen v Domžale, okraj Kamnik, Kranjsko; rojstno leto 1876. Umrl je 30. novembra 1917 in bil pokopan 1. dec. 1917 v Ghertele, Italija. J. Richer, vojaški kurat.”

42. **Svetlin Pavel**, Študa, h. št. 31, fant, rojen leta 1890.

Služil je pri 7. lovskem bataljonu 1. stotnija kot četovodja.

Po izjavi tovariša Janeza Pavlin iz Stoba h. št. 39 je bil dne 9. nov. 1915 na laškem bojišču pri Gorici ustreljen v trebuh. Obležal je nezavesten. Naši vojaki so ga pobrali in odnesli. Potem ga ni

nič več videl. Od starišev mu poslani denar je prišel nazaj z opazko: „Pogrešan!” Na vse strani se je pozvedovalo po njem, a brez uspeha.

43. **Cotman Mihael**, Zg. Domžale, h. št. 114, rojen l. 1883, oženjen.

Vstopil je ob mobilizaciji. Služil je pri 17. pešpolku; 3. stotniji. Bil je v Karpatih. Zadnjo dopisnico je poslal ženi z datumom 16. III. 15. Od tedaj ni bilo o njem prav nikakega sledu več. Potrta žena je poizvedovala na vse strani. A vse zastonj! Odgovor je bil vedno isti: Njegovega imena ni ne v izkazih živih, ne mrtvih, ne ujetih! Je pač tudi on našel svoj grob na strahovitem mrtvaškem polji v Karpatih! Služboval je pred vojno kot železničar v Trstu.

44. **Vahar Jur**, Depaljas, h. št. 25, fant, rojen l. 1890, član orlovskega odseka, izvrsten telovadec.

Vstopil je takoj ob začetku vojne. Služil je pri 27. domobranskem pešpolku 2. stotnija. Od Božiča 1914 ni bilo prav nobenega sledu več o njem. Zadnjič ga je videl takrat njegov prijatelj v Karpatih. Bil je popolnoma izstradan, komaj še pri življenju. Milo ga je prosil koščka kruha. Oče in mati sta veliko poizvedovala po njem. Saj je bil njuni edini sin, njuno upanje, opora, njuno vse! Pa je bilo brezuspešno vse poizvedovanje!

45. **Huth Karol**, Sp. Domžale, h. št. 19, fant, rojen l. 1893.

Služil je pri 27. domobranskem pešpolku, 3. stotniji od početka vojne.

Zadnjič je pisal svojemu očetu, takratnemu nadpoštarju v Domžalah, 1. novembra 1914 vojna pošta 48. Od tedaj se vkljub najskrbnejšemu poizvedovanju o njem ni izvedelo ničesar. Bil je na gališkem bojišču v Beskidih.

46. **Vrhovnik Mihael**, Depaljas, h. št. 19, rojen l. 1889, oženjen.

Vstopil je ob mobilizaciji. Služil je pri domobranskem pešpolku št. 4, 3. stotnija. Zadnjič je pisal iz bojišča svoji ženi, s katero je bil šele eno leto poročen, 18. avg. 1914, vojna pošta 48, Galicija in

potem iz ruskega ujetništva 18. febr. 1915, a brez naznanila kraja. Potem pa ni bilo več glasu in sledu o njem.

47. **Dimc Avguštin**, Depaljavas, h. št. 21, fant, rojen l. 1892.

Služil je pri poljskolovskem bataljonu 7, 1. stotnija. Bil je v Karpatih ujet. Zadnjič je pisal iz ujetništva „Taborišče vojaških ujetnikov v Tockoe, Samara”, dne 31. okt. 1915. Od tedaj ni bilo nobenega glasu več od njega.

48. **Dimc Janez**, Depaljavas, hiš. št. 12, fant, rojen l. 1871.

Služil je pri „delavskem oddelku vodovodnega vodstva v Kotru” (Cattaro). Od 30. dec. 1916 materi ni došlo nobeno pismo več od njega, dasi je poprej redno vsakih 14 dni pisal. Vse poizvedovanja o njem je bilo popolnoma brezuspešno.

49. **Oberwalder Jakob**, Zg. Domžale, h. št. 24, poročnik, rojen l. 1893, neoženjen.

Služil je pri artilerijskem polku št. 128. V Karpatih se je l. 1914 tako hudo prehladil, da je zbolel na pljučih. 3 1/2 leta je potem bolehal za jetiko. Zdravil se je po raznih zdraviliščih in sanatorijih. Januarija 1918 se je podal celo v Švico, v svetovnoznano zdravilišče za pljučne bolezni v Aroso, v upanju, da se bo tam pozdravil. A zdravja ni bilo. 5. junija 1918 ga je smrt, na katero je bil po odotnem župniku lepo pripravljen, rešila dolgega in hudega trpljenja. Zadnje njegove besede so bile: „Prepeljite me domov!” Ta želja se mu je spolnila. Izvršil se je transport trupla — med vojno — iz tuje države v Domžale, kjer je bilo 30. junija slovesno pokopano.

50. **Martinčič Marko**, Zg. Domžale, h. št. 57, fant, rojen l. 1890.

17. julija 1918 je došla njegovemu očetu sledeča dopisnica: „Vojaška bolnica II. vojna pošta 551, 7. 7. 18. Naznanjam Vam žalostno novico o junaški smrti Vašega ljubega sina Marka, ki je vsled zastrupljenja s strupenimi plini po kratkem, hudem trpljenju včeraj, 6. julija 1918 umrl in bil danes pravkar na vojaškem pokopališču v Piese - Tessino, okraj Borgo, Južno Tirolsko, pokopan. Pokojnik je trpel s popolno vdanostjo in je bil pri jasni zavesti previden s sv.

zakramenti. V molitvi se Vas spominja v Kristusu vdani P. Ildefonz Lichtenstein, vojaški kurat vojaške bolnice II, od avstrijskega Rdečega križa.”

K vojakom je vstopil že l. 1913. Dva meseca je bil pri vojaki. Bil pa je superarbitriran in je ostal eno leto doma. 1915 je zopet vstopil in je ostal potem ves čas pri vojaki. Cel čas ni bil nič ranjen. Služil je pri 7. lovskem bataljonu.

51. **Abe Valentin**, Stob, h. št. 15, rojen l. 1884, polzemljak, oženjen, oče 5 nedoraslih otročičev.

V noči od 15. na 16. junij 1918, prvo noč ofenzive na tirolskem bojišču je bil od granate težko ranjen v obe nogi in desno ramo. Smrtnoranjen je še sam s težavo napisal ženi dopisnico, da se nahaja v bolnišnici in naj mu na baterijo ne piše več. „Če me Bog ohrani, se enkrat vidimo, pa kedaj, ne vem. Sem ranjen v noge 14. 6. zvečer.”

To dopisnico je pa žena prejela šele čez 3 tedne. Takoj je vprašala na baterijo, kaj je ž njim. Dobila je odgovor: „Naznanja se Vam, da je Vaš soprog v noči od 15. 6. do 16. 6. bil od granatnega kosa na obeh nogah in desni zgornji rami nevarno ranjen in bil v bolnišnico oddan. Nadaljnih pojasnil Vam baterija ne more dati, ker so bili ranjenci oddani sanitejcem. Artilerijski polk Nr. 6, baterija 6.”

Šele 30. julija je potrta žena prejela sledečo dopisnico: „Moram Vam žal sporočiti, da je Valentin Abe FAR 6/6 dne 22. junija 1918 v bolnišnici kir. oddelek I malteškega vit. reda na gangreni vsled mnogih ran, provzročeni po ročnih granatah, umrl. Previden je bil s sv. zakramenti za umirajoče in s papeževim blagoslovom in je umrl mirno in ves vdan v božjo voljo. 24. junija sem ga pokopal na pokopališču vojakov nad Lavarone, okraj Borgo, Južno-Tirolsko. Bog daj junaku večno plačilo, vsem pa, ki za njim žalujejo, obilno tolažbe. G. W. Gunz, vojaški kurat malteške bolnišnice I, vojna pošta 386.”

Takoj ob mobilizaciji, 27. julija 1914, je že vstopil k vojakom. Prišel je v Pulj k artileriji, kjer je ostal 17 mesecev. Zbolel je na

malariji. Ob Novem letu 1917 je prišel na Južno Tirolsko, kjer je ostal do smrti. Vozil je municijo na bojišče.

52. **Cerar Franc**, Študa, h. št. 30, fant, rojen l. 1892.

V majniku 1915 je vstopil k vojakom. Prišel je k trênu. Začelo mu je teči iz nog. Prišel je domov. Lotila se ga je jetika, ki ga je po dolgem hiranju tudi spravila. 10. junija 1918 je umrl v bolnišnici v Ljubljani.

53. **Jesihar Franc**, Študa, h. št. 40, fant, rojen l. 1895, član mladeniške Marijine družbe.

Njegov prijatelj in tovariš Jožef Zalokar je pisal bratu Antonu Jesihar: „Dragi prijatelj! Oprosti mi, ker jaz bi iz srca rad popolnoma razodel, kako je s Franceljnom. On je bil težko ranjen skozi trebuh in so ga od mene zanesli v eno poslopje. Jaz potem nisem mogel tija, da bi zvedel, kaj je ž njim.”

Župniku pa je pisal vojak Ivan Jezernik iz Stoba, 26: „Jesiharjev iz Štude je padel pri našem topu.”

Na vprašanje je dobila žalostna mati od poveljstva ta odgovor: „C. kr. gorskotopniški polk Nr. 2, 8. stotnija. Gospej Uršuli Jesihar, Domžale. Na Vaše vprašanje se Vam sporoča, da je Vaš sin Franc Jesihar od zadnjih bojev ob reki Piave v dneh od 17. do 22. junija 1918 pogrešan. Dalje pa mi je čast Vam sporočiti, da je bila Vašemu sinu radi njegove posebne hrabrosti o priliki omenjenih bojev podeljena srebrna hrabrostna medalja I. vrste.”

Od 12. junija 1915 je bil pri vojaki. Skozi 5 mesecev je na Krnu nosil menažo in potem ranjence iz fronte. Zbolel je. Aprila 1916 je bil potrjen k 27. pešpolku. Bil je 2 meseca v Galiciji pri ofenzivi, na kar je prišel na goriško bojišče. V 11. soški ofenzivi je bil ranjen v obraz. 30. maja 1918 je odšel k reki Piave.

54. **Cerar Franc**, Študa, h. št. 6, star 49 let, oženjen.

Od l. 1915 je bil pri vojaki. Nakopal si je jetiko. Bil je po raznih bolnicah. Še pred tednom dni je bil za en večer pri svoji materi v Študi. Bil je zelo slab. 23. avgusta 1918 pa je dobila mati brzojavko: „Znaim. 23. 8. Gospej Mariji Cerar, Domžale pri Ljubljani.

Topničar Franc Cerar umrl. Pogreb 24. 8. ob 3. pop. Rezervna bolnica II Klosterbruck”.

55. **Kovač Janez**, Zg. Domžale, h. št. 33, fant, rojen l. 1880.

22. oktobra 1918 je okrajno sodišče v Kamniku sporočilo župnemu uradu v Domžalah: „Vojaška oblast je naznanila smrt nastopnega vojaka: 1. ime — Janez Kovač; 2. šarža — črnovojnik; 3. krdelo cesarjevičev pešpolk št. 17; 4. umrl je dne 8. oktobra 1918 v vojaški bolnici „Pardubitz” v Tridentu za pljučnico; 5. rojstno leto 1880; 6. pristojen v občino Domžale; 7. zadnje bivališče Domžale.”

Pred vojno je več let bival kot zlatar na Dunaju. V vojni je spremljal transporte ujetnikov.

56. **Dimc Janez**, Depaljavas h. št. 41, star 49 let, neoženjen.

Nad 2 ½ leta je bil pri vojakih, kjer si je tudi bolezen nakopal. Umrl je 28. oktobra 1918 v ljubljanski bolnici za vnetjem ledvic.

57. **Sršen Franc**, Depaljavas, h. št. 9, fant, rojen l. 1898.

25. oktobra 1918 je došla starišem uradna dopisnica: „Vojaško dušno skrbstvo vojaške bolnice Nr. 1602. Ime Franc Sršen; šarža strelec; rojstno leto 1898; potrjen 1915; krdelo prostovoljnih strelcev, bataljon VI; pristojen v Domžale, okraj Kamnik; umrl 18. oktobra 1918 v vojaški bolnici št. 1602; vzrok smrti malarija. Pokopan je bil v svojem grobu na pokopališču v St. Michele, provincija Venezia, Laško, številka groba 206.”

58. **Škerjanc Peter**, Zg. Domžale, h. št. 91, star 50 let, oženjen.

30. oktobra 1918 je došla ženi brzozjavka: „Škerjanc Peter 28. oktobra 1918 umrl. Pogreb 29. okt. Vojaško dušno skrbstvo 992 Feldbach.” Umrl je za srčno napako.

59. **Cerar Mihael**, Stob, h. št. 22, rojen l. 1892, oženjen.

Umrl je 7. novembra 1918 na Dunaju v vojaški bolnici 12, za srčno oslabeledostjo. Pri vojakih je bil od 21. junija 1915. Služil je pri 27. črnovojniškem polku.

60. **Habjan Anton**, Depaljavas, h. št. 3, fant, star 19 let, član mladeniške Marijine družbe.

10. decembra 1921 je došlo od deželnega sodišča v Ljubljani oddelek III. sledeče „razsodilo o dokazu smrti“: „Po predlogu Mihaela Habjan, posestnika v Depaljvasi št. 3 se na podstavi opravljene uradne preiskave in po končanem pozivnem postopanju spozna za dokazano, da je njegov sin Anton Habjan, rojen 17. januarja 1899 v Depaljvasi 3, prostak 17. pešpolka 30. marškomanija umrl in da ni preživel 31. dec. 1918.”

Bil je pri 17. pešpolku. Vstopil je k vojakom 10. marcija 1917. Prišel je na tirolsko bojišče. 10. novembra 1917 je bila njegova stoninja v hudem boju s sovražniki. Skorej vsi njegovi tovariši so bili mrtvi, oziroma ujeti. Od tedaj o njem ni bilo več sledu. Brez dvoma je tudi on mrtev obležal na bojišču.

61. **Pavli Valentin**, Stob, h. št. 55, fant, rojen l. 1888.

10. maja 1915 je pisal domov iz Samare: „Mnogo srčnih pozdravov Vam pošiljam iz pota v ujetništvo.”

Zadnjič je pisal iz ruskega ujetništva v februariju 1918: „Da se kmalu vidimo!” Potem pa ni bilo nobenega glasu več od njega.

62. **Hribar Anton**, Zg. Domžale, h. št. 51, fant, rojen l. 1885.

Leta 1918 je prišel v laško ujetništvo. 30. junija 1919 je došlo uradno obvestilo, da je umrl kot vojni ujetnik 4. jun. 1919 za trebušnim legarjem v Barletta na Laškem.

Pokojnim junakom — slava!

Bog jim obilno poplačaj vse njihovo trpljenje!

3. Vojni ujetniki.

Ujeti so bili iz domžalske fare:

1. Škrlep Franc, Depaljvas,	32,	fant,	24	let,	1914	od	Rusov.
2. Pavli Janez, Stob,	55,	"	23	"	"	"	"
3. Flis Janez, Sp. Domžale,	29,	"	22	"	"	"	"
4. Oberwalder Tomaž, Zg. Domžale,	30,	"	21	"	"	"	"

5. Oberwalder Krizant, Zg. Domžale,	30,	fant,	23 let,	1914 od	Rusov.
6. Pichler Andrej,	"	29,	mož,	28 "	" " " "
7. Bregar Jožef, Depaljavas,	18,	mož,	35 "	" " "	" "
8. Jenko Franc, Sp. Domžale,	26,	fant,	20 "	" " "	" "
9. Kurent Andrej, Depaljavas,	40,	"	20 "	" " "	" "
10. Kvas Janez, Stob,	52,	"	22 "	" " "	" "
11. Oset Franc, Zg. Domžale,	101,	mož,	26 "	" " "	" "
12. Jeretina Kar.,	"	93, učit. neož.	25 "	" " "	" "
13. Dimc Franc, Depaljavas,	41,	mož,	35 "	" " "	" "
14. Gorenjc Pavel, Zg. Domžale,	90,	"	29 "	" " "	" "
15. Pavlič Vinko,	"	87, fant,	24 "	" " "	" "
16. Flerin Franc,	"	62, mož,	26 "	" " "	" "
17. Vrhovnik Miha, Depaljavas,	19,	"	25 "	" " "	" "
18. Mlakar Valentin, Stob,	29,	"	28 "	" " "	" "
19. Juvan Franc, Sp. Domžale,	40,	"	28 "	" " "	" "
20. Cotman Valentin, Zg. Domžale,	64,	fant,	23 "	" " "	" "
21. Huth Karol, Sp. Domžale,	19,	"	21 "	" " "	" "
22. Keršič Janez, Zg. Domžale,	39,	"	26 "	" " "	" "
23. Šmit Alojz,	"	72,	"	22 "	" " " "
24. Blažič Janez,	"	85,	"	20 "	" " " "
25. Hribernik Martin, Depaljavas,	43,	mož,	31 "	" " "	" "
26. Matičič Franc, Zg. Domžale,	86,	fant,	24 "	" " "	" "
27. Kleinlercher Janez, Stob,	58,	mož,	28 "	" " "	" "
28. Maček Alojz, Zg. Domžale,	43,	fant,	19 "	" " "	" "
29. Flerin Leo,	"	62,	"	21 "	" " " "
30. Cotman Janez, Zg. Domžale,	114,	mož,	42 "	" " "	" "
31. Močnik Miha, Študa,	2,	fant,	23 "	" " "	" "
32. Habjan Valentin, Stob,	53,	"	26 "	" " "	" "
33. Pichler Jakob, Zg. Domžale,	17,	"	21 "	" " "	" "
34. Trdina Anton,	"	109, mož,	31 "	" " "	" "
35. Dimc Avguštin, Depaljavas,	31,	fant,	23 "	1915 "	" "
36. Prelovšek Miha,	"	15, mož,	39 "	" " "	" "
37. Vidmar Franc, Sp. Domžale,	46,	"	40 "	" " "	" "

38. Anžin Matevž, Depaljas,	23, mož,	30 let,	1915	od	Rusov.
39. Pavli Valentin, Stob,	55, fant,	27 "	"	"	"
40. Žle Janez, Študa,	22, fant,	29 "	"	"	"
41. Šlebir Jakob, Zg. Domžale,	110, mož,	29 "	"	"	"
42. Kobilca Valentin, Zg. Domžale,	117, fant,	25 "	"	"	"
43. Dime Franc, Študa,	14, "	21 "	"	"	"
44. Žargi Janez, "	42, mož,	29 "	"	"	"
45. Lavrič Franc, Sp. Domžale,	42, fant,	20 "	"	"	"
46. Šimenc Florijan, Depaljas,	37, mož,	30 "	"	"	"
47. Kleinlercher Jožef, Sp. Domžale,	31, fant,	32 "	"	"	"
48. Habjan Janez, "	15, "	24 "	"	"	"
49. Knific Alojz, Depavaljas,	6, "	21 "	"	"	"
50. Cerar Peter, Študa,	6, "	24 "	"	"	"
51. Kleinlercher Alf., Sp. Domžale,	31, "	29 "	"	"	"
52. Ladstätter Dom., Zg. Domžale,	131, "	29 "	"	"	"
53. Pavli Matevž, Stob,	55, "	32 "	"	"	od Lahov.
54. Cotman Alojz, Zg. Domžale,	138, mož,	29 "	"	"	"
55. Javoršek Ignac, "	7, fant,	23 "	"	"	"
56. Mesec Karol, "	148, mož,	28 "	"	"	"
57. Pavlin Janez, Stob,	39, "	38 "	1916	od	Rusov.
58. Kos Jernej, Študa,	21, "	44 "	"	"	"
59. Mihelčič Alfonz, Študa,	26, fant,	20 "	"	"	"
60. Cerar Mihael, Zg. Domžale,	115, mož,	34 "	"	"	"
61. Šubelj Peter, "	125, "	33 "	"	"	"
62. Dolar Gregor, Stob,	30, "	44 "	"	"	"
63. Dolsan Anton, Zg. Domžale,	16, "	43 "	1917	"	"
64. Sršen Rudolf, Sp. Domžale,	58, "	35 "	1918	"	"
65. Sušnik Janez, Zg. Domžale,	49, fant,	22 "	"	"	"
66. Mazovec Franc, "	46, mož,	40 "	"	"	"
67. Hribar Anton, "	51, fant,	30 "	"	"	"
68. Hemula Josip, "	71, mož,	34 "	"	"	"
69. Pirc Valentin, "	81, fant,	22 "	"	"	"
70. Oberwalder Peter, Zg. Domžale,	30, "	18 "	"	"	"

71. Veider Ernst, Zg. Domžale,	17, fant,	21 let,	1918 od	Rusov.
72. Mlakar Karol, Stob,	29, "	21 "	" "	" "
73. Košir Karol, Stob	42, "	28 "	" "	" "
74. Kvas Janez, "	52, "	26 "	" "	" "
75. Juvan Franc, "	59, "	19 "	" "	" "
76. Habjan Alojz, "	58, "	18 "	" "	" "
77. Osolin Tomaž, "	55, "	31 "	" "	" "
78. Brojan Valentin, "	36, mož,	34 "	" "	" "
79. Zalaznik Alojz, "	5, "	32 "	" "	" "
80. Peterca Dijon, Študa,	13, fant,	24 "	" "	" "
81. Močnik Andrej, "	2, "	24 "	" "	" "
82. Peterka Anton, "	6, "	18 "	" "	" "
83. Cajhen Andrej, Depaljavas,	30, "	22 "	" "	" "
84. Bojt Anton, "	19, "	26 "	" "	" "

4. Vojaštvo v Domžalah.

Od 25. oktobra 1914 do 13. majnika 1915 je bil v Domžalah, Kamniku in Mengšu nastanjen **kader 97., tržaškega pešpolka**. Nastanjeni so bili — do 900 vojakov — v Društvenem domu, v šoli, Sokolskem domu, na Harakovem, v Povževi tovarni in Bončarjevem mlinu, kjer so imeli kuhinjo, pisarno pa v Zg. Domžalah, h. št. 131. Vežbališča so imeli na velikem Müllerjevem in novotovarniškem travniku pod cerkvijo, na Skokovem in Povževem travniku in na sejmišču. Poveljeval jim je nadporočnik.

Svojega vojaškega duhovnika niso imeli. Službe božje so se udeleževali v domači farni cerkvi. Zapisnega se je vršila takoj po službi božji javno na prostem, na Müllerjevem travniku, ker se je iste redno vselej udeležilo tudi vse v Mengšu nastanjeno vojaštvo, skupno nad 1.300 mož.

13. majnika 1915 je bil kader 97. pešpolka radi vstopa Italije v krog vojskujočih se držav premeščen iz Domžal na Štajersko.

Vojna z Italijo je na Domžale izredno uplivala. Kar čez noč je bilo lice kraja popolnoma spremenjeno. Umevno! Tik pred fronto ob državni cesti, ki je vodila iz osrčja bivše avstrijske države na bojišča in skozi precejšno dobo tudi iz glavnega stana avstrijskega armadnega poveljnika na soški fronti v stan poveljujočega generala Boroevića.

To so vam švigali avtomobili kar naprej skozi Domžale! Železnica na Kamnik je za nekaj časa popolnoma prenehala. Zato so težki vojaški avtomobili vozili vsak dan iz Ljubljane žito v Majdičev veliki mlin v Jarše in moko nazaj. Potem je vozil samo en osebni vlak zj. ob 6. iz Kamnika v Ljubljano in zvečer ob 8. nazaj. Čez dan so pa vozili sami tovorni vlaki iz Kamnika v Ljubljano smodnik in druge vojaške stvari. In po cesti! Glejte samo prizore enega dopoldneva! 8. jun. so gnali zjutraj ob 7. nad 1.200 krav proti Celju za vojake. Ob 9. dop. so peljali 24 voz trêna, med njimi 8 vojaških kuhinj. Ob 10. so pripeljali 3 pijonirske ekvipaže: 180 voz, na vsakem čolen za pontone, 300 pijonirjev, nad 400 konj. Prišli so od Drine in šli proti Gorici. Ostali so v Domžalah en dan. In tako kar naprej, naprej! To je bilo življenje in vrvenje na travniku pod cerkvijo. 13. junija — na nedeljo — zj. ob 8. je prišlo 150 voz trêna s 300 konji. 15. junija pa že nad 500 voz z nad 600 možmi in 1.000 konji. Potem pa še vedno več in več!

V tem pa se je že začelo tudi po Domžalah čuti gromenje soških kanonov! V nedeljo, 25. julija, se je od 5. zjutraj do pozne noči kar naprej to gromenje slišalo s toliko silo po Domžalah, da so ljudje prestrašeni govorili: „Danes pa mora biti odločitev!”

In vendar je bila takrat šele prva soška bitka! Sledile so pa potem še druga, tretja, . . . deseta, enajsta, dvanajsta!

28. julija je došel v Domžale cel trên: vojaštvo z vozmi in z nad 600 konji in se je tukaj nastanil. Poveljeval jim je ritmojster Oger Herczeg. Prej so bili v Št. Petru na Štajerskem. V Domžalah so ostali do 17. novembra 1915. Častniki — do 20 — so si izbrali dvorano Društvenega doma za svojo obednico. A bili so samo dvakrat v njej

in že so si morali iskati drugih prostorov po Domžalah. Umakniti so se morali — **ranjencem**.

V največji naglici se je vsled telegrafičnega poziva 31. julija morala v Domžalah prirediti **vojaška bolnišnica** v treh prostorih: v **slovenski šoli** (156 postelj), v **Društvenem domu** (142 postelj), v **Sokolskem domu** (104 postelje) in pozneje še v **Bončarjevem mlinu** (40 postelj).

Nastanila se je **tu prva vojaška marodna hiša 15. kora** (k. k. Feldmarodenhaus 1/15), ki je ostala v Domžalah do 12. septembra 1916, trinajst mesecev.

Poveljnik jej je bil Čeh polkovni zdravnik Dr. Ballon in pozneje polkovni zdravnik Dr. Band.

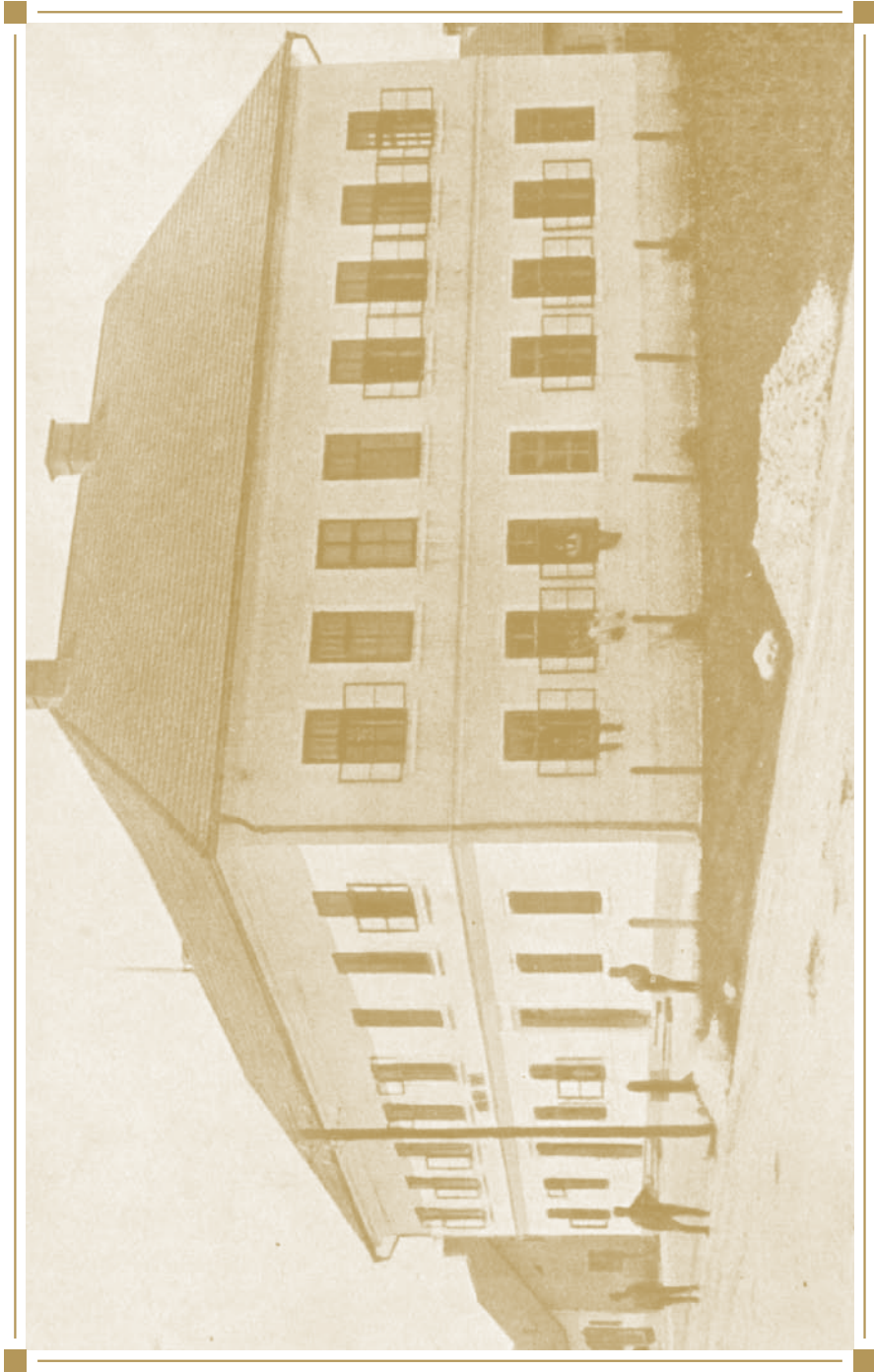
Prve ranjence so pripeljali v Domžale v četrtek, 5. avg. zj. ob pol 8. z vlakom. In sicer kar naravnost iz bojišča ob Soči. Bilo je 385 vojakov, ki so bili vsi ranjeni deloma v nedeljo, 1. avg., deloma v ponedeljek 2. avg. v strašno krvavih bojih na doberdobski planoti. Zastopane so bile vse dežele in narodnosti Avstro-Ogrske: Čehi, Slovaki, Ogri, Hrvati, Dalmatinci, Bošnjaki, Hercegovci, Rumuni, Poljaki, Rusini, Dunajčani, Zgornjeavstrijci, Spodnjeavstrijci, Tirolci, Predarłci, Slovenci iz Kranjskega, Štajerskega, Primorskega, celo trije ranjeni ujetniki iz laškega kraljestva „regnicoli”!

Nepopisno ganljiv je bil vtis, ko so ranjenci izstopili iz vlaka. Ranjeni so bili na najrazličnejše načine, mnogi zelo hudo. Več jih ni moglo hoditi. Dali so jih na nosilnice in potem na vozove. Precej dolgo je trajalo, predno so bili na kolodvoru primerno razvrščeni.

Potem pa se je cela ta procesija, najtežje ranjeni na vozovih, za njimi lažje ranjeni peš, eden obvezan na glavi, drugi na vratu, tretji na roki, četrti na nogah, hodeč ob palici, vsi v ravno tistih zamazanih, raztrganih, okrvavljenih in razstreljenih srajcah in oblekah, v katerih so bili ranjeni na bojišču, pomikala pred šolo, kjer je bil vsak vpisan, nakar so bili porazdeljeni po posameznih treh hišah.

Z ranjenci pa je prišla v Domžale tudi — **kolera!**

Takoj ob prihodu ranjencev je bil nek Tirolec silno slab. Že na

Ljudska šola v Domžalah – vojaška bolnica.

kolodvoru je rekel nadzdravnik Dr. Kerbl župniku: „Tale se mi zdi silno sumljiv za kolero. Tega moramo takoj izolirati.“ Prepeljali so ga v Bončarjev mlin, kjer so priredili objekt za bolne na kolero. In res! Bakterijološka preiskava je potrdila, da ima ta bolnik pravo, najbolj nevarno in nalezljivo azijsko kolero! Drugi dan prepeljejo k Bončarju še drugega in takoj nato še tretjega bolnega za kolero! Društveni dom, kjer so bili ti trije vojaki nastanjeni, je bil takoj dejan pod najstrožji kontumac. Pet dni ni smel nihče notri, nihče ven.

Za vse, ki so kakorkoli prišli s temi 3 bolniki v dotiko, so takoj priredili v veliki ključavničarski delavnici Antona Pavli na Ferjan-ki, Sp. Domžale št. 22, objekt (bolnico) za osumljence. Že v nedeljo, 8. avg., je bilo takih vojakov ondi 15.

Še hujše pa je postalo, ko je v ponedeljek, 9. avg., eden izmed teh treh za kolero obolelih umrl!

Ob $\frac{3}{4}$ 11. ponoči, takoj, ko je bila jama izkopana, ga je župnik — lastnega duhovnika ta bolnišnica cel čas ni imela — pokopal. Razven pogrebcev je bil navzoč le še polkovni zdravnik, ki je vse nadziral in dva vojaka. Vse, kar je kakorkoli prišlo z mrličem v zvezo, so kar na pokopališču na mestu sežgali.

Ta mrlič je bil 20 let stari Dunajčan **Friderek Schmitt**, katoličan.

V torek, 10. avg., zvečer je umrl že drugi izmed teh treh za kolero obolelih: Slovak **Štefan Michaleč**, kalvinec, oženjen, iz Galgocs-a.

Tretji pa, ravno tisti Tirolec, ki je kolero v Domžale zanesel in ga je župnik 10. avg. zv. že popolnoma oslabelega prevedel, je ozdravel.

S tem je bila ta nevarnost, ki je med zdravniki in ljudstvom povzročila velik strah, srečno odstranjena.

Da bi ne bila, gorje kraju! V Iloku, kjer je bila ta bolnica poprej, — tako so pripovedovali zdravniki, — je malo prej kolera v nekaterih dneh pobrala nad 300 ljudi!

Poleg že omenjenih dveh so v teku časa v tej vojaški bolnišnici umrli in bili na domžalskem farnem pokopališču pokopani še sledeči ranjenci:

Mucha Jaromir, Čeh, star 19 let, kat., iz Trebič na Moravskem, umrl 7. avg. 1915 med operacijo, ko so mu hoteli šrapnelski izstrek ven vzeti.

Ammerer Jožef, Tirolec, star 19 let, kat., iz Percha (Brunneck), umrl 13. avg. 1915 vsled rane.

Cesar Jakob, Slovenec, star 31 let, oženjen, iz Trbovelj, kat., umrl 13. avg. 1915 (Tetanus).

Juhász István, Oger, star 37 let, kalvinec, iz Sagvar Tab, umrl 14. avg. 1915, ranjen v glavo.

Kralovič Damijan, Slovak, star 30 let, kat., oženjen, iz Lamac, umrl 15. avg. 1915 (Tetanus).

Milankovič Albert, Oger, star 20 let, kat., Csantavér, umrl 5. okt. 1915 na griži.

Kijowski Vladislav, Poljak, star 27 let, kat., fant, iz Hološkova, okraj Tlumacz v Galiciji (strel), umrl 17. dec. 1915.

Resić Nikola, Hercegovec, star 18 let, kat., iz Crnaca - Dolnji - Mostar, umrl 31. dec. 1915 vsled hude ozeblin. Par dni poprej je prišel s čisto črno nogo s Krna.

Vseh ranjencev je imela ta bolnišnica v trinajstih mesecih svojega nastanjenja v Domžalah v oskrbi 1.925.

Poleg bolnišnice in številnega tréna pa se je s 1. oktobrom 1915 priredilo v Domžalah tudi „**zbirališče XV. vojnega kora**” pod poveljstvom slovenskega generala Gustava Globočnik-a, ki se je nastanil v Kurzthalerjevi vili.

V Domžalah in celi okolici so se zbirale, vadile in z vsem potrebnim opremile rezerve za soško bojišče.

Kamor si pogledal, je bilo samo vojaštvo. Celo vojaška godba 87. pešpolka je bila za par dni tukaj.

General Globočnik je odšel iz Domžal 11. dec. 1915. Postal je poveljnik 56. brigade, ki je branila sloveči Doberdob.

23. dec. 1915 je odšel tudi podpolkovnik Schaudy, ki je bil tu od 15. okt. 1915.

V tem pa so že priredili v Domžalah **etapne trênske delavnice 2/15**. Štele so tri kolone po 54 mož, torej 162 mož samih rokodelcev: mizarjev, tesarjev, kolarjev, sedlarjev i. dr. Delavnice so imeli na Harakovem in pri kovaču Vidmarju, Sp. Domžale, 46.

Sem pa so prihajale iz bojišča trenske kolone in bolnišnice z razdrtimi in poškodovanimi vozovi. Toliko časa so tu ostale, da so jim bili vozovi popravljani. Potem so odšle in prišle so zopet druge.

12. sept. 1916 se je nastanila v Domžalah zopet vojaška bolnišnica, **prva mobilna rezervna bolnica prvega vojnega kora**, pozneje imenovana c. kr. **vojaška bolnica 119**.

Komandanti njeni so bili: štabni zdravnik dr. Röhning, in kasneje štabna zdravnika dr. Stör in dr. Michal. Nadzdravnik dr. Reinhold in asistenčni zdravnik dr. Havliček sta ostala ves čas pri njej.

Poleg že poprej od ranjencev zasedenih prostorov se je sedaj zanje priredil tudi magacinski prostor vinotržca Antona Müllerja, Sp. Domžale, 59 (52 postelj) in na Harakovem, Zg. Domžale, h. št. 17, nekdanja tovarna (40 postelj).

Ta bolnišnica je skozi 5 mesecev imela tukaj tudi svojega vojaškega kurata, namreč Čeha Vojteha Marsy-ja od 31. okt. 1915 — 18. febr. 1917, Ogra Jožefa Chorwath-a od 23. febr. do 4. aprila 1917. Sicer pa, 13 mesecev, je tudi pri njej opravljal župnik — seveda ves čas brezplačno — posle vojaškega kurata.

Štabni zdravnik je na vrtu Društvenega doma napravil novo vojaško kuhinjo in v ozadju 28 metrov dolgo vojaško kopališče, za katero se je v globočini 8 metrov dobila dobra in obilna voda.

V tej bólnici so kot ranjenci umrli in bili tudi na farnem pokopališču v Domžalah pokopani:

Gavrić Peter, Bošnjak, star 34 let, oženjen, pravoslavne vere, Smrtiči, okraj Prnjavor, umrl 4. febr. 1917 vsled vnetja prsne mreene.

Bogar Paolo, Lah, star 56 let, oženjen, r. kat., Vilesce, okraj Gradiška (Tetanus), umrl 23. febr. 1917.

Lesniak Adalbert, Poljak, star 42 let, oženjen, r. kat., Huto-
ma, okraj Breszow v Galiciji, umrl 4. marcija 1917 za obolenjem na
pljučih.

Sertić Jakob, Hrvat, star 51 let, r. kat., Čajre, okraj Kutina,
umrl 8. marcija 1917 vsled popolnega izmučenja.

Kolarič Jožef, Slovenec, star 43 let, rim. kat., oženjen, okraj
Maribor, umrl 18. marca 1917 za jetiko.

Črnogača Vice, Dalmatinec, star 25 let, neoženjen, r. kat,
Šibenik, umrl 20. marca 1917 za jetiko.

Arnošt Franc, Čeh, star 47 let, oženjen, r. kat., Kwasitz, okraj
Kremsier, umrl 13. apr. 1917 za pljučnico.

Lutaniuk Nikolaj, Rusin, star 19 let, grškokat., Pauka, okraj
Starazyneec, Bukovina, umrl 18. maja 1917 vsled ozeblina.

Prošek Josip, Čeh, star 31 let, oženjen, Chynava, okraj Kla-
dno, r. kat., umrl 28. sept. 1917 za grižo.

Dornauer Alojz, Nemec, star 18 let, Ansfelden pri Lincu,
Zgornje Avstrijsko, r. kat, umrl 12. okt. 1917 za legarjem.

Sadil Franc, Čeh, star 49 let, oženjen, r. kat., Wopořan, umrl
22. nov. 1917 za jetiko.

Glöckler Janez, Oger, star 50 let, oženjen, r. kat., Magocs,
umrl 22. nov. 1917 za grižo.

Ta bolnišnica je ostala v Domžalah do 3. marcija 1918, ko se je
preselila v Sacile na Laškem.

Skupno je imela v času, kar je bila nastanjena v Domžalah, v
oskrbi 3.282 ranjencev.

Gledé ranjencev obeh bolnic bodi pripomnjeno, da so prav vsi
napram duhovniku bili izredno prijazni. **Vsi, ki so v Domžalah
umrli, so se dali z ljubeznijo z vsem previdit in so umrli
prav lepe, zares krščanske smrti.**

Izredno živo je postalo v Domžalah ob času, ko se je pripra-
vljala oktoberska ofenziva leta 1917 proti Lahom. Od 19. sept. dalje
so kar trumoma korakali nemški vojaki, infanterija in trën skozi
Domžale. Prihajajoč iz Rumunije, Karpatov, celö od Rige so se do

Zaloga vozili z vlakom. Tam so izstopili in so šli peš skozi Spodnje Domžale na Mengeš, Kranj in naprej. Koliko samih vojakov! Kaj pa še trêen in vse drugo zraven pripadajoče! Podnevi in ponoči je šla skozi Domžale infanterija (večkrat tudi z godbo), trêen, avtomobili, konji, klavna živina. Seveda je bilo prav tako živahno tudi od Ljubljane sem na državni cesti.

V Depaljavasi so si pa nemški vojaki zrakoplovci priredili svoj „hangar“, prostor za zrakoplove. Kar naprej je brenčalo in švigalo po zraku.

Strmeč je gledalo tedaj domžalsko ljudstvo na svoje oči, kako velikanske, ogromne priprave zahteva moderna vojna!

In vse to v ta namen, da se tem več ljudi pomori, oziroma pohabi in za celo življenje onesreči, da se tem popolneje razruši in uniči, kar je na tisoče pridnih rok naredilo za-se in za svoje potomce skozi desetletja v dobi — **zlatega miru!**

Vojna, ti si zares strašna šiba božja!

5. Begunci v Domžalah.

Prve begunce so Domžale dobile v svojo sredo že prav zgodaj, kmalu po začetku vojne.

To so bili **Rusini iz Galicije**.

Ko so namreč Rusi pri Brody-ju udrli v Galicijo in so jim avstrijske čete 3. sept. 1914 brez boja prepustile tudi glavno mesto Galicije Levov, je na tisoče Rusinov zapustilo svoje domove in se umaknilo v notrajnost države. Oblasti so jih razposlale po občinah.

Tako se je 17. sept. 1914 tudi v Kamnik pripeljal cel vlak teh rusinskih beguncev. Županstva po okraju pa so bila obveščena, naj z vozovi pridejo po te begunce v Kamnik. V Domžale jih je prišlo 39, v Depaljovas pa 12. Doma so bili od Premysla. Med njimi je bil starček 77 let, ženica 76 let, mlada mati z dojenčkom, starim 3 tedne, večinoma žene in otroci. Vodil jih je župan v Kruwnikih Daszko.

Nastanili so se v Zg. Domžalah, h. št. 43 in v Depaljivasi h. št. 8.

Domače ljudstvo jih je z ljubeznijo in sočutjem vsprejelo in jim je šlo kar najbolj na roko. Takoj je šel voznik po vaseh in nabral zanje potrebnih živil.

Za Božič je prišel v Domžale na župnikovo povabilo 12. dec. v soboto zv. **Julijan Miahky**, 27 let stari duhovnik Rusin, stolni pridigar v Přemyslu, ki je kot begunec bival v Preski. V nedeljo in ponedeljek zj. je imel rusinsko pridigo in sv. mašo v rusinskem obredu. Rusini so opravili sv. spoved in so bili med sv. mašo obhajani. Med sv. mašo so vsi skupno prepevali svoje rusinske cerkvene pesmi. Seveda je bilo obakrat navzočih tudi mnogo naših ljudi. Zdela se jim je rusinska služba božja sicer lepa, a — predolga! Odkrito so rekli: „Smo pa že rajši pri naši!”

Na Sveti Večer so prišli župniku pet svoje pomenljive „kole-dnice”.

Tudi farna rojstna knjiga ima spomin na te begunce. Županu Daszko je njegova vrla ženica 12. oktobra 1914 v Domžalah povila sinčka - begunčka, ki je bil 14. oktobra kot prvi grško - katolik v župniji krščen v tukajšnji cerkvi na ime Dmytro.

22. februarija 1915 pa so vsi rusinski begunci, kar jih je bilo na Kranjskem, torej tudi 51 domžalskih, bili odpeljani v Gmünd na Nižje - Avstrijskem. Zelo težko so se ločili od nas.

Za njimi pa so prišli drugi begunci in to v veliko večjem številu. Ne od severa, ampak **od juga**.

Takoj ob začetku laške vojne — junija in julija 1915 — so se nastanile v Domžalah zelo številne begunske rodbine, ker je kraj tik ob železnici in glavni cesti. Nekatero so pozneje vsled strogega vladnega ukaza morale v barake na Štajersko. Zato pa so na njihovo mesto takoj došle druge. Mnogo pa jih je ostalo tu skozi cel čas, prav do trenutka, ko so mislili, da se že smejo vrniti nazaj v „svoje” kraje.

Zdi se nam k celotni sliki najprimerneje, da te begunce imenoma tu navedemo. Le tako bodo v poznejših letih vsaj

nekoliko lahko spoznali, **kako ogromno je bilo ljudsko prese-ljevanje** v teh usodepolnih, pretresljivih časih. Če je že v eni sami fari bilo toliko beguncev, koliko jih je bilo potem v vseh po posameznih državah, po celi Evropi!

Takoj ob začetku laške vojne so prišli v Domžale sledeči begunci:

(Številke v oklepajih pomenijo število njihovih rodbinskih članov, ki so jih seboj pripeljali):

Iz slovečega Doberdoba: 1. Lavrenčič Anton, posestnik in župan (7); — 2. Ferfolja Matej, posestnik (4); — 3. Brezigar Josip, nadučitelj (7); — 4. Gergolet Andrej, posestnik (4); — 5. Lavrenčič Roža, posestnica (6);

iz Gorice: 6. Potočnik Suzana, žena elektrotehnika (3); — 7. Armster Ema, žena inženerja (2); — 8. Smugovec Katarina, vdova finančnega respicijenta (3); 9. Kozman Terezija, trgovka (7); — 10. Levičnik Marija, žena nadsprevodnika (6); — 11. Kumar Filomena, zasebnica (2); — 12. Raccolin Virginija (5); — 13. Bizjak Ana (5); — 14. Ribič Franc, nadkontrolor (4); — 15. Merlo Eduard (5); — 16. Ernello Ernest (1); — 17. Pertout Marcela (1); — 18. Damiani Elvira (5); — 19. Jug Andrej, krojač (2); — 20. Permozar Nikolaj (4); — 21. Velepec Peter (2);

iz Pevme pri Gorici: 22. Pallich Gizela (3); — 23. Tabai Antonija (4); — 24. Pagnacco Marija (4); — 25. Suban Ivana (4); — 26. Kumar Alojzija (2); — 27. Kumar Marija (5); — 28. Melink Franc, zidar (9);

iz Št. Petra pri Gorici: 29. Nanut Avguštin, krojač (4); — 30. Nemic Terezija (4);

iz Bilj pri Gorici: 31. Kumar Emilija, žena nadučitelja (8);

iz Trsta: 32. Dugar Jožefa, žena stražnika (3); — 33. Semen Amalija (3); — 34. Cotman Terezija (3); — 35. Cotman Marija (1); — 36. Nadrag Elizabeta, žena nadsprevodnika (2);

iz Pulja: 37. Bracijanovič Danica (4); — 38. Goralewick Florentina (2); — 39. Milicich Antonija (4); — 40. Cortese Evfemija (1);

– 41. Nedved Kati (3); – 42. Schirwitz Marija (4); – 43. Furlani Ignac (5);

iz Nabrežine in drugod: 44. Devetak Ivana (4); – 45. Caharija Justina (1); – 46. Ciafarin Franc (2); – 47. Gabrovec Katarina (5); – 48. Rebula Ana, iz Krnice (6); – 49. Ciak Marija iz Lipaljevsi (5); – 50. Pintar Marija (5).

Septembra in oktobra 1916, ko se je po padcu Gorice začela evakuirati goriška okolica, so došli v Domžale begunci:

iz Gorice: 51. Češčut Anton, ravnat. adjunkt (3); – 52. Brumat Katarina (5); – 53. Furlan Andrej (3); – 54. Devetak Franc (4);

iz Solkana: 55. Marušič Lucija, posestnica (6); – 56. Komelj Blaž (6);

iz Ajševice: 57. Čubej Amalija (4); – 58. Čubej Ivana (2);

iz Rihemberka: 59. Furlan Angela (6); – 60. Ličan Alojzija (5); – 61. Čebtron Marija (5);

iz Št. Petra pri Gorici: 62. Štepančič Vinko (3); – 63. Leban Andrej (4); – 64. Karara Štefan (6);

iz Volčjedrage: 65. Gorjup Marija (4); – 66. Nardin Jožef (3); – 67. Hervatin Terezija (7);

iz Šempasa: 68. Krašan Jožef (12); – 69. Krašan Franciška (4); – 70. Leban Leopold (8);

iz Vertojbe: 71. Turel Andrej (6); – 72. Turel Alojzija (4);

iz Ozeljana: 73. Urdan Ana (4);

iz Kromberga: 74. Jamšček Gizela (6); – 75. Hvalič Marija (10);

iz Černič: 76. Košuta Rozalija (8);

iz Pervačine: 77. Kobal Justina (8);

iz Kobjeglave: 78. Germek Marija (8); – 79. Abram Ivan (7); – 80. Germek Mihael (2);

iz Komna: 81. Kruljc Rozalija (6); – 82. Gec Karolina (6); –

83. Gec Marija (9); – 84. Štepančič Amalija (4);

iz Števerjana: 85. Čeperli Ludvik (4);

iz Ajdovščine: 86. Klemenčič Josipina, žena sodn. oficijala (5);

iz Kormina: 87. Kafol Marija (3);

iz Trsta: 88. Filker Marija (2);

iz Pulja: 89. Šantel Alojzija (3).

Pozneje so še došli: 90. Belčič Antonija, Trst (2); — 91. Vižin Olga, Kromberg (2); — 92. Jug Anton, Solkan (4); — 93. Bensa Jožefa, Gorica (5); — 94. Ipavec Anton, Vitovlje (11); — 95. Trampuš Franc, Kostanjevica na Krasu (8); — 96. Kvas Jerica, Trst (3); — 97. Mačus Katarina, Gorica (6); — 98. Marušič Olga, Gorica, (1); — 99. Kovačič Franc, Komen (5); — 100. Komelj Andrejana, Kromberg (5); — 101. Peterlin Viktorija, Gorjansko (4); — 102. Čebulj Alojzija (2); — 103. Payer Ivan, Komen (6); — 104. Gadnik Marija, Grgar (6); — 105. Trnovic Andrej, Zagorje pri Grgarju (2); — 106. Pavčič Frančiška (2), in 107. Humar Amalija, obe iz Zagorja pri Grgarju; 108. Končan Ana, Mali Lošinj, (3); — 109. Slamič Alojz, Tolmin (4); — 110. Simčič Elizabeta, Šmartin pri Gorici (6); 111. — Buda Frančiška, Tomaževica pri Komnu (7); — 112. Belinger Uršula, Solkan (9); — 113. Štolfa Pavla, žena davkarja, Sežana (3); — 114. Klinkom Marija, Tolmin (2); — 115. Špacal Jakob, Kostanjevica na Krasu (2); — 116. Mavrič Neža, Opčine (3); — 117. Zlobec Marija, Kosovilja pri Komnu (5); — 118. Gornišček Marija, Solkan (5); — 119. Mayer Uršula, Gorica (2); — 120. Kuljat Karolina, Grgar (4); — 121. Sedevčič Terezija, Grgar (3); — 122. Pavlin Jožef, Grgar (6); — 123. Tomšič Antonija, Gorica (4); — 124. Petelin Kristina, Volčjadraga (9).

Ogromno, neverjetno! V eni sami fari je v teh strašnih letih vesplošnega razdejanja 124 samih goriških begunskih rodbin — 551 beguncev! — iskalo zavetja, strehe in živeža!

In to v notranjih britkostih in dušnem trpljenju, kakršnega svet dotlej skorej ni gledal.

Le par zgledov za to iz begunskega gorja, ki ga je gledala naša fara, kateremu smo bili mi priče!

V Zg. Domžalah, h. št. 43 je stanovala že od avgusta 1915 kot begunka **Karolina Lavrenčič**, žena doberdobskega župana s 6 otroci, katerih najstarejši, hči, je bila stara 13 let, najmlajši pa je bil

že kot begunček rojen 16. aprila 1916 v Domžalah. Dom popolnoma porušen, njive in travniki razdejani, vse uničeno, družina pa v begunstvu in pomanjkanju. A vender je bil še mož pri njih, ki je skrbel zanje. Leta 1916 je bil pa še on vpoklican k vojakom. Na bojišču je bil ranjen v glavo. O Božiču istega leta ga obišče žena v graški vojaški bolnici. Mož pa je ne spozna in za otroke, ki jih je tako srčno ljubil, nič ne vpraša. Z grozo se je zavedla nesrečna žena, da je mož — zmešan! Njega je kmalu potem smrt rešila velikega trpljenja. A uboga žena in otroci!

V Stobu, h. št. 10 je stanoval begunec **Franc Trampuš** iz Kostanjevice na Krasu, z rodbino 8 oseb. Doma so imeli veliko posestvo, 11 glav živine, vinograde. Od začetka vojne z Lahi so imeli v hiši in vseh prostorih častnike in vojaštvo. Častniki so imeli v hiši hrano. V vasi je bilo tudi korno poveljstvo. To je sovražnik kmalu zvedel. Redno so vsak dan ravno med obedom prišli sovražni zrakoplovi in metali bombe. Družina pa se je skrivala, kamor in kakor je mogla. Često v hiši niti prostora ni bilo zanje, ker je bilo toliko vojaštva. Po pol ure daleč so morali hoditi prenočevat. Celò pod vozmi so se morali skrivati pred sovražnimi zrakoplovi. Tako je družina vztrajala v vedni smrtni nevarnosti 14 mesecev. V tem je hišna gospodinja, 35 let stara Elizabeta Trampuš, porodila! Zbolela je. Srčno je želela, da bi prišel mož domov. On pa je ležal tedaj nevarno bolan v neki vojaški bolnici na Dunaju. V tem pa pride za vse prebivalstvo, kar ga je še sploh ostalo v Kostanjevici, ukaz od vojaške oblasti, da morajo vsi takoj proč. Družina pride v Domžale. Silen mraz bolno ženo popolnoma stre. Previdena je za smrt. Zaželi si v bolnišnico. Prepeljejo jo v Ljubljano. Samo dva dni je v bolnišnici in že — znori! Nekaj dni potem dobi družina obvestilo, da je nesrečna mati 5 nedoraslih otročičev v blaznici na Studencu umrla! Ni čuda, da je oče, izredno velike postave, prava kraška korenina, ves v solzah rekel župniku: „Strašno nas Bog obiskuje!”

V Zg. Domžalah, h. št. 107 je stanovala mlada, še ne 30 let stara goriška begunka **Ana Urdan** iz Gorice. 5 let je bila šelè

poročena s svojim možem, s katerim je imela ljubko hčerko Viktorijo. Sinček pa ji je umrl. Mož je bil poslovodja v neki goriški trgovini. Posebno lepo sta se razumela. Mož je moral k vojakom, žena pa kot begunka v Domžale. Pri sebi je imela tukaj svojega brata Štefana Špacapan iz Ozeljana, ki so mu leta 1914 v Karpatih zmrznili in odpadli vsi prsti na levi nogi. Sigurno je upala žena, da pride za Božič mož na dopust, kakor jej je že v pismu naznanil. Kako se je veselila njegovega prihoda! A mož ni prišel! Prišla pa je 29. dec. 1916 ženi dopisnica z datumom 21. dec. 1916, vojna pošta 386, v kateri jej prijatelj in bojni tovariš njenega moža sporoča prežalostno novico, da je njenega moža, starega šele 28 let, 13. decembra na tirolski fronti zasul sneženi plaz in da je — mrtev!

Da, da! To so solze beguncev! V mirnih časih tega strašnega trpljenja svet pač ne bo mogel razumeti!

6. Preživljanje.

Gospodarji, sinovi, najboljše moške moči fare večinoma v vojaški službi daleč proč od domače hiše in družine, v fari pa skozi vsa vojna leta velike množice vojaštva in beguncev — s tem je kratko in jasno podana slika razmer, v katerih je živelo domače ljudstvo v Domžalah za časa svetovne vojne.

Niti za trenutek se ne pomišljamo tudi v sedanjih novih razmerah kot zgodovinsko dejstvo na tem mestu javno izreči, da je domžalsko ljudstvo kakor vedno poprej, tako še prav posebno v težkih vojnih letih bilo prav do zadnjega zvesto vdano svojemu vladarju in svoji državi.

V globoki verski zavesti se je vsikdar zavedalo, da svoje prevažne državljanske dolžnosti najlepše vrši s **pravo, odkritosrčno zvestobo napram predpostavljeni ji oblasti.**

Ali ni ta zvestoba ljudstva do predpostavljene oblasti tudi za našo sedanjo državo kar največjega pomena?

Z občudovanja vredno požrtvovalnostjo je zato skozi vsa ta

težka leta v vsakem oziru vdano doprinašalo žrtve, ki so se od njega zahtevale.

Teh žrtev zares ni bilo malo, ne le splošnih, kakor vsepovsod ob teh časih, ampak še posebnih, ker je skozi ves čas v kraju bilo toliko ranjencev, beguncev, ki vsi so bili pomoči tako zelo potrebni, za vsako delo dejanjske ljubezni napram njim tako hvaležni.

Kako sočutno je pomagalo ljudstvo ranjencem po domžalskih bolnicah!

5. avg. 1915 so prišli v Domžale prvi ranjenci. Bili so v zamazanih, raztrganih, okrvavljenih spodnjih oblekah. Ravno tisti hip pa vojaška oblast vsled velikanskih zahtev, ki so se prav tiste dni v tem oziru od vseh strani nanjo stavile, ni mogla postreči s svežim perilom.

In kaj so naredili farani! Sami od sebe, popolnoma prostovoljno so tekom par dni skupaj znosili in ranjencem darovali: 470 srajc, 267 spodnjih hlač, 145 brisalk, 85 robcev, 30 parov nogavic, 8 rjuh, 7 vestij, 3 odeje, 1 blazino, **skupno 1.016 kosov perila, zgolj prav dobre kakovosti.**

Resnici na ljubo z veseljem povemo, da je pri tem tudi bližnja okolica precej pripomogla.

Za Božičnico l. 1915 so ranjencem — 421 — oskrbeli vsakemu čisto nove volnene spodnje hlače, po 50 cigaret, 2 cigari i. dr.

Za Božičnico leta 1916 pa zopet 500 ranjencem vsakemu po pol litra vina, po 20 cigaret in dr.

In tako še ob raznih drugih prilikah.

„Rdečemu križu v Ljubljani” so takoj spočetka poslali 128 kg obvez, 132 doma narejenih snežnih pokrival, 32 platnenih rjuh, 720 kg sadja in dr.

Da so tudi **beguncem**, tem velikim trpinom, Domžalci šli splošno na roko in jim z ljubeznijo pomagali, kolikor je bilo v danih težkih razmerah mogoče, priča njihova zahvala v „Slovcu” z dne 13. okt. 1917 št. 235 pod naslovom „**Begunci Domžalčanom**”, iz katere navedemo tu sledeči lep izraz njihovega priznanja: „Nekaterim

nam je bila sreča mila, kajti naša pot je končala že v **Domžalah**. Prebivalstvo nas je sprejelo s sočutjem in ljubeznijo. Preč. g. župnik Franc Bernik tolaži našo srčno bol, nam pomaga v težkih urah s svojim svetom; on skrbi za vzgojo in procvit naše dece. Koliko hvaležnosti mu zato dolguje ona! Za naše gmotne in druge potrebe pa se neumorno trudita g. župan Janežič in g. podžupan Končan. Vsi begunci se bomo vedno hvaležno spominjali teh gospodov. Še divja divji boj po solnčni Primorski. V naših srcih pa ni solnca. Le žarek upanja, da nas naši dosedanji dobrotniki tudi v bodoče ne pozabijo, nas dela srečne. To zaupanje do naših dobrotnikov nam ustvarja v srcih ljubezen in hvaležnost. Često je že iskrila v naših očeh solza hvaležnosti — kristal naše ljubezni in hvaležnosti Domžalčanom.”

Skrb za ljudstvo, domače in begunce, je takoj prve čase obsegala predvsem skrb za zasiguranje **državne dnevne podpore svojcem vpoklicanih vojakov**. To podporo je podeljevala okrajna komisija za preživljanje v Kamniku. Znašala je spočetka dnevno 2—3 K na osebo. Prošnje za te podpore pa je v imenu županstva skozi vsa vojna leta z izredno vnemo in ljubeznijo do ljudstva izdeloval v občini Domžale občinski svetovalec Franc Končan, v občini Depaljavas pa župan Janez Dimc.

V občini Domžale je namreč vsled obilnega vojaštva v kraju župansko delo tako zelo narastlo, da ga je bilo treba deliti. Župan Janežič je imel predvsem vojaške, svetovalec Končan pa podporne in aprovizijske zadeve.

V začetku je bila komisija v Kamniku zelo stroga. V vsakem posameznem slučaju se je obrnila na orožništvo, ki je potem poi-zvedovalo o premoženjskih razmerah prosilcev.

Posebnih zaslug pa si je prav v tej stvari stekel kakor za cel okraj tako tudi za našo faro takratni deželni poslanec okraja in zastopnik deželnega odbora v tej komisiji gospod **Ivan Lavrenčič**, dekan v Kamniku. Lahko mirno trdimo, da je s svojo vztrajnostjo in energijo v tistih časih, ko je krona imela še polno veljavo, pridobil **milijone** kron ljudem.

Po zaslugi teh dveh v naši fari ni bilo prav nikogar, ki ne bi bil brez tehtnega vzroka te podpore deležen.

Prevažna, nad vse težavna pa je bila **skrb za preživljanje ljudstva, aprovizacija**.

Domžale kot industrijski kraj z obilnim delavstvom že v rednih razmerah veliko več porabijo za prehrano, kot se doma pride-la. Ljudstvo je torej navezano na nakup v neprimeroma večji meri, kot po raznih drugih krajih, kjer ni tovaren.

Ob času vojne pa je bila redna trgovina kar naenkrat ukinjena.

Nastopila je doba nakaznic, kart.

Najprej so nas osrečile **môčne** karte.

Začetkom avgusta 1915 je v Domžalah začelo silno primanjko-vati moke. Vsled državne postave, s katero je bilo vse žito zaseženo v prid države, nihče ni smel žita drugam prodati, kot **vojnožitnemu zavodu**, ki je prav tedaj začel v Ljubljani poslovati. Tisti, ki niso nič pridelali, naenkrat niso mogli nikjer ne žita ne moke kupiti. Tudi mlinarji, ki so do tedaj vedno imeli dovolj moke za prodaj, sedaj niso mogli več prodajati, ker so mleli le za Gospodarsko zvezo in vojaštvo. Po mnogih hišah v Domžalah se po 3 tedne in dalj ni nič peklo, tudi pri peku ne, ker ni bilo moke.

Sestavil se je zaukazani **izkaz rodbin**, ki so bile takrat v Domžalah brez žita in moke. Takih rodbin je bilo: v Zg. Domžalah 162 s 714 člani, v Sp. Domžalah 65 z 264 člani, v Stobu 34 rodbin s 160 člani, v Študi 32 rodbin s 101 člani in beguncev — takrat so ravno šele dohajali novi — 34 rodbin s 141 člani.

Nakaznice za moko je v imenu županstva razdeljeval skozi vsa vojna leta občinski svetovalec Franc Končan.

Prvič so bile razdeljene 20. septembra 1915: 327 kart za 1.380 oseb. Nanje se je dobilo za 15 dni pšenične moke na osebo po 6 kg (400 gramov na dan) in sicer 15% I. vrste (o) po 76 hl kg, 25% II. vrste po 66 hl kg in 60% II. vrste po 48 hl kg.

Moka se je dobila še tisti teden v za to določenih domžalskih trgovinah.

To je bilo veselje! Po dolgem času so imeli ljudje zopet kruh in upanje, da čez 15 dni zopet dobe moko.

A to veselje je bilo kratko! Za november in prvo polovico decembra je še šlo.

Ob Novem letu 1916 bi bili ljudje po Domžalah morali zopet dobiti moko. Pa moke ni bilo od nikoder! Konečno se vender posreči Živinorejski zvezi na Homecu, ki je oskrbovanje moke za našo in druge občine v okolici prevzela, da je dobila nekaj moke.

Zopet so se razdelile nakaznice. Na vsako osebo je prišlo 60 dkg o moke po 1 K 18 hl, 90 dkg moke po 98 hl, 1 kg 50 dkg 2 - moke po 53 hl in 3 kg koruzne moke po 76 hl.

Topot so ljudje še malo pogodrnjali, češ „sama koruzno moka!”

Kmalu pa tudi tega godrnjanja ni bilo več slišati! Da je le sploh bila moka! Kakšna, to že skorej ni prišlo v poštev!

Septembra 1916 je bilo za moko posebno hudo. Staro je bilo porabljeno, a novega vojnožitni zavod še ni imel. 17. septembra se je ljudstvu oznanilo, da se bo drugi dan v trgovini Franc Ložar v Domžalah prodalo 800 kg koruzne moke in 800 kg koruznega zdroba med tiste ljudi, ki niso doma prav nič pridelali in nimajo prav nobene moke. Ali vam je bila reč drugi dan pred omenjeno trgovino! Ljudje bi se bili kmalu kar stepli za tisto ubogo pest koruzne moke! Mnoge ženske so čakale celo dopoldne na trohico — koruzne moke, a so morale žalostne oditi, ker jo je zmanjkalo.

14. avg. 1917, ob 22. razdelitvi moke v Domžalah, se je po daljšem presledku zopet dobila moka in sicer pšenične moke za kuho ½ kg po 66 hl, pšenične moke za kruh 2 kg po 48 hl, pšeničnega zdroba 10 dkg po 88 hl, koruzne moke 1 kg po 52 hl in koruznega zdroba 1 kg po 76 hl na osebo. Pretresljivo je bilo videti, kako je ob tej priliki mati 9 otrok nesla vrečo moke, za njo starejša deklica manjšo vrečo, a vseh drugih 8 otrok za obema kot v procesiji. „Kako je?” jih vpraša župnik, ki jih je ravno srečal. „Sedaj smo že zopet dobri! A do sedaj je bilo hudo, ko ni bilo kruha in za kuhati nič!”

Zares, vojna nas je šele izučila, kaj pomenijo besede: „Daj nam danes naš vsakdanji kruh!” Prej tega nismo vedeli, a sedaj smo čutili!

Pred binkoštnimi prazniki leta 1918 navzlic vsemu prizadevanju ni bilo mogoče dobiti za ljudi nič moke. Prehranjevalni nadzornik v Ljubljani, podpolkovnik Wiener, na katerega se je v skrajni sili obrnil aprovizacijski odbor v Domžalah za pomoč, je odgovoril, da moke nikjer ni mogoče dobiti, pač pa je „obljubil”, da se nam bo ista čimpreje preskrbela.

Kaj storiti! Da bi vsaj majhno nadomestilo za kruh imeli ljudje v teh praznikih, se je hitro oskrbelo — krompirja, kolikor se ga je sploh moglo tam od Krašnje dobiti, 2.650 kg. Na binkoštno soboto se je ta krompir razdeljeval med ljudi, po 2 kg na osebo, samskim po 3 kg!

Sploh je krompir leta 1917 in posebno 1918 ljudstvo cenilo že kot posebno dragocenost! Ni čuda! Sila je bila že res velika!

O Božiču 1917 je pripovedoval hišar F. G. iz Zg. Domžal, da so na Sveti Dan imeli pri hiši edini kruh za vso družino majhno štručko, ki jo je prejšnji dan domač otrok dobil v šoli pri priprosti božičnici.

Učenka A. D. je pripovedovala, da že par mesecev nimajo doma nič kruha. Peščico moke, če se sploh dobi, porabijo za kuho.

V šoli je na vprašanje „kje nimate kruha?” več kot dve tretjini otrok dvignilo roke in žalostno zaklicalo: „Pri nas ga že dolgo nimamo nič!”

Da bi se ubogim, potrjim ljudem vsaj kolikor toliko živeža oskrbelo, se je januarija 1918 začelo med ljudi razdeljevati krompir, fižol, pšeno. Nakupilo se ga je po fari pri premožnejših posestnikih.

Prvič se je razdelilo 18. januarja med 226 rodbin (oziroma 940 oseb) po 1 kg krompirja, 1 kg fižola in po ¼ litra pšena na osebo.

Plačala je vsaka oseba le polovico nakupne cene: za krompir po 40 hl kg, za fižol 2 K kg in za pšeno 40 hl ¼ litra.

To je bil naval, to! In kakšnih odličnih ljudi!

Krompir so dobili vsi, fižola in pšena pa je zmanjkalo za 62 rodbin!

Kaj storiti! Ker v fari teh stvari ni bilo mogoče dobiti, od drugod tudi ne, peljal se je župnik k prijatelju gosp. Petru Jancu, župniku v Vodicach, in ga je prosil, da on v tej veliki zadregi pomaga.

Dobra duša je z veseljem postregel. Predal je župniku 300 kg fižola in 70 litrov pšena. Ob 5. pop. se je župnik odpeljal iz Vodice z voznikom na vozu, polnem prepovedanega blaga, v največji skrbi, ali se bo posrečilo to kontrabantarsko podjetje, ali pa ga bodo zasačili orožniki, ki bodo seveda vse to blago konfiscirali in provzročili za nameček še nebroj drugih nepravil. Velik kamen se je odvalil, ko so zvečer ob 1/2 9. uri v popolni temi izložili pred Društvenim domom vreče in jih spravili na varno.

Drugo jutro pa so na oznanilo prišli prav vsi tisti, ki prej niso dobili fižola in pšena. Niti eden ni izostal!

Da bi bili Vi, ki bote v poznejših časih z začudenjem te vrstice brali, videli, s kolikim veseljem so ljudje teh par kg krompirja, fižola in pšena vzprejemali, koliko časa — po cele ure! — so na to malenkost čakali, ginjeni bi se Vi solzili in bi govorili: „O Bog, kako naredi sila ljudi z majhnim zadovoljje!”

Velike težave so bile za zabelo. Že leta 1916 je vsled vladne odredbe bilo zaukazano, da sme prešiče kakor tudi drugo živino kupovati odslej edino le „Deželno mesto za dobavo klavne živine v Ljubljani” po svojih zaupnikih.

Domžalska mesarja vsled te odredbe nista smela več prešičev kupovati in ne klati.

Cela vrsta ljudi je bila naenkrat po več tednov brez vse zabele. In to ubogo tovarniško delavstvo!

Konečno se je posrečilo izposlovati 24. nov. 1916 dovoljenje domžalskima mesarjema, da smeta mesečno po 25 prešičev zaklati za občino Domžale.

A kaj, ko je ostalo le pri dovoljenju, prešičev pa ni bilo mogoče na noben način dobiti le količjak primerno število!

V največji sili je velikodušno priskočil na pomoč vsled tozadevne prošnje takratni **deželni odbor kranjski**. 1. dec. 1917 je poslal po maksimalni ceni (9 K 40 hl kg) 250 kg prekajenega špeha! Teh 250 kg se je razdelilo med — 235 rodbin z 864 člani! Plačali so ga po 10 K kg, dočim je bila že tedaj njegova trgovska cena nad 20 K kg, če se ga je sploh dobilo. 23. julija 1917 — v prav posebni stiski — je poslal zopet 300 kg čiste masti, izvrstne kakovosti za ceno 20 K kg, katere trgovska cena je bila tedaj 65 K. Razdelila se je med 328 rodbin z 1.309 osebami, kg po 24 K. Zraven je pa še 23 ubogih dobilo po 1/2 kg te masti zastonj!

Kako s težavo se je dobivala zabela in kako po malem se je mogla razdeljevati med ljudi, to naj pojasnijo sledeči podatki:

24. dec. 1916 — pred Svetim Večerom — se je razdelilo 71 kg špeha med 124 rodbin (491 oseb) po 10 K kg; 15. febr. 1917 52 kg med 103 rodbine (351 oseb) seveda popolnoma drugih, po 10 K kg; 27. febr. 100 kg med 234 rodbin (822 oseb) po 10 K kg; 7. marcija 200 kg med 238 rodbin (864 oseb) po 14 K kg; 24. aprila 442 kg čiste masti med 242 rodbin (909 oseb). To mast je plačal aprovizijski odbor po K 54.60 kg, razdelil jo je pa med ljudi kg po 30 K. Doplačal je torej iz državne podpore zanj 11.200 kron!

Posrečilo se je namreč izposlavati pri c. kr. okrajnem glavarstvu v Kamniku od **državne podpore za preživljanje revnejših slojev** tudi za Domžale prispevkov v skupnem znesku 29.000 K, kar je bilo pri takratni valuti gotovo zelo visoka svota.

Poleg že navedenih priboljškov za mast se je ta podpora porabila predvsem za preskrbo revnejših slojev s **cenejšim mesom**, kar je bilo posebno za delavstvo precejšnjega pomena.

Izposlovala se je ta ugodnost cenejšega mesa na podlagi posebnih prošenj za Domžale 23. junija 1916 in se je obdržala potem naprej skozi vsa vojna leta.

Seveda so bile za to potrebne posebne nakaznice za meso. Tudi to veliko breme, oddajo teh mesnih nakaznic je prevzel v svoji požrtvovalni ljubezni za blagor ljudstva obč. svetovalec Franc Končan.

4. julija 1916 se je prvič dobilo meso na te nakaznice, katerih se je izdalo 156, glasečih se na prav toliko družin. Razdelilo se je 136 $\frac{1}{4}$ kg mesa, za kar se je doplačalo iz vladne podpore 397 K. Drugič se je dobilo 14. julija. Razdelilo se je 138 $\frac{1}{2}$ kg, za kar se je doplačalo iz vladne podpore 404.50. Tretjič se je dobilo 28. julija. Razdelilo se ga je 136 $\frac{1}{2}$ kg, za kar se je doplačalo iz vladne podpore K 418.50. Četrtrič se je dobilo 11. avgusta. Razdelilo se ga je 145 kg in doplačalo zanje iz vladne podpore 435 K. Posamezniki so plačali za kg vselej po 2 K. In tako je šlo potem naprej. Meso se je dobivalo vselej pri enem tukajšnjih mesarjev.

Nakaznice so se pozneje vpeljale za vse meso sploh, ne samo za cenejše. Vsled silnega pomanjkanja živine in nujne potrebe preskrbe vojaštva z mesom je vlada vpeljala po 3 brezmesne dni v tednu.

Mnogi pa, ki bi bili meso radi in lahko plačali, ga že tedaj po cel teden, da po cel mesec niso nič dobili. Ob 4. zjutraj že so hodili stat posebno ob sobotah pred mesnico in čakati, kedaj se bo odprla, da bodo takoj planili na tisto malenkost, ko se bo začelo prodajati. Ob 7. je začel mesar prodajati, ob 8. že ni imel nič več. Navzlic večurnemu čakanju so premnogi velikokrat odšli praznih rok. To je bilo drenjanja, kletve in jeze!

4. maja 1917 so se zato razdelile nakaznice za meso pri treh domžalskih mesarjih, in sicer za sledeče občine: Domžale, Depaljavas, Dob, Dol, Dolsko, Ihan, Podrečje, Moravče, Trzin. Za vse te občine se je razdelilo 700 nakaznic za mesečni kontigent 1.440 kg, torej tedensko 335 kg. Za cel teden so dobile mesa: rodbine z 1 ali 2 osebami $\frac{1}{4}$ kg, s 3 do 4 osebami $\frac{1}{2}$ kg, 5 do 6 osebami $\frac{3}{4}$ kg, 7 do 8 osebami 1 kg, 9 do 12 osebami 1 $\frac{1}{4}$ kg, čez 12 osebe za vsako osebo po 10 dkg več. Meso se je delilo samo vsako soboto.

Pa tudi za sladkor, kavo, petrolej, sveče, obutev, obleko, cigare in tobak so se vpeljale nakaznice. Sveč n. pr. se je dobila ena cela mili - sveča na vsako družino za cel mesec! A vsaj dobila se je. Brez nakaznice pa še te nisi dobil!

Te nakaznice je razdeljeval župan Matej Janežič.

Ali naj popisujem, kolikrat je bilo ljudstvo v tem času brez sladkorja, petroleja? Ni potreba! Iz silnih težav s preskrbljevanjem moke in drugih najpotrebnejših živil, ki pa so se vendar pridobivala doma, so težave s temi stvarmi umevne po sebi.

Velika zadrega je bila za čevlje. Pravih usnjatih podplato v zimo 1916 že kar ni bilo skorej mogoče kupiti, ker so bili za takratne razmere zelo dragi. V splošno vporabo so prišli zato čevlji z leseni podplati. V Domžalah je bilo samo za šolsko mladino skupno naročenih pri tovarnarju Karolu Pollaku v Ljubljani 14. sept. 1916 takih čevljev 166 parov in za odraščene 154. Pa so se kar naprej oglašali prosilci, a je bilo že prepozno, ker je bilo toliko naročil od vseh strani, da tovarna novih sploh ni mogla več prevzemati!

Strašno, neznosno klopotanje in tolčenje je bilo naenkrat po šoli, v cerkvi, povsod! Sam „klop, klop, klop!” Pač huda preskušnja za živce! A kdo se je takrat za živce sploh kaj brigal!

Pa veste, kaj je bila tudi še prav posebno zanimiva moda teh zgodovinskih časov?

„Rukzak” in „kanglica”!

Imenitni gospodje, doktorji, profesorji in podobne visoke glave so dan za dnem prihajali iz Ljubljane v Domžale in naprej z — „rukzakom” na hrbtu. Od mlina do mlina so hodili, da bi kupili vsaj merico moke, ali po okolici, da bi kupili kaj živil. Karkoli, vse bi bilo prav prišlo. Samo da bi ne bilo treba prazen iti nazaj k svoji družini. Odlične ljubljanske gospice pa so prihajale vsak dan v Depaljovas in druge vasi s kanglico. Od hiše do hiše so hitele, da bi kupile kaj mleka.

Kaj ni bilo to življenje res — zanimivo?!

7. Težko vojno slovo — od zvonov!

10. febr. 1917, v soboto opoldne, je prišel vojak k župniku. „Nič veselega! Veliki zvon Vam bomo vzeli!” Župnik odvrne: „Pa vsaj ne danes in jutri?” „Ne! V ponedeljek zj. ob 8. bomo pričeli z delom!”

V nedeljo pove župnik na prižnici faranom to žalostno novico. Hipoma so bili ljudje v solzah, dokaz, kako težko bo to slovo.

Celo nedeljo je potem zvon jemal slovo. Dopoldne pred opravilom, pop. pred litanijami in potem po litanijah celo popoldne do večera je slovesno pritrkavalo. Na večer je zvonilo mrličem za vse padle junake domovine, za vse ranjke farane.

V ponedeljek zjutraj ob 7. se je še posebno mogočno oglasil veliki zvon sam in je skozi četrto ure glasno klical celi fari: „Fara domžalska! Glej, da te vsaj slabše ne dobim, kedar se, četudi iz drugega blaga, zopet vrnem!” Od 8. do 9. pa je zopet pritrkavalo!

Ob 9. dop. so pričeli svoje delo vojaki. Treba je bilo precej zidu odkopati v zvoniku na obeh straneh, ker je bil zvon širji.

Ljudstva je bilo vse polno.

Ob ¼ 3. pop. so vrgli vojaki veliki zvon iz zvonika.

Padel je kake 4 metre proč od zvonika in sicer „na glavo”, ker se je v zraku preobrnil. Ker so tla kamenita in so bila vsled hudega mraza zmrznjena, se je zvon razbil na 4 velike, 5 srednjih in 6 malih, skupno na 15 kosov. Dekleta so spletle lep, 12 m dolg venec, da bi ga ovile okrog zvona. Ž njim so okrasile zvonove „razvaline”. Nesreče ni bilo nobene.

Celo popoldne je potem zvon ostal na istem mestu. Neprenehoma je bilo polno gledalcev okrog njega.

Drugo jutro, 13. febr., je prišlo 7 vojakov ponj z velikim vozom s par konj. Celo uro so se mučili, a dveh najtežjih kosov na noben način niso mogli spraviti na voz. Ker drugače ni šlo, so jih nazadnje pritrdili na dva močna droga in so potem vse to skupno z močnimi verigami privezali k vozu. Dekleta so te kose na vozu zakrile z venci.

Vmes pa je v zvoniku ganljivo - milo pritrkavalo z ostalima dvema zvonovoma. Slovo!

Ob 9. se je voz odpeljal. Pred hišo v Sp. Domžalah št. 20 konja obstaneta. Po dolgem času jih z največjo težavo spravijo naprej. Pred železniškim tirom na glavni cesti zopet obstaneta. Na noben

način ju ne morejo spraviti naprej. Vse sta potrgala. Morali so jih izpreči in dva druga konja vpreči, ki sta potem peljala zvon na kolodvor.

Prevzetje zvona od vojaške oblasti se je vršilo v petek, 16. febr. na kolodvoru v Domžalah. Zvon je tehtal 1.248 kg. Dobilo se je zanj 4.992 kron.

Ločitev od velikega zvona, ki je imel zares krasen, mogočen glas, je bila vsemu ljudstvu silno težka. Dasi se je že dolgo časa vedelo, da bo treba zvon dati, so ljudje še vedno do zadnjega upali, da morda le ne pride do tega. Nebroj solza je zato poteklo v fari v dnevih te pomenljive ločitve. „Upali smo, da nas bo on s svojim mogočnim glasom spremljal k zadnjemu počitku — a sedaj ga mi spremljamo!” Tako so žalostno govorili.

Za velikim pa je pet mesecev pozneje prišel na vrsto še srednji zvon.

21. sept. 1917, v petek pop. ob 1/2 2. je naenkrat začelo pritrkavati. Ker je tiste dni že na večih krajih v okolici tako nepričakovano pritrkavalo, je vedela takoj cela fara, kaj to pomenja.

Do dveh so fantje pridno pritrkavali. Ob dveh je dalje časa zvonilo samo s srednjim zvonom. Poslovil se je od svojih faranov, katerim je pridno zvonil 47 let. Potem so vojaki vse potrebno pripravili. Ob 3/4 4. pop. so zvon vpričo obilno zbranega ljudstva vrgli iz zvonika. Priletel je na tla popolnoma cel in nepoškodovan. Nesreče ni bilo nobene. Zvon so takoj naložili na voz in so ga ob 6. zvečer odpeljali na kolodvor v Domžalah. Med tem, ko so zvon peljali od cerkve, je pa v zvoniku mali zvon svojemu ljubemu tovarišu v slovo pel žalostno pesem slovesa, kakršne pač človeški rod še ni zlepa poslušal. Kedaj pač bi bilo v zgodovini ljudstvo že drugič moralo v vojne namene dati celo svoje cerkvene zvonove!

Drugi dan, 22. sept. v soboto dop. je bilo na kolodvoru v Domžalah tehtanje in prevzemanje zvonov po vojaški oblasti. Zvonov je bilo 10. Domžalski je tehtal 709 kg. Dobilo se je zanj, kg a 4 K, 2.836 kron. Od tedaj je ostal v zvoniku le še mali zvon. Tudi tega bi bili

vzeli, ko bi bili vedeli za mrtvaški zvonček. Pri vsaki cerkvi so pustili namreč le en zvonec, najmanjši, redno torej mrtvaški zvonček, kjer so ga imeli in je vojaška oblast zanj vedela. V Domžalah župnik tega zvončka že spočetka ni naznanil. Ker torej vojaška oblast zanj ni vedela, je določila, da mali zvon ostane.

Dolgo časa se je revček prav dobro držal. Celo pritrkavali so nanj, kar v treh. Še dosti dobro se je podalo.

Ko so pa 14. avg. 1918 za praznik farne patrone zopet pritrkavali, je zvon naenkrat dobil razpoklino, tako nezatno, da je niti opaziti skorej ni bilo. A glas je šel. 23. avg. ga že ni bilo mogoče več poslušati.

Župnik je takoj hotel dati zvon preliti. Na tozadevno vprašanje je brzojavil Samassa: „Prelitje zvona ne morem svetovati, ker bi bil novi zvon takoj rekviriran.”

Ni kazalo torej drugega kakor biti brez zvonov ali pa naročiti — **jeklene zvonove**.

Takoj je bila vsa fara za jeklene zvonove.

5. sept. 1918 so že bili pri **industrijski kranjski družbi na Jesenicah** naročeni trije jekleni zvonovi za Domžale.

25. dec. 1918, ravno na Sveti Dan zjutraj, so isti že došli z vlakom na kolodvor v Domžale.

Drugi dan, 26. dec., na praznik sv. Štefana, so bili s posebno slovesnostjo prepeljani k cerkvi. Ob 1. pop. se je na kolodvoru pričelo z izlaganjem zvonov iz železniškega vagona. To delo je bilo zelo težko, ker se vagon ni mogel odpreti na strani, ampak se je moral vsak zvon najprej tako visoko dvigniti in sproti podkladati, da se je potem po plohih pridrsal na voz. Z velikim so se mučili dve uri, druga dva sta bila oba v pol ure na vozu. Ko so bili zvonovi na vozeh, jih je župnik slovesno blagoslovil. Nato se je pričela slovesna procesija z zvonovi k cerkvi. Veliki zvon je bil sam na enem, druga dva pa oba skupaj na enem vozu, v vsakega vpreženih po dva para konj. Zvonovi so bili vsi v vencih, kakor tudi vozova in konji v najlepši paradi, vse v cvetju in slovenskih zastavicah.

Domžalski veliki zvon – na tleh.

11. II. 1917

V soboto, 28. dec. pop. ob 2. uri je mojster Franc Jerman iz Dola vpričo velike množice ljudstva pričel s spravljanjem zvonov v zvonik.

Prvi je bil potegnjen srednji zvon v 10 minutah. Postavljen je bil v zvoniku na svoje mesto. Potem je bil stari ubiti zvon doli spuščten. Nato je bil potegnjen mali zvon v 7 minutah. Z velikim pa je bila zelo velika težava. Ko je bil potegnjen do srede zvonika, je granik začel lezti narazen, ker se je vrv vanj zajedla. Hitro so ga z verigami skupaj stisnili. Po 6 močnih moških je z veliko težavo gonilo granik. Celu uro so se mučili, predno so ga spravili do vrha. Pa tudi v zvonik ga ni bilo lahko spraviti, ker je bilo treba zopet veliko zidu odkopati. Ob 5. pop. je bil na svojem mestu.

Ob 8. uri zvečer so že bili vsi trije zvonovi za prvo silo obešeni. In že so začeli ž njimi pritrkavati. Prav dobro se je slišalo to pritrkavanje v nočno tihoto. Vsa fara, vsa okolica je poslušala. Veseli so govorili ljudje: „Hvala Bogu! Saj čisto dobro pojo! Mi smo zadovoljni ž njimi!”

Vglašeni so v cis molu: cis (veliki), e (srednji), gis (mali).

In **cena!**

Veliki zvon	težak	1.270	kg	po	K	4—	je	stal	K	5.080—
Žvengel zanj	"	153	"	"	"	4—	"	"	"	612—
Srednji zvon	"	510	"	"	"	4—	"	"	"	2.040—
Žvengel zanj	"	96	"	"	"	4—	"	"	"	384—
Mali zvon	"	434	"	"	"	4·30	"	"	"	1.866·20
Žvengel zanj	"	60	"	"	"	4·30	"	"	"	258—
Železne plošče i. dr.	"	45	"	"	"	2—	"	"	"	90—
Vglaševanje zvonov (2.214 kg a 40 hl)									"	885·60
Voznina na železnici									"	122·70

Skupaj K 11.338·50

Ob tej priliki se je tudi vse tramovje v zvoniku, ki je bilo že staro in zelo zrahljano, popravilo in prenovilo. 20 dni so bili delavci v zvoniku. Z dviganjem in obešanjem zvonov in z vsemi popravili v zvoniku so znašali celokupni stroški za te nove zvonove — K 15.033·60.

XII. V NOVI DRŽAVI.

1. Proslava ustanovitve Jugoslavije.

Dne 29. oktobra 1918 je bil narodni praznik **jugoslovanske svobode**. Ta dan je bila v Ljubljani slovesno **proglášena Jugoslavija**.

Udeležilo se je te slovesne proglasitve nad 60.000 ljudi, med njimi domžalska godba in obilno ljudstva iz fare.

Ob 9. dop. se je pričel **manifestacijski sprevod**.¹⁾

Otvorili so ga konjeniki: Sokoli in Orli. Sledili so jim v narodne barve in cvetje zaviti vozovi. 27 jih je bilo. Za njimi je korakala šolska mladina. Učiteljice, šolski voditelji, šolske sestre, usmiljenke. Banderji dijakov Jugoslovanske dijaške zveze. Profesorski zbor, srednješolska mladina. Uradništvo. Dekleta in žene v narodnih nošah. Pevska društva. Zastopniki gledišča, Domžalska godba. Sokol s 7 zastavami. Vojaštvo s častniki.

Ruski, srbski, laški vojni ujetniki. Orli. Socijaldemokratske strokovne organizacije. Poštno uradništvo. Krščanskosocialne organizacije z zastavami.

Sprevod je šel po celem mestu pred Deželni dvorec, kjer se je vsa velikanska množica razvrstila na Kongresnem trgu. Štiri godbe so igrale. Raz balkon Dvorca so govorili: Ivan Hribar, Dr. Lovro Pogačnik, Dr. Triller, nadporočnik Dr. Rostohar, Kopač, Dr. Ivan

¹⁾ „Slovenec” 30. okt. 1918 št. 249 a).

Tavčar, knezoškof Dr. Jeglič.

Nereda ni bilo nobenega, vreme krasno, navdušenje nepopisno.

V **Domžalah** se je ta slovesnost proslavila že v nedeljo poprej, 27. oktobra.

Pop. ob 4. se je v gostilni Antona Müllerja v Stobu vršila volitev domžalskega odbora „Narodnega veća v Zagrebu“ (**narodnega odbora**).

Izvoljeni so bili: Cerar Franc predsednik, Adamič Josip, Kuralt Ivan, Müller Anton Stob, Kircher Ivan, Jezernik Josip, Habjan Franc, Skok Anton, Bertoncelj Pavel, Rahne Franc, učiteljica Bole Zinka, Cerar Helena.

Po izvolitvi odbora se je vršil **manifestacijski sprevod** po Domžalah, ki so bile vse v slovenskih zastavah. Za veliko slovensko trobojnico je šla domžalska godba, za njo pa prav veliko moških in žensk. Pred županovim stanovanjem, Sokolskim domom in Društvenim domom se je sprevod ustavil in godba je zaigrala „Lepa naša domovina.“ Navdušeni živijo-vzkliki Dr. Korošču, Dr. Kreku, škofu Dr. Jegliču, Trumbiću, Wilsonu so odmevali vsenaokrog.

3. novembra se je ustanovila tudi v Domžalah „**Narodna straža**“. Vanjo so bili povabljeni vsi moški od 17.—50. leta. Oglašali so se pri predsedniku Fr. Cerar. Tekom tedna se jih je priglasilo 189. Načelnik je bil Josip Jezernik.

Narodna straža je imela zbirališče in pisarno v spodnjih prostorih nemške šole, Zg. Domžale 76. Na razpolago jej je bil tudi vojaški telefon v sobi nove tovarne. 4. nov. je pričela poslovati. Njeno najvažnejše opravilo je bilo, da je pri železniški tračnici v Domžalah vstavljala vojaštvo, ki se je po državni cesti peš in na vozovih vračalo iz laškega bojišča, zahtevala od njih legitimacije ter jim odzemale konje in druge stvari. Pričakovalo se je namreč, da bodo v tistih dneh šle tudi skozi Domžale ogromne množice razkropljene bivše soške armade. Trêna je bilo precej, a drugega vojaštva ne veliko.

14. nov. je Narodna vlada v Ljubljani te straže razpustila.

1. decembra 1918 je bilo v Belgradu proglašeno ujedinjenje Srbov, Hrvatov in Slovencev.¹⁾

Prestolonaslednik regent Aleksander je zv. ob 8. uri v slavnostni avdijenci sprejel delegacijo Narodnega veća SHS, ki se je mudila v Belgradu, da prevede ujedinjenje.

Podpredsednik Veća Dr. Pavelić je prebral adresu, s katero se definitivno in za vedno proglašča popolno državno ujedinjenje s kraljevinama Srbijo in Črnogoro in provizorično državo Slovencev, Hrvatov in Srbov v edinstveno kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev pod vlado dinastije Karagjorgjević.

Regent Aleksander je nato odgovoril: „V imenu Njegovega Veličanstva kralja Petra I. proglašam ujedinjenje Srbije z deželami neodvisne države SHS v enotno kraljestvo Srbov, Hrvatov in Slovencev.”

Kakor drugod, se je tudi v Domžalah to ujedinjenje slovesno proslavilo 14. in 15. dec. 1918, v soboto in nedeljo.

14. dec. je bila slovesnost za šolsko mladino.

Ob 9. dop. je bila zahvalna služba božja. Prav vsa šolska mladina je imela v rokah majhne zastavice, slovenske, hrvaške, srbske, francoske, angleške, ameriške. Nad 20 deklic je bilo v narodnih nošah. Ob zastavi sta šla dva dečka, eden v orlovskem, drugi v sokolskem kroju. Zastava je imela dva slovenska traka z napisom: „V proslavo ujedinjenja Slovencev, Hrvatov in Srbov — 1. dec. 1918.” Pred zastavo je jahal na konju 10 leten šolar. Župnik je raz prižnico prebral zaukazano adresu Narodnega veća in odgovor regenta Aleksandra. Slovesnost je zaključila himna „Lepa naša domovina.” Nato je bila slovesnost v šoli, ki je bila izredno okrašena, vsa v zastavah. Na odličnem mestu so bile podobe Dr. Kreka, Dr. Korošca in Wilsona. Trije šolarji (Konrad Stražar, Vladimira Germ in 8 letni Janko Sršen) so govorili domoljubne pesmi, učitelj **Karol Jeretina** je v slavnostnem govoru navdušeno pojasnil pomen ujedinjenja

¹⁾ „Slovenec” 3. dec.1918 št. 278 a).

v skupni državi, mladina je zapela „Hej Slovani” in „Lepa naša domovina.”

15. dec., v nedeljo, je bila slovesnost za vso faro. Na prostoru pred šolo se je zbralo in uredilo ljudstvo, ki se je ob ¾ 10. ob zvoških domžalske godbe podalo v veličastnem sprevodu k službi božji. Spreveda so se udeležile vse krajevne organizacije z zastavami v sledečem redu: 1. Velika slovenska zastava. 2. Jezdec v narodnih nošah na konjih. 3. Domžalska godba. 4. Sokoli in Orli na konjih, potem peš. 5. Kat. izobraž. in podp. društvo z zastavo. 6. Marijine družbe z zastavo. 7. Šolska mladina, zopet vsa z zastavicami v rokah. 8. Ženske in moški v narodnih nošah (bilo jih je nad 100). 9. Gasilna društva. 10. Krajevni odbor narodnega sveta. 11. Občinski odbor. 12. Uradništvo (pošta, orožniki, železničarji). 13. Drugo občinstvo (moški, ženske).

V cerkvi je zopet župnik najprej raz prižnico prebral zaukazano adresu Narodnega veća na prestolonaslednika Aleksandra in njegov odgovor nanjo. Nato je imel peto sv. mašo, zahvalno pesem „Te Deum” in blagoslov z Najsvetejšim, nakar je godba zaigrala narodno himno „Lepa naša domovina”.

Po cerkveni slovesnosti je bil obhod celotnega sprevoda po Stobu, Sp. Domžalah, Zg. Domžalah nazaj k šoli.

Pred šolo je bil zunaj na prostem postavljen prostor za govornike, nad njim krasno ozaljšane slike prejšnjega dne. Trije učenci, isti kot prejšnji dan, so govorili domoljubne pesmi. Slavnostni govor je imel nadučitelj **Josip Odlasek**. V vznesenih besedah je poudaril srečo, da je jugoslovanski rod postal na svoji zemlji svoj gospod. Šolska mladina je zapela „Hej Slovani”, nato pa vsi navzoči skupno z godbo „Lepa naša domovina.” Z zahvalo vsem je ob ¾ 1 zaključil predsednik narodnega odbora Franc Cerar slavnost.

Vreme je bilo za tisti čas nenavadno toplo in brez snega, a prav zelo megleno.

2. Regent Aleksander v Domžalah.

26. junija 1920, v soboto pop. se je z vlakom iz Zagreba prvič pripeljal v Ljubljano na obisk **prestolonaslednik regent Aleksander** v spremstvu ministerskega predsednika Dr. Vesnića, ministrov Dr. Korošca, Dr. Kukovca in drugih. Sprejem je bil triumfalen. Nad 25.000 ljudi je tvorilo špalir. V Ljubljani je ostal tri dni. Vse dni so se vrstile velike slavnosti. 28. junija si je z avtomobilom ogledal Bled, Tržič in Kranj.

29. junija — na praznik sv. Petra in Pavla — zj. ob 8. se je **regent Aleksander** z avtomobilom odpeljal iz Ljubljane **skozi Domžale** proti Celju in Mariboru.

Domžale so bile v ta namen prav posebno okrašene. Postavljenih je bilo 12 velikih mlajev, med njimi dva kot slavolok s črko A v sredi pri šoli, kjer se je vršil slavnostni pozdrav. Vse hiše skorej so bile v zastavah. Posebno so se odlikovale: šola, Društveni in Sokolski dom.

Pozdrav v Domžalah je bil oficijelen, v imenu celega glavarstva.

Iz Kamnika je pripeljal zj. ob 7. uri poseben vlak vse polno Kamničanov. Kamniški Orli in Orlice z naraščajem in gojenkami so prišli že ob $\frac{3}{4}$ 6. zj. z vlakom in so se udeležili ob 6. službe božje v Domžalah. Mengeški Orli so prišli ob $\frac{1}{2}$ 8. peš z mengeško godbo.

Ob 8. uri je bilo pod vodstvom vladnega tajnika Ketteja in rediteljev že vse razpostavljeno: pred Društvenim domom do šole v dveh vrstah Orlovski naraščaj (107), gojenke (68), Orlice (50), Orli (110), skupno 335. Njim nasproti gasilna društva (260 mož), domžalska in mengeška godba. Od Orlov naprej je bilo uradništvo, občinsko zastopstvo iz Kamnika, Domžal, Mengša, duhovščina, pod slavolokom 22 deklet v narodnih nošah in z velikim vencem v rokah, od slavoloka dalje Sokoli (42), Sokolice (38), sokolski deški naraščaj (15), sokolski dekliški naraščaj (20). Pred šolo je bila šolska mladina iz Domžal, naprej na isti strani iz Jarš in samostanska dekliška

šola iz Grobelj s 3 usmiljenkami. Ob straneh je stalo drugo ljudstvo. Ves prostor od Koroška do železniških tračnic je bil polen. Na konjih so bili 3 Orli, 3 Sokoli in 6 rediteljev v narodnih nošah.

Ob 1/2 9. začne slovesno pritrkavati.

Kmalu nato se prikaže prvi avto s kamniškimi okrajnim glavarjem Loger-jem.

Godbi začneta igrati „Naprej zastava slave”.

V drugem avto je bil **regent Aleksander** z deželnim predsednikom Dr. Brejc-em in svojim dvornim maršalom.

Ob slavlouku se je avto ustavil.

Pozdravili so: domžalski gerent Franc Cerar, kanonik dekan Ivan Lavrenčič, Dr. Karba iz Kamnika v imenu Sokolov, okrožni predsednik Franc Borc v imenu Orlov, državni poslanec Ivan Štrcin in učenka 8 let stara Orlica Tončka Šmon iz Zg. Domžal št. 80, ki je podala regentu lep svež šopek. Na željo regentovo malo deklico vzdignejo. Regent jo poljubi na čelo in jo posadi v avto na sedež zraven sebe z besedami: „To deklico bom jaz seboj vzel.” Deklica pa se ga prijazno oklene in ga objame. V tem so že dekleta v narodnih nošah obkolile avto, ga z dolgim vencem vsega kroginkrog prepletle in s cvetkami okrasile.

Med navdušenimi živijo - klici se je regent odpeljal dalje.

Za njim se je v 20 avtomobilih vozilo njegovo odlično spremstvo: Dr. Vesnić, Dr. Korošec, general Maister in drugi.

Vreme je bilo krasno.

Ob pozdravu Nj. V. regenta Aleksandra v Domžalah 29. VI. 1920.

XIII. VOLITVE V JAVNE ZASTOPE.

Ni dvoma, da so za natančno spoznanje življenja v fari važne tudi **politične** razmere. Zrcalo politike so izidi pri volitvah zastopnikov ljudstva, poslancev.

Zakaj si ne bi ogledali tudi teh, v kolikor so nam ohranjeni?

18. febr. 1891 je bila v Domžalah volitev volivnih mož, ki so potem 3. marca volili v Kamniku državnega poslanca. Boj je bil med konservativno in liberalno stranko. Tudi v Domžalah je zmagala konservativna stranka.

4. nov. 1895 je bila v Domžalah volitev volivnih mož, ki so potem 21. nov. v Kamniku volili deželnega poslanca. Nasproti sta si stali kat. narodna in liberalna stranka. V Domžalah so bili izvoljeni: beneficijat Jakob Strupi, Franc Cerar in župan Matej Janežič. Kot poslanec je bil izvoljen dekan moravški Tomaž Kajdiž.

12. dec. 1900 je bila državnozborska volitev za V. kurijo in 18. dec. za kmečko skupino. Za zmago sta se borile katoliška narodna in narodna napredna stranka. Volitev je bila prvič tajna. Obakrat je tudi v Domžalah zmagala katoliška narodna stranka.

Leta 1901 je bila volitev za deželni zbor. Zopet je v Domžalah zmagala katoliška narodna stranka.

14. maja 1907 je bila volitev v državni zbor, prvič po splošni in enaki volivni pravici.

V Domžalah je dobil kandidat Slovenske ljudske stranke Dr. Krek 150 glasov, nasprotni kandidat Sršen pa 35.

21. febr. 1908 je bila volitev za deželni zbor. V Domžalah je dobil Dr. Krek 55 glasov, nasprotni kandidat Sršen 7. Boja ni bilo nobenega, izid že naprej popolnoma siguren, zato udeležba majhna.

13. junija 1911 je bila volitev za državni zbor. V Domžalah je dobil Dr. Krek 159 glasov, liberalni kandidat Sršen pa 97.

1. dec. 1913 je bila deželnozborska volitev v splošni kuriji. V Domžalah je dobil kamniški dekan Ivan Lavrenčič 195 glasov, nasprotni kandidat Andrej Slokar 136.

9. dec. 1913 je bila deželnozborska volitev v kmečki kuriji. V Domžalah je dobil Dr. Krek 109 glasov, nasprotni kandidat Sršen 51.

28. nov. 1920 je bila volitev v konstituanto, po proporcionalnem sistemu. V Domžalah so volile občine Domžale s 465 volivci, Ihan s 196 volilci, Dragomelj z 52 volivci in Depaljavas z 48 volivci. Vpisanih je bilo torej skupno 761 volivcev, od katerih se jih je volitve udeležilo 572. Dobile so Slovenska ljudska stranka 278, Samostojna kmečka stranka 133, Jugoslovanska demokratska stranka 71, Narodno socijalna 39, komunistična 44 in socijaldemokratska 7 glasov.

18. marcija 1923 je bila volitev v narodno predstavništvo. V Domžalah je bilo vpisanih volivcev (iz občin Domžale, Ihan, Dragomelj, Depaljavas) 753, volitve se je udeležilo 546. Dobile so: Slovenska ljudska 428, Samostojna kmečka 29, Jugoslovanska demokratska 56, Socijalistična stranka delovnega ljudstva 22, Narodna ljudska stranka 4, Socijalistična stranka Jugoslavije 4 in Narodna radikalna stranka 2 kroglici.

XIV. VARNOSTNI ORGANI.

1. Orožništvo.

Orožniška postaja v Domžalah je bila ustanovljena 1. jan. 1882 s staležem: 1 poveljnik (postajevodja) in 2 moža (orožnika).

Nastanjena je bila prvo leto, do 1. jan. 1893, v Zg. Domžalah, h. št 1, od 1. jan. 1893 do 1. junija 1907 v Zg. Domžalah h. št. 29 in od 1. jun. 1907 dalje v Zg. Domžalah, h. št. 103.

Poveljniki postaje so bili in sicer kot postajevodja:

Anton Minkuš od 1. januarja 1882 do 21. maja 1882,

Ivan Švegelj od 21. maja 1882 do 28. okt. 1882.

Ignac Cerov od 28. okt. 1882 do 13. avg. 1883,

Alojz Dopler od 13. avg. 1883 do 18. nov. 1883;

tit. stražmojster:

Florijan Scharzer od 18. nov. 1883 do 14. febr. 1885;

postajevodja:

Mihael Oswald od 14. febr. 1885 do 10. marca 1886,

tit. postajevodja:

Ivan Legat od 10. marca 1886 do 19. jun. 1886;

postajevodja:

Urban Ušeničnik od 19. jun. 1886 do 22. jan. 1888,

Josip Medic od 22. jan. 1888 do 12. maja 1888,

Lovro Pečenik od 12. maja 1888 do 14. jun. 1888;

tit. stražmojster:

Ludovik Magolič od 14. jun. 1888 do 8. dec. 1893,

Josip Gerlovič od 8. dec. 1893 do 27. febr. 1900,

Josip Jurca od 27. febr. 1900 do 23. jan. 1901;

postajevodja:

Anton Rupnik od 23. jan.1901 do 6. marca 1904,

Josip Drašler od 6. marca 1904 do 25. avg. 1905,

Anton Orel od 25. avgusta 1905 do 18.nov.1905,

Josip Judež od 18. nov. 1905 do 9. marca 1906;

tit. stražmojster:

Alojz Burja od 9. marca 1906 do 20. okt. 1911,

Josip Steklasa od 12. okt.1911 do 1. febr. 1919;

stražmojster I. reda, sedaj narednik:

Ivan Lazar od 1. febr. 1919 do sedaj.

Stalež postaje je bil l. 1912 povikšan za 1 moža.

L. 1923 je znašal stalež: 6 mož in vodja postaje (narednik).

2. Oddelek finančne kontrole.

Leta 1899 je „**deželni bolétni urad**” v Ljubljani nastvil tudi v Domžalah svoj organ, uslužbenca deželnega boletnega urada, oziroma, kakor ga je ljudstvo splošno nazivalo, dacarja.

S tem je bilo zelo postreženo številnim obrtnim strankam v kraju in okolici, ki so morale poprej v Mengeš hoditi naznanjat pi-jače in klanje živine.

Kot dacarji so službovali v Domžalah:

Leskovec Ivan, 9 let, od 1899—1908.

Otrin Jakob, 3 leta, od 1908—1911.

Porent Ivan, 11 let, od 1911—1922.

S 1. jan. 1920 je prevzela vso užitnino država v svojo lastno upravo (režijo).

Dotedanji deželni boletni urad je z vsem svojim osobjem postal državni urad in kot tak dobil naslov „**užitninski urad.**”

29. novembra 1921 pa je država ta užitninski urad združila s že obstoječo finančno stražo in je vse moštvo vojaško oblekla in oborožila.

Ime „finančna straža” je tedaj ukinila in nazvala urad **finančna kontrola**, ki ima po raznih krajih svoje oddelke.

Ekspozitura finančne straže, ki je do tedaj bila v Mengšu, se je opustila.

Zato pa je bil 20. dec. 1921 ustanovljen v **Domžalah oddelek finančne kontrole**, ki je imel svojega starešino, pripravnika in podpredglednika. V oskrbi je imel 18 občin.

Nastanjen je bil v Zg. Domžalah h. št. 62.

Starešina je bil Božič Matija, od 20. dec. 1921 do sedaj.

XV. NESREČE.

1. Požari.

Nenavadno velikokrat je v Domžalah v zadnjih letih gorelo. 1. julija 1891 je zjutraj ob 1/2 3. začelo v Stobu goret, namreč pri Ižancu št. 25. Pogorelo je njemu vse in njegovemu gostaču 400 fl. denarja, potem sosedu čez cesto Lukežu št. 24 tudi vse in Rodetu št. 27 pod, plajš in streha na hlevu.

15. septembra 1892 je nastal pop. ob 3. velik ogenj v Stobu. Tri hiše so pogorele: Bizenkova št. 5, Mihačeva št. 6, in Fernihtova št. 7.

22. jan. 1893 dopoldne je gorelo v Študi pri Rožmanu št. 1. Pogorela je hišna in hlevna streha. Goret je začelo v kleti, kjer so imeli žerjavico živo, da bi jim krompir ne zmrznil.

20. aprila 1893 je bil velik ogenj v Stobu. Zvečer ob 6. je začelo goret pri Habjanu št. 21. Pogorele so 12 posestnikom hiše in vsa gospodarska poslopja. To so bili sledeči gospodarji: Habjan Tine št. 21 (Habjan), Juvan Marija št. 23 (Vintar), Cerar Franc št. 24 in 50 (Logar), Lovše Franc št. 20 (Povž), Jezernik Jože št. 26 (Matek), Flerin Andrej št. 28 (Vodamek), Mlakar Primož št. 29 (Baronček), Vahtar Franc št. 18 (Jagodic), Bricelj št. 19, Martinc št. 41, Šuštar Janez št. 44 (Moravčan), Vode Janez št. 48 (Markot). Ogenj je bil radi silnega vetra strašno divji. Vse kmalu je bilo v ognju. Človek se ni nobeden ponesrečil. Tudi žival ni nobena zgorela. Beneficijat Strupi je bil ravno tedaj na skupnem romanju v Rimu (10.—21. aprila). Ko se je vrnil v svojo duhovnijo, je prišel na veliko pogorišče.

16. julija 1893 sta pogoreli v Sp. Domžalah dve bajti ravno pod farovško „šupco“. Farovška „šupca“, vsa lesena, in drvarnica sta bili v veliki nevarnosti in vsled tega tudi župnišče in cerkev, tembolj, ker je začelo goreti zvečer ob pol 10. Na mestu, kjer sta pogoreli ti dve bajti, je postavil l. 1894 Jene, Alojz Nemeč, novo lepo hišo št. 27, ki jo je l. 1907 prodal cerkvi za kapelanijo.

2. avg. 1893 je bil zopet ogenj v Stobu. Ponoči ob 11. je pogorel z žitom napolnjeni kozolec Matevža Flis št. 38 (Kajženek).

12. avg. 1893 je zv. ob pol 11. pogorel v Zg. Domžalah h. št. 6 (pri Knezu) mlin.

Vsled pogostnega ognja so bili ljudje že vsi preplašeni. Ponoči si že kar niso upali mirno zaspati.

Županstvo je zato v pomirjenje ljudi takrat vpeljalo nočno stražo. V vsaki vasi sta vsako noč stražila dva moža.

28. avg. 1894 je pogorela v Študi št. 30 Kovačeva kajža.

6. maja 1896 — ravno, ko se je šest voznikov z novima stranskima altarjema, narejenima v Kamniku, bližalo med slovesnim pritrkavanjem Domžalam —, je nastal pri Babniku v Sp. Domžalah št. 9 ogenj. Zgorela je tudi Rakova hiša št. 6.

20. okt. 1896 je pogorela v Sp. Domžalah št. 12 Dolarjeva kajža.

21. marca 1897, na tretjo postno nedeljo, je takoj po zjutranji službi božji začelo goreti v Študi pri Korantu št. 17. Pogoreli so podi, svislji in šupa.

18. oktobra 1899 je nastal zj. ob 5. uri ogenj v Stobu pri Krevlju, št. 40. Pogorela je hiša.

24. novembra 1900 je pogorela hiša v Sp. Domžalah št. 16 (pri Menačenkju).

15. novembra 1900 je pri Ukovcu v Stobu št. 3 ponoči ob pol 11. pogorel plajš in kozolec.

27. marca 1902 je pogorel Janezu Potočniku v Zg. Domžalah št. 100 plajš in kozolec.

V noči med 17. in 18. januarijem 1904 je v Zg. Domžalah št. 55 pogorel Svahkanov mlin. Zgorel je tudi mlinski hlapec Franc

Frantar iz Ihana.

24. febr. 1904 pop. ob pol 3. je gorelo v Zg. Domžalah, h. št. 101, v Jermanovem hlevu. Vnel se je firnež. Požarna bramba, ki je bila takoj na mestu, je zabranila večjo nesrečo.

13. aprila 1904 pop. ob 3. so bila v Zg. Domžalah v komaj četrtrt ure upepeljena tri gospodarska poslopja: hiša in hlev Janeza Ogrinc (Kneza) št. 6. in plajš Franca Košak št. 94. Nevarnost je bila velika, ker je bilo vse suho in hud veter, v obližju pa več slamnatih streh. Sreča v nesreči je bila, da je bil ogenj podnevi in da je bila domžalska požarna bramba takoj na licu mesta.

22. julija 1904 ponoči ob 11. uri je strela udarila v Knezov plajš v Zg. Domžalah št. 6. Ker je bil ves napolnjen s senom in žitom, je bil ogenj posebno velik. To noč je strela strašno razsajala. Najstarejši ljudje so trdili, da tako grozne noči še niso doživeli. Samo okrog Domžal je na petih krajih od strele gorelo: v Mengšu, na Krtini, v Vinjah, v Dolu in v Domžalah.

31. julija 1904, v nedeljo pop. ob pol 4. je plat zvona zopet naznanil ogenj. Gorelo je pri Jurjevem Janezu v Sp. Domžalah h. št. 36.

1. januarija 1907 zv. ob pol 7. je v najhujši zimi pogorela v Študi št. 25 hiša Luka Štempeljna (Žusem), ki se je šele prejšnje leto oževal. Vse mu je zgorelo.

24. jan. 1907 zj. ob 6. se je pri Josipu Kuraltu v Zg. Domžalah št. 1 vnelo. Okrog dimnika je bilo že vse v ognju. Posrečilo se je še zadnji hip ogenj pogasiti.

5. maja 1907 v nedeljo pop. ob 3. je v Študi št. 44 pogorela Ulčarjevemu Gašperju hiša s hlevom.

25. avg. 1910 — na dan vednega češčenja v Domžalah — zvečer ob $\frac{3}{4}$ 7. je v Depaljivasi št. 21 in 22 pogorelo Krivčevo in Bramorjevo poslopje in skedenj. Gorelo je s silnim plamenom, ker je bilo polno otepev in mrve.

3. avg. 1911 je dop. ob pol 9. pogorela v Študi št. 36 (pri Primčku) hiša.

27. aprila 1913 je zv. ob pol 11. pogorela v Stobu št. 18 Jernejčeva

hiša. V podstrešju je bilo veliko sena.

16. okt. 1913 dop. ob $\frac{1}{4}$ 10. je gorelo v Stobu št. 20 (pri Povžu). Oče je bil v gozdu po steljo, mati na njivi. V hipu so bili vsi gospodarski deli (hlev, skedenj, šupa) v plamenu. Največja sreča je bila, da ni bilo vetra. Hiša je bila obvarovana, tudi živina je bila pravočasno drugam prepeljana.

29. dec. 1915 zv. ob $\frac{3}{4}$ 7. je v Zg. Domžalah št. 28 (pri Klobasarju) pogorel lesen pod in šupa, v kateri je bilo precej slame.

27. junija 1916 pop. ob pol 5. je treščilo v Depaljvasi št. 10 v Pavovčev kozolec, v katerem je bilo precej ječmena in sena.

9. maja 1919 je ob pol 6. zvečer v Študi št. 27, pri Spodnjem Lesjaku pogorelo skorej prav vse: hiša, mlin in gospodarsko poslopje. Družina je bila v hiši, oziroma v mlinu. Nihče niti slutil ni, da gori. Vnele so se saje, ker so imeli peko. Tudi živež in obleka je zgorela. Komaj so rešili otroke in živino.

7. jan. 1922, v soboto ponoči ob 11. uri je v Zg. Domžalah št. 150 lesnemu trgovcu Avgustu Korenjaku pogorelo vse, stanovanje za hlapce, hlev in ves les. Takoj so bile na mestu požarne brambe. A kaj, ko ni bilo nikjer vode! Vender se je posrečilo obvarovati sosednja poslopja, od katerih se je že eno, hiša Franca Habjana, Zg. Domžale št. 137, na vseh straneh vnela.

7. junija 1923 pop. ob $\frac{1}{4}$ 3. je strela udarila v svisli Terezije Cerar v Sp. Domžalah št. 4. Navzlic močnemu dežju je bil naenkrat silen ogenj. K sreči je bila takoj na mestu domžalska požarna bramba s svojo ravno takrat novo motorno brizgalno. Izvrstno je delovala. Razven ostrejšja na hlevu in mrve ni zgorelo ničesar, dasi je bila nevarnost kar največja.

2. Toča.

17. avgust 1906, petek, je bil za Domžale zelo nesrečen dan. Celo dopoldne se je že kuhalo v oblakih. Ob $\frac{3}{4}$ 1. pop. postane skorej kar tema. Udere se huda ploha, takoj nato pa toča. Silno gosta je

bila, mnoga debela kot oreh. Ljudje so trdili, da že nad 50 let ni bilo take toče. Poljski pridelki so bili uničeni, sadna drevesa tako stolčena, da si še prihodnje leto niso opomogla. Ne samo po Kranjskem, tudi po Goriškem je ta dan toča provzročila silno škodo.

3. avg. 1909, na torek pop. ob pol 4. se je naenkrat nebo z oblaki zagrnilo, nastal je hud vihar in že je začela padati tudi toča, gosta in debela, da je bilo groza. Padala je 6 minut. Zadela je celo novo faro. Vse je bilo belo kakor po zimi. Še drugi dan je je bilo vse polno. Proso, oves, ajda, fižol, sadje, vse je bilo uničeno. Pobila je po celem brdskem sodnem okraju, ljubljanski okolici, daleč naokrog.

9. septembra 1911, v soboto pop. ob $\frac{1}{4}$ 2. je nastal silen vihar, začelo je močno deževati, takoj nato pa toča padati. Dasi je padala cel četrt ure, vendar je topot provzročila le malo škode, ker je padala med dežjem.

23. junija 1918, v nedeljo pop. ob pol 4. je po celodnevem deževanju začela padati toča, najprej med dežjem, takoj nato pa tudi sama. Vse je bilo preplašeno. Vendar je hitro prenehala in tudi ni bila predebela, tako da ni napravila posebne škode. Le njive ob železnici proti Rodici so bile nekoliko bolj prizadete. Drugod pa je po mnogih krajih ta dan vse pobila.

3. Potres leta 1895.

V noči od 14.–15. aprila 1895, ob $\frac{1}{2}$ 12. je bil silno močan **potres** po celem Kranjskem, katerega središče je bila Ljubljana in tri ure na okoli, zlasti proti Kamniku.

Strašno je bilo razdejanje v Ljubljani. Do 300 hiš je bilo tako poškodovanih, da jih je bilo treba podreti. Skorej vse cerkve in hiše s prav malimi izjemami, je bilo treba podpreti z dolgimi tramovi. Samo v Ljubljani je bila cenjena škoda nad šest milijonov goldinarjev.

Skorej nič manj močan kot v Ljubljani je bil potres v Domžalah.

Prvi sunek je trajal eno minuto in sicer tako močno, da je zidovje pokalo, opeka letela iz streh, vrata so se odpirala, po mizah in po omarah je vse navskriž letelo in na tla padalo. Ljudje so v hipu bili pokoncu. Vsi prestrašeni so hiteli ven na prosto. Kar po cestah in tratah so poklekovali in molili. Tudi živina je postala nemirna.

Tolik je bil strah, da več kot teden dni ni skorej noben človek v Domžalah spal v zidovju, ampak po skednjih in lesenih hišah, ali pod milim nebom.

Beneficijat Jakob Strupi je po svoji lastni izjavi prenočil dve noči sede v Gvastovčevi hišici pod cerkvijo, potem pa cel teden v leseni farovski šupci. Šelè deseti dan po potresu se je vrnil nazaj v župnišče.

Nova cerkev na Goričici ni bila poškodovana. Tudi župnišče je ostalo primeroma dobro ohranjeno. Le končne stene so precej odstopile. Zato je bilo treba župnišče z železnimi vezmi zvezati in seveda celo presnažiti.

Skorej čisto razdejane pa so bile hiše sledečih gospodarjev: v Stobu Vodamovega Matija št. 32, Matkova št. 26, Rodetova št. 27, Martinčeva št. 41, Logarjeva št. 50, Habjanova št. 21, Jernejčeva št. 18, Gorenjčeva št. 8, Mišjakova št. 52, Mihačeva št. 6, Jerčanova št. 43.

V Zgornjih Domžalah so največ trpele hiše: Jakob Jermanova št. 101 pri postaji, Potočnikova št. 100, Candrovega Andreja št. 107, tovarni Krizanta Ladstätterja št. 42 in Jakoba Oberwalderja št. 24.

Manj prizadete so bile Sp. Domžale, Študa in Depaljvas.

Vsa škoda je bila v domžalski občini cenjena na 109.000 goldinarjev.

Samo pri Jakobu Oberwalderju je bila cenjena na 25.000 gold. in pri Krizantu Ladstätterju na 20.000 gld.

Tudi šolsko poslopje je bilo zelo poškodovano. Škoda je bila cenjena na 4.000 gold. Izmed mlinarjev sta imela največ škode Kušar št. 34 (5.000 gld.) in Josip Kuralt št. 19 (3.000 gld.).

Vseh dimnikov se je v Domžalah podrlo 130, obokov in

stropov se je vdrlo 41 in hiš je bilo razrušenih 20.

V toliki nesreči je bilo ljudstvu v veliko tolažbo, da je vsaj cerkev imelo nepoškodovano in odprto, dočim so vse druge cerkve v okolici bile tako poškodovane, da so jih morali zapreti. Po vseh teh krajih so morali duhovni maševati v kaki majhni kapelici ali zunaj na prostem.

Tudi na Goričici je bilo na Velikonočni Pondeljek opravilo pod prostim nebom poleg cerkve, ker se je bilo še vedno bati nove nesreče.

Celih 14 dni po tej usodni noči se namreč zemlja še kar ni mogla umiriti. Pa še potem so se sunki ponavljali. 18. maja dop. je bil zopet prav kratek a tako močan sunek, da so ljudje bledih lic hiteli iz hiš pod milo nebo. 19. junija dop. ob $\frac{3}{4}$ 9 je bil zopet zelo močan potres. Vse je letelo iz hiš na prosto. Šolski otroci so pri pouku v stari šoli začeli naglas jokati in venkaj siliti. Hiše so dobile zopet nove razpoke.

V spomin na ta strašni potres se je za domžalsko cerkveno občino in za Depaljovas naredila sledeča obljuba za vse čase:

„Vsako leto naj se na Velikonočni Pondeljek po običajni popoldanski službi božji napravi sicer slovesna procesija, pa brez godbe; za katero procesijo in njen red bo skrbelo cerkveno predstojništvo na Goričici, da se zahvalimo Bogu Vsemogočnemu, da nas je obvaroval nagle in neprevidene smrti in da ga prosimo, naj šibo potresa milostno in za zmiraj odvrne od naše občine in od cele naše dežele. Po dovoljenju prevzvišenega škofa ljubljanskega doktorja Jakoba Missia se sme pri tej procesiji nositi presv. Rešnje Telo. Ako bi pa procesije iz kateregakoli vzroka ne bilo, naj se pa izpostavi skozi eno uro popoldan Najsvetejše. Šibe potresa reši nas, o Gospod!

Na Goričici dne 3. marca 1896. Jakob Strupi, beneficijat, Naro-be Luka in Flerin Karol, cerkvena ključarja, Janežič Matej, župan.

Št. 809. Potrjena od ljubljanskega knezoškofijstva dne 8. marca 1896.

Jakob m. p. knezoškof.”

Ta procesija se je skozi vsa leta ohranila.

Samo v toliko se je leta 1921 z dovoljenjem kn. šk. ordinarijata v Ljubljani iz zelo tehtnih vzrokov obljuba spremenila, da se ta procesija poslej vrši na Veliko Nedeljo popoldne in ne na Velikonočni Pondeljek.

4. Španska bolezen leta 1918.

19. sept. 1918 je v Zg. Domžalah h.štev. 105 umrla 3 ½ leta stara Emilija Sicherl. Reklo se je, da za — **špansko boleznijo**, ki je prav tedaj z neverjetno silo razsajala po premnogih krajih. Začudenje se je spraševalo ljudstvo po fari, kakošna je ta bolezen. Pa se je hitro zvedelo, da je pri tej hiši bilo istočasno za boleznijo bolnih sedem ljudi, vsi! Tudi po drugih hišah so začeli bolehati. Kar eden za drugim. Čudno! Kjer je zbolel eden, je redno prav kmalu zbolela za njim vsa rodbina, vsi, ki so bili v isti hiši. Bolnik je dobil hud glavobol, omotico v glavi, veliko vročino, kašelj. Ni imel teka, nič se mu ni ljubilo, vse moči so mu odpovedale.

Vender prve dni ni bilo drugih smrtnih slučajev, razven navedenega.

A to je bil samo začetek. Kmalu je prišlo povsè drugače.

2. oktobra zjutraj je umrla 29 let stara Jera Rihtar, Zg. Domžale 28, mati 4 otročičev. Isti dan dop. je umrla 43 let stara Angela Šubelj, Zg. Domžale 125, mati 6 nedoraslih otročičev. 3. oktobra dop. je umrla čisto nepričakovano 59 let stara Apolonija Štempelj, Študa 42. Mož in hči njena sta bila istočasno bolna. Hči, stara 17 let, je tri dni potem, 7. oktobra tudi umrla.

7. oktobra je moral prenehati šolski pouk. Saj tudi že otrok ni bilo več v šoli. 4. oktobra so bili izmed 42 otrok v prvem razredu samo — trije. Na vprašanje, kje so drugi, je bil odgovor: „Vsi so bolni!”

Od tedaj je pa šlo kar strašno naprej.

9. oktobra zjutraj je bila prevedena 38 let stara odbornica

dekliške Marijine družbe Marija Kvas, Stob 7. Zvečer isti dan je že umrla.

Velkavrh Marija, 29 let stara žena iz Zg. Domžal 121 je bila 9. okt. zvečer ob 7., ko je bila gospodinja iste hiše prevedena, še čisto čvrsta. Niti misliti ni bilo mogoče, da bi še isto noč moglo biti kaj hujšega, dasi je že nekaj dni bolehalo za to boleznijo. Ponoči ob 11. uri pa jo je bilo treba iti previditi, češ „da komaj še diha!“ Res je bila že popolnoma oslABLJENA. Ob 5. zj. je že umrla.

11. oktobra je že skorej v vsaki hiši v fari ležalo po več bolnikov!

Razvila se je prava pljučna kuga. Pljuča in sapnik so silno trpela.

Kakor hitro se je začelo neko značilno grčanje v sapniku, že ni bilo nobenega dvoma, da je dotična oseba zapadla — smrti. Zanj o ni bilo več rešitve.

V tednu od 6. do 13. oktobra je bilo v fari za špansko boleznijo prevedenih — 38 oseb (v nedeljo — 1, ponedeljek — 4, torek — 3, sredo — 9, četrtek — 8, petek — 5, soboto — 1 in v nedeljo — 7)!

Pogrebov je bilo tekom osmih dni v fari — 17!

Kar po pet mrličev je hkratu ležalo na mrtvaškem odru! Niti krst ni bilo mogoče pravočasno dobiti. Grobokopi so komaj sproti kopali jame!

Pa kakšni mladi ljudje so takrat umirali!

11. oktobra je umrl v Študi, h. št. 27 Jakob Rihtar, oženjen, 34 let star, oče 4 otrok. Isti dan je umrla v Stobu, h. št. 23 Marija Juvan, omožena, 32 let stara mati 3 otrok in še 5 iz prvega zakona. Tekom osmih dni so pri tej hiši umrle 4 osebe: hišna gospodinja in 3 otroci.

12. oktobra je umrla v Sp. Domžalah h. št. 7 Frančiška Pavli, omožena, 34 let stara, mati 6 otrok. Ob njeni smrti je pri tej hiši bilo prav vse bolno. Dva otroka sta bila že prej prevedena, potem pa še mož. Popolnoma oslABLJEN je ležal v smrtni nevarnosti, ko so mu blago ženo mrtvo odnesli iz hiše.

Isti dan je umrla v Sp. Domžalah h. št. 16 članica dekliške

Marijine družbe Anica Ahčin, stara 33 let. Silno je zaželela ućakati trenutka, ko bota njena brata kot novomašnika stopila pred altar Gospodov. Po smrti preblage matere jima je bila ona druga mati. Tudi zanjo ni bilo rešitve.

15. oktobra je umrla v Zg. Domžalah h. št. 107 Katarina Ravnikar, 33 let stara, omožena slamninarska tovarnarica, mati 2 otroćičev, podpredsednica kat. izobr. in podpornega društva. Ź njo vred je ležala na mrtvaškem odru in bila v isti grob pokopana njena hćerka Francka, ki je bila dva dni poprej rojena od na smrt bolne matere.

16. oktobra je umrla v Stobu, h. št. 7 Franćiška Štajner, omožena, 36 let stara, mati 5 otroćičev. Vsa leta vojne je blaga žena neizrećeno lepo sama skrbela za vso družino. Samo eno željo je imela, da bi že vender zopet prišel domov mož, ki je bil od l. 1914 naprej pri vojakih. In res je prišel, a k — umirajoći ženi!

20. oktobra, na Źegnansko nedeljo, ko je bilo obakrat, zjutraj in ob 10. tudi cerkveno darovanje in bi bila ob 10. morala biti peta sv. maša, ni bilo ne pri jutranjem ne pri desetem opravilu petja, ker so bili vsi pevci in pevke bolne na španski bolezni.

Skupno je umrlo za to boleznijo v Domžalah v enem samem mesecu oktobru 31 oseb, većinoma mladih ljudi, posebno dobrih, poprej vedno zdravih mater, o katerih nihće ravnokar niti slutiti ni mogel, da jim je usojeno tako kratko življenje.

Kako izredno veliko je to število za domžalsko faro, spoznamo iz tega če pomislimo, da je **v vseh štirih vojnih** letih iz naše fare na bojnih poljanah padlo 62 vojakov, torej še enkrat toliko, kot za špansko boleznijo **v enem samem mesecu!**

Kaj ćuda, da je bilo ljudstvo po fari preplašeno, kot še nikdar?

XVI. GOSPODARSKI POLOŽAJ FARE LETA 1923.

1. Hišni in zemljiški posestniki.

Fara Domžale obsega **4 davčne občine: Domžale**, (h kateri spadajo Spodnje in Zgornje Domžale), **Stob**, **Študa** in **Depaljasas**.

Te posamezne davčne občine so imele po svojih posestnikih l. 1923 glasom zadnje zemljemerske ureditve:

Domžale 168 ha 14 a 42 m² njiv, 69 ha 87 a 40 m² travnikov, 5 ha 91 a 99 m² vrtov, 72 ha 72 a 45 m² pašnikov, 12 ha 24 a 78 m² stavišč, 1 ha 31 a 79 m² nerodovitne zemlje, 43 a 23 m² gozda in 30 ha 84 a 99 m² davka proste zemlje.

Stob 75 ha 63 a 43 m² njiv, 73 ha 37 a 08 m² travnikov, 4 ha 87 a 58 m² vrtov, 2 ha 56 a 53 m² pašnikov, 2 ha 47 a 80 m² stavišč, 13 a 05 m² nerodovitne zemlje in 5 ha 65 a 25 m² davka proste zemlje.

Študa 64 ha 22 a 74 m² njiv, 82 ha 99 a 24 m² travnikov, 8 ha 20 a 50 m² vrtov, 79 ha 14 a 66 m² pašnikov, 1 ha 97 a 29 m² stavišč, 16 ha 54 a 54 m² nerodovitne zemlje.

Depaljasas 80 ha 19 a 43 m² njiv, 103 ha 29 a 16 m² travnikov, 1 ha 40 a 63 m² vrtov, 1 ha 85 a 55 m² pašnikov, 59 ha 65 a 43 m² gozda, 1 ha 80 a 79 m² stavišč, 4 ha 49 a 98 m² nerodovitne zemlje.

Skupno je bilo v vseh teh davčnih občinah: 388 ha 20 a 02 m² njiv, 329 ha 52 a 88 m² travnikov, 20 ha 40 a 70 m² vrtov, 156 ha 29 a 19 m² pašnikov, 18 ha 55 a 42 m² stavišč, 58 ha 99 a 60 m² nerodovitne in davka proste zemlje.

Celokupna površina fare je znašala 971 ha 97 a 81 m².

Gozda v fari Domžale ni. Navedene gozdne parcele leže predvsem v Trzinu.

Poleg posestnikov domače fare so imeli tudi nekateri posestniki sosednjih fara zemljišča v domžalski fari in sicer iz sledečih vasi: v davčni občini

Domžale 5 posestnikov iz Rodice, 1 iz Vira, 1 iz Podgorice.

Stob 12 posestnikov iz Trzina, 9 iz Mengša, 4 iz Loke, 3 iz Jarš, 3 iz Preserja, 2 iz Pristave, 2 iz Topol, 2 iz Rodice, 1 iz Homca, 1 iz Šmarce, 1 iz Bukovce, 1 iz Podrečja, 1 iz Dragomlja, 1 iz Podgorice.

Študa 12 posestnikov iz Maleloke, 10 iz Št. Pavla, 9 iz Mengša, 9 iz Dragomlja, 5 iz Loke, 3 iz Trzina, 2 iz Ihana, 2 iz Rodice, 2 iz Pšate, 1 iz Mekinj, 1 iz Pristave, 1 iz Vira, 1 iz Količevega.

Depaljavas 15 posestnikov iz Trzina, 7 iz Loke, 2 iz Jarš, 2 iz Rodice, 1 iz Mengša, 1 iz Črnuč.

A tudi nekateri naši farani so imeli zemljišča v drugih farah, kakor je iz sledečega izkaza razvidno. Takole je bila vsa ta zemlja leta 1923 razdeljena med posestnike domače fare:

Zgornje Domžale.

Hiš. št.	Ime posestnika	Njiv		Travnik.		Vrtov		Pašnikov		Stavišča		Skupaj		Čist. k. don.	
		a	m ²	a	m ²	a	m ²	a	m ²	a	m ²	a	m ²	K	
1	Kuralt Josip	55	28	2	27					7	34	64	89	9	98
2	Kurzthaler Ivan	33	93	16	22					28	20	78	35	11	64
	Stob	94	84									94	84	16	48
3	Likar Marjeta			2	51					7	33	11	97	1	36
4	Mazovec Franc	2	64	6	80			44	76	1	44	55	64	5	02
5	Grašek Anton ml.	16	33	20	63			27	98	7	23	72	17	9	88
6	Ogrinc Janez	41	72	50	39					8	09	100	20	19	98
7	Ogrinc Pavel			17	80			117	78	1	04	136	62	8	26
8	Keršmanc Anton	115	03	6	91			2	33	5	05	129	22	21	70
9	Košak Jožef	74	44					96	70	3	49	174	63	20	28
	Stob	25	61									25	61	3	38
				41	92							41	92	9	84

Hiš. št.	Ime posestnika	Njiv		Travnik.		Vrtov		Pašnikov		Stavišča		Skupaj		Čist. k. don.	
		a	m ²	a	m ²	a	m ²	a	m ²	a	m ²	a	m ²	K	
10	Kavka Miha	48	84	7	27	1	22*	35	14	2	34	94	81	11	58
	Stob	39	24									39	24	5	18
	Študa							68	39			68	39	7	-
11	Habjan Valentin			16	15	5	15	8	63	1	26	31	19	5	18
12	Šme Alojz	46	57	16	39	2	66	26	79	1	44	93	85	13	78
13	Janežič Matej	57	66	28	73	6	91	93	01	9	06	95	37	24	72
14	Lacijan Ivana	97	34							2	91	100	35	19	70
15	Zajec K. gl. št. 126														
16	Dolsan Ivana	52	53	16	17			37	05	4	78	110	53	16	70
	Študa			25	90							25	90	1	72
17	Ladstätter P., sin	74	79			122	22*	607	93	26	76	831	70	43	12
18															
19	Kuralt I. glej št. 31														
20	podrta														
21	Koprivnik Tit	148	84	27	74	11	19	59	68	8	31	255	76	44	16
22	Logar Alojz	408	47	120	24	30	03	215	28	13	24	787	26	118	12
23	podrta														
24	Oberwalder & C.	127	81	92	96	78	93	7	89	93	16	400	75	73	78
25	Adamič Josip	90	04							4	37	94	41	18	80
26	podrta														
27	Cukale Marija			1	11					1	22	2	33		32
28	Rihtar Jernej	61	20	57	04			175	19	3	56	296	99	27	04
29	Grosslercher Jak.	65	75	13	85			45	46	10	86	135	92	16	16
30	Oberwalder Jožef	730	68	50	44	5	57	120	70	30	38	937	77	140	16
	Študa		71	32								71	32	9	42
31	Kuralt Ivan	473	90	220	36	19	59	253	37	32	87	1.000	09	184	86
	Stob			198	50							198	50	57	60
32	Podboršek Marj. {	24	33									24	33	4	22
		24	01	6	30			17	56	2	24	50	11	8	54
33	Kovač Andrej {	26	45							3	06	29	51	8	58
		84	34					17	48	9	82	111	64	28	52
	Jarše	72	78					32	64			105	42	9	96
34	„Bistra“	147	32	74	38	5	39	154	29	18	09	399	47	49	44
35	Habjan Vinko	354	39	11	15	15	-	19	05	12	34	411	93	77	94
36	Gabrič Janez	130	95	40	17			3	96	6	83	181	91	36	-
37	Cerar Alojz	84	05	35	32			87	85	2	63	209	85	28	56
38	Zajc Vekoslava	57	54	28	48					4	84	90	86	21	18
39	Kralj Janez	19	25	2	42					3	17	24	84	5	56
40	Petek Ferdinand	55	78	10	43					3	45	69	66	12	14
41	Erar, cestni sklad	13	24					15	50	6	25	34	99	4	08

* Nerodovitne zemlje

Hiš. št.	Ime posestnika	Njiv		Travnik.		Vrtov		Pašnikov		Stavišča		Skupaj		Čist. k. don.	
		a	m ²	a	m ²	a	m ²	a	m ²	a	m ²	a	m ²	K	
42	Ladstätter Kriz.	159	06	37	09	9	60	7	98	51	61	265	34	56	26
	Študa			731	65			327	34	1	20	1.060	19	166	-
43	Kozina Jožef	63	41							12	45	75	86	8	38
	Flerin Kar. in An.		61	70	29	3	45	24	48			98	83	23	10
44	Kurzthaler bratje	15	03	15	21					5	65	35	89	5	54
45	podrta														
46	Vavpotič Marija	17	11					1	55	1	73	20	39	4	36
47	Trdina Andrej	72	07	7	70	2	19	39	28	2	91	124	15	18	32
	Jarše	97	25	21	43			29	02	1	51	149	21	25	20
48	Ručman Franc	7	30							1	91	9	21		98
49	Kovač Janez			4	42		54			2	19	7	15	1	46
50	Stražar Matej									2	13	2	13	-	-
51	Hribar Jera	97	86					12	16		79	110	81	19	10
	Študa			41	13							41	13	9	64
52	Kuralt Jos. gl. št. 1														
53	podrta														
54	Janežič M. gl. št. 13														
55	Ladstätter in sin.	27	30	7	52			23	74	12	62	71	18	10	92
56	Janežič Josip	49	24	9	14			25	50		65	84	53	15	40
	Študa			249	35							249	35	37	94
	Stob			57	98							57	98	17	22
57	Martinčič Franc			5	18						72	5	90	1	22
58	Kircher Janez	17	62	3	02					1	08	21	72	3	76
59	Škrabar Lovro	37	50								58	38	08	6	52
60	Orehek Avgust	15	50							5	50	21		2	68
61	Mišvelj Anton	100	46					21	11	1	01	122	58	19	36
62	Žvokelj Marija	51	40	38	16			69	75	3	94	163	25	20	24
63	Ložar Romana									3	42	3	42	-	-
64	Cotman Jožef	20	47			3	53			4	35	28	35	6	20
65	Škrabar Alojz	31	14	4	24			3	34	1	04	39	76	6	52
66	Jerman Marjana			3	46					1	80	5	26	-	82
67	Šme Jakob			2	99						90	3	89	-	70
68	Rojc Marija					36	40	57	40	2	66	96	46	5	66
69	Gostič Franc							193	30	1	58	194	88	8	02
70	Pavli Janez	121	61					80	96	1	51	204	08	21	88
71	Janežič Franc	171	32	75	89			73	19	14	78	335	18	43	98
72	Kvas Ciril	51	35	2	84					1	22	55	41	11	90
	Študa			54	88							54	88	12	88
73	Čad Jernej	41	15								58	41	73	5	42
	Študa			49	49							49	49	3	26
	Dragomelj			97								97		-	06

XVI. GOSPODARSKI POLOŽAJ FARE LETA 1923

Hiš. št.	Ime posestnika	Njiv		Travnik.		Vrtov		Pašnikov		Stavišča		Skupaj		Čist. k. don.	
		a	m ²	a	m ²	a	m ²	a	m ²	a	m ²	a	m ²	K	
74	Kleinlercher Hub.			23	99					1	65	25	64	7	08
75	Stegnar Katarina							11	-	-	55	11	55	-	36
76	Kurthaler brat. gl. št. 2.							7	47	1	33	8	80	-	24
77	Ladstätter Tomaž									6	11	11	47	1	26
78	Fik Avgust			5	36					2	12	18	04	4	02
79	Capuder Marija	15	92							2	95	62	86	14	84
80	Šmon Valentin	59	91							1	33	12	63	2	84
81	Pirc Franc	11	30							1	15	70	23	17	48
82	Kadivc Terezija	69	08							1	86	131	53	15	44
83	Loboda Alojz	70	60					60	07		86	131	53	15	44
84	Kuhar Franc	114	13					42	55	14	13	170	81	21	60
85	Blažič Janez	96	71					133	62	1	19	231	52	29	80
86	Matičič Franc	6	55							1	01	7	56	1	14
87	Pavlič Rozalija							38	09	2	05	40	14	2	52
88	Pavli Anton	96	20			3	99	107	48	4	03	211	70	26	62
89	Flerin Janez	4	31							3	24	7	55	1	36
90	Ladstätter K. gl. 42														
91	Ovca Marija	94	98							2	41	97	39	9	56
92	Januš Franc	{	15	48			5	-		19	60	40	08	2	86
			56	62								56	62	9	84
93	Šola									13	71	7	19	2	88
94	Košak Franc	{	1	13	22	95				1	44	25	52	5	64
			25	61								25	61	3	38
95	Podboršek Janez		18	38						6	33	24	71	6	38
96	Kralj Franc	{	17	78						4	02	21	80	6	18
			41	40								41	40	7	20
97	Kolodvor-železn.	147	29							5	14	154	59	38	76
	Stob	28	62	10	24	1	69	43	36			83	91	16	04
	Depaljavas	38	42	14	65	1	59					54	66	17	40
98	Kornič Marija			12	83						66	13	49	3	02
99	Flerin Jožef	2	88					40	21		94	44	03	3	66
100	Senica Josip	200	26	7	41	56	54			12	84	277	05	63	28
101	Stare Franc	43	99			11	36			15	65	71	-	15	62
102	Breceljnik Ivan									5	54	5	54	-	-
103	Kleinlercher Fr.	4	15							2	55	6	70	-	54
104	Majdič Ivana	25	14							4	46	29	60	5	64
105	Sicherl Ivan	87	02					70	36	1	13	158	51	34	90
	Stob	57	29									57	29	9	96
106	Rape Marija	23	47							2	53	26	-	5	92
107	Ravnikar Matija	141	80					23	62	9	96	175	38	37	20
108	Kožar Franc	28	66							3	10	31	76	9	96

Hiš. št.	Ime posestnika	Njiv		Travnik.		Vrtov		Pašnikov		Stavišča		Skupaj		Čist. k. don.		
		a	m ²	a	m ²	a	m ²	a	m ²	a	m ²	a	m ²	K		
109	Trdina Ana	67	13					65	34	1	32	133	79	13	20	
110	Šlebir Jakob	255	75					172	23	8	24	436	22	56	94	
	Mengeš			7	88							7	88	1	04	
111	Gostič Janez	}	25	04						1	81	26	85	8	70	
			47	15								47	15	8	20	
	Stob											55	53	14	-	
112	Kralj Antonija	}	34	46								34	46	7	26	
			79	34						3	34	82	68	13	08	
113	Potočnik Marija	28	70							2	13	30	83	7	24	
114	Cotman Katarina	17	33							1	12	18	45	3	-	
115	Cerar Miha	5	73							1	68	7	41	1	-	
116	Šme Pavla			3	02							69	3	71	- 52	
117	Mihelič Marija	49	05					8	09	1	28	58	42	5	88	
118	Kavka Marija	20	13							1	85	21	98	1	18	
119	Močnik Leopold	18	50							1	73	20	23	2	44	
120	Ribič Frančiška	60	74	23	05	7	84	95	49	8	27	195	39	29	10	
121	Pavli Frančiška			5	67	1	13			1	03	7	83	2	-	
122	Okoren Ivana	52	12							1	74	53	86	10	48	
123	Mahnič Ivana	18	34							2	23	20	57	4	62	
124	Schubert Frid.	}	33	58						9	11	42	69	8	46	
			18	16								18	16	3	66	
125	Šubelj Franc	4	74			-	60			1	57	6	91	-	92	
126	Zajec Karol	}	87	91	39	93			82	79	5	56	216	19	30	84
					24	85							24	85	5	82
127	Zupanc Blaž	9	35							2	01	11	36	1	62	
128																
129	Kozina J., gl. št. 43															
130	Weit Vinko	33	04							1	24	34	28	8	32	
131	Oberwalder Jak. (gl. št. 24)															
132	Zupanc Ferd.							53	95	2	46	56	41	1	78	
133	Sokolski dom	26	52							4	36	30	88	6	68	
134	Pavlič Marija	31	45								53	31	98	5	62	
135	Turk Marija	2	66							3	34	6	-	-	46	
136	Cotman Antonija							5	41			5	41	-	18	
137	Habjan Franc	17	59							2	58	20	17	6	12	
138	Erman Anton	56	35	13	53					1	42	71	30	12	64	
139	Cerar Marija									1	63	1	63			
140	Kurzthaler Ivan (gl. št. 2)															
141	Sršen Ivan	60	66	1	03	3	77			3	45	68	91	16	64	

Hiš. št.	Ime posestnika	Njiv		Travnik.		Vrtov		Pašnikov		Stavišča		Skupaj		Čist. k. don.		
		a	m ²	a	m ²	a	m ²	a	m ²	a	m ²	a	m ²	K		
142	Janežič F., nadvor. (gl. št. 71)															
143	Skok Ant., žaga															
144	Bolhar Jernej	31	50									31	50	10	94	
145	Riedl Vinko							61	33	1	28	62	61	2	04	
146	Osolin Miha	48	24							7	71	55	95	12	90	
147	Kralj Franc									3	24	3	24			
147	Mesec Karol	36	32									36	32	12	62	
149	Repašek Franc	123	63									123	63	21	48	
150	Korenjak Avgust					17	70			10	11	27	81	5	22	
151	Flerin Andrej	8	02							1	02	9	04	-	48	
152	Rus Franc	42	59									42	59	7	42	
153	Mali Martin									8	18	8	18			

Spodnje Domžale.

Hiš. št.	Ime posestnika	Njiv		Travnik.		Vrtov		Pašnikov		Stavišča		Skupaj		Čist. k. don.		
		a	m ²	a	m ²	a	m ²	a	m ²	a	m ²	a	m ²	K		
1	Bolta Terezija	89	99	18	34			108	25	2	12	218	70	27	60	
2	Šme Franc	23	93	36	50	8	70	7	23	1	98	78	34	17	64	
3	Koželj Franc	339	42	161	28	10	97	56	53	12	69	580	89	109	18	
	študa			83	59							83	59	11	04	
4	Cerar Terezija	703	04	155	13	5	97	137	57	9	11	1010	82	173	06	
	študa			104	48							104	48	8	66	
5	Ogrinc Neža	294	72	112	06	5	11	134	19	7	27	553	35	79	08	
	študa		59	51									59	51	15	-
6	Cerar Matej	206	56	52	98			173	47	10	39	443	40	77	02	
7	Pavli Valentin	221	46	17	88					5	65	244	99	59	12	
	stob	53	09									53	09	13	38	
	študa							106	78			106	78	7	06	
8	Ovca Vinko	27	91	109	99					7	71	109	99	14	52	
	študa			24	16	79	20							79	20	10
9	Avsec Jakob	216	98	11	40			43	51	2	95	274	84	43	82	
	stob			60	89							60	89	14	28	
10	Cerar Terez. št. 4															
11	Zajec Franc			7	68			43	95	1	51	53	14	3	16	
12	Gregorc Franc	38	81	6	33			22	69		79	68	62	9	08	

Hiš. št.	Ime posestnika	Njiv		Travnik.		Vrtov		Pašnikov		Stavišča		Skupaj		Čist. k. don.	
		a	m ²	a	m ²	a	m ²	a	m ²	a	m ²	a	m ²	K	
13	Ovca Franc {	155	56	161	38			80	28	8	71	405	93	67	74
		6	44									6	44	1	62
	Študa			117	-							117		27	44
14	Habjan Anton	464	62	560	48	1	80	113	61	10	36	1150	87	216	40
15	Habjan Jakob {	375	12			*2	63	55	06	6	83	439	64	94	64
				183	08							183	08	21	04
	Jarše	67	11									67	11	16	92
16	Ahčin Franc	24	18			2	23	54	34	2	30	83	05	8	28
17	podrta														
18	podrta														
19	Müller Janko					13	82			11	13	24	95	4	08
20	Müller A. gl. št. 59														
21	Cajhen Matija {	10	07	9	19					3	60	22	86	5	26
		Stob	94	84								94	84	14	76
		Študa			91	75						91	75	11	04
		Jarše	50	36								50	36	12	68
22	Pavli Anton {	100	65							4	79	116	02	26	56
		Študa	48	77								48	77	8	48
23	Tičar Marijana	63	05	10	96						65	74	16	12	34
24	Ovca Janez {	115	78					34	92	1	55	152	25	21	72
								34	13			34	13	1	12
25	Župnišče {	74	05	**21	48					9	64	105	17	17	36
				44	09					6	23	50	32	6	14
26	Jenko Jakob {	294	53	72	58			94	55	5	04	466	70	74	24
		Stob			76	13						76	13	10	06
		Študa			89	74						89	74	21	06
27	Kapelanija gl. št. 25														
28	Ulčar Terezija	43	92	43	90			10	58	3	74	102	14	12	84
29	Flis Janez {	3	06							1	29	4	35	-	78
		Stob	16	08								16	08	2	80
30	Skok Anton {	97	85	137	12					11	10	246	07	48	72
		Stob			470	28						470	28	66	36
31	Mellitzer, Kleinlercher	128	15							19	71	147	86	32	28
32	Rozman Janez	10	07			-	40			1	55	12	02	2	66
33	Osolnik Anton	29	68			-	29			2	09	32	06	7	56
34	Kremžar Miha	31	10	3	53	1	80			3	52	39	95	7	60
35	Tabernik Ivana	51	97							1	33	53	30	10	42
36	Ferk Franc	10	88							1	44	12	32	2	74

* Nerodovitne zemlje.

** Davka proste zemlje.

XVI. GOSPODARSKI POLOŽAJ FARE LETA 1923

Hiš. št.	Ime posestnika	Njiv		Travnik.		Vrtov		Pašnikov		Stavišča		Skupaj		Čist. k. don.	
		a	m ²	a	m ²	a	m ²	a	m ²	a	m ²	a	m ²	K	
37	Pavlič Amalija	7	60							1	83	9	43	1	32
38	Rihtar Pavel			5	14					-	65	5	79	-	68
39	Kovač Jožef	6	45							3	06	9	51	1	62
40	Juvan Franc	6	87							-	86	7	73	1	74
41	Končan Antonija	37	64							2	41	40	05	10	20
42	Lavrič Marija	50	63							1	60	52	23	12	76
	Študa			123	15							123	15	8	14
43	Oberwalder Tom.	9	51							2	12	11	63	1	66
44	Urbanija Alojz	82	77							4	41	87	18	16	36
	Stob	41	15									41	15	10	36
45	Janežič Franc	15	15							3	52	18	67	3	82
46	Vidmar Franc	45	33							4	31	49	64	11	42
47	Narobe Franc	87	81	7	38					1	86	97	05	23	88
	Študa			10	47							10	47	3	10
48	Jerovšek Janez	3	75							3	47	7	22	-	66
49	Urbanija Lovrenc	17	98							4	25	22	23	4	54
	Stob	30	36									30	36	7	64
50	Flis Marija									4	20	4	20	-	-
51	Zabret Franc	35	27							1	79	37	06	6	12
52	Peterka Franc	9	12							1	78	10	90	3	18
53	Hraniln. in posoj.	9	47							-	73	10	20	2	38
54	Kraljič Janez	3	84							3	69	7	53		96
55	Bertoncelj Pavel	209	58					622	40	10	54	842	52	50	94
56	Gorjanc Marija	10	36							1	62	11	98	1	80
57	Društveni dom	11	41							10	71	22	12	2	88
58	Sršen Rudolf	13	89								94	14	83	3	50
59	Müller Anton	113	95	28	25					14	44	156	64	37	66
	Stob			177	46	4	10					181	56	20	64
	Müller Vinko	123	54									123	54	31	12
60	Gasilni dom														
61	Kosirnik Karolin. {	15	66								94	16	60	3	94
				18	49							18	49	2	44
62	Hrovat Karol	4	67							3	21	7	88	1	18
62	Cerar Marijana	20	19							1	35	21	54	3	50
64	Kavčič Ignac	9	54							6	55	16	09	1	66
65	Žargi Janez			25	90							25	90	6	08
66	Tavčar Mihael	9	39									9	39	2	36
67	Praprotnik Alojz	16	30									16	30	4	10
68	Osolnik Anton	9	83									9	83	2	48
69	Končan Franc	12	24							3	56	15	80	3	60

Stob.

Hiš. št.	Ime posestnika	Njiv		Travnik.		Vrtov		Pašnikov		Stavišča		Skupaj		Čist. k. don.	
		a	m ²	a	m ²	a	m ²	a	m ²	a	m ²	a	m ²	a	m ²
1	Okoren Ignac	295	39	34	23	1	33			3	61	334	56	64	20
2	Žabnikar Krištof	160	56	7	15	12	34			3	03	183	08	34	46
	Depaljavas			30	12							30	12	3	98
	Trzin							92	26			92	26	3	52
3	Štrukelj Andrej	131	22	18	65	7	30			3	38	160	55	46	12
	Trzin							72	12			72	12	2	74
4	Brojan Marija	109	86	7	63	50	13			3	27	170	89	49	38
5	Sršen Alojzija					2	19			2	48	4	67	-	65
6	Žankar Andrej	195	85	129	50	4	36			2	94	332	65	64	86
7	Štajner Franc	140	58	27	70	9	21			3	56	181	05	31	74
	Trzin							72	69			72	69	1	90
8	Osolin Jožef	193	32	121	58	3	31			5	47	323	48	53	96
	Trzin			26	87			133	82			160	69	5	20
9	Kraljič Terezija	28	21			5	39			2	88	36	48	11	40
10	Šlibar Valentin	22	01	39	50	7	48			9	78	78	77	10	78
11	Lovše Marija	30	-									30	-	6	22
	Trzin	81	24			5	39			4	42	91	05	19	34
				112	93			102	11			215	04	6	16
12	Habjan Valentin	314	23	50	76	16	65			3	92	385	56	71	80
13	Jerman Ivana	692	18	668	47	13	27	12	88	9	57	1396	37	209	08
	Domžale	10	80									10	80	2	72
	Trzin			129	66			562	77			692	43	22	90
14	Habjan Franc	104	73	154	75	4	60			5	79	269	87	22	01
	Trzin			94	51			285	52			380	03	23	56
15	Abe Marija	230	80	104	67	44	06			3	88	383	41	80	52
16	Ulčar Franc	48	88	251	13	12	62			5	25	317	88	37	56
	Depaljavas	47	62	156	42							204	04	18	88
	Trzin							33	38			33	38	-	88
17	Ogrinc Janez	220	95	151	47	18	77			6	29	397	48	65	30
18	Habjan Franc	102	14	37	59	24	96			2	12	166	81	38	18
	Trzin							30	28			30	28	1	16
19	Jašovec Marija	401	41			17	-			4	76	582	86	111	42
	Trzin							98	80			98	80	3	78
20	Lovše Ignac	358	26	383	93	10	-			5	39	757	58	131	08
				69	52							69	52	9	18
21	Habjan Avgust	446	19	436	59	11	72			11	78	906	28	168	74
	Trzin	94	09					435	67			529	76	18	76
22	Cerar Marija	23	59							-	65	24	24	4	10
23	Juvan Gašper	496	78	521	84	12	95			8	78	1040	35	173	22

XVI. GOSPODARSKI POLOŽAJ FARE LETA 1923

Hiš. št.	Ime posestnika	Njiv		Travnik.		Vrtov		Pašnikov		Stavišča		Skupaj		Čist. k. don.	
		a	m ²	a	m ²	a	m ²	a	m ²	a	m ²	a	m ²	K	
24	Cerar Franc	7	66	67	71	12	11			11	49	98	97	14	96
	Trzin	72	25									72	25	18	20
	Jarše	122	11									122	11	37	46
	Študa			49	02							49	02	3	24
25	Burja Franca			193	85	16	65			3	60	214	10	36	94
	Domžale	30	25									30	25	5	26
26	Jezernik Josip {	182	99	79	66	9	64			6	37	278	66	47	44
				77	75							77	75	18	24
27	Habjan Franc	446	59	896	66	10	57			11	22	1365	04	247	90
	Domžale	77	22									77	22	19	46
28	Flerin Karol	635	89	439	89	16	76	43	23	11	47	1147	24	205	04
	Domžale	3	39	5	64							9	03	2	52
29	Mlakar Janez			10	70	3	54			-	78	15	02	3	56
30	podrta														
31	Trojanšek Avg.	84	09	14	85	1	94			1	73	102	61	18	52
	Trojanšek, Domž. {	26	87									26	87	4	34
				5	72							5	72	-	38
32	Janežič Miha			50	42					4	79	55	21	6	16
	Domžale	68	34	26	29							94	63	27	06
	Trzin							56	90			56	90	2	18
33	Flis Jakob			11	25					3	89	15	14	2	64
	Domžale	29	96	13	96							43	92	8	48
34	Juvan Ivana			47	74	6	44			1	83	56	01	12	02
	Domžale	97	79									97	79	16	80
	Trzin			42	98			22	66			65	64	1	42
35	Vojska Franc {	7	55	52	30	2	95			1	04	63	84	11	70
		36		10	57							46	57	5	46
36	Brojan Valentin			226	18	20	79			6	29	253	26	77	-
	Domžale	41	36									41	36	10	42
37	Müller Anton {	68	55	165	94					13	96	268	45	42	38
		54	49	30	70							85	19	20	94
38	Flis Franca	139	92	156	07	7	66			5	68	309	33	70	36
		5	65									5	65	-	98
	Domžale	3	32									3	32	-	84
39	Pavlin Janez	66	33	21	83					2	01	90	17	14	06
	Domžale	16	48	2	05							18	53	2	78
40	Kušar Franc {	245	94	145	69	5	54			3	49	400	66	71	24
				22	46							22	46	2	96
41	Pečnik Franc	20	07			11	51			5	65	37	23	6	90
42	Košir Miha {	49	96	7	88	5	22			1	98	65	04	12	62
		20	50									20	50	3	56

Hiš. št.	Ime posestnika	Njiv		Travnik.		Vrtov		Pašnikov		Stavišča		Skupaj		Čist. k. don.	
		a	m ²	a	m ²	a	m ²	a	m ²	a	m ²	a	m ²	K	
43	Kreč Franc					6	70			2	67	9	37	1	98
44	Šuštar Janez	133	25	79	20	2	40			15	22	230	07	29	-
	Domžale	25	63									25	63	4	46
45															
46	Mežnarija					8	09			1	88	9	97	1	76
47	podrta														
48	Ovca Ivana	19	89							1	94	21	83	5	-
49	Stara šola									-	79	-	79	-	-
50	Cerar Fr. gl. št. 24														
51	Jenko Jakob														
52	Kvas Janez	47	58	41	96	10	93			1	19	101	66	22	58
53	Habjan Valentin	137	98	44	59					1	26	181	99	25	58
54	Cerar Janez	57	01			4	86			1	22	63	09	7	18
55	Pavli Frančiška	52	56							1	87	54	43	7	10
	Depaljavas			10	52							10	52	-	70
56	Flis Marija	24	32								79	25	11	8	46
57	Habjan Peter	54	10							3	05	57	15	9	40
	Domžale							52	91			52	91	2	10
	"							9	57			9	57	-	32
58	Habjan Franc	70 35	99 18							1	16	72	15	12	34
59	Juvan Marija			50	55							2	89	53	44
60	Pirnat Marija	90 84	42 40	19	53					1	59	21	12	4	58
61	Tönig Jožef			Trzin	48	30			60	68		1	74	86	14
62	Pavlin Marija	20	29			70	-			3	63	24	62	3	72
63	Redenšek Franč.	104	72	58	93					2	07	165	72	44	18
	Študa			29	10							29	10	3	84

Študa.

Hiš. št.	Ime posestnika	Njiv		Travnik.		Vrtov		Pašnikov		Stavišča		Skupaj		Čist. k. don.	
		a	m ²	a	m ²	a	m ²	a	m ²	a	m ²	a	m ²	K	
1	Erklavec Franč.	384	31	289	67			443	84	11	42	1129	24	180	32
	Dragomelj			16	08							169	08	39	66
2	Močnik Neža	42	30					118	73	4	41	165	44	19	10
	Dragomelj	30	37									30	37	8	98

XVI. GOSPODARSKI POLOŽAJ FARE LETA 1923

Hiš. št.	Ime posestnika	Njiv		Travnik.		Vrtov		Pašnikov		Stavišča		Skupaj		Čist. k. don.	
		a	m ²	a	m ²	a	m ²	a	m ²	a	m ²	a	m ²	K	
3	Banko Anton	29	10	28	64					3	06	60	80	14	04
4	Klopčič Vinko	268	47	86	60	12	55	43	09	3	60	414	31	99	18
5	Mellitzer Pavel					17	80			4	57	22	37	5	26
6	Peterka Franc	229	05	117	43	7	30			8	06	361	84	83	94
				37	84							37	84	2	50
7	Grčar Jakob	366	23	239	74	22	08	548	05	9	03	1185	23	191	86
	Dragomelj	41	23	181	90							223	23	17	08
8	Rahne Franc	757	82	230	83			812	24	13	60	1814	49	321	68
9	Zajc Janez	169	41	151	81			191	19	6	29	518	70	102	54
	Domžale	30	72									30	72	7	74
	Dragomelj			123	97							123	97	29	08
10	Narobe Jožef	221	62	104	67	9	93	96	02	3	74	435	98	94	66
11	Svetlin Marjeta					9	82	88	56	4	28	102	66	13	04
	Domžale	17	23									17	23	2	28
12	Klemenc Jožef	64	42	13	27			169	93	5	-	252	62	31	24
				5	86			45	46			51	32	4	72
	Domžale	59	45									59	45	9	62
	Dragomelj			32	30							32	30	7	58
13	Peterca Janez					4	14	50	46	1	33	55	93	7	04
								73	19			73	19	4	84
14	Dimc Franc	162	54	154	83	2	73	175	04	5	54	500	68	76	52
				50	50							50	50	11	84
	Dragomelj			167	50							167	50	22	12
	Stob			89	49							89	49	11	82
15	Loboda Franc	29	31			2	52	281	86	4	38	318	07	31	82
16	Brilli Karolina	33	99			5	65			4	54	44	18	13	48
17	Ložar Pavel	557	56	196	19	18	16	288	59	5	61	1066	11	229	56
18	podrta														
19	Dimčeva kajža														
20	Remc Avguštin	401	97	242	24	22	80	484	79	7	59	1159	39	194	92
21	Kos Jernej	300	86	57	58	12	55	264	20	6	73	641	92	104	08
22	Žle Janez	131	89	190	62	5	86	94	99	4	50	427	86	85	28
23	Roš Janez	147	32	86	82	6	04	204	06	3	52	447	76	75	96
24	Beno Elija	303	89	155	19	28	34	41	23	11	47	540	11	110	80
25	Štempelj Marija	22	52	4	14			69	99	1	15	97	80	11	26
26	Mihelčič Franc	59	70	80	49			209	25	17	15	366	59	60	18
	Domžale	35	10	62	43			190	47			288	-	27	04
27	Rihtar Franc	44	92	381	13					3	74	429	79	43	16

Hiš. št.	Ime posestnika	Njiv		Travnik.		Vrtov		Pašnikov		Stavišča		Skupaj		Čist. k. don.	
		a	m ²	a	m ²	a	m ²	a	m ²	a	m ²	a	m ²	K	
28	Čad Pavel	8	88			5	68			3	20	17	76	3	22
	Domžale	12	16									12	16	1	60
29	Svetlin Jože {									2	45	2	45	-	-
	Dragomelj	16	80	50	86			43	94	-		43	94	5	04
30	Cerar Franca					3	24				68	3	92	-	54
31	Menart Martin	54	78	9	32	2	01	112	54	1	26	179	91	25	22
	Domžale	27	91									27	91	3	68
32	Narobe Alojz	9	67							2	81	12	48	2	44
33	Loboda Janez					1	01	107	38	1	14	109	53	12	62
34															
35	Kvas Jakob	48	63					44	74	1	08	94	45	13	58
	Domžale	28	02									28	02	4	88
36	Gabrič Franc	37	66			4	93					43	38	10	94
37	Ložar Janez			1	08	12	49	66	18	2	72	82	47	9	78
38	Žendar Franca							4	28	1	04	5	32	-	48
	Dragomelj	46	17									46	17	13	64
39	Kvas Janez	2	42	-	81					4	24	7	47	-	60
40	Jesihar Angela							21	14	9	96	31	10	2	42
41	Logar Alojz			72	76							72	76	17	06
42	Štempelj Franc					5	21	42	76	1	08	49	05	6	44
43	Ložar Marija					5	-			1	08	6	08	1	47
44	Mejak Marija	77	11	10	25					1	80	89	16	14	76
	Domžale							17	88			17	88	-	60
45	Narobe Matej {	23	56	45	37			47	62			116	55	12	08
	Domžale			16	04	2	50			1	10	3	60	-	74
46	Erklavec Jakob	2	52							1	66	4	18	-	44
47	Žendar Franc							16	79	1	56	18	35	1	92
48	} Willmann Roza	23	41			7	31					30	72	8	04
49															
50	Čad Jakob	15	28	14	09					1	05	30	42	10	52

Depaljas.

Hiš. št.	Ime posestnika	Njiv		Travnik.		Vrtov		Pašnikov		Stavišča		Skupaj		Čist. k. don.	
		a	m ²	a	m ²	a	m ²	a	m ²	a	m ²	a	m ²	K	
1	Kecelj Janez	648	40	409	84	7	77			12	75	1078	76	214	54
	Trzin			737	85			346	43			1084	28	63	86
2	Habjan Martin	30	39	70	12					2	12	102	63	10	08
	Študa			22	39							22	39	5	26
3	Habjan Miha	84	99	381	35	18	74			2	41	487	49	86	60
	Trzin							171	70			171	70	4	48
	Stob	81	93	35	97							117	90	19	-
4	Šimenc Gregor	4	53	65	14	5	29			3	56	78	52	10	14
5	Dimc Janez	676	97	678	06	18	80			8	59	1382	42	228	36
	Trzin							202	89			202	89	5	66
	"							111	57			111	57	2	90
	"							596	39			596	39	15	54
6	Čajhen Franc	588	68	657	32					8	49	1254	49	249	46
	Čajhen Fr., Trzin			14	42			604	15			618	57	15	72
	Čajhen Franc in Bregar Jože			121	87							121	87	10	32
	Čajhen Franc in Šinkovec Anton			180	02							180	02	42	24
	Grčar Anton	546	45	410	79	12	91			6	58	976	73	161	78
8	Kecelj Marija							459	41			459	41	12	16
9	Sršen Štefan	394	56	478	74					8	70	882	-	162	72
	Trzin	9	75					357	24			366	99	13	22
	Stob	19	46	81	45							100	91	11	50
	Študa			114	70							114	70	7	58
10	Pavovec Franc	287	19	260	97					12	44	560	60	71	50
	Trzin							72	18			72	18	2	76
	"							174	36			174	36	4	34
	Stob	46	17	57	80							103	97	15	46
11	Dimc Franc			14	20					2	77	16	97	4	20
12	Mediškova kajža														
13	Hršova "														
14	Dimc Jože	71	49	62		6	06			3	43	142	98	24	72
	Trzin	37	42					37	13			74	55	22	64
	Stob	82	18	165	51							247	69	42	56
	"	86	61									86	61	21	84

Hiš. št.	Ime posestnika	Njiv		Travnik.		Vrtov		Pašnikov		Stavišča		Skupaj		Čist. k. don.	
		a	m ²	a	m ²	a	m ²	a	m ²	a	m ²	a	m ²	K	
15	Prelovšek Miha Trzin	75	51	66	65			58	74	1	40	140	56	21	04
16	Šinkovec Anton Trzin	428	57	531	06	4	21	379	56	11	37	975	21	180	88
17	Mošenkova kajža														
18	Bregar Jože Trzin	445	08	381	76	9	64	301	39	5	61	842	09	117	88
19	Vrhovnik Miha Trzin	75	13	85	38	9	28	96	03	3	02	172	81	31	10
20	Janežič Janez Trzin Stob	107	53	266	22			42	33	4	86	378	61	59	12
				161	66							42	33	1	10
21	Dimc Franc			11	97	5	04			2	92	19	93	5	04
22	Dimc Jan. gl. št. 5														
23	Anžin Matej Trzin	245	96	161	10			115	81	5	91	412	97	54	02
24	Urmaš Marija			61	48	1	76			1	04	64	28	7	26
25	Vahtar Marija Vahtar Mar. Trzin	304	30	185	61			182	69	5	43	495	34	67	96
26	Kolar Franc Dragomelj Kolar Ter. Trzin Študa	370	08	323	54					4	06	697	68	91	56
				44	53			184	36			44	53	5	88
				225	04							184	36	4	80
27	Škrlep Franc Trzin Študa	101	56	124	52			212	28	4	82	230	90	31	52
				30	73							225	04	22	30
						3	70					30	73	7	20
28	Košak Janez									2	13	5	83	1	10
29	Colnar Valentin Trzin Stob	231	-	97	10			93	70	4	14	332	24	50	22
				74	18							93	70	2	82
30	Cajhen Dijoniz Trzin	426	78	455	03			606	72	8	49	890	30	124	40
												74	18	21	92
31	Škrlep Alojz Stob	219	29	154	04	1	40			3	45	378	18	49	54
				75	37							606	72	15	92
	Škrlep Fr. Trzin							202	74			606	72	15	92
32	Škrlep Franc Trzin	221	95	197	17	13	88			4	97	437	97	60	44
								152	36			202	74	5	02
	Škrlep Marija	17	98									152	36	3	84
33	Kokalj Franc			21	-					2	88	17	98	3	12
												17	98	3	12
												23	88	4	92

Hiš. št.	Ime posestnika	Njiv		Travnik.		Vrtov		Pašnikov		Stavišča		Skupaj		Čist. k. don.	
		a	m ²	a	m ²	a	m ²	a	m ²	a	m ²	a	m ²	K	
34	Snoj Martin	38	55			6	83			1	37	46	75	10	84
35	Sršen Franc	224	93	130	91					3	63	359	47	49	52
	Trzin							132	72			132	72	3	32
	Sršen Franc in														
	Škrlep Franc			42	45							42	45	2	80
36	Žnidarjeva kajža														
37	} Šimenc Jernej	62	26	27	04					2	13	91	43	11	80
38															
39	Heršova kajža														
40	Kurent Melhijor	51	68	72	26					5	12	129	06	21	30
	Trzin							144	91			144	91	3	78
41	Dimc Franc	23	83							3	94	27	77	3	14
42	Pavovec Marija	22	85							2	69	25	54	7	94
43	Colnar Marijana	8	43							4	05	12	48	2	92

2. Poljedelstvo in živinoreja.

Glasom uradnih občinskih izkazov z dne 15. jan. in 10. junija 1923 je bilo leta 1923 v domžalski fari **posejane** površine; s pšenico 68 ha 39 a, z ječmenom 24 ha 50, z ržjo 25 ha, z ovsom 55 ha, s koruzo 29 ha, prosom 13 ha, fižolom 16 ha, krompirjem 53 ha, s črno deteljo 26 ha, lucerno 31 ha, z zeljem 7 ha, korenjem 6 ha, čebulo in česnom 5 ha.

Svet je zelo dobro izrabljen in vzorno obdelan.

V celi fari skorej ni hiše, ki ne bi imela tik zraven tudi vrta.

In to ravno je tisto, kar dela Domžale posebno lepe in vabljive: vse so v zelenju in cvetju.

Za procvit **kmetijstva** v fari je zelo veliko storila Kmetijska družba s svojim izvrstnim glasilom „Kmetovalec“.

Leta 1920 se je ustanovila tudi v Domžalah **„podružnica Kmetijske družbe.“** Leta 1923 je štela 80 udov.

Sadovnjakov je bilo po uradnem izkazu l. 1923 v fari 10 ha 16 a.

Največ je bilo jabolk in hrušk. Tudi češpelj je bilo precej.

Posestnik Žankar Andrej v Stobu št. 6 je napravil l. 1919 „drevesnico“ z do 4.000 sadnimi drevesci, ki prav dobro uspeva.

Živine je bilo glasom uradnih občinskih izkazov v fari leta 1923: 55 kobil, 131 konj, 125 telet, 295 krav, 4 biki, 21 volov, 229 prešičev pod 1 letom, 47 svinj, 8 ovac, 5 koz, 1 oven.

Kokoši je bilo uradno izkazanih 1.830. Seveda gosposdinje tega niso izjavile „pod prisego.“

Tudi **čebelarstvo** se v Domžalah pridno goji. In to že od davnih dni. V Stobu h. št. 38 je čebeljak star že nad 100 let.

Doslej se je čebelarilo večinoma z Gerstungovim panjem in s kranjiči. Zadnji čas pa so že tudi v Domžalah začeli s prav dobrim uspehom uporabljati Žnideršičev panj.

Avgusta 1923 so bili sledeči čebelarji v fari:

Flis Karol,	Stob	h. št.	38,	50	panjev
Flis Jakob,	"	"	33,	25	"
Košir Karol,	"	"	24,	15	"
Jezernik Josip,	"	"	26,	10	"
Riedl Vinko,	Zg. Domžale	"	145,	60	"
Keršmanc Anton,	"	"	8,	40	"
Kralj Josip,	"	"	43,	25	"
Blažič Janez,	"	"	85,	25	"
Sicherl Josip,	"	"	105,	10	"
Zajec Karol,	"	"	126,	10	"
Okoren Jakob,	"	"	122,	4	"
Cajhen Matija,	Sp. Domžale	"	21,	30	"
Končan Franc,	"	"	69,	4	"

Skupno je bilo v fari 308 panjev.

V vseh je kraljevala svetovnoznana „kranjska čebela“.

3. Tovarne.

Leta 1923 so bile v Domžalah v obratu:

a) *Slamnikarske:*

Cerar Franc, Stob, 50.

Jančigaj Andrej naslednik Ravnikar Matija, Zg. Domžale, 107.

Kurzthaler bratje, Zg. Domžale, 2.

Ladstätter Peter in sinovi, Zg. Domžale, 42.

Maček Valentin, Zg. Domžale, 124.

Mazovec Franc, Zg. Domžale, 4.

Mellitzer, J. Kleinlercher & Co., Sp. Domžale, 30.

Oberwalder Jakob & Co., Zg. Domžale, 24.

Oberwalder bratje, Zg. Domžale, 30.

Škrabar Alojz, Zg. Domžale, 65.

b) *Kovinska:*

„Bistra”, kovinska in lesna industrija, družba z omejeno zavezo v Domžalah.

Obratovati je pričela 1. febr. 1920 v Zg. Domžalah, 34.

Leta 1923 je imela že do 100 različnih strojev in je zaposlovala nad 120 delavstva.

c) *Vrvarna:*

Adamič Josip, Zg. Domžale, 25, nad 30 let

4. Mlini.

Beno Elija,	Študa,	24.
Bertoncelj Pavel,	Sp. Domžale,	55.
„Bistra”,	Zg. Domžale,	34.
Kuralt Ivan,	" "	31 in 19.
Kuralt Josip,	Študa,	27.
Mihelčič Franc,	"	26.

5. Žage.

Beno Elija,	Študa,	24.
Gabrič Ivan,	Zg. Domžale,	36.
Rus Franc,	" "	152.
Skok Anton,	" "	143.

6. Elektrarne.

Skok Anton, Zg. Domžale, 143, za vasi Zgornje in Spodnje Domžale in Stob.

Beno Elija, Študa, 24, za vas Študa.

7. Trgovina.

a) Lesna trgovina.

Jezernik Josip,	Stob,	26.
Korenjak Avgust,	Zg. Domžale,	150.
Osolin Mihael,	" "	146.
Slokar Andrej,	" "	84.
Vode F. J. Co.,	" "	110.

b) Vinska trgovina.

Müller Anton,	Sp. Domžale,	59, od 1884.
Müller Anton, ml.,	Stob,	37.
Pavovec Franc,	Depaljavas,	10.

c) Trgovina z moko.

Kuralt Josip,	Zg. Domžale,	1.
Trojanšek Vinko,	Stob,	31.

d) Trgovina s konji.

Habjan Franc,	Stob,	27.
Habjan Mihael,	Depaljavas,	3.

Moški delavci pri slammnikarskem delu.
Notranjščina tovarne J. Oberwalder & Co. v Domžalah.

Habjan Anton,	Sp. Domžale,	14.
Habjan Valentin,	Stob,	12.
Habjan Vincenc,	Zg. Domžale,	35.
Habjan Vinko,	" "	101.
Osolin Mihael,	" "	146.

e) Trgovina z deželnimi pridelki.

Cerar Franc,	Stob,	50.
Jezernik Josip,	Stob,	26.
Kuralt Josip,	Zg. Domžale,	1.

f) Trgovina z žganjem.

Javoršek Ignac,	Zg. Domžale,	7.
Koprivnik Tit,	" "	21.
Mišvelj Anton,	" "	61.

g) Trgovina s kemičnim peskom.

Osolin Mihael,	Zg. Domžale,	146.
----------------	--------------	------

h) Trgovina z usnjem.

Stražar Matej,	Zg. Domžale,	50.
----------------	--------------	-----

8. Obrti.

Brivska: Petkovič Josip,	Zg. Domžale,	62.
Hemula Josip,	Sp. Domžale,	
Cementna: Zajec Karol,	Zg. Domžale,	126.
Čevljarska: Cerar Ivan,	Stob,	54.
Habjan Peter,	"	57.
Kavka Mihael,	Zg. Domžale,	10.
Košak Franc,	" "	94.
Košak Jože,	" "	9.
Loboda Alojz,	" "	83.
Stražar Matej,	" "	50.

Weit Vinko,	Zg. Domžale,	130.
Zajec Franc,	Sp. Domžale,	11.
Fotografska: Riedl Vinko,	Zg. Domžale,	145.
Kiparska: Hrovat Karol,	Sp. Domžale,	62.
Vrečar Ivan,	" "	22.
Kleparska: Gašperin Josip,	Zg. Domžale,	92.
Ključavničarska: Končan Franc,	Sp. Domžale,	69.
Kremžar Miha,	" "	34.
Kolarska: Nemeč Valentin	" "	8.
Weit Tomo,	Zg. Domžale,	108.
Kovaška: Gabrič Ivan,	" "	36.
Kožar Franc,	" "	108.
Rihtar Pavel,	Sp. Domžale,	38.
Vidmar Franc,	" "	46.
Krojaška: Ahčin Franc,	" "	16.
Gostič Ivan,	Zg. Domžale,	111.
Novak Alojz,	" "	76.
Rape Peregrin,	" "	106.
Trojanšek Avgust,	Stob,	31.
Turk Matej,	Zg. Domžale,	135.
Mehaniška: Cerar Alojz,	" "	37.
Mesarska: Flerin Karol,	Stob,	28.
Janežič Jožef,	Zg. Domžale,	56.
Kovač Andrej,	" "	33.
Kovač Jože,	Sp. Domžale,	39.
Štajner Franc,	Stob,	7.
Mizarska: Brecljnik Ivan,	Zg. Domžale,	102.
Juvan Peter,	Stob,	9.
Petek Ivan,	Zg. Domžale,	40.
Urbanija Alojz,	Sp. Domžale,	44.
Pekovska: Fik Avgust,	Zg. Domžale,	78.
Kraljič Ivan,	Sp. Domžale,	54.
Pleskarska: Jezernik Ivan,	Stob,	11.
Vojska Franc,	Zg. Domžale,	38.

Sedlarska in tapetniška:

Mali Martin,	Zg. Domžale,	153.
Osolin Mihael,	" "	146.
Podboršek Janez,	" "	95.

Sodovičarska: Kircher Ivan,

Kuralt Josip,	" "	1.
---------------	-----	----

Tesarska: Dimc Franc,

Depaljavas		11.
------------	--	-----

Pavlič Jakob,	Zg. Domžale,	115.
---------------	--------------	------

Vrtnarska: Sicherl Ivan,

" "		105.
-----	--	------

Zidarska: Sršen Ivan,

" "		141.
-----	--	------

Prelovšek Miha,	Depaljavas	15.
-----------------	------------	-----

9. Prodajalne.

Brojan Marija,	Stob,	4.
----------------	-------	----

Flis Jakob,	"	33.
-------------	---	-----

Ložar Romana,	Zg. Domžale,	63.
---------------	--------------	-----

Loboda Franc,	Študa	15.
---------------	-------	-----

Menart Martin,	Zg. Domžale,	76.
----------------	--------------	-----

Pavovec Franc,	Depaljavas	10.
----------------	------------	-----

Prodajalna I. ljublj. delavskega konsumnega društva,	Sp. Domžale,	57.
---	--------------	-----

Senica Josip,	Zg. Domžale,	100.
---------------	--------------	------

Turk Marija,	" "	135.
--------------	-----	------

10. Gostilne.

Cerar Matej,	Sp. Domžale,	6.
--------------	--------------	----

Habjan Vincenc,	Zg. Domžale,	35.
-----------------	--------------	-----

Habjan Vinko,	" "	101.
---------------	-----	------

Janežič Franc,	" "	72.
----------------	-----	-----

Janežič Ivana,	" "	54.
----------------	-----	-----

Janežič Miha,	Stob,	32.
---------------	-------	-----

Januš Franc,	Zg. Domžale,	92.
--------------	--------------	-----

Kovač Andrej,	Zg. Domžale,	33.
Kuhar Franc,	" "	84.
Loboda Franc,	Študa	15.
Müller Anton,	Stob,	37.
Oset Franc,	Sp. Domžale,	30.
Tomelj Ivan,	Depaljavas	4.

11. Žganjarne.

Brojan Marija,	Stob,	4.
Flis Jakob,	"	33.

12. Vinotoč.

Grünthal Ana,	Zg. Domžale,	13.
Koprivnik Tit,	" "	21.
Kraljič Ivan,	Sp. Domžale,	54.
Osolnik Anton,	" "	68.
Turk Marija,	Zg. Domžale,	135.

13. Izkuh.

Grünthal Ana,	Zg. Domžale,	13.
---------------	--------------	-----

14. Trafike.

Japelj Ivan,	Zg. Domžale,	92.
Štupica Anton,	" "	37.
Kraljič Ivan,	Sp. Domžale,	54.
Šlibar Valentin,	Stob,	10.
Loboda Franc,	Študa,	15.
Hribernik Janez,	Depaljavas,	33.

Dostavek: **Cerkveno zemljišče.**

Zdi se nam važno, da ob sklepu tega odstavka o sedanjem gospodarskem položaju v fari dodamo k hišni številki 25, Sp. Domžale, na strani 350 („Župnišče”) sledeče zgodovinske podatke:

Beneficijati na Goričici skozi vsa leta niso imeli v užitek drugega zemljišča, kot griček Goričica, kolikor ga ni bilo zazidanega. Na tem gričku so imeli zraven cerkve na prostoru, kjer je sedaj pokopališče, dve ali tri majhne njivice.

Ko se je l. 1904 imelo delati pokopališče na Goričici, je beneficijat Bernik sam proti osebnim koristim beneficijatov, delal na to, da se pokopališče napravi na gričku. Sam je takoj izjavil oblastim, da je ta prostor na razpolago. Nikomur, niti napram ljudstvu niti napram oblastim, ni nikdar omenil, da je bilo z napravo pokopališča beneficijatu odvzeto skorej vse njemu v užitek določeno zemljišče.

Zadeva pa je bila kmalu tako za duhovnika, kakor za ljudstvo nad vse pričakovanje srečno uravnana.

Brez vsakega prigovarjanja, zgolj po naklonjenosti blagih src je prišel župnik v Domžalah zase in **za vse svoje naslednike** v kratkem času do užitka neprimeroma večjega in boljšega zemljišča, kakor so ga imeli poprej beneficijati.

Šest let po napravi pokopališča — leta 1910 — je **Katarina Cunder**, posestnica v Sp. Domžalah h. št. 13 glasom kupne pogodbe z dne 27. febr. 1910 prodala farni cerkvi v Domžalah njivo, parc. št. 69/2 površina 21 a 57 m². Kupnina je bila plačana s tem, da se za njo in za njenega moža Martina opravita vsako leto dve ustanovljeni sv. maši.

Leta 1911 je **Krizant Ladstätter**, veletovarnar v Zg. Domžalah, h. št. 42 glasom sodnijskega sklepa z dne 11. dec. 1911 daroval cerkvi vrtiček pri kapelaniji, Sp. Domžale, h. št. 27, parc. št. 17/2, površina 1 a 47 m².

Leta 1912 je **Marija Selan**, posestnica v Spodnjih Domžalah h. št. 14 glasom kupne pogodbe z dne 19. sept. 1912 prodala cerkvi njivo parc. št. 10/1, površina 16 a 59 m², zraven pokopališča. Kupnina je bila plačana s tem, da se za njo in za njenega moža Franca opravita vsako leto dve ustanovljeni sv. maši.

Isto leto je **ob razdelitvi občinske gmajne** v Zg. Domžalah po prijaznosti župana Mateja Janežič dobila cerkev glasom sodnjskega sklepa z dne 24. decembra 1912 njivo parc. št. 641/5, površina 8 a 02 m².

In leta 1916 je še **Alojz Nemec**, posestnik v Zg. Domžalah h. št. 22 glasom kupne pogodbe z dne 11. sept. 1916 prodal cerkvi njivo parc. št. 45 za kupnino 1.400 K, izplačano v denarju, in proti obveznosti, da se za njega in za njegovo ženo opravita vsako leto dve ustanovljeni sv. maši. Njiva je čisto blizu župnišča.

XVII. DOMŽALE V LUCI JAVNOSTI.

Kot sklep zgodovinskih podatkov o domžalski fari bodi navedena še sodba **širše javnosti o Domžalah**. Zrcali se ta sodba v raznih **podučnih izletih** odličnih osebnosti, posameznikov in družb, v Domžale.

Saj je jasno, da so se taki podučni izleti vršili v Domžale prav zato, ker je merodajnim osebam, ki so te izlete povzročile, bilo na tem, da bi izletniki res kaj podučnega in zanimivega videli.

Seveda bi pa predaleč vodilo, ko bi hoteli omenjati vsakovrstne domače, posebno šolske izlete.

Pripomnimo le, da je velevažna **zadružna šola v Ljubljani** že od svojega početka imela ravno Domžale za svoj skorej vsakoleten, posebno priljubljen izlet.

Tu navedimo le nekaj važnih izletov drugih naših slovanskih bratov, in sicer tri iz juga, enega pa iz severa.

3. avgusta 1919 — na nedeljo pop. — je prišlo v Domžale **nad 100 Hrvatov in Srbov**, ki so imeli na Homcu 5 dnevni socialni tečaj, Med njimi je bilo 12 Srbov, od teh 5 pravoslavnih svečnikov. Drugi so bili Hrvati, pod vodstvom nepozabnega Dr. Rogulje in sicer nad 50 duhovnikov in bogoslovcev, 15 frančiškanov, več učiteljev, učiteljic, akademikov, torej zgolj inteligenca, poklicani voditelji ljudstva. Spremljalo jih je več odličnih gospodov iz Ljubljane, profesorja Dr. Puntar in Mazovec, Dr. Božič, Dr. Mohorič, konzist.

svétnik Janez Kalan, lazarista Flis in Tumpej, homški župnik Mrkun in drugi.

Na kolodvoru v Domžalah so jih pozdravili: gerent Franc Cerar v imenu občine, gospica Helena Cerar v imenu ženstva, nadučitelj Josip Odlasek v imenu mladine.

Odzdravil je Srb Dr. Mojsej Stojkov, profesor bogoslovja v Sremskih Karlovcih.

Ob zvokih domžalske godbe je korakal sprevod na veliko cesto okrog po Domžalah, ki so bile skorej vse v slovenskih zastavah in nato v električno razsvitljeni Društveni dom. Gostje so napolnili dvorano, domačini pa balkon in galerijo.

Na odru se je med tem zbral polnoštevilni domači društveni pevski zbor, do 70 oseb, med njimi pevke v narodnih nošah. Zapele so Sattnerjev „Opomin k petju”, Ferjančičev „Šesti venček narodnih” (ženski zbor) in Nedvedov „Pozdravljam te, gorenjska stran!”

Nato je društveni predsednik raz oder pozdravil navzoče in na željo gostov pojasnil versko, kulturno, gospodarsko in politično organizacijo v Domžalah in pomen Društvenega doma za to organizacijo.

Ogledali so si še župno cerkev. Nato jim je oskrbela občina na vrtu gostilničarja Antona Müller primerno okrepčilo.

11. decembra 1921 — na nedeljo zjutraj — je prišlo v Domžale **27 hrvatskih seljakov**, da si ogledajo društvene in zadružne naprave. Večina je bila iz Karlovca, nekaj iz Dalmacije. Vodil jih je advokat Dr. Brajša. Na kolodvoru jih je sprejela društvena zastava, Franc Cerar z večimi odborniki, okrožni predsednik Orlov Franc Borc, župnik Franc Bernik. Ogledali so si Društveni dom in tovarno Franca Cerar. Udeležili so se ob 10. sv. maše v župni cerkvi. Ob 11. je bila na njihovo željo prirejena v Društvenem domu akademija. Društveni pevski zbor je zapel 5 pesmi in Orli, Orlice, naraščaj in gojenke so proizvajali več vaj.

12. januarija 1922 si je ogledalo Društveni dom, Cerarjevo tovarno in druge znamenitosti v Domžalah **10 Hrvatov**, udeležencev

zadružnega tečaja v Zagrebu, ki so napravili podučen izlet v Slovenijo. Vodila sta jih tajnik Hrvatske Pučke stranke Dr. Andrić in urednik „Narodne politike“ Dr. Juretić.

29. novembra 1922 je prišlo z istim namenom v Domžale **23 Hrvatov**, članov „hrvatskega katoliškega narodnega saveza“ pod vodstvom tajnika Dr. Jesiha in ravnatelja Zadružne zveze v Zagrebu Gortana.

A ne le iz juga, tudi iz severa so došli vrlo odlični gostje v Domžale.

29. septembra 1921 so prišli v Domžale v spremstvu Dr. Basaja, uradnika Zadružne zveze v Ljubljani, **ing. Ferdinand Klindera**, predsednik osrednjega društva gospodarskih enot v Pragi, **Dr. Lad. Dvořak**, odbornik Slovanske zemljedeljske zadružne komore v Pragi in **profesor Fr. Hodlička**, podpredsednik kmetskih združenj v Bratislavi, ki so se kot **zastopniki češkoslovaške republike** udeležili III. jugoslovanskega zadružnega kongresa v Ljubljani. Odpeljali so se potem še v Zagreb, Belgrad, Zofijo, Bukarešt.

Izredno časten ne samo za Domžale, ampak za vse slovensko zadružništvo je opis, ki ga je o tem obisku v Domžalah priobčil ing. Ferdinand Klindera v češkem strokovnem listu „**Zemědělské Družstevní listý**“ v Praze, št. 46 z dne 11. nov. 1921.

Glasi se v glavnih potezah: „Izstopili smo na postaji Domžale. Po zaprašeni cesti, obrobjeni z drevoredom košatih dreves, smo krenili do lepe vasi s približno 2.500 prebivalci, da obiščemo tamkajšnjega župnika č. g. Bernika, ki je vodja in neutrudljivi zadružni delavec. Našli smo ga v župnišču, ki leži jako slikovito na holmu pred cerkvijo in smo bili prijetno iznenadeni vsled prijaznega pozdrava in vsled ljubeznjivosti, s katero nas je vodil pri ogledovanju tamkajšnjih zadružnih podjetij.

Krenili smo najprej h krasni stavbi, ki je last prosvetnega in podpornega društva, kakršno obstoji skorej v vsaki občini. V tej ponosni stavbi so nastanjene zadruge in lokalna društva. Ta enonadstropna stavba je bila zgrajena l. 1910 s kapitalom 125.000 K,

danes pa bi stala nekoliko milijonov. Na svoji fasadi ima mogočni napis „Društveni dom”. Tam je nastanjena predvsem hranilnica in posojilnica. Poslovanje je tako narastlo, da je treba uradovati dvakrat v tednu. Ustanovljena je bila, kakor večina slovenskih dobro uspevajočih zadrug po zaslugi najznamenitejšega slovenskega združnika in iskrenega prijatelja češkega naroda Dr. Jan. Ev. Kreka, ki si je za zdrav razvoj kmetijskega združništva na Slovenskem stekel neminljivih zaslug.

Dalje se nahaja tam Kitarska zadruga, katere člani se pečajo doma z izdelovanjem raznih vrst kit, iz katerih se šivajo ženski in moški slamniki. Pred vojno je dajala zadrugi kredit lokalna posojilnica, danes se zadruga poslužuje zadostnih lastnih sredstev. Pripomniti moramo, da vpisovanje v računske knjige vrši pod nadzorstvom načelnika priprosto kmečko dekle, ki istotako izdaja članom material in sprejema izgotovljeno blago.

Naposled je v poslopju nameščen pevski in dramatični odsek, skupno s telovadskim odsekom Orel.

Pri pregledovanju Doma smo šli tudi na balkon, s katerega se je nudil krasen razgled na okoliško pokrajino, obrobjeno s pasom Kamniških planin, pri čemur so najbolj pritegnile našo pozornost in radovale naš pogled gore Grintovec in Kočna, katerih obrisi so se ravno nam nasproti jasno črtali na azurnem ozadju.

Ogledali smo si še lepo uspevajočo Strojno zadrugo, katera s svojim premičnim motorjem 6 ½ konjskih sil, z mlatilnico in ročnim trijerjem, slamoreznico in cirkularno žago služi kmetom, da žito omlatijo, oziroma drva razžagajo.

Naposled nas je g. župnik Bernik spremil še daleč za vas, razkladajoč nam o težkočah, ki jih ima združno delo premagovati.

Slovinci so tako srečni, da imajo takih zadrugarjev, pred katerimi je treba sneti klobuk, celo vrsto in da se z njih pomočjo združna organizacija med Slovenci gradi s samega početka **na najsolidnejših temeljih.**”

XVIII. IN ŠE NEKAJ.

1. Običaji

Tudi običaji in šege v kraju za zgodovino fare niso brez pomena. Zato si oglejmo tudi te, v kolikor so bile l. 1923 v fari med ljudstvom v navadi.

Na Sveti Večer se postavijo po hišah jaslice. Pa tudi božično drevesce je vsled bivanja Tirolcev v kraju tudi po domačih hišah prišlo že precej v navado. — Med Marijinim zvonjenjem, ko družina skupno odmoli angeljsko češčenje, se „kadi“. To važno opravilo vrši navadno hišni gospodar. Po vseh prostorih v hiši in zunaj hiše poškropi z blagoslovljeno vodo in pokadi z žrjavico, v katero je dal nekaj kadilnih zrn. Med kajenjem se moli sv. rožni venec, katerega se takoj po kajenju izmoli do konca. Večerja je navadno mrzla ta večer. Na lepo pogrnjeni mizi je „poprtnik“, velik hlebec belega kruha. Del poprtnika hranijo na mizi do sv. Treh Kraljev. — Že tekom večera, posebno pa na poti k polnočnici in nazaj grede zažigajo otroci umezne barvane užigalice in rakete in jih mečejo kvišku.

Pokadi se vse tri svete večere: tudi pred Novim letom in pred sv. Tremi Kralji.

Prejšnje čase so devet dni pred Božičem „nosili Marijo“ po hišah, vsak dan v drugo, prav slovesno, na večer, v procesiji z lučkami, med petjem Marijinih pesmi. Vsled raznih neprilik se je ta navada opustila.

Na sv. Štefana zjutraj se v cerkvi blagoslovi sol, ki se potem potrese konjem na krmo.

Pust je še vedno v veljavi, tako na pustno nedeljo, kakor posebno na pustni torek. — „Maškare” vztrajajo pri svojih zgodovinskih pravicah. Prejšnja leta je bilo hujše. Celo na Pepelnico so razburjale ljudi.

Na Pepelnico l. 1896, 19. febr., se je pripeljalo okrog 20 maškar iz okolice na okrašenem vozu v Stob. V rokah so imele kole in nože. Stobljani so se jim uprli. Raztrgane in oklofutane so jo morale brzih korakov odkuriti. Tudi kri je tekla. Hudo ni bil nihče ranjen. In vendar je imela stvar zanimiv konec. Maškare so tožile in Stobljani so morali — kazen plačati!!

Na pustni torek zvečer otroci „žgo pusta”. Slame navežejo na preklje ali naberejo trnja cele kupe, to zažgo, z gorečo slamo mahajo po zraku in upijejo na vse grlo: „Pust — okol’ ust!”

Zvečer pa ima družina pustno pojedino, celo „vohcet”. Skupaj so do 11. ure, ko veliki zvon naznani pričetek 40 danskega posta.

Dekletu, ki se je pred pustom možila, a se ni omožila, poredneži na Pepelnico še vedno radi „ploh vlečejo”.

Na večer pred sv. Gregorijem (12. marcija) zažigajo otroci v Stobovščaku in drugod lučke. Majhne svečke pritrdijo na deske, jih prižgo in jih spuščajo po vodi. Menda je to pozdrav prvemu pomladanskemu dnevu, ko postane dan daljši in ni treba delati več pri luči, kot po zimi.

Na Svečnico mora vsaka hiša vsaj eno svečo, zvitek, prinesiti v cerkev k blagoslovljenju, prav tako na Cvetno nedeljo „žegen”, lepo okrašeno butaro.

Ker so obredi Velikega tedna v kraju šele od l. 1907 vpeljani, je tiste dni raglja in klepetec v posebni veljavi. Vsak še tako majhen otročiček mora imeti svojega. Prej ne da miru.

Blagoslovljeni ogenj je pred ustanovitvijo fare nosil po hišah goriški mežnar, ki ga je prinesel iz Mengša. V vsaki hiši je dobil dobro pomazan štrukeljček. Sedaj oskrbe to otroci sami, ki z malimi

Župnik Franc Bernik s sošolci.
Srebrni mašniški jubilej so obhajali l. 1919.

gobicami nestrpno pričakujejo trenutka, ko je ogenj blagoslovljen. V tistem hipu že ni nobenega več pri ognju.

Blagoslovljenje velikonočnega jagnjeta se vrši na Veliko Soboto popoldne ob 2. v študi, ob pol 3. v Depaljvasi in ob 3, v farni cerkvi. Posebno pri farni cerkvi je prizor nepopisno lep, ko po blagoslovljenju med slovesnim pritrkavanjem hite dekleta z lepo pogrjnjenimi jerbasi na glavi, otročički pa s svojimi majhnimi košaricami v roki, z grička na vse strani.

Na Veliko Nedeljo zjutraj po cerkvenem opraviilu dobi za zajutrak vsa družina najprej blagoslovljen pirh, potem pa „žegen“, blagoslovljeno šunko. Tudi živina pri hiši je ta dan na boljšem.

Otroci in odraščeni v teh dneh z veseljem teklaajo s pirhi in jih sekajo.

Na kresni večer sta gorela redno dva velika kresa v kraju: na Šumberku in na polju pri Rodečem znamenju.

Žeganje je posebno upoštevan družinski praznik. Ta dan se mora v vsaki hiši creti.

Pred Vsemi Sveti so prejšnje čase po hišah pekli „prežce“, majhne hlebčke iz ajdove moke, ki so jih delili revežem „za duše v vicah“. Ta navada je žal ponehala. Pravijo, da zato, ker ni več ajde.

Na Vernih duš dan zjutraj zvoni ob 4. za duše v vicah. Družine po mnogih hišah takrat vstanejo in gospodar moli naprej, kakor že prejšnji večer, vse 3 dele rožnega venca.

„Miklavž“ ima še vedno vso veljavo. Otroci se mu že tedne prej pridno priporočajo. Na Miklavžev večer nehajo po tovarnah uro prej z delom in dekleta hite, kar morejo, domov. Tudi one se boje — že vedo, zakaj — parkeljnov. Pravijo, da so parkeljni v Domžalah precej hudi.

Kvaterni dnevi so bili nekdaj v tej duhovniji zelo v časti. Bog vari, da bi se bil kak fant spozabil in tak večer šel na vas. Gotovo bi se mu bil — tako trdijo stari ljudje — takoj prikazal sam peklenšček v podobi kozla ali črnega mačka. Danes seveda se tudi tukaj fantje za take reči več ne zmenijo.

Ko so botri šli z otrokom h krstu, so prejšnje čase vzeli malco kruha seboj. Dali so jo prvemu revežu ali otroku, ki so ga srečali zato, „da bo otrok bolj dobrih rok.”

Stara navada je, da otroka po krstu v gostilni „zalijejo”, „da bo bolje rasel”. Pri tem se je že marsikaj zanimivega primerilo. Nekoč so se pripeljali botri iz Mengša domov, a — brez otroka! Bili so dobre volje, pri tem so pa med potjo nazaj proti domu otroka — izgubili! Prestrašeni so ga šli iskat. Dobili so ga nepoškodovanega na cesti. K sreči ni bilo nobenega voznika tisti čas mimo.

Botri so v posebni veljavi. Če otrok umira, posebno če ga božjast vije, mora priti botra, da se more rešiti.

Kedar pridejo po „baliž”, mora biti takoj na vozu „peto kolo”, kolač. Dokler ga ni, si vozniki lastijo pravico, da si sami pri hiši vzamejo, kar in kolikor hočejo.

Nevesto mora ženin fantom „odkupiti”. Ko pride ponjo na dom, da jo odpelje k poroki, mu fantje „preprežejo” cesto s svilenimi robci. Na mizo spredaj postavijo „štefan” vina. Plačati mora odkupnino, ki je včasih velika. Ob primerni priliki, navadno na svatovščini, prineso fantje ženinu „pismo”, v katerem mu voščijo srečo, seveda na svoj, včasih zelo originalen način. Potem imajo fantje „prežo”, na kateri odkupnino zapijejo.

Mrliča dajo takoj v krsto. V odprti krsti leži na parah. Mrliča „vahtajo”. Noč, ko leži na mrtvaškem odru, celo prečujejo pri njem. Molijo, pojo, pijejo, se pogovarjajo, tudi razne igre igrajo.

Dokler še ni bilo pokopališča v kraju, je beneficijat mrliča ob pogrebu „vpeljal”. Pred hišo žalosti je zmolil molitve in spremil mrliča do bližnjega znamenja. Tam so pa položili mrliča navadno na voz in ga odpeljali v Mengeš. Odkar je v kraju pokopališče, so pogrebi splošno zelo lepi, k čemur so posebno razne krajevne organizacije pripomogle. Tudi moški gredo v velikem številu za pogrebom, odkriti, in molijo rožni venec. Ob vsakem pogrebu, odraščenega kakor tudi otroka, nesejo vsi, ki se udeleže pogreba, po zavživanju, če je pogreb s sv. mašo, sicer pa takoj, ko prinese mežnar svečke pred

altar, za ranjkega okrog altarja majhne goreče svečke, katere si eden drugemu podajajo in pri tem darujejo v nabiralnik dar za cerkev. Zelo lepa in za cerkev koristna navada! Grobe rajnikov imajo ljudje v veliki časti in zelo skrbe zanje. Na farnem pokopališču v Domžalah je razven rodbinskih grobišč bilo do septembra 1923 postavljenih 148 spominkov, večinoma prav lepih, iz kamna ali cementa.

Stariše lepo spoštujejo, tudi v govorjenju. Oče je otrokom, tudi odrasčenim, le ata, mati le mama.

Tudi o drugih sorodnikih, sosedih in starejših ljudeh sploh govore s spoštovanjem: Oče so rekli, botra so prišli!

2. Odkod ime „Domžale“?

Tudi to bi Vam rad povedal, ko bi — sam vedel! A glejte! Dva prva slovenska učenjaka jezikoslovca sta na zgorej stavljeno vprašanje v septembru 1923 odgorila:

„Etimologija besede Domžale ni znana!”

Vsekako torej stvar ni tako lahka, kakor bi se na prvi hip zdelo.

Bodi torej tu navedeno samo to, kar je že pred 58 leti prav v tej zadevi zapisal **P. Ladislav Hrovat** v „Slovenskem Glasniku” leta 1865 na strani 56 pod naslovom „Paberki staroslovenski”!

Takole se glasi dotični odstavek:

„Žalije”, „žal” je v staroslovenščini pomenilo sepulchrum, grob ali kraj, kjer so pokopavali, pokopališče.

„Žal” pa so zvali naši predniki tudi **breg, obrežje** (ripa, Ufer, Vorgebirge).

Tudi te besede imamo še spominek.

Žalje so pri Kamniku na gričku nad mestom, kjer še sedaj pokopujejo.

V vsakem oziru je to ime (Žalje) staro in izvira iz časov, ko je bila beseda še med ljudstvom, bodisi, da je pomenjala pokopališče, da so imeli že v starodavnih časih mrtveci ondi

svoj kraj, bodisi, da so jo imeli v pomenu breg (ripa).

Tudi to (da so jo namreč imeli v pomenu **breg**) je utegnilo biti, če je res, kar pripoveduje stara povest (ki jo tudi Valvazor ima), da je na prostoru Kamnika stalo nekdanje jezero, ki ga je baje Bistrica predrla.

In to je tem verjetnejše, ker se imenuje Žalje (na Žaljah) célo obrežje nad Kamnikom, ne samo pokopališče. Na istem gorju sta tudi dve soški: Gorenje Žalje in Srednje Žalje.

Za ta pomen (ripa) govori tudi to, da je kake dve uri pod Kamnikom ob Bistrici vas istega imena, namreč Gorenje in Spodnje Domžale (reci: D'mžale)."

Tako P. Ladislav!

Pripomnimo, da samoglasnik „o“ v besedi „Domžale“ po ljudskem izgovarjanju res ni pravi polni „o“, ampak le nekak polglasnik, kakor ga je popolnoma pravilno v oklepaju označil P. Ladislav. Povdarek je vedno na drugem, nikdar na prvem zlogu. Nihče ne izgovarja „Dómžale“, ampak vsakdo „Domžále“.

Pripomnimo dalje, da tudi imena drugih vasi v fari potrjujejo, da je bilo nekdanje tukaj — ob prijazni, kvišku se dvigajoči **Goričici** — veliko vode.

Študa se je prvotno imenovala Studa. „S“ se je pred „t“ spremenil v „š“. Ime ima kakor vasi Studenec, Studeno od besede „studen“, kar pomeni v staroslovenščini mrzel, hladen. Študa torej pomeni kraj, kjer teče studena, mrzla voda.

Dépala pomeni v staroslovenščini: votlina, jama, vir v votlini, voda v jamah. **Depaljavas** je torej vas, kjer je bila voda v jamah.

Stob nasprotno pa pomeni isto, kar staroslovenski stobor, steber, nekaj vzvišenega, torej kraj, ki je nekoliko višji, vzvišen nad močvirnim svetom Domžal. In res leži še danes Stob — na drugi strani Goričice — nekoliko višje kot Domžale.

Po našem nemerodajnem mnenju je torej razlaga P. Ladislava popolnoma pravilna.

Žale pomeni v tem slučaju breg, dom (pravilno: d'm) pa je pri-tiklina, ki vsaj bistveno pomena besede ne spremeni.

Domžale pomeni torej kraj ali naselbino ob vodi, na bregu (reke ali jezera).

Četudi ni bilo v starih časih tukaj še nobene vasi, breg ob Bi-
strici je bil tukaj gotovo, ker še danes teče Bistrica skozi Domžale.
In če je bilo res kedaj tukaj jezero, je bil tudi breg tega jezera brez
dvoma tukaj, ker leže Domžale tik ob hribu Šumberk, ki gotovo ni
bil preplavljen.

Na vsak način pa pričajo navedena imena, ki vsa izvirajo po
besedah P. Ladislava iz časov, ko so bile te staroslovenske besede še
med ljudstvom v rabi, da so vasi fare Domžale izredno **starodav-**
ne ljudske naselbine.

VSEBINA.

Uvod	5
<hr/>	
I. Domžale.	
<hr/>	
1. Opis kraja	9
2. Iz nekdanjih dni	18
II. Pred ustanovitvijo fare.	
<hr/>	
1. Podružna cerkev na Goričici	25
2. Kapelica M. B. na Goričici	32
3. Ustanovitev beneficija na Goričici	34
4. Duhovniki na Goričici	38
5. Cerkveni ključarji na Goričici	46
6. Posestniki v nekdanji duhovniji Goričica	49
III. Ustanovitev fare.	
<hr/>	
1. Stoletni boj za faro na Goričici	57
2. K cilju!	63
3. Pripravljavna dela za faro.	
a) Povečanje cerkve	76
b) Naprava pokopališča	87
c) Nova kapelica na Goričici	90
d) Krstni kamen	95
e) Kapelanijsko poslopje	95
f) Mežnarija	97
4. Odkod denar za ta dela	99
5. Farna zadeva pred oblastmi	103
6. Slovesnost ustanovitve	108

IV. Versko življenje.

1. Naj govore številke!	111
2. Cerkevne pobožnosti	116
3. Cerkevne družbe in bratovščine.	
a) Dekliška Marijina družba	119
b) Mladeniška Marijina družba	120
c) Marijina družba žená	122
d) Tretji red sv. Frančiška	123
e) Bratovščina sv. Rešnjega Telesa	123
f) Bratovščina sv. Družine	124
g) Apostolstvo molitve	124
h) Družba treznosti	124
i) Marijin vrtec za dečke in deklice	124
j) Elizabetina konferenca	125
4. Procesije in božja pota	125
5. Kapelice in znamenja v fari	127
6. Cerkevno petje	129
7. Cerkevne slavnosti.	
a) Birmovanje v fari	133
b) Sv. misijoni	135
c) Nove sv. maše	139
d) Katoliški shod v Domžalah	141

V. Občinska uprava.

1. Občine fare	149
2. Občinski odbor	150
3. Župani občine Domžale	159
4. Župani občine Depaljas	161

VI. Šolstvo.	
1. Pričetek in razvoj šole	163
2. Krajni šolski svet	167
3. Učiteljstvo.	
a) Voditelji šole	170
b) Definitivno učiteljstvo	171
c) Provizorično učiteljstvo	172
VII. Društva.	
1. Katoliško izobraževalno in podporno društvo	175
2. Orlovska organizacija	188
3. Domžalska godba	189
4. Prostovoljno gasilno društvo Domžale	190
5. Prostovoljno gasilno društvo Stob	192
6. Sokolsko društvo v Domžalah	193
7. Prvo Kranjsko veteransko društvo v Domžalah	194
8. Podružnica „Slovenske Straže” v Domžalah	194
9. Prosvetna knjižnica v Domžalah	195
VIII. Zadruga.	
1. Hranilnica in posojilnica v Domžalah	197
2. Strojna zadruga	200
3. Kitarsko društvo v Domžalah	201
IX. Slamnikarstvo.	
1. Pričetek in razvoj te obrti	205
2. Tirolci v Domžalah	212
3. V korist slamnikarskega delavstva.	
a) Strokovni odsek slamnikarskega delavstva	220
b) Prodajalna Konsumnega društva	226
4. Domžalsko slamnikarstvo v Ameriki	227

X. Prometna sredstva.	
1. Pošta.	
a) Pričetek. Poštno poslopje	239
b) Vodstvo pošte	241
c) Poštne upraviteljice	243
2. Železnica	244
3. Telegraf, telefon	245
XI. Domžale v svetovni vojni.	
1. „Oh, zdaj gremo!”	247
2. „Nazaj nas več ne bo!”	258
3. Vojni ujetniki	285
4. Vojaštvo v Domžalah	288
5. Begunci v Domžalah	296
6. Preživljanje	302
7. Težko vojno slovo — od zvonov!	311
XII. V novi državi.	
1. Proslava ustanovitve Jugoslavije	319
2. Regent Aleksander v Domžalah	323
XIII. Volitve v javne zastope.	327
XIV. Varnostni organi.	
1. Orožništvo	329
2. Oddelek finančne kontrole	330
XV. Nesreče.	
1. Požari	333
2. Toča	336
3. Potres leta 1895	337
4. Španska bolezen leta 1918	340

XVI. Gospodarski položaj fare leta 1923.	
1. Hišni in zemljiški posestniki	343
2. Poljedelstvo in živinoreja	359
3. Tovarne	361
4. Mlini	361
5. Žage	362
6. Elektranarne	362
7. Trgovina	362
8. Obrti	364
9. Prodajalne	366
10. Gostilne	366
11. Žganjarne	367
12. Vinotoč	367
13. Izkuh	367
14. Trafike	367
Dostavek: Cerkvono zemljišče	368
XVII. Domžale v luči javnosti.	371
XVIII. In še nekaj!	
1. Običaji	375
2. Odkod ime „Domžale“?	380

KAZALO SLIK.

1. Starodavna Marija z Jezuščkom, v stranski kapeli župne cerkve v Domžalah	3
2. Zemljevid župnije Domžale (Po šolskem zemljevidu nadučitelja Fr. Pfeifer sedanjim razmeram primerno narisal junija 1923 Ivan Stenovec, učitelj v Domžalah.)	12 - 13
3. Domžale	19
4. Nekdanja cerkev M. B. na Goričici (sedaj župna cerkev v Domžalah) s stolpi, župniščem in staro kapelico	29
5. Stara kapelica M. B. na Goričici: a) Zunanja stran: vdolbina z Marijinim kipom; b) Sprednja stran	33
6. Franc Svetlin, beneficijat na Goričici	42
7. Ivan Sakser, beneficijat na Goričici	44
8. Beneficijat Jakob Strupi s sošolci ob srebrnem mašniškem jubileju l. 1899 na Goričici	47
9. Starodavna hiša v Stobu št. 39	55
10. Pripravljavni odbor za ustanovitev fare v Domžalah (župan Matej Janežič, veletovarnar Krizant Ladstätter, cerkvena ključarja Karol Flerin in Janez Habjan, župan Janez Dimc, beneficijat Franc Bernik)	62
11. Notranjščina župne cerkve v Domžalah	78
12. Župnišče na Goričici l. 1906 (Zidarji prično 5. marca podirati staro kapelico in šupco)	91
13. Altar v novi kapelici M. B. na Goričici	96

14. Zlatoporočenca Andrej in Uršula Jančigaj s svati	113
15. Zlatoporočenca Jakob in Jožefa Oberwalder	115
16. Domžalske Marijine družbenice v New Yorku l. 1912	121
17. Cerkveni pevski zbor na Goričici za časa organista in nadučitelja Fr. Pfeifer-ja;	131
18.-21. Katoliški shod v Domžalah l. 1921:	
1. Med sv. mašo na Goričici;	
2. Na vrtu Društvenega doma	140
3. Manifestacijski sprevod: Konjeniki;	
4. " " Orli;	142
5. " " Zastave;	
6. " " Orlice;	144
7. " " Narodne noše;	
8. " " Okraš. vozovi	146
22. Andrej Cerar, župan v Domžalah (1865-1874)	158
23. Ob slovesnem zaključku prvega „Gospodinjskega tečaja v Domžalah” l. 1912	177
24. Društveni ženski pevski zbor l. 1919 (ob uprizoritvi igre „Najdena hči”)	181
25. Ob blagoslovljenju Društvenega doma v Domžalah	185
26. Domžalska godba v letu 1890	191
27. Slamnikarske šivalke šivajo slamnike (Notranjščina tovarne J. Oberwalder & Co. v Domžalah)	215
28. Notranjščina slovenske župne cerkve v New Yorku ob prvi polnočnici	228
29. Domžalci v New Yorku na dobrodelnem izletu v korist vojnim žrtvam domžalske občine	233
30. P. Benigen Snoj, prvi slovenski župnik v New Yorku	236
31. Vincenc Januš, prvi poštar v Domžalah	242

32.-39. Mrtvim junakom domovine — časten spomin!	265
1. Cerar Peter, Sp. Domžale, 4.	
2. Vojska Franc, Stob, 35.	
3. Ulčar Franc, Sp. Domžale, 28.	
4. Jerman Franc, Stob, 13.	
5. Habjan Karol, Stob, 27.	
6. Abe Valentin, Stob, 15.	
7. Pavlin Franc, Stob, 62.	
8. Trojanšek Avgust, Stob, 31.	
9. Jeran Matija, Zg. Domžale, 120.	
10. Pavli Valentin, Stob, 55.	
11. Štempelj Luka, Študa, 25.	
12. Pichler Jožef, Zg. Domžale, 18.	
13. Ladstätter Simon, Zg. Domžale, 44.	
14. Mellitzer Jožef, Študa, 5.	
15. Hribar Anton, Zg. Domžale, 51.	
16. Jesihar Franc, Študa, 40.	
17. Janežič Janez, Depaljivas, 20.	
18. Vahtar Jur, Depaljivas, 25.	
19. Škrlep Janez, Depaljivas, 32.	
20. Škrlep Franc, Depaljivas, 27.	
21. Oberwalder Jakob, Zg. Domžale, 24.	
22. Cajhen Jakob, Sp. Domžale, 21.	
23. Kröll Emil, Zg. Domžale, 44.	
24. Kornič Viktor, Zg. Domžale, 98.	
25. Habjan Anton, Depaljivas, 3.	
26. Habjan Martin, Stob, 58.	
27. Sršen Franc, Depaljivas, 9.	
28. Kraljič Anton, Stob, 9.	
40. Ljudska šola v Domžalah — vojaška bólnica	291
41. Domžalski veliki zvon — na tleh!	315
41. Ob pozdravu Nj. V. regenta Aleksandra v Domžalah 29. VI. 1920	325

42. Moški delavci pri slamnikarskem delu
(Notranjščina tovarne J. Oberwalder & Co.
v Domžalah) 363
43. Župnik Franc Bernik s sošolci (zbrani ob
20 letnici dne 21. julija 1914 — en teden
pred izbruhom svetovne vojne — ob
bohinjskem jezeru) 377

Gledé slik umrlih vojakov bodi pripomnjeno, da so v knjigi priobčene prav vse, kolikor jih je bilo mogoče dobiti.

Vse klišeje je izdelala klišarna Jugoslov. tiskarne v Ljubljani.

Glasbena priloga.

Slavospev Svetega večera: „Quem vidistis pastores?”
(„Koga ste videli, pastirji?”)

Za 4glasni mešani (I) ali moški (II) zbor.

Zložena je bila v IV. letu bogoslovja, pred Božičem leta 1893,
ravno pred 30 leti.

Knjigi je bila priložena kot mladostni spomin glede na pripombo pri sliki pred 137. stranjo: „Ob prvi polnočnici na Sveti večer.”

